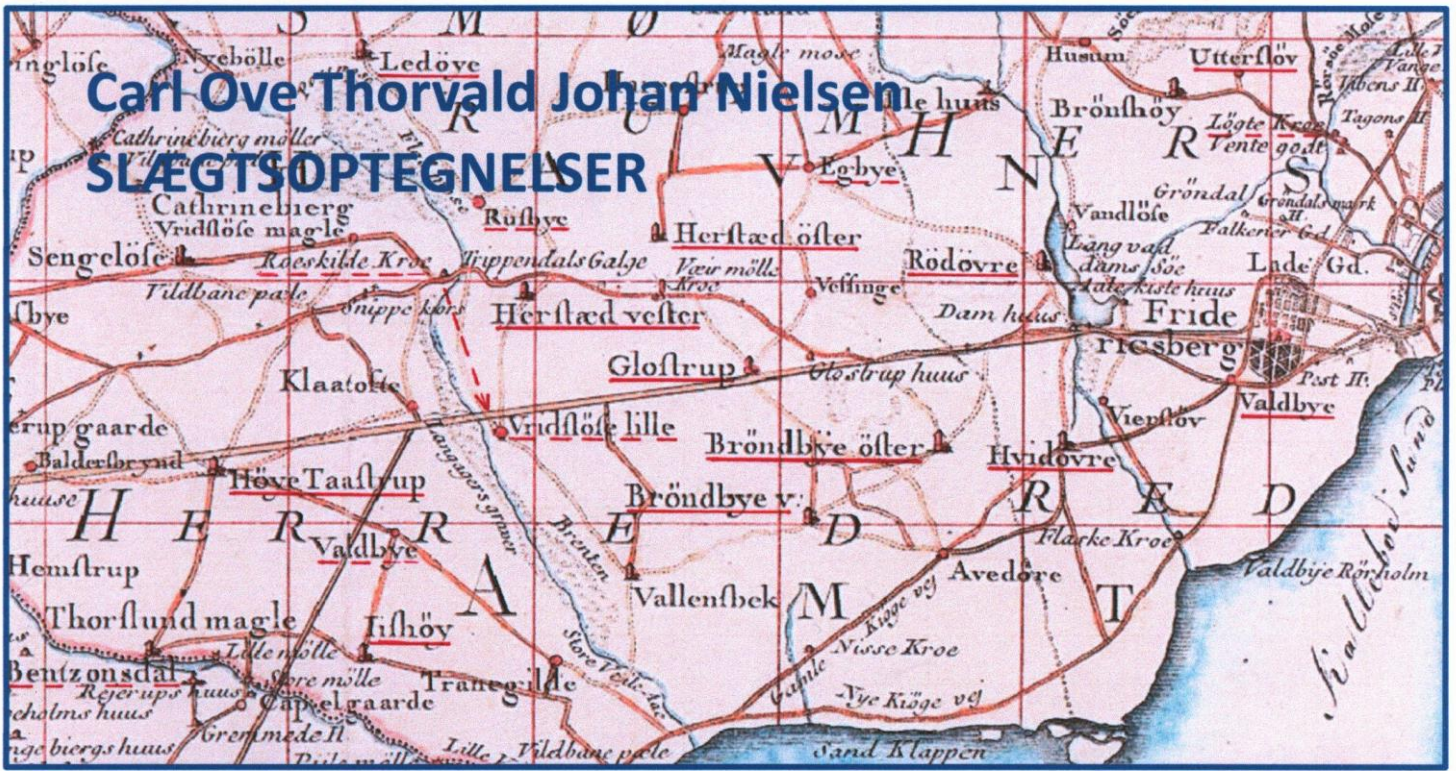
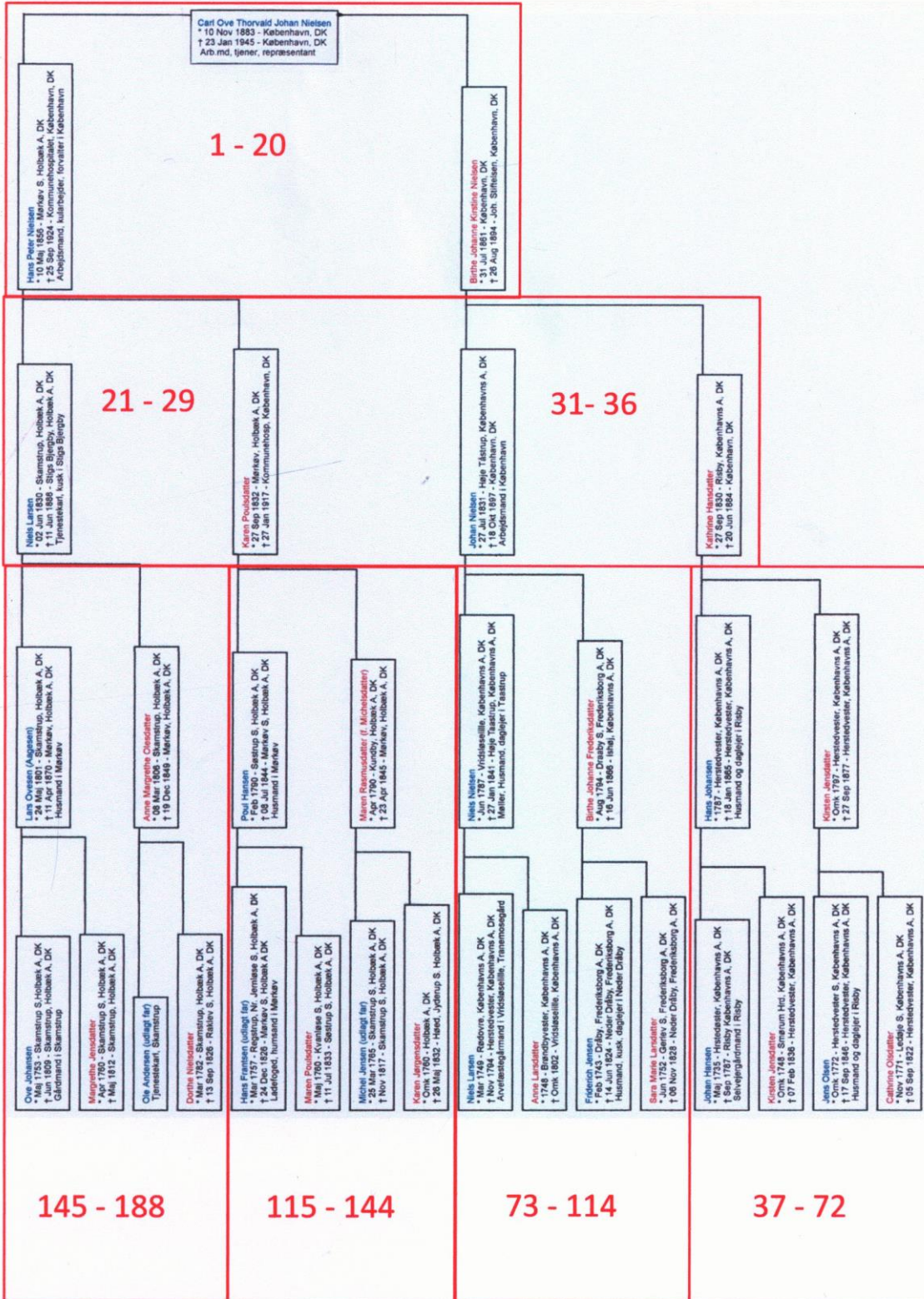


Carl Ove Thorvald Johan Nielsen
SLÆGTSOPTEGNELSER

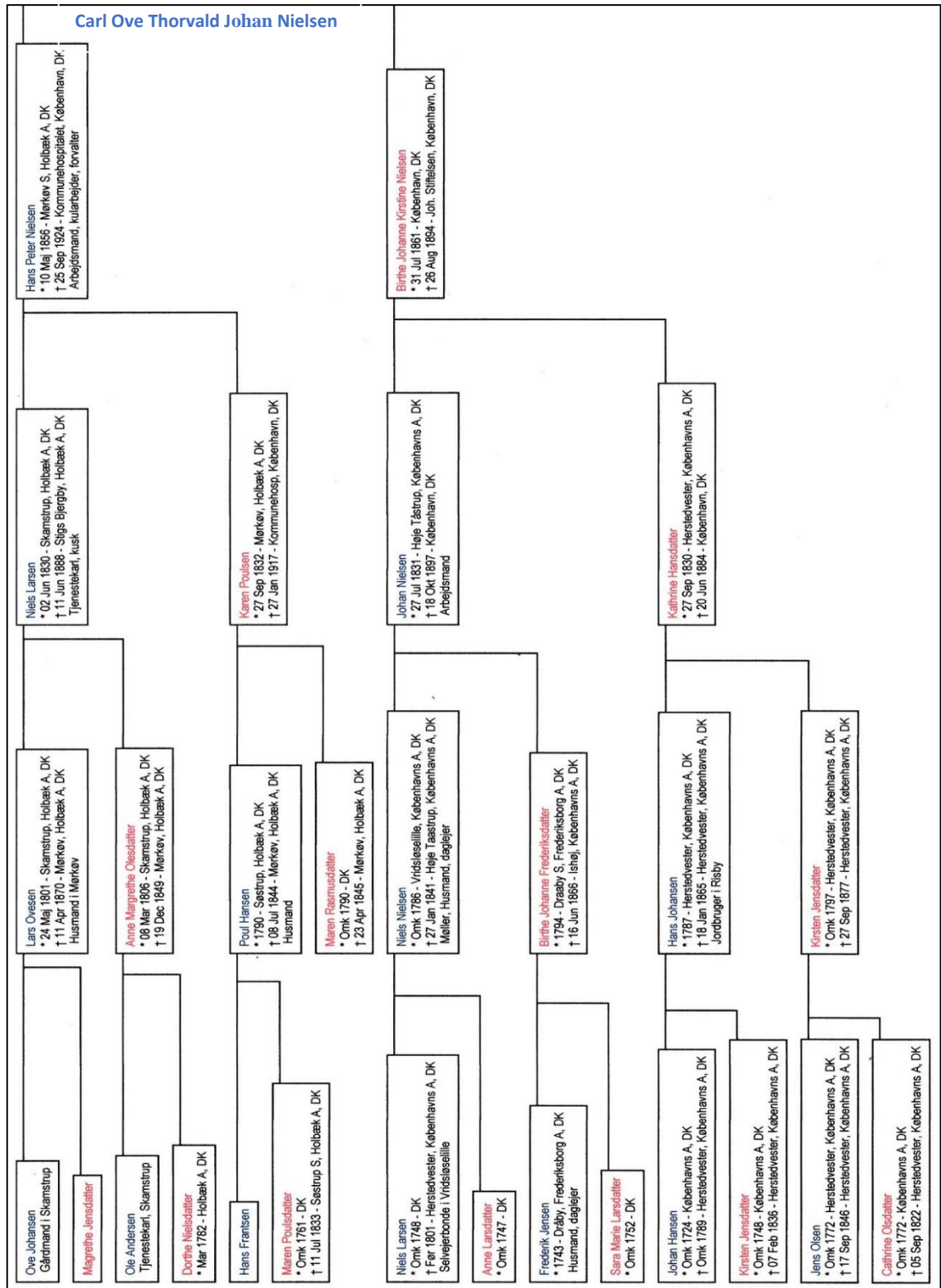


Kortene på forsiden er *Videnskabernes Selskabs Kort* fra 1771 øverst: Københavns Vestegn, hvor den nyprojekterede *Roskilde Landevej* er med. Her levede de på siderne 37-114 omtalte familier. Kortet nederst over egnen sydvest for Holbæk er fra 1773. Her levede de på siderne 115-188 omtalte familier. Siderne 1-36 rummer omtaler af de familier, der levede i selve København. Stednavne med understreggning er de respektive sogne og stednavne med stiplede understreggning er lokale stednavne, der indgår i teksten. I starten af hvert kapitel findes mere detaljeret indholdsfortegnelse.



SLÆGTSOPTEGNELSER for Carl Ove Thorvald Johan Nielsen

– gift med Anine Caroline Hansen (se note på side 10, nederst),
og hans forældre: **Hans Peter Nielsen** og **Birthe Johanne Kirstine Nielsen**



Carl Ove Thorvald Johan Nielsen

C. Ove T.J. Nielsen blev født i København den 10. november 1883. Formentlig er han blevet født i hjemmet i Fredericiagade 51 i Indre By. Han var forældrenes førstefødte barn – disse var blevet gift den 30. september 1883 i Skt. Stefans Kirke på Nørrebro.

Ove blev døbt i Skt. Pauls Kirke den 13. januar 1884.

Forældrene var arbejdsmand *Hans Peter Nielsen* og hustru *Birthe Johanne Kirstine Nielsen*.

Så vidt jeg har kunnet finde frem til, blev han i det meste af sit liv kaldt *Ove Nielsen* – så det vil jeg så kalde ham i denne beskrivelse.

Oves opvækst i datidens København med stor fattigdom blev mildt sagt urolig, belastet og glædesløs.

I hans første 11 leveår kom familien til at bo mindst 10 forskellige steder i Indre By og på Nørrebro. Moren fødte i samme periode 6 børn foruden Ove selv. Af disse i alt 7 børn døde de 4 inden 5-års alderen! Moren døde i 1894 og Ove blev sammen med 2 brødre optaget på Københavns Kommunes børnehjem i Ryesgade. Han blev herfra sat i pleje på Mors.

Faren svigtede tidligt familien. Han flyttede fra hjemmet da Ove var omkring 6-7 år gammel og moren blev i folketællingen 1890 anført som *forladt husmor, der ernærede sig ved rengøring*.

Helt *forladt* var hun nu ikke idet Birthe J.K. Nielsen såvel i 1890, som i 1892 nedkom med et barn, som Hans P. Nielsen var far til. Han var omkring 1889 flyttet sammen med en anden kvinde, *Flora A. Glavind*, med hvem han i 1887, 1890 og i 1891 også fik barn.

I folketællingen fra 1885, Todesgade 16, 4. sal, er Oves familie indskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv	Født i
<i>Hans Peter Nielsen</i>	<i>28 år, gift</i>	<i>Arbejdsmand</i>	<i>Mørkøv</i>
<i>Berta Johanne Nielsen</i>	<i>23 år, gift</i>		<i>København</i>
<i>C. Ove T.J. Nielsen</i>	<i>1 år</i>		<i>do</i>

Oves søskende var:

1. *Poul Axel Alexander*, født 31. marts 1885.
2. *Georg Valdemar Martin Berg*, født 22. maj 1886 og død samme år den 7. november 1886.
3. *Karen Birthe Catrina*, født 26. september 1887 og død 29. februar 1892, 4½ år gammel.
4. *Elna Hansine Marie*, født 28. december 1888 og død 13. april 1891, knap 2½ år gammel.
5. *Albert Hans Peter*, født 12. juni 1890 og død 19. juni året efter i 1891, 1 år gammel.
6. *Johan Albert*, født 27. oktober 1891.

Ud af Oves i alt 6 søskende døde de 4 inden 5 års alder og det har for Ove betydet deltagelse i måske hele 4 begravelser!

I sine første 11 leveår, frem til morens død i 1894, nåede Ove at bo mindst 10 forskellige steder. Et par steder ud over de her viste har familien boet så kort, at den ikke har nået at blive registreret på datoerne 1. maj og 1. november i Politiets Mandtaller, der dengang i et vist omfang kan sammenlignes med det senere *folkeregister*.

Alle i København skulle dengang lade sig registrere hos politiet på disse datoer.

De fundne 9 bopæle var:

1883	Fredericiagade 51	1888	Adelgade 113, 2.
1885	Todesgade 16, 4.	1889	Klerkegade 5, 4.
1886	Nansensgade 17, 1. i sidehus	1891	Adelgade 7,
Do	Jærgergade 2 A, 5.	1892	Klerkegade 7, 2.
1887	Jærgergade 4, 5.		



Flere af disse hyppige flytninger har Oves mor – grundet farens fravær fra familien – måske selv skullet stå for samtidig med, at hun for det meste var gravid og har skullet sørge for 4 børns begravelser.

Om disse flytninger har haft årsag i manglende huslejebetalinger er ikke til at vide, men jeg kommer til at tænke på dette maleri fra sidst i 1800-tallet:

Erik Henningsen: *Udsat familie*.

Ved folketællingen i februar 1890, Klerkegade 5, 4. sal, er familien indskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv	Født i
Berta Christine Johanne Nielsen	28 år, forladt husmor	Rengøring	København
C. Ove T.J. Nielsen	6 år		Do
Poul A.A.J. Nielsen	5 år		Do
Karen B.C. Nielsen	3 år		Do
Elna H.M. Nielsen	1 år		Do

Moren er på dette tidspunkt gravid med ægteparrets 6. barn, der blev født i juni 1890.

Ud over at tjene penge ved rengøring fik hun støtte fra Socialforvaltningen i København.

I 1891, hvor Ove Nielsen var 7½ år gammel, kan han meget vel have været deltager i 2 af hans søskendes begravelse på Vestre Kirkegård, hvor mange fattige borgers børn blev begravet.

Et af de steder, hvor Ove boede, var i Adelgade 7. På dette foto til højre fra ca. 1940 er det Adelgade 5 og 7.

Da Ove var knap 11 år gammel døde hans mor i august 1894.

Morens død skyldtes lungebetændelse – en meget hyppig lidelse i den tids utætte og kolde boliger. Hun havde i nogen tid været indlagt på Skt. Johannes Stiftelsens Hospital.



Ved morens sygdom og død var det ikke de 3 efterladte drenges far, der tog sig af dem. Alle 3 sættes i pleje på Socialforvaltningens foranledning på et *Børnehjem* i Ryegade (foto på næste side, øverst), der også hørte under Skt. Johannes Stiftelsen, hvor drengenes mor netop var indlagt.

Børnehjemmet lå på det sted, hvor i dag *Plejhjemmet Sølund* ligger. Det lå direkte ud til Sortedams Sø og rummede plads til 120 børn. Det relativt nybyggede hus var på 3 etager, drenge og piger boede adskilt og bar 'tækkelige dragter'.

En ugentlig kostplan for såvel sygehus som børnehjem var denne:

- *Søndag: Kødssuppe og kød.*
De øvrige dage.
- *Risengrød og spegesild.*
- *Ærter og flæsk.*
- *Byggrynsuppe, Hashis.*
- *Vælling, ragout.*
- *Øllebrød, klipfisk.*
- *Mælk med tvebakker eller*
Kærnemælkssuppe, "Lobeskoves".
- *Bygvandgrød, plukfisk.*
- *Kål, oksekød.*



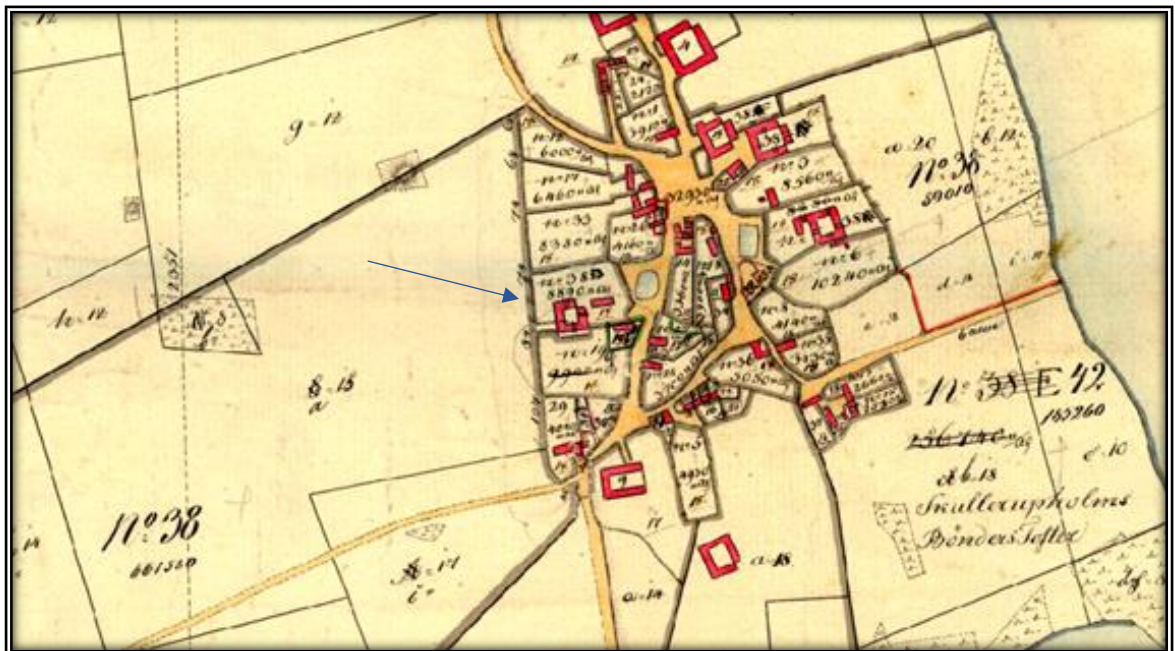
Den yngste bror på 2½ år, Johan Albert, sættes i pleje hos en familie i Tanderup Sogn, Odense Amt, hvor han bliver frem til sin konfirmation i 1905.

Broren Poul Axel Alexander Julius på 9 år sættes i pleje hos en familie i Tikøb Sogn i Nordsjælland, hvor han bliver frem til sin konfirmation i 1899.

Ove sættes først i pleje hos maler(mester) Søren Peter Nielsen og hustru Marie Jensen Bunk i Karby Sogn på sydvest Mors – tæt ud til Limfjorden. Denne familie bestod ud over forældrene af 4 børn i alderen 1-10 år

Her er Ove fra april 1895 og 1 år frem, hvorefter han kommer i pleje hos gårdmand Jens Johan Larsen og hustru Marie Larsen på en stor gård i Lyndby Sogn på Hornsherred – 10 km vest nordvest for Roskilde. I denne familie var der ud over forældrene også deres 4 børn.

Jens Johan Larsens gård havde matr.nr. 38 og ses på dette kort fra sidst i 1800-tallet ud til at have været blandt de største lodsejere med areal såvel vest som øst for byen ud til Roskilde Fjord. Selve gården ligger midt i billedet – i den vestre del af byen.



Gården er på et tidspunkt flyttet lidt uden for byen – mod sydvest og ligger i dag ud til Lejregårdsvej og bærer navnet Bavnehøjgård.

Ove var hos gårdmandsfamilien fra april 1896 til maj 1898, hvor han blev konfirmeret i Hyllinge Kirke den 17. april 1898.

Hermed var Ove *udslettet som konfirmeret* af Almisseprotokollen og han skulle nu selv ud og tjene til livet. Det ser ud til, at gårdejeren har hjulpet Ove til en læreplads hos smeden Johannes Jensen i Hyllinge, der ligger ca. 4 km nordvest for Lyndby.

I folketællingen for 1901 ses Ove at indgå i smedens familie på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv	Født i
Johannes Jensen	f. 92/9 1843 - gift	Smedemester	Kirke Hyllinge
Johanne Jensen	f. 14/8 1838 - gift	Husmoder	Do
Jakob Jensen	f. 18/2 1874	Smedesvend	Do
Ove Nielsen	f. 10/11 1883	Smedelærling	Do
Laura Andersen	f. 8/10 1884	Tjenestepige	Do

Ove er anført med fødested: *Kirke Hyllinge*, hvilket er forkert, men fødselsdatoen passer og her kaldes han så også: *Ove*.



På kortet til venstre af Hyllinge ses smedens værksted og beboelse beliggende umiddelbart nord for det sydligste lille gadekær (matr.nr. 24) ved den røde stjerne.

En smedje var dengang – og tidligere – helt uundværlig for landsbysamfundet.

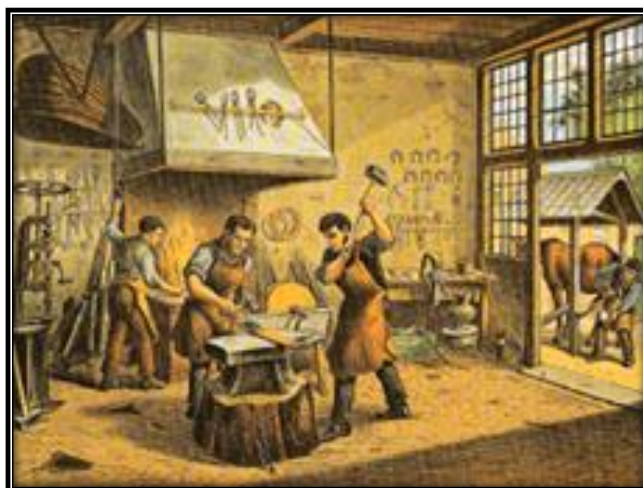
I smedjen fremstilledes redskaber som f.eks. plov, forskellige typer river, spader, økser, knive, roejern og strygejern. Men også forskellige typer af vogne med aksler, beslag, nagler og søm samt jernbånd på hjul. Det var også smeden, der skoede heste og satte ring i næsen på tyre. Skoning af heste skete ofte for en gård ad gangen og kunne tage en hel dag. I dette arbejde kunne det være yngste lærling, der red hestene frem og tilbage mellem gård og smedje. Ove har været i smedjen i en brydningstid, hvor det tidligere var almindeligt, at bønderne stillede smedje og bolig til rådighed for smeden og betalte for hans arbejder med naturallier: korn, halm, fjerkræ etc. Sidst i 1800-tallet gik man over til at betale for sine arbejder med rede penge.

Nogle smede fungerede også som dyrlæge og tandlæge – såvel for dyr som for mennesker!

En smedje måtte normalt ikke ligge for tæt på landsbyens huse af hensyn til brandfaren. I dette tilfælde ligger smedjen inde i byen, men tæt på gadekæret!

[Uddrag fra bogen: *Håndværk – da det var håndens værk* af Jørgen og Steffen Duus.

Forlaget Ny Havn 2002.]



Medens Ove var i smedelære fyldte han 18 år og skulle derfor på session.

Ove optages i lægdsrullen for Kirke Hyllinge Sogn i 1901, men allerede i 1905 står i samme, at han har fået *Udygtighedspas* og dermed er kasseret. Årsagen var at han led af åreknuder.

I lægdsrullen er Ove anført som *grovsmed* og med en højde på ca. 183 cm. – væsentligt over gennemsnitshøjden dengang, der var 169 cm. Hans far var ca. 178 cm. høj og Ove Niensens 2 ældste børn var begge over 190 cm. høje.

Jeg ved ikke hvor længe hans læretid har varet, men det ser ud til, at Ove er flyttet tilbage til København i 1905. Dog har han i et vist omfang haft kontakt til faren, idet han i 1902 var på besøg hos denne i 3 uger. Dette fremgår af Politiets Registerblade, der i 1902 betegner ham som *smedesvend*.

Bopæle 1905-10:

1905-Sept.	Aalborggade 17, 3.		Alle adresser er på Østerbro.
-Okt.	Nordre Frihavnsvej 93, 2	Arbejdsmand	
1907-April	Marstalsgade 2, G	Smedesvend	
1909-Marts	Hobrogade 8, G	Smedesvend	
1910-Aug.	Marstalsgade 7, G		

Carl Ove Thorvald Johan Nielsen giftede sig den 20. november 1910 i Skt. Jakobs Kirke på Østerbro med *Anine Caroline Hansen*.

Han var netop fyldt 27 år, var arbejdsmand ved Danske Kulkompagni, hvor faren også arbejdede, og boede i Marstalsgade. Hun var 22½ år gammel og var født den 10. april 1888 i Havløkke på Lolland (forældre: skrædder Hans Christian Hansen og Ane Dorthe Frederiksen). Hun boede på Gl. Kalkbrænderivej 58, hvortil også han flyttede efter ægteskabets indgåelse.

Ved vielsen er det Oves far, der fungerer som forlover for ham.



Foto til venstre er af Anine Caroline Hansen.

I familien er ikke bevaret fotos af Ove Nielsen.

I ægteskabet fødtes disse 3 børn:

1. *Poula Christine*, 1911-1978, forstanderinde ved aldersrentebolig i Hørsholm, ugift;
2. *Knud Ove*, 1912-1961, mineralvandsarbejder og senere formand på J. Villadsens Fabrikker. Gift i 1935 med Alma Elena Kitty Hornum, 1913-1990.

I dette ægteskab fødtes 4 døtre: Birgit, Annie, Nina og Inge.

3. *Ebba Dorthea*, 1915-1994. Gift i april 1934 med Carlo Holger Pangel (født Petersen),

I dette ægteskab fødtes børnene Lisbeth og Holger.

Efter skilsmisse fra denne ægtemand giftede hun sig igen i november 1947 med Aage Peter Johannes Rasmussen Høj. I dette ægteskab var der ingen børn.

Ægteparrets 2 yngste børn blev født på Gl. Kalkbrænderivej 58, 1. sal. I 1913 og frem til 1931 (jf. de resp. tællinger) boede familien i Flensborggade 5, 3.th. – med en undtagelse for farens vedkommende i 1913/1914, hvor Annine C. Hansen ses at bo alene i Flensborggade.

Den nævnte undtagelse dækker over, at Ove Nielsen i 1914 (jf. Politiets Mandtaller) ses at bo dels i Jellingegade, dels i Viborggade. I 1915 boede han igen i Flensborggade 5 sammen med den øvrige familie.

Baggrunden for *undtagelsen* var, at Caroline C. Hansen havde begæret separation!

I december 1912 henvender Anine C. Hansen sig til *Studentersamfundets Retshjælp* og får her bistand til at skrive henvendelse til *Overpræsidenten i København*. Hun søger separation.

I begrundelsen for ønsket anfører hun, at

... min Mand omtrent lige siden Ægteskabets Indgaaelse har bidraget uvæsentligt til Husførelsen, at han er drikfældig og ofte, naar han er i denne Tilstand, er raa og brutal mod mig, samt at han i de sidste 14 Dage aldeles intet har bragt hjem.

Præsten ved Skt. Matthæus Kirke indkalder begge ægtefæller til den lovbefalede mægling, men denne oplyser, at dette forsøg var forgæves.

I året 1913 indkaldes Ove Nielsen til gentagne møder hos Overpræsidenten, der i februar 1914 bevilger separation med den konsekvens, at Ove Nielsen månedligt skal betale kr. 10 til hustruen og halvårligt kr. 60 til hvert af børnene.

Det er i denne periode, at Ove Nielsen ses at bo dels i Jellingegade, dels i Viborggade.

I maj 1915 ses Ove Nielsen igen at bo sammen med familien i Flensborggade, hvor de alle bor frem til 1931.

I april 1915 fødtes datteren Ebba Dorthea.

En endelig skilsmisse efter 3 års separation ses ikke gennemført.

På foto til højre er det Flensborggade 1, 3 og 5. For enden af gaden lå Frederiksstadsgade med Matthæusgades Skole.



Ove Niensens arbejdsforhold var skiftende i årene frem til 1915.

Ved vielsen i 1910 var Ove arbejdsmand ved et Det Dansk Kulkompagni på Nordhavn, hvor faren nu havde stilling som forvalter. En kort tid i 1911 var han detailhandler/cigarhandler, dernæst uden arbejde for igen at være arbejdsmand. I 1913 var Ove Nielsen en kort overgang kusk og i 1914 havde han arbejde som smedesvend – det fag han var uddannet i – men kun benyttede sig af i nogle få perioder af sit liv.

Fra ca. 1916 og frem til 1924 havde Ove arbejde som tjener/kelner.

Igen i maj 1921 søgte Anine C. Hansen om separation hos Overpræsidenten i København. Denne gang er begrundelsen, at

... min Mand er meget drikfældig, raa og brutal og ikke yder noget til Hjemmets opretholdelse.

Igen forsøges mægling via præsten i Skt. Matthæus Kirke, men forgæves.

Separation blev bevilget i juli 1921. Denne separation følges op af en indgået ægtepagt i august 1922.

Igen ses i Overpræsidentens arkiver, at skilsmisse efter 3 års separation ikke er gennemført.

Anine Caroline har til børnebørn fortalt, at hendes ægtemand drak og i perioder bankede deres søn Knud Ove. Moren gemte ham på loftet når ægtemanden kom fuld hjem.

Et barnebarn af ægteparret Ove Nielsen og Anine C Hansen, Birgit, blev i 1970 gift med digteren Thorkild Bjørnvig. Denne har i et længere digt – offentliggjort i dagbladet *Politiken* i november 1978 – om sin kones farmor, bl.a. skrevet dette, der udtrykker Anine C. Hansens oplevelse af sit ægteskab:

*Mit ægteskab bryder jeg mig ikke om at tænke på.
Han drak og når han kom hjem, bankede han vores søn [Knud Ove].
Engang drengen havde købt middagsmad for sine bybudspenge
for at glæde mig, da der ikke var en skilling i huset,
blev hans far så tosset, vel sagtens af dårlig samvittighed,
at jeg måtte skjule drengen i flere dage på et pulterkammer
og bære maden op til ham.*



På dette foto, der er taget ved eller måske lidt efter sønnen Knud Oves konfirmation i oktober 1926, står i midten moderen Anine Caroline og til højre er det søsteren Poula Christine. Knud Ove blev som sin søster over 190 cm.

Ove Nielsen havde fra 1925 og frem til sin død i 1945 arbejde ved fa. Hans Petersen, Ved Stranden 6, som repræsentant. Dette firma beskæftigede sig med import af kul.

Jf. folketællingen i 1930 boede familien fortsat i Flensborggade 5 på 3. sal. Men året efter flyttede de til Esbern Snaresgade 1, 2. sal. Mens de boede her begyndte ægteskabet endeligt at revne og Ove Nielsen er på sit folkeregisterkort anført som: *fraflyttet 22/12 1932.*

I 1933 er det igen hustruen, der starter processen med separation, der denne gang afsluttedes med skilsmisse. Ægteparret skiltes ved bevilling af 18. december 1935.

Anine C. Hansen blev tillagt et hustrubidrag på kr. 90 halvårligt. [Svarer til ca. kr. 3.200 i 2018]

Anine Caroline flyttede fra Esbern Snaresgade i september 1934 til Dybbølsgade 53, mezz.

Ove Nielsen boede – jf. hans folkeregisterkort – herefter på en del skiftende adresser:

1932-dec.	Vesterbrogade 23 - (Miss. Hotel)
1934-marts	Istedgade 57, 1.h.
-april	Istedgade 4, lejl. 6.
- nov.	Colbjørnsensgade 11, mezz.
1935-mar.	Vesterbrogade 24 - (Andels Turisthotel)
-juni	Vesterbrogade 31, 3.
-sept.	Absalonsgade 11, 2.v.
-nov.	Viktoriagade 16 D, 1.h.
1939-nov.	Mysundegade 23, 4.

På adressen Mysundegade 23 boede Ove Nielsen frem til sin død i 1945.

Han flyttede i 1939 ind hos Kirstine Damgaard Jensen. Denne var jf. folketællingen i 1940 født i 1905 og havde arbejde som husassistent. De giftede sig ikke.

I 1935 havde sønnen Knud Ove giftet sig med Kitty Hornum og de kom til at bo i Dybbølsgade 53 og dermed boede de 2 familier kun få hundrede meter fra hinanden. Anine C. Hansen boede også her, men kun til april året efter, hvor hun flyttede til ny adresse.

Til højre foto af Mysundegade 23 og 25 – på hjørnet til Istedgade.

Imellem de 2 familier i Dybbøls-gade og Mysundegade var der en vis kontakt.

Et barnebarn husker at have været på besøg i lejligheden i Mysundegade og i 1942 og 1944 ved døt-rene Nina og Inges dåbshandlinger kan i kirkebogen læses, at Ove Nielsen indgik som fadder.

Ove Nielsen døde den 23. januar 1945, 61 år gammel.

I kirkebogen er tilføjet, at han døde *paa vej til Kommunehospitalet*.

Dødsårsagen var en hjertesygdom (*Paresis Cordis* = hjertelammelse).

Carl Ove Thorvald Johan Nielsen blev begravet den 29. januar 1945 fra Søndermarks Krematorium.

Ved skiftet var det dels hans samlever/veninde Kirstine Damgaard Jensen, dels hans datter Ebba Dorthea, der mødte frem.

I skiftet er nævnt, at han ejede værdier til max. kr. 200, hvorfor der ikke var det fulde beløb til begravelsen. Denne blev gennemført med et tilskud fra det offentlige.

Dermed var der ingen arv til de efterladte.



Om hustruen *Anine Caroline Hansen* har jeg skrevet en særskilt slægtsbog:

SLÆGTSBOG FOR ANINE CAROLINE HANSEN OG HENDES LOLLANDSKE ANER.

Denne kan læses her:

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://dis-danmark.dk/bibliotek/907862.pdf>

Hans Peter Nielsen

Hans Peter Nielsen blev født i Mørkøv Sogn (tidl. benævnt *Mørke Sogn*) den 10. Maj 1856 og døbt samme år den 31. maj i Mørkøv Kirke.

Han blev ved dåben i kirkebogen betegnet som et såkaldt *uægte barn*, idet forældrene endnu ikke var gift.

Forældrene var *tjenestekarl Niels Larsen* og *Karen Poulsdatter*. Disse giftede sig samme dag, som deres førstefødte blev døbt. Niels Larsen havde ved vielsen arbejde i nabosognet mod vest Stigs Bjergby, hvortil familien flyttede kort tid efter.

Disse sogne ligger ca. 15 km sydvest for Holbæk. Kortet er fra 1855.



Hans Peter Nielsen fremgår af folketællingen 1860 i Stigs Bjergby første gang således:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
Niels Larsen	30 år, gift	Husfader	Daglejer	Skamstrup S
Karen Poulsen	28 år, gift	Husmoder		Mørkøv S
Hans Peter Nielsen	4 år	Barn		do

Samme år fik han en lillebror, der blev døbt *Lars* i kirken i Stigs Bjergby i august 1860.

Forældrene fik ikke flere børn end disse 2.

Folketællingen for 1870 er helt tilsvarende med den tilføjelse, at broren Lars nu indgår og faren har erhvervsbetegnelse *kudsk*, hvilket tyder på tilknytning til en større gård – formentlig Bjergby-gaard.

Hans Peter Nielsen bliver boende sammen med forældrene frem til og efter sin konfirmation i foråret 1870. Præsten gav ham karaktererne: Kundskab: *godt* og Opførelse: *mg* = meget god.

I 1873 flyttede han til Kundby Sogn – han var nu 17 år gammel. Kundby ligger ca. 5 km nord for Stigs Bjergby. Mens han er her skal han på session og skrives i lægdsrullen, hvilket medfører, at han er lettere at følge.

I 1877 ses han at bo i Holbæk. I 1878 flyttede Hans Peter Nielsen til København, hvor han boede dels i Møntergade, dels i Nørregade før han flyttede ind på kasernen Østervold 2. Fra maj 1879 gjorde han tjeneste i *Livgarden* frem til september 1880.

I hans lægdsrulle kan det ses, at han var 178 cm høj, hvilket var ca. 10 cm over gennemsnitshøjden dengang, og at han har været *reservespillemand*.

Efter afsluttet rekruttid boede han frem til vielse i september 1883 bl.a. i Studiestræde og ved vielsen i Gernersgade.

Hans Peter Nielsen var gift 2 gange.

1. gang fra 1883 til 1894 med Birthe Johanne Kirstine Nielsen, der døde i 1894.

I dette ægteskab blev født 7 børn, hvoraf de 4 døde inden 1892.

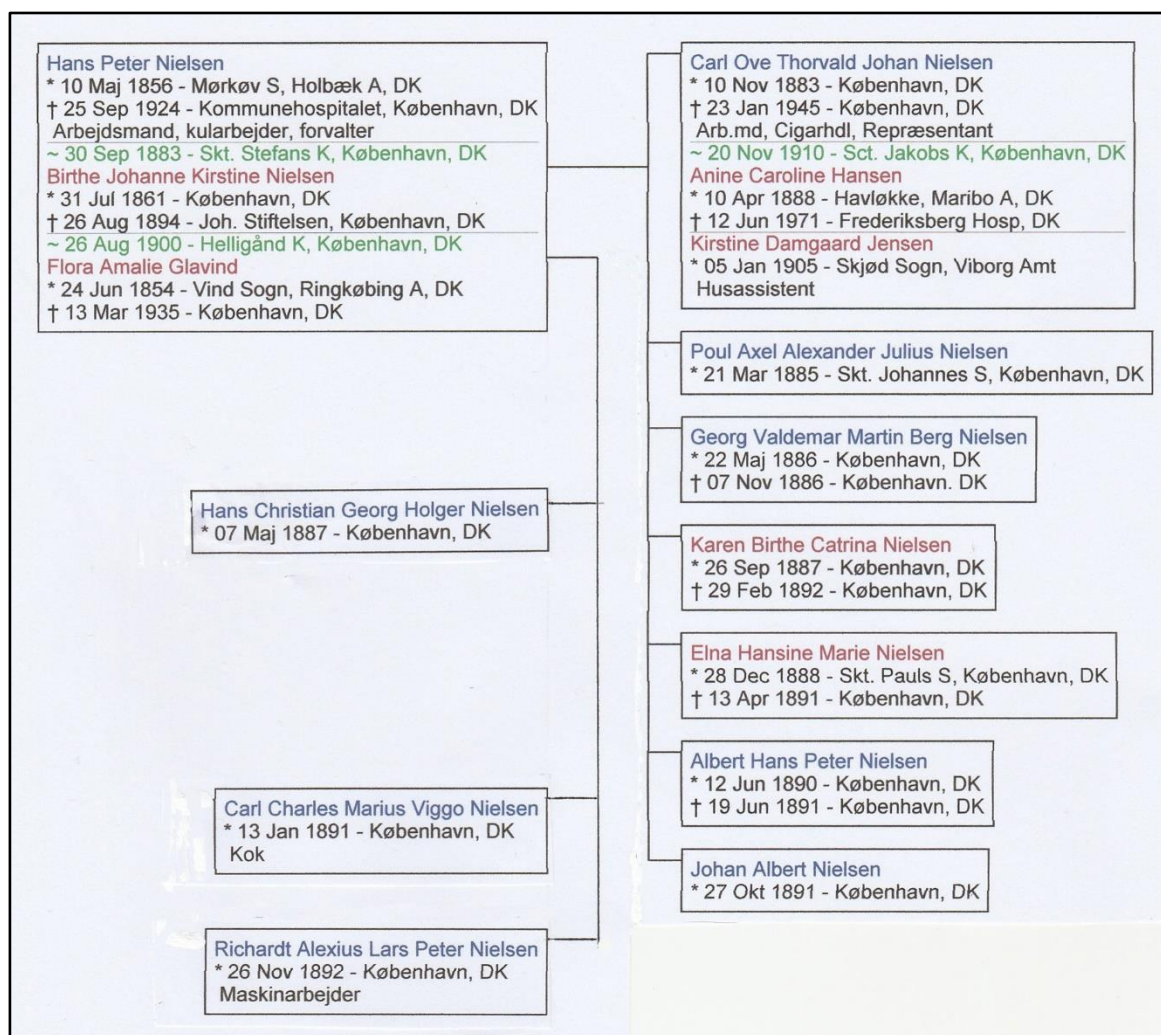
2. gang med Flora Amalie Glavind fra 1900 til sin død i 1924.

Dette forhold tog dog sin begyndelse senest i 1886, idet deres første barn fødtes i maj 1887.

Fra 1889 levede de sammen med undtagelse af tiden fra ca. 1896 til 1900.

Det følgende vil være opdelt i tre afsnit, først et afsnit, der rummer ægteskabet med Birthe Johanne Kirstine Nielsen, dernæst et afsnit om Flora Amalie Glavind og endelig et afsnit om tiden efter 1890.

I oversigtform ser hans ægteskaber og tilhørende børn således ud:



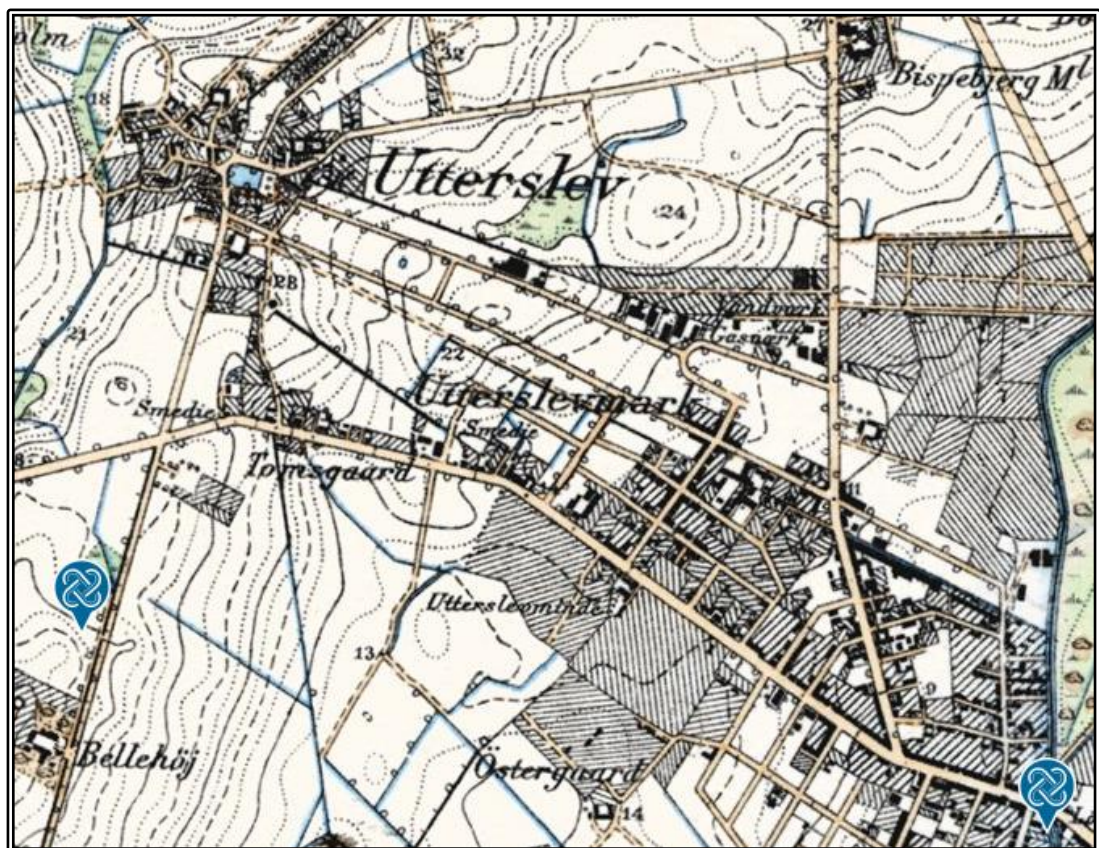
Birthe Johanne Kirstine Nielsen blev født den 31. juli 1861 i København medens familien boede i Løngangsstræde. Hun blev døbt i Vor Frue Kirke den 29. september samme år. Hun var opkaldt dels efter sin farmor *Birthe Johanne*, dels efter sin mormor *Kirsten*.

Hendes forældre var arbejdsmand Johan Nielsen og hustru Kathrine Hansdatter. De var blevet gift i september 1858.

Birthe J.K. Nielsen havde ved fødslen en ældre bror Niels Peder. Mens familien endnu boede i Løngangsstræde fik hun en søster Marie Magdalene, der blev født i januar 1863.

Kort tid efter flyttede familien til Utterslev Mark, der på det tidspunkt var en mindre bebyggelse på landet uden for København og hørte under Brønshøj Sogn/Rødovre Kommune. I dag (fra år 1900) en del af København NV.

På kortet herunder er de 2 store veje Frederikssundsvej og Frederiksborgvej. Det blå mærke nederst til højre er Nørrebro Station. Det blå mærke til venstre er højhusene på Bellahøj. Det daværende gadekær i Utterslev ligger der fortsat – nu på Utterslev Torv. Tomsgårdsvej er endnu ikke anlagt.



Familien blev i maj 1865 forøget med broren Hans Johannes, der døde samme år, og i december 1866 med endnu en bror Hans Julius.

I folketællingen fra 1870 er familien noteret således:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
<i>Johan Nielsen</i>	38, gift	<i>Husfader</i>	<i>Arbejtsmand</i>	<i>Høitstrup</i>
<i>Kathrine Hansen</i>	39, gift	<i>Husmoder</i>		<i>Rūsby, Kbh. Amt</i>
<i>Niels Peter N</i>	11	<i>Barn</i>		<i>Do</i>
<i>Birthe Johanne Christine N</i>	8	<i>Do</i>		<i>Kjøbenhavn</i>
<i>Maia Magdalene N</i>	7	<i>Do</i>		<i>Do</i>
<i>Hans Julius Johannes N</i>	3	<i>Do</i>		<i>Uttersløv M</i>

I maj 1870 blev født en søster Alma Lovise, der døde i en alder af 9 år. I oktober 1873 fik moren et dødfødt barn.

I 1875 flyttede familien tilbage til København til en lejlighed i Korsgade 70 på hjørnet af Kapelvej. Mens de boede her blev Birthe J.K. Nielsen konfirmeret i Sct. Stefans Kirke på Nørrebrogade den 3. oktober 1875. Præsten har desværre ikke noteret noget om kundskaber og opførsel.

Sct. Stefans Kirke blev bygget i 1873-74 mens Hellig Kors Kirke, der i dag ligger lige over for Korsgade udmunding i Kapelvej, hvor familien boede, blev bygget i 1890.

Kort efter sin konfirmation er Birthe J.K. Nielsen kommet ud at tjene da hun ikke længere ses at bo sammen med sine forældre.

Hvor hun har tjent er ikke fundet.

Birthe J.K. Nielsen giftede sig den 30. september 1883 med Hans Peter Nielsen.

Vielsen var i Sct. Stefans Kirke, hvor brudeparret er indført således:

Ungkarl, arbejdsmand Hans Peter Nielsen, 27 år.

Jfr. Birthe Johanne Kirstine Nielsen, 22 år.

Vidner: Hans Jensen, Larsbjørnstræde 15, 4. og Johan Nielsen, arbmd, Korsgade 70.

Ved vielsen var hun højgravid, idet hun den 10. november nedkommer med ægteparrets første-fødte, der i januar 1884 døbttes Carl Ove Thorvald Johan Nielsen.

Alle 7 børn, hvoraf de 4 døde som små, fremgår af oversigten på side 12.

Ægteskabet har ikke været lykkeligt. Kun ca. 3 år efter start på deres ægteskab engagerede Hans Peter Nielsen sig med en anden kvinde, Flora Amalie Glavind, med hvem han fik barn i maj 1887. Senest fra maj 1889 flyttede han sammen med denne og hans hustru benævnes i folketællingen for 1890 som *forladt*, hvilket åbenbart ikke hindrer, at Hans P. Nielsen herefter blev far til endnu 2 børn i sit første ægteskab – parallelt med at han fik 2 børn med Flora A. Glavind.

Birthe J.K. Niensens børn blev født med et mellemrum på ca. 15 måneder. Hun må næsten konstant have været gravid og/eller ammet.

Birthe J.K. Nielsen boede i sit ægteskab på disse adresser:

1883	Fredericiagade 51	1888, maj	?
1884	?	1888 nov.	Adelgade 113, 2.
1885	Todesgade 16, 4.	1889	Klerkegade 5, 4.
1886, maj	Nansensgade 17, 1 - sidehus	1891	Adelgade 7
1886, nov.	Jærggade 2A, 5.	1892, nov.	Klerkegade 7, 2
1887	Jærggade 4, 5.	1894	Do

I folketællingen fra februar 1890, Klerkegade 5, er familien noteret således:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
<i>Bertha Christine Johanne N</i>	28, <i>forladt</i>	<i>Husmoder</i>	<i>Rengøring</i>	<i>København</i>
<i>Carl Åge Torvald John N</i>	6	<i>Barn</i>		<i>do</i>
<i>Poul Axel Alexander Julius N</i>	5	<i>Do</i>		<i>do</i>
<i>Karen Berta Catarina N</i>	3	<i>Do</i>		<i>do</i>
<i>Elna Hansine Marie N</i>	1	<i>Do</i>		<i>do</i>

I folketællinger fra den tid er det ganske almindeligt, at navnes stavemåder er upræcise.

I 1885-87 boede familien på Nørrebro og bl.a. i Jærggade, der hørte til det såkaldte (berygtede) *Rabarberland*.

Birthe J.K. Nielsen mistede 4 børn, der alle blev begravet på Vestre Kirkegård i såkaldt *frijord*, der dækker over at fattige kunne undgå at betale for begravelsen. For de 2 børn, der blev begravet med bare 2 måneders mellemrum i 1891 blev begravelsesomkostningerne betalt af kommunen. Også her var faren fraværende, idet kirkebogen betegner den begravedes forældre som *Forladt Kones Søn*.

Forfatteren Christian Christensen har skrevet om sin opvækst i 1880-erne og 1890-erne på Nørrebro i *Rabarberland*, hvor fattigdommen var stor og ligeså børnedødeligheden. Om begravelser på Vestre Kirkegård fortæller Christian Christensen i sine erindringer om en sådan begravelse da hans lillesøster skulle graves:

Et par måneder efter, at vi var flyttet om i Jærggade, døde den lille søster, der blev født i Skyttegade. Jeg fik lov at gå med far og mor ud på Vestre Kirkegård og begrave hende. Da vi fandt frem til graven, viste det sig at være en meget dyb og lang kanal, hvor de små barnekister blev sat side om side i én lang række.

Da det var lillesøsters tur, gik en mand ned i bunden af kanalen og anbragte hende lige op ad det sidst begravede barn. Manden, der stod ovenfor, ragede noget jord ned over kisten, hvorefter han hamrede en nummerpæl i jorden og gav far en seddel med samme nummer, så vi senere kunne finde lillesøsters grav.

I den kolde forårsblæst stod mor og græd ved graven.

(Fra *En rabarberdreng vokser op*, del 1, ved Christian Christensen. Reitzels Forlag, 1971.

Jeg har ingen viden om, hvorvidt Birthe J.K. Niensens børn blev begravet på denne vis, men det er de nok!

Også *Martin Andersen Nexø* har i sin roman *Pelle Erobreren* skrevet om livet blandt de fattigste i København på den tid – i afsnit II: *Den store kamp*, hvor Pelle er flyttet til København fra Bornholm.



Fra 1889 til sin død boede Birthe J.K. Nielsen 2 steder i Klerkegade (afbrudt af et års tid i Adelgade), hvorfra jeg har fundet dette foto af Klerkegade nr. 3, 5 og 7.

Under beskrivelsen af sønnen Ove Nielsen er indsat et foto af Adelgade 7.

Birthe J.K. Nielsen figurerer i perioden fra 1891 og til sin død i Københavns Kommunes protokoller for *Interimshjælp*.

Ud over den tidligere nævnte begravelsehjælp fik hun hjælp til mad og til husleje.

Formentlig i vinteren 1893-94 fik hun lungebetændelse og blev indlagt på hos-

pitalet Sct. Johannes Stiftelsen, der lå i Ryesgade. De 3 tilbageværende børn blev der taget vare på af kommunen og de bliver anbragt på børnehjemmet samme steds. Faren er igen fraværende.

Birthe J.K. Nielsen døde den 26. august 1894 og blev begravet fra Sct. Pauls Kirke den 2. september.

Som sine børn blev også hun begravet i *frijord* på Vestre Kirkegård.

Hans Peter Nielsen er i div. arkivalier i perioden fra 1883 til 1895 som oftest benævnt *arbejdsmand*. Ind imellem også som *kularbejder* og et par steder er det nævnt, at dette var ved *Det Danske Kulkompagni* i Frihavnen. Dette firma hed indtil 1896 I.P. Suhr og Søn's Kulfirma. Omkring 1905 får han titel af *forvalter*, hvilket jeg tolker således, at han i mange år havde fast ansættelse ved Det Danske Kulkompagni. Det Danske Kulkompagni lå dengang inderst på Marmormolen.



Indtil 1888 opgiver han til myndighederne sine adresser til at være de samme som hustruens adresser, men det gør han ikke i 1889 og videre frem i tiden.

I folketællingen fra februar 1890 ses han at bo sammen med Flora A. Glavind på Nørrevoldgade 4, 5. sal:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
<i>Hans Nielsen</i>	33, gift	Husfader	Arbejdsmand	Bjærgby, Holbæk A
<i>Flora Amalie Nielsen</i>	34, gift	Husmoder		Vind, Ringk. A.
<i>Laurids Vilh. Tancred Poulsen</i>	9	Barn		Kjøbenhavn
<i>Hans Chr. Georg Holger Niels.</i>	2	Barn		Do

Hans P. Nielsen er anført som gift, hvilket ikke er forkert, men det er Birthe J.K. Nielsen han er gift med. Flora A. Glavind er ikke gift, men fraskilt.

Det førstnævnte barn er hendes fra et tidligere forhold og bærer formelt efternavnet Søderholm – ikke Poulsen.

Det andet barn, Hans C.G.H. Nielsen, er deres fælles barn.

Flora Amalie Glavind blev født den 24. juni 1854 i Vind Sogn i Ringkøbing Amt. Forældrene var husmand Lauritz Christensen Glavind og hustru Christine Pedersen.

Flora A. Glavind ses i kilderne at være flyttet til København i 1872 i en alder af 18 år.

I 1875 giftede hun sig første gang i en alder af 20 år. Det skete i Skt. Pauls Kirke den 21. marts. Ægtefællen var den ligeledes 20 år gamle opvarter *Lauritz Peter Poulsen*.

I ægteskabet fødes først et barn, som jeg ikke har fundet nærmere om, men dette barn døde tidligt. I 1877 den 8. februar fødtes sønnen *Christian Valdemar Emil Poulsen*, der når frem til voksenalder. I 1878 den 15. november fødtes datteren *Ketty Christine Marie Annine Poulsen*, der dog døde ½ år efter den 25. maj 1879.

Ægtemanden Lauritz Peter Poulsen var nu blevet kok i marinen og har formentlig været ude at sejle i perioder. Hun boede sammen med sin søn i Kamelgaden (dengang en del af Nyboder), der ikke findes i dag, men svarer til den del af den nuværende Gernersegade, der ligger mellem Kronprinsessegade og Borgergade – bag Skt. Pauls Kirke.

Jf. folketællingen i 1880 flytter en ny mand ind i lejligheden:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
<i>Hans Emil Tancred Søderholm</i>	23, <i>ugift</i>	<i>Husfader</i>	<i>Skomager</i>	<i>Randers</i>
<i>Flora Amalie, født Christensen</i>	24, <i>enke</i>	<i>Husholderske</i>		<i>Vind,</i>
<i>Christian Valdemar Emil Pouls.</i>	3, <i>barn</i>	<i>Hendes Søn</i>		<i>Kjøbenhavn</i>

Flora A. Glavind, der nu benytter farens mellemnavn, er ikke *enke*, men fortsat i ægteskab med Lauritz Peter Poulsen.

I 1880 den 16. juni fødtes sønnen *Lauritz Vilhelm Tancred Søderholm*.

I kirkebogen ved dåb er moren benævnt *forladt Kone* og Hans E.T. Søderholm *udlægges* som barnets far.

I januar 1883 indleder ægteparret Flora A. Glavind og Lauritz P. Poulsen separation. De har nu i nogen tid boet hver for sig og er tilsyneladende enige om skilsmissen, der fik gyldighed fra 1886.

Omkring 1886 indleder Flora A. Glavind et forhold til Hans Peter Nielsen. Et forhold, der løber parallelt med hans forhold til ægteskab med Birthe J.K. Nielsen.

I dette forhold fødtes 3 børn, der er vist på efterslægtstavlen på side 12.

Hendes bopæl ses i årene 1887 og 1888 at være i Bryggerlængen 10, på 4. sal. Bryggerlængen svarer i dag til den del af Olfert Fischers Gade, der ligger mellem Borgergade og St. Kongensgade.

De første år boede Hans P. Nielsen sammen med sin ægteviede hustru, men fra 1889 ses han at bo sammen med Flora A. Glavind.

Tiden efter 1890 for Hans P. Nielsen og Flora A. Glavind.

Folketællingen for 1890, Nørrevoldgade, er gengivet på side 16.

Øvrige adresser herefter er:

1891, jan.	Ny Kronprinsessegade 18 B I dag Kronprinsessegade – nordl. del	1993, nov.	Dyrkøb 3, 4.
1892, maj	Aabenraa 8, 2.	1894, maj	Gråbrødre Torv 19, 2.
1893, maj	Kr. Bernikowsgade 5, 2.	1895, nov.	Hyskenstræde 14, 2.

Parrets 2 yngste sønner – efter barnet Hans C.G.H. Nielsen, født i maj 1887 – fødtes i henholdsvis januar 1891 og november 1892. Disse var:

- Carl Charles Marius Viggo Nielsen og
- Richardt Alexius Lars Peter Nielsen.

Begge døbes først i marts 1903.

Fra 1896 boede Hans P. Nielsen og Flora A. Glavind hver for sig frem til år 1900.

Han boede mindst 6 forskellige steder, medens hun boede dels i Hyskenstræde 6, dels i Badstuestræde 10.

Formentlig har børnene boet hos hende. Da hun flere steder er nævnt med erhvervet *syerske* eller *dameskrædder* har hun formentlig haft større mulighed for at være på sin bopæl.

I året 1900 flyttede parret Hans P. Nielsen og Flora A. Glavind igen sammen og de giftede sig i Helligånds Kirke den 26. august 1900.

I kirkebogen er indført bl.a. dette:

*Enkemand, Arbejder, Hans Peter Nielsen, født 10. Maj 1856 i Mørke, Adelgade 79.
Fraskilt Flora Amalie Poulsen, født Glavind, født 20. Juni 1854 i Vind, Badstuestræde 10.*

Herefter ses det, at Hans P. Nielsen og Flora A. Glavind kun flytter i mindre omfang. For hans vedkommende har han, siden han forlod militæret i 1880, de følgende 20 år boet mindst 25 forskellige steder!

Folketællingen fra februar 1901 i Badstuestræde 10. 2. sal ser således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
<i>Hans Peter Nielsen</i>	<i>10/8 1856, gift</i>	<i>Husfader</i>	<i>Arbejdsmand, Kulkompagniet</i>	<i>Holbæk A</i>
<i>Flora Amalie Nielsen</i>	<i>10/6 1854, gift</i>	<i>Husmoder</i>	<i>Syerske</i>	<i>Ringkøbing. A.</i>
<i>Hans Christian Georg N.</i>	<i>7/5 1887</i>	<i>Barn, Søn</i>		<i>Kjøbenhavn</i>
<i>Carl Charles [Marius] Viggo N.</i>	<i>13/1 1891</i>	<i>Barn, Søn</i>		<i>Do</i>
<i>Richard Alexius Lars Peter N.</i>	<i>26/11 1892</i>	<i>Barn, Søn</i>		

I denne folketælling spørges der også til *Seneste Bopæl* (før denne i februar 1901) og hertil står der ud for Hans P. Nielsen: *Badstuestræde 79.*

I marts 1902 har familien formentlig holdt bryllup i Badstuestræde 10. Flora A. Glavinds søn (født uden for ægteskab) Hans Emil Tancred Søderholm giftede sig den 2. marts med Agnes Rasmine Sofie Hornung og begge opgav adresse til Badstuestræde 10.

De 2 yngste drenge nævnt i folketællingen oven for blev ikke kirkedøbte i forbindelse med deres fødsel i henholdsvis januar 1891 og november 1892.

Men det blev de den 29. marts 1903 i Helligånds Kirke og det er i kirkebogen anført, at de er *navngivet af Faderen 10/11 1895.*

Året efter, i 1904, købte ægteparret hus i Gentofte By på Bregnevej 43 på hjørnet af Anemonevej – lige ved siden af Gentofte Hospital.

Dette tager jeg som tegn på, at nu slår de sig ned for at længere tidsrum, men sådan gik det ikke. De flyttede hurtigt tilbage til København, men nu til Østerbro allerede i sent i 1905.

I folketællingen for februar 1906 ses familien at bo i Vejlegade 10, på 1. sal:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand	Erhverv	Født i
<i>Hans Peter Nielsen</i>	<i>7/5 1856, gift</i>	<i>Husfader</i>	<i>Forvalter, Frihavnen</i>	<i>Børkøv</i>
<i>Flora Amalie Nielsen</i>	<i>10/6 1854, gift</i>	<i>Husmoder</i>	<i>Syerske</i>	<i>Ringkøbing. A.</i>
<i>Richard Alexius Lars Peter N.</i>	<i>26/11 1892</i>	<i>Søn</i>		

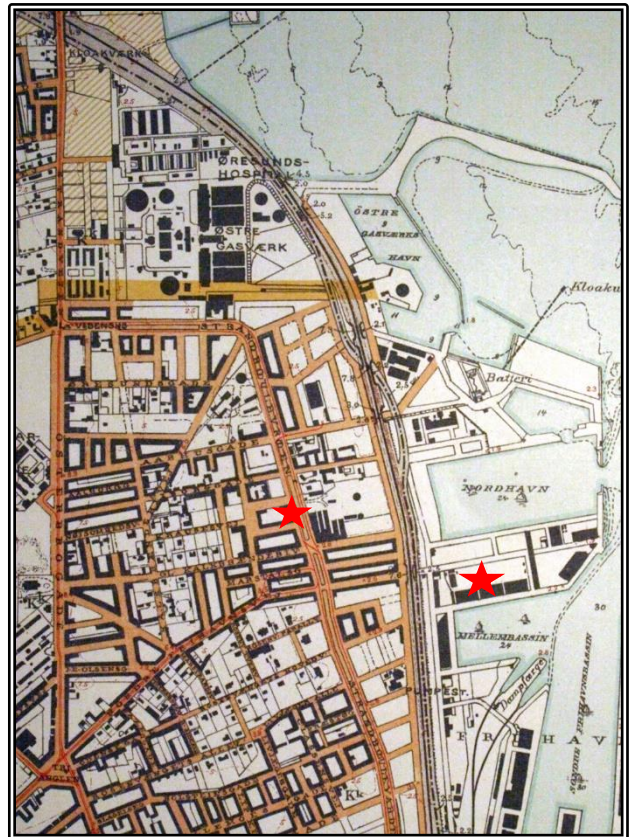
Hans P. Nielsen er nu blevet forfremmet til *Forvalter i Frihavnen.*

Hans fødselsdato er angivet med forkert dag for fødsel – det var den 10. maj!

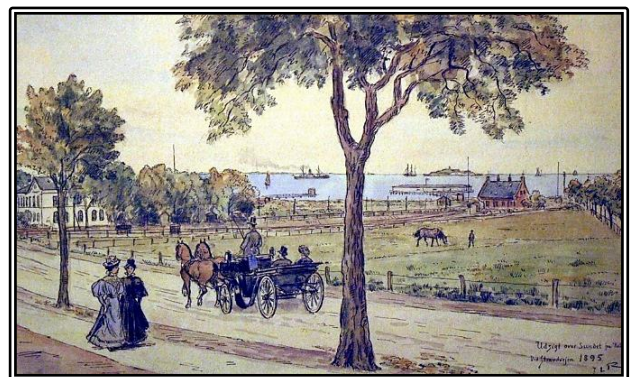
Huset i Gentofte købte de for kr. 2.663 [i 2018 ca. kr. 184.000] og solgte igen i 1907 for kr. 7.000 [i 2018 ca. kr. 405.000]. De må derfor have lejet huset ud i et par år.

Ægteparrets adresse opgives fremover til Strandboulevarden 75, 1. sal tv. Foto neden for.

Her bliver de boende frem til hans død i 1924 og hun videre frem til efter 1930. Kortet til højre er fra 1903.



De 2 røde stjerner viser dels deres bopæl på hjørnet af Strandboulevarden og Vejlegade, dels hans arbejdsplads ved Kulkompagniet. Kortet viser også den nyanlagte *Kystbane*, der blev taget i brug i 1897 – anlagt på inddæmmede areal. Før denne inddæmning lå kystlinjen tæt på Strandboulevarden, der nok mere har set ud som her (til højre) og reelt ligget ved stranden:



Fra 1863 var der tog til Klampenborg, men denne linje (Nordbanen) gik fra daværende Hovedbanegård (lå ca. ved nuv. Paladsbiograf) via Nørrebro Station og Ryparken station til Hellerup. Herfra blev anlagt en sidelinje til Klampenborg.

Østerbro var det sidste af de 3 *brokvarterer*, der blev bebygget. Her kom nybyggeriet først rigtig i gang fra 1890 – 30-40 år senere end i de to øvrige kvarterer.

Østerbro var dengang et eksklusivt forstadskvarter med villaer, landejendomme og grønne arealer – det var ligesom anderledes og med udsigt til Øresund. En medvirkende grund til den senere bebyggelse af Østerbro var også, at området lå noget længere væk fra det oprindelige centrum end Vesterbro og Nørrebro.

Ved bebyggelsen af Østerbro blev en ny byggelov fra 1889 taget i anvendelse. Ifølge denne skulle gaderne være bredere, med mere lys og luft mellem husene og der var nye og langt strengere regler for kloakering. Sporene fra bebyggelsen af Vester- og Nørrebro skræmte!

På Østerbro lå før bebyggelsen af nye boliger en del industri. Kalkbrænderiet var flyttet hertil efter Københavns Brand i 1728. Kryolitfabrikken er fra 1859 (i dag boligkomplekset Charlotttegården), Øresundshospitalet (oprindeligt et epidemisugehus) blev bygget midt i 1870-erne, og Østre Gasværk er fra 1878.

Hans P. Nielsen døde den 25. september 1924 på Kommunehospitalet i en alder af 68 år.
Han blev begravet den 1. oktober på Bispebjerg Kirkegård.

I begravelsesprotokollen (afskrift fra dødsattest) er angivet disse dødsårsager:

- *Aortitis luetica*.
Syfilis med den hyppige komplikation at væggen i aorta (stor pulsåre ved hjertet) svækkes – der dannes en udposning – og meget let brister.
 - *Glykæmi, Gangræna pedis*.
Sukkeryge kombineret med koldbrand i en fod. Insulin var endnu ikke opfundet.
 - *Bronchopneum*.
Lungebetændelse, der meget vel kan have været en følge af hans arbejde som kulleemper.
- Det er ikke angivet mere specifikt, om en af disse diagnoser var den primære årsag til hans død – alle tre kan have været årsagen.

Hustruen Flora A. Glavind får *udlagt boet* da der – iflg. det oplyste ved møde i skifteretten i 1924 – ikke i boet var værdier over ca. kr. 50.

I skiftet ved hustruens død i 1935 viser det sig, at der nok har været et større beløb – formentlig efter hussalget i Gentoft. Der nævnes beløb på en sparekassebog på kr. 2000, som en arving kender til. Men dette spor har jeg ikke fulgt videre frem.

Flora A. Glavind blev boende i lejligheden på Strandboulevarden 75 til efter 1930, men flytter så til sønnen Richard A.L.P. Nielsen og dennes hustru i Holsteinsgade 6 – sidevej til Strandboulevarden lidt længere ind mod byen.

Her døde hun den 13. marts 1935 i en alder af 80 år.

Flora A. Glavind blev begravet den 17. marts, ligeledes på Bispebjerg Kirkegård.

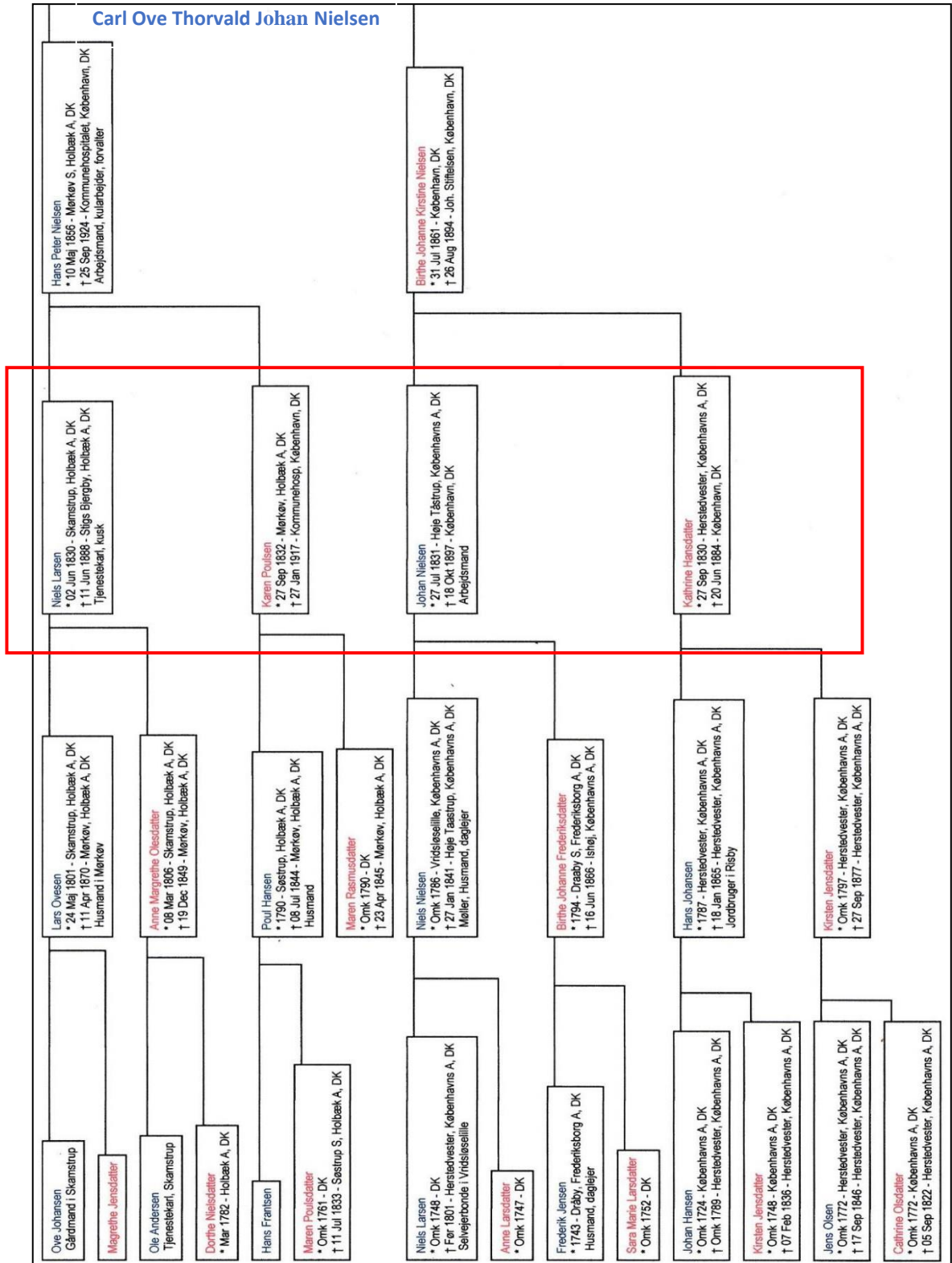


Billede oven for er fra Trianglen omkring år 1900 med Skt. Jacobs Kirke (opført 1872-77) i baggrunden. Få år før Bien – også benævnt *bisticket*, (*suppe*)*terrinen* og *skildpadden* – blev bygget midt på Trianglen i 1907 til sporvognsventesal, toiletter og kiosk. Arkitekten var P.V. Jensen-Klint – kendt fra Grundtvigskirken.

SLÆGTSOPTEGNELSER for

Carl Ove Thorvald Johan Nielsens 2 par bedsteforældre:

- **Niels Larsen og Karen Poulsdatter**, siderne 23-29,
- **Johan Nielsen og Kathrine Hansdatter**, siderne 31-36.



Niels Larsen og Karen Poulsdatter.

Niels Larsen blev født i Skamstrup Sogn, der ligger ca. 7 km sydøst for Jyderup på Vestsjælland. Han blev født den 2. juni 1830 og døbt i Skamstrup Kirke 4 dage senere den 6. juni.

Forældrene, der var blevet gift 4 dage før hans fødsel, var tjenestekarl Lars Ovesen og hustru Ane Margrethe Olesdatter.

Faren var på dette tidspunkt tjenestekarl på gården *Mariehøj* i Skamstrup hos gårdmand Niels Pedersen.

Moren Ane Margrethe Olesdatter var et barnebarn af samme gårdmand Niels Pedersen, der i 1830 var 69 år gammel og enkemand efter sin hustru nr. 2, Sidse Jensdatter, der var død i 1829.

Niels Larsen og hans forældre blev boende på gården *Mariehøj* de første par år. I foråret 1833 flyttede familien til nabosognet Mørkøv til bebyggelsen *Smededal*. Men kort herefter må forældrene og familien på *Mariehøj* have aftalt, at Niels skulle bo på denne gård, hvilket han gør frem til året efter sin konfirmation i 1844.

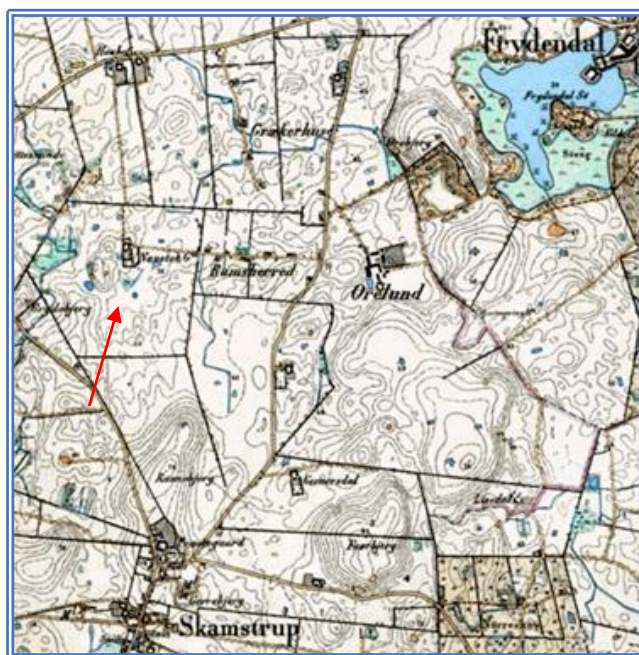
Dette medfører så den lille pudsighed, at Niels indgår i folketællingen i februar 1834 i såvel Mørke Sogn, som Skamstrup Sogn.

Folketællingen for 1834 giver et overblik over familien på gården i Skamstrup:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv
<i>Niels Pedersen</i>	<i>73 Aar, Enkemand</i>	<i>Gaardmand</i>
<i>Niels Larsen</i>	<i>4 Aar,</i>	<i>Pleiebarn</i>
<i>Jens Hansen</i>	<i>23 Aar, gift</i>	<i>Indsiddet [lejer], Pleiesøn</i>
<i>Ane Jensdatter</i>	<i>29 Aar, gift</i>	<i>Hans Kone</i>
5 tjenestefolk – 2 mænd og 3 kvinder.		

Jens Hansen var såkaldt *søskendebarn* til Ane Margrethe Olesdatter. Denne betegnelse kunne dengang betyde både *fætter* og *nevø*.

Ane Margrethe Olesdatter var selv blevet opfostret på *Mariehøj*.



Niels Larsens plejeforhold til den meget ældre oldefar Niels Pedersen har nok mest været familierelationen. I dagligdagen må det have været Jens Hansen og hans kone Ane Jensdatter, der giftede sig i november 1833 og kort efter overtog gården, han har været nærmest.

Den gård, som Niels Larsen voksede op på, var en fra Skamstrup udflyttet gård, der lå ca. 1½ km nord for Skamstrup By. Gården (den 5-kantede matrikel i kortets venstre side) bærer på dette kort fra sidste halvdel af 1800-tallet navnet *Navstok Gård*, men hed i 1830erne *Mariehøj*. I højre øverste hjørne ses Frydendal Herregård, som *Mariehøj* var et fæste under, på næsset ude i søen.

Herregården har siden 1907 haft navnet *Torbenfeld*.

I folketællingen i 1840 indgår Niels Larsen fortsat som *plejebarn*, oldefaren Niels Pedersen er optegnet som *enkemand og aftægtsmand, der forsørges af gården*, hvilket betyder, at må have haft en formel aftægtskontrakt med Jens Hansen.

Ægteparret Jens Hansen og Ane Jensdatter havde i 1840 3 børn, der må have fungeret som mindre 'søskende' til Niels Larsen. Herudover var der på gården 3 *tenestefolk*.

Niels Pedersen døde i 1840 i en alder af 79 år.

Den 14. april 1844 blev Niels Larsen konfirmeret i Skamstrup Kirke. Præsten gav ham karaktererne: *God kundskab, meget god opførsel.*

I kirkebogen er hans biologiske forældre angivet med tilføjelsen: *Opdraget hos Gm'd. af Skamstrup Jens Hansen.*

I folketællingen for 1845 ses, at han fortsat bor på gården Mariehøj – nu som en blandt 4 *tenestefolk*, men han er formentlig kort tid efter kommet i tjeneste på en nærliggende gård, idet han i folketællingen for 1850 ses at bo på en anden gård i sognet, nemlig i landsbyen Bennebo kun 1½ km vest for Mariehøj Gård.

I Niels Larsens biologiske familie var der siden forældrenes ægteskab i 1830 og flytning til Mørkøv Sogn sket det, at familien var blevet forøget med 3 brødre: Ove, født i 1833, Jens, født i 1840 og Anders, født i 1844.

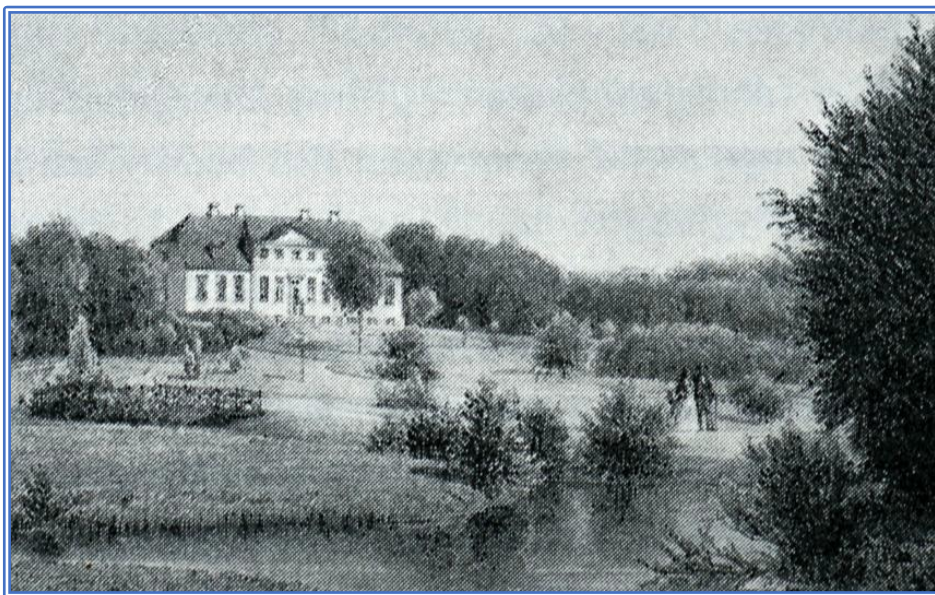
Niels og hans plejeforældre har været med ved mindst en af disse dåbshandlinger, da plejefaren Jens Hansen indgår som fadder.

I december 1849 døde Niels Larsens mor Ane Margrethe Olesdatter i en alder af 43 år. Hans far giftede sig igen i marts året efter med Anne Catrine Nielsdatter.

Niels Larsen mødte på session i 1851. Han blev umiddelbart kasseret på grund af *krøbling i højre arm*. Lægdsrullen viser i øvrigt, at han var 176 cm høj, hvilket var 10 cm over gennemsnithøjden på den tid – for mænd. Nogle af hans efterkommere var også væsentligt over gennemsnithøjden!

Sædvanlige skiftedage når tjenestefolk skiftede arbejdssted var dengang 1. maj eller 1. november. I året 1851 den 1. november skiftede Niels Larsen arbejdssted fra fødesognet Skamstrup til sognet Stigs Bjergby og nærmere bestemt til landsbyen *Nye Bjergby* – ca. 8 km nord for Skamstrup By – hvor han havde fået job hos gårdmanden Ole Jensen.

Her blev han nogle år, men findes jf. FT 1855 på herregården *Bjergbygaard*.



Billede af Bjergbygaard fra 1864, hovedbygningen, hvor *tenestedrengen* Niels Larsen dog næppe har færdes lige så meget som *tenestepigen* samme sted Karen Poulsdatter!

På herregården boede i 1855 i alt 27 personer – heraf 10 *tenestedrenge* og 9

teneste'piger – blandt disse Karen Poulsdatter.

I 1856 giftede Niels Larsen sig i en alder af knap 26 år sig med Karen Poulsdatter, der var knap 24 år gammel.

Karen Poulsdatter blev født 27. september 1832 i Mørkøv Sogn i Holbæk Amt. Hun blev døbt den 4. november samme år. Hendes forældre var husmand Poul Hansen og hustru Maren Rasmusdatter. [Sognet betegnes på den tid også om *Mørke*.]

Denne Karen var ægteparrets 3. datter, der blev navngivet Karen. I 1816 og igen i 1826 blev født en datter, der blev navngivet Karen – begge døde.

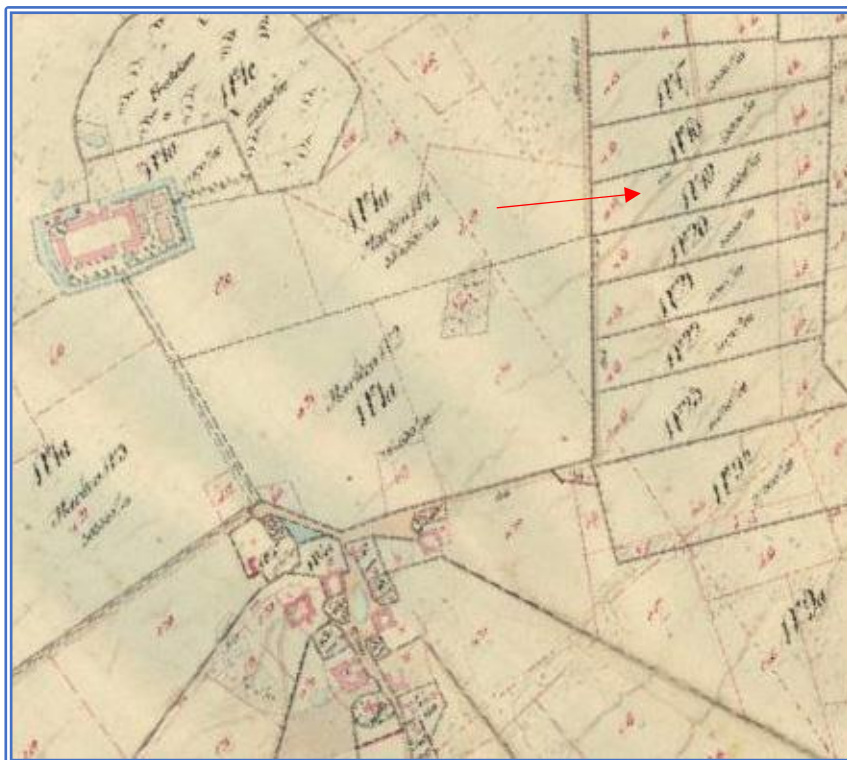
Ved fødslen i 1832 havde denne tredje Karen 6 brødre, der alle var i live, nemlig Christian født i 1813, Rasmus født i 1818, Jørgen født i 1820, Niels født i 1822, Hans født i 1824 og Lars født i 1829.

I folketællingen for 1834, Mørkøv Sogn, er familien optegnet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv
<i>Poul Hansen</i>	<i>43 Aar, gift</i>	<i>Huusmand</i>
<i>Maren Rasmusdatter</i>	<i>45 Aar, gift</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Jørgen Poulsen</i>	<i>14 Aar, ugift</i>	<i>Deres Barn</i>
<i>Hans Poulsen</i>	<i>8 Aar, dø</i>	<i>Dø</i>
<i>Lars Poulsen</i>	<i>5 Aar, dø</i>	<i>Dø</i>
<i>Karen Poulsdatter</i>	<i>2 Aar, dø</i>	<i>Dø</i>

I 1838 døde Karens bror Lars i en alder af lige knap 10 år. Det er i kirkebogen ikke oplyst, om det var død af sygdom eller ved ulykkestilfælde.

I folketællingen for 1840 er oplyst, at børnene Hans og Karen fortsat boede hjemme hos forældrene i Mørke.



Karen voksede op på matr.nr. 19 i Mørke, der lå ved den røde pil ca. ½ km nordøst for byen Mørke (Kirkeby). Grunden var blandt en række fra Mørke By udflyttede husmandssteder. Nederst er det Mørke By og den store gård øverst til venstre på kortet er *Mørkegaard*, som den hed på det tidspunkt, men fra omkring 1871 kaldtes *Toftholm*. Poul Hansens husmandssted var et fæste under Mørkegaard.

På den modsatte side af Mørkøv By, ca. 1½ km mod sydvest, ligger en lille gruppe huse, der var benævnt *Smededal Husene*. Her boede Niels Larsens forældre. Måske har Karen Poulsdatter og Niels Larsen også mødt hinanden – tidl. end på Bjergbygaard – under sine besøg i forældrenes hjem.

Karens far døde i sommeren 1844 af *brystsye* – datidens betegnelse for *lungebetændelse*. Han blev 54 år. Ved hans død er han betegnet som *fattiglem* og må derfor nok have forladt/opgivet sit husmandssted.

I folketællingen ½ år senere i februar 1845 kan læses, at Karen boede sammen med sin mor i et hus i Mørke By, hvor der også boede et andet ægtepar med et lille barn.

Dette hus har nok været ejet af fattigvæsenet.

Karens mor døde i april 1845 – ligeledes af brystsyge og med betegnelsen fattiglem. Hun blev ca. 55 år gammel.

Karen var hermed under det lokale fattigvæsens ansvar indtil hun blev konfirmeret i 1847.

Fattigvæsenet på landet var jf. lov fra 1803 opdelt i disse 3 klasser:

1. **klasse.** *Var alle de gamle og syge, der var så svækkede på legeme og sjæl, at de intet eller meget lidt selv kunne tjene.*
2. **klasse.** *Henlagdes de fader og moderløse børn, eller børn hvis forældres forstand, helbred og livsførelse gjorde det umuligt at betro dem opdragelsen.*
3. **klasse.** *Hørte enkeltpersoner eller familier, som på grund af svagelighed, mange børn tiltagende alder eller anden lignende årsag ikke var i stand til at tjene så meget, som skulle sikre dem og deres børn et nødvendig underhold.*

I det lokale fattigvæsens protokol¹ står i referatet fra møde 18/3 1845:

At Poul Hansens Enke i Mørke blev tilstaaet, som godtgørelse til en hjemmenværende Datter, indtil Medio Maj førstkommende et Rugbrød paa 8 'a 9 pund ugentligt at modtage i Bageriet i Mørke efter Sognepræstens foranstaltning.

Fra kommissionens møde den 15/7 1845 står i referatet:

Forstander Niels Sørensen havde Anmodning fra Gaardmand Jens Madsen at fremføre hans Forlangende med Hensyn til Karen Poulsens at han forlangte 16 Rbd. om Aaret, eller tilbød at tage hende for Sommeren uden Betaling, men vilde ikke have hende til Vinter. Imidlertid skulde hun cures for Udslet i Hovedet hvorfor bestemtes at hun skulde rejse til Doctor og forsøge derved at faa hende helbredt.

I 1846 står, at Karen Poulsen nu boede hos *Niels Larsens Enke* og i 1847 står, at hun boede hos *Sidse Marie*.

Det var dengang helt almindeligt, at børn under fattigkommissionerne flyttede hyppigt fra familie til familie – primært afhængigt af hvilken familie, der påtog sig opgaven for den mindste betaling.

I kommissionens regnskab for 1847 står:

Confirmation. Klæder til Karen Poulsdatter: 7 Rbd.

Konfirmationen fandt sted i Mørkøv Kirke i påsken 1847, hvor Karen var 14½ år gammel. Præsten har givet hende karaktererne: *Kundskaber* (i katekismus): *tg*= temmelig godt, hvilket ikke var nogen høj karakter, og i *Opførsel*: *mg*= meget godt.

Da fattigvæsenet havde forsørgelsespligten og udgiften hertil indtil konfirmationsalder, sørgede man hurtigt for at finde et passende tjenestested. Dette står der dog ikke noget om i kommissionens protokol, men i folketællingen for 1850 er det formentlig Karen Poulsdatter, der er opført i Kundby Sogn ca. 6 km nord for Mørkøv. Hendes fødested er angivet til at være Mørkøv og hendes alder til 18 år – så de to faktorer (ud over navnet) passer.

Her er hun tjenestepige på en mindre gård, der drives af far og søn. Desuden er der ansat to tjenestepiger.

I folketællingen for 1855 findes Karen Poulsen på Bjergbygaard som tjenestepige.

¹ Stigs Bjergby-Mørkøv Pastorat. Fattigkommissionens forhandlingsprotokoller.

Niels Larsen og **Karen Poulsen** giftede sig den 31. maj 1856 i Mørkøv Kirke.

Ved vielsen var det hans far Lars Ovesen og hendes bror Rasmus Poulsen, der var forlovere. [Brugen af -sen-endelsen i kvinders efternavne var nu ved at slå igennem – lidt senere også at kvinder fik ægtemandens efternavn ved vielser.]

Ægteparret havde 3 uger før vielsen fået sønnen Hans Peter, der blev født den 10. maj og døbt samme dag som vielsen. Dog undlod præsten i Hovedministerialbogen ikke at betegne barnet som *uægte*. Dette har degnen i Kontraministerialbogen dog ikke skrevet – her betegnes moren til barnet som Niels Larsens *forlovede*.

Ægteparret fortsatte efter vielsen deres arbejdsmæssige tilknytning til Bjergbygaard, hvor de begge havde arbejde. Formentlig har de boet i et hus lejet af Bjergbygaards ejer.

Bjergbygaard har på den tid været en god arbejdsplads at arbejde på. Godsejeren fra 1833 var Philip Julius Bornemann, der i historiske kilder beskrives som en mand, der blev byens og egnens store velgører og var i et godt forhold til sine fæstere. Han var kendt som en retsindig og human godsejer.

P.J. Bornemanns far Cosmus Bornemann havde i 1803 købt godset ved en auktion, hvor også en anden interesseret køber havde budt det samme beløb. De 2 interessenter afgjorde via terningspil, hvem der skulle have herregården. Da Cosmus Bornemann døde i 1833 overtog sønnen godset i en ung alder – han var 30 år gammel.

P.J. Bornemann havde i 1829 giftet sig med Julie Frederikke Dinesen og de havde derfor sølvbryllup i 1854. Ved den lejlighed forsamlede mange beboere i sognet sig foran herregården for her at hylde sølvbrudeparret. Sognefogeden udtrykte på de tilstedeværendes vegne den taknemmelighed, som de alle følte ved samarbejdet med P.J. Bornemann.

P.J. Bornemann betalte i 1865 for en omfattende restaurering af kirken, hvor bl.a. tårngavlene blev forsynet med murtakker og koret blev udvidet med en apsis.

Den kirke, som Niels Larsen og Karen Poulsdatters 2 børn blev døbt i, ligner derfor ikke helt den nuværende kirke. Begge blev konfirmerede i den restaurerede kirke!

I 1872 rejste Stigs Bjergby sogns beboere en mindstøtte for Bornemann og hans hustru. Denne mindstøtte står stadig (1979) bag kirken og har følgende ordlyd:

For kammerherre og ritmester Philip Julius Bornemann og hans hustru Julie Dinesen satte Stigs Bjergby sogns beboere denne støtte til taknemmelig erindring om, at han tidligt hævede hoveriet på sit gods og på billige [rimelige] vilkår overlod os og vore børn vore gårde og huse til arv og eje og altid stod os bi i råd og dåd, hvorsomhelst han kunne.

Uddrag/citater af avisartikel af historiker Vilhelm Rørbech i *Venstrebladet*, 1979, med et par tilføjelser af undertegnede.

Den første folketælling, som den nystiftede familie optegnes i er fra 1860 og ser således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstanden	Erhverv	Født i
<i>Niels Larsen</i>	<i>30 Aar, gift</i>	<i>Husfader</i>	<i>Dagleier</i>	<i>Skamstrup Sogn</i>
<i>Karen Poulsen</i>	<i>28 Aar, gift</i>	<i>Hans Kone</i>		<i>Mørkøv Sogn</i>
<i>Hans Peter</i>	<i>4 Aar</i>	<i>Deres Barn</i>		<i>do</i>

Samme år, 1860 den 5. juli, fødtes sønnen Lars, der blev døbt i Stigs Bjergby Kirke den 4. august. Der var ikke andre børn i ægteskabet – ej heller evt. dødfødte eller tidligt døde.

Niels Larsen har som vist oven for titlen *daglejer* i 1860. Jf. FT 1870 er han benævnt *kudsk* og det må være på Bjergbygaard, hvor han nok primært arbejdede som daglejer/arbejdsmand, men indimellem også har fungeret som kusk.

Niels Larsens far Lars Ovesen døde i 1870. I den forbindelse giver de respektive børn, der omfattede 4 i hans første ægteskab og 3 børn i det andet ægteskab tilladelse til, at hustruen Anne Catharine Nielsdatter kunne *hensidde i uskiftet Bo*.

I 1874 blev *Nordvestbanen* mellem Roskilde og Kalundborg taget i brug og i sommeren 1875 indviet med pomp og pragt med deltagelse af kongeparret Christian 9., dronning Louise og deres søn kronprins Frederik (den 8., konge fra 1906).

Den nye jernbane krydsede Mørkøv Sogn lidt syd for landsbyen Mørkøv. Dette medførte, at der omkring stationen langsomt opbyggedes en helt ny by, der så fik navnet *Mørkøv Stationsby* og den oprindelige landsby fik tilnavnet *Kirkeby*.

Den tidligere centrale landsby i sognet fik efter jernbanens start en hensygnende tilværelse.

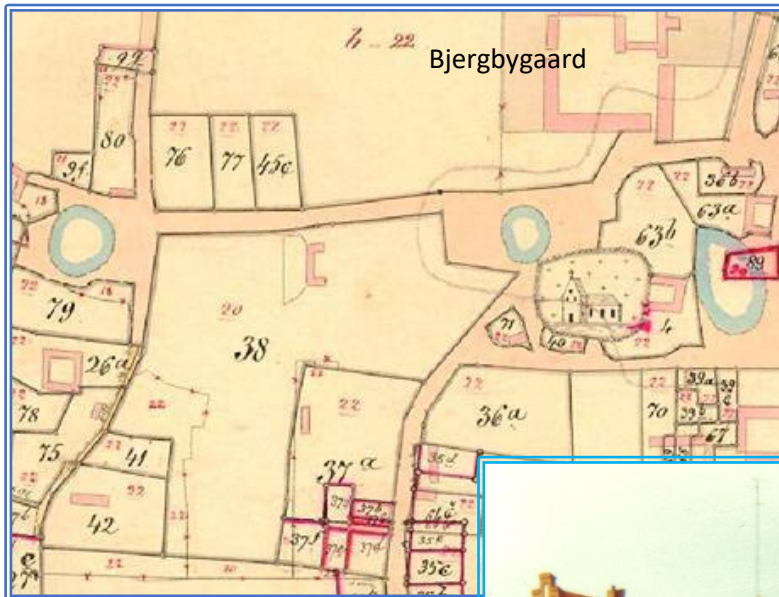
I FT 1880 spurgtes der ikke til erhverv, men det kan ses i denne folketælling, at ægteparret bor i et hus sammen med 4 andre voksne. Sønnerne figurerer ikke i denne tælling som boende hjemme. Ved Niels Larsens død i 1888 benævnes han i kirkebogen som *husmand*.

Niels Larsen døde den 11. juni 1888 i en alder af 58 år. Han blev begravet fra Stigs Bjergby Kirke den 18. juni.

I skiftet efter Niels Larsen står alene, at hustruen via sagfører indhenter skriftlige tilsagn fra de 2 sønner til, at hun kan sidde i *uskiftet bo*.

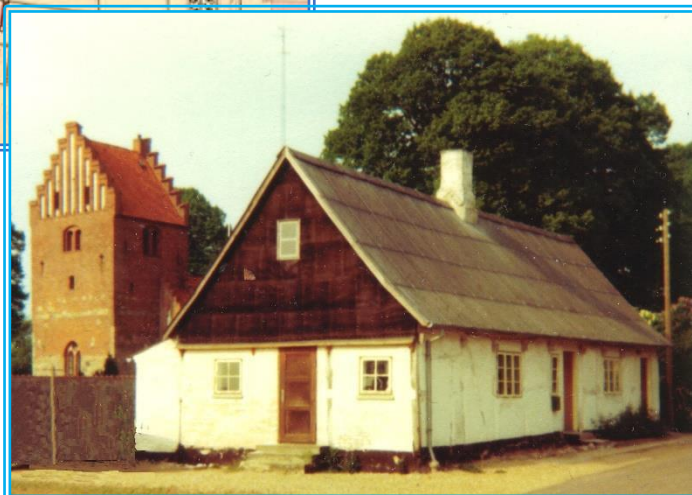
Hustruen Karen Poulsen overlevede ham i knap 30 år.

Karen Poulsen giftede sig ikke igen og hun blev boende i Bjergby. En kort periode i starten af 1900tallet boede hun i Holmstrup hos sønnen Lars og hans familie. Herefter ses hun at bo i et hus ved siden af hospitalet (et fattighus) i Bjergby sammen med 2 andre ældre personer. Dette hus kan have været et fattighus.



De fleste af årene i Bjergby boede Karen Poulsen på matr.nr. 37, lidt sydvest for kirken og nær *Hospitalet*, der lå helt tæt på kirken – syd for denne.

Hospitalet var oprettet i 1783 som fattighus for 6 nødlidende under Bjergbygaard's Gods. Det var oprettet af en søn, Nicolai Peter Teilmann, af en tidligere ejer.



Til højre et nyere foto af det oprindelige hospital i Stigs Bjergby med kirken i baggrunden. Nedrevet i 1980'erne.

Sønnen Lars Nielsen flyttede lidt rundt i Holbæk Amt. Han boede bl.a. i 1906 i Holmstrup Sogn, hvor han er anført som *bondemand*. Senere flyttede familien til Holbæk for i 1915 at flytte til København, hvor han arbejdede som kartoffelhandler. Familien boede i Holsteinsgade, der er en sidegade til Strandboulevarden kun ½ km fra hans bror Hans Peters adresse.

Karen Poulsen/Larsen, der siden mandens død for det meste havde brugt efternavnet Larsen, flyttede ind hos sin søn Lars i København året efter i november 1916. Hun må på dette tidspunkt have været en svækket ældre dame, da hun døde allerede i januar året efter.

Karen Poulsdatter/Poulsen/Larsen døde på Kommunehospitalet i København den 27. januar 1917 og blev begravet på kirkegården i Stigs Bjergby den 4. februar. Hun blev 84 år gammel.

I 1917 giftede den daværende ejer *Aage Brockenhuus-Schack* sig med skuespillerinden *Astrid Zangenberg*. Ved brudeparrets ankomst til Mørkøv Station findes denne erindring fra den på dette tidspunkt fungerende kusk:

Det flotte firspand, som var kendt vidt og bredt, holdt ved Mørkøv Station. Brockenhuus-Schack og skuespillerinde Zangenberg steg ind og køreturen til Bjergby begyndte. Fra Røjlegården og ind gennem byen stod beboerne for at hilse det unge par velkommen. Deres hyldest var ganske naturlig, for alle syntes vi, at greven var et gennemkultiveret og høfligt menneske, og sådan var han over for alle.

Uddrag/citater af avisartikel af historiker Vilhelm Rørbech i *Venstrebladet*, 1979.

Dette kom Karen Poulsen ikke til at opleve, men da Aage Brockenhuus-Schack blev godsejer i 1888 – samme år som hendes mand døde – må hun have kendt ham godt.

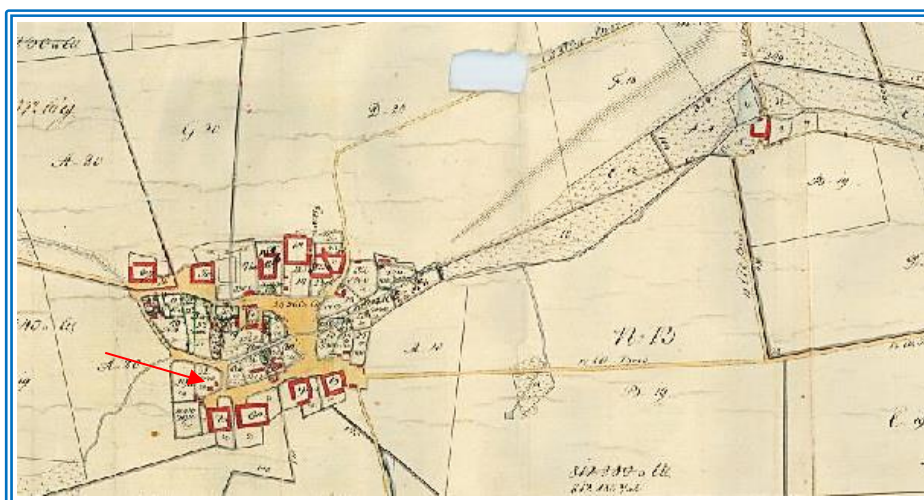
Beskrivelsen vidner om, at også en efterfølgende ejer af Bjergbygård var velanskrevet blandt sognets beboere.

Johan Nielsen og Kathrine Hansdatter

Johan Nielsen blev født i Taastrup – nærmere betegnet daværende Tostrup-Valby. Han blev født den 27. juli 1831 og døbt i kirken i nuv. Høje-Taastrup den 11. september samme år.

Forældrene var husmand og daglejer (tidligere møller sammesteds) Niels Nielsen og hustru Birthe Johanne Frederiksdatter.

Ved fødslen havde han 4 ældre søskende, nemlig Dines, født i 1816, Ane Marie, født i 1818, Lovise Magdalene, født i 1820 og Frederich, født i 1822.



Johan Nielsen blev født i landsbyen Tostrup-Valby i et lille hus, der lå ved den røde pil på kortet, der er fra ca. 1860.

Beliggenheden var ca. 100 m. vest for Blaakildegaard. Huset var på 5 fag, der svarer til ca. 7 m.

Øverst til højre ses den mølle, som hans far tidligere havde været medejer af.

Johan Nielsen og hans familie fremgår første gang af folketællingen 1834, Høje-Taastrup, således:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstanden – Erhverv
Niels Nielsen	48, gift	Dagleier
Johanne Frederiksdatter	40, do	Hans Kone
Lovise Nielsdatter	14, ugift	Deres barn
Frederich Nielsen	12, do	Do
Johan Nielsen	2, do	Do
Magrethe Pedersdatter	2, do	Pleiebarn tilhørende en Amme

Det var dengang ikke ualmindeligt med plejebørn i familierne. Disse kunne være anbragt af det lokale fattigvæsen eller komme fra Fødselsstiftelsen i København og gav familien en mindre indtægt. Storebroderen Dines tjente på dette tidspunkt på en gård i Høje-Taastrup vest for Taastrup-Valby og omkring 1840 på møllen i Taastrup Valby.

I 1835 fik Johan en lillesøster, der blev døbt Johanne Petrine.

Faren døde i 1841 i en alder af 54 år og moren blev kortvarigt boende i huset. Hun giftede sig igen i 1843 med en enkemand, Carl Friederich Andersen, der var fæstehusmand i Ishøj Sogn – formentlig den gamle landsby Ishøj et par kilometer syd for Taastrup.

Carl F. Andersen havde tidl. været gift med Johanne Larsdatter, der var død i Ishøj i januar 1843. Jf. FT 1840 for Ishøj var der på det tidspunkt 3 hjemmeboende børn i ægteskabet i alderen fra 13-21 år.

Birthe Johanne Frederiksdatter flyttede med sine 2 yngste børn Johan og Johanne Petrine til Ishøj. Ved skifteforretningen i 1843 arvede Johan ca. 41 rigsbankdaler. Dette beløb fik han senere (som voksen) udbetalt. Beløbet svarede dengang til ca. ¼ af en årsløn for en ufaglært arbejder.

Ingen af børnene i Carl Andersens 1. ægteskab boede hjemme ved folketællingen i 1845, Ishøj, der som noget nyt også medtager *fødested* for de implicerede.

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstand – Erhverv	Født i
<i>Carl Andersen</i>	56, gift	<i>Huusmand</i>	<i>Kildebrønde Sogn</i>
<i>Birthe Johanne Frederiksdatter</i>	51, do	<i>Hans Kone</i>	<i>Dråby Sogn</i>
<i>Johan Nielsen</i>	14, ugift	<i>Deres Barn</i>	<i>Høj Thøstr. Sogn</i>
<i>Johanne Nielsdatter</i>	10, do	<i>do</i>	<i>Samme Sogn</i>

Oplysningen om *Deres Børn* er jo ikke helt præcis!

Konfirmation for Johan Nielsen var 1. Søndag efter Paaske i 1845 i Ishøj Kirke.

Her fik han disse karakterer: *Kundskab: mg.* meget godt, *Opførsel: mg.*

Umiddelbart efter sin konfirmation og i en alder af knap 14 år kom Johan ud at tjene på en gård i Carlsunde. Her blev han til engang i efteråret 1847, hvor han i en alder af 16 år flyttede til Senge-løse. Her havde han fået en læreplads som *væver*.

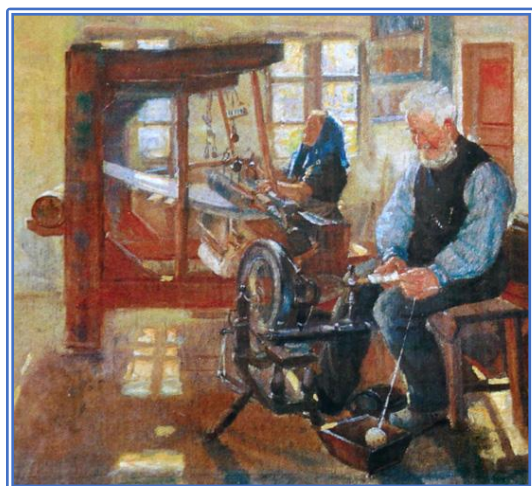
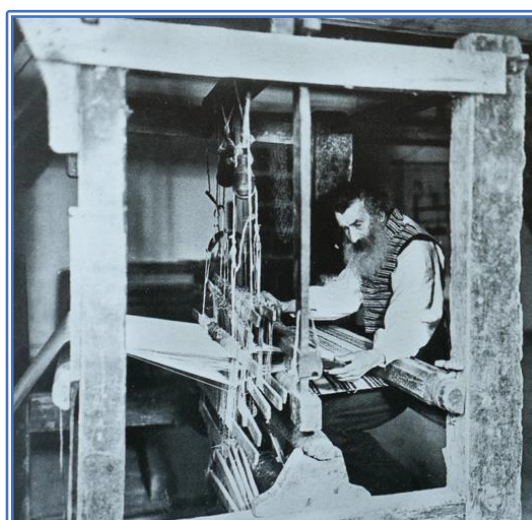
Læretiden varede frem til maj 1851. Jf. folketællingen for 1850 kan ses, at Johan på det tidspunkt var eneste lærling hos væveren Peder Johansen, der formentlig også var husmand med et mindre jordareal til dyrkning af bl.a. grøntsager til egen husholdning.

Væverfaget på landet var før industrialiseringen blevet varetaget af landbefolkningen selv – typisk som bierhverv til husmandserhvervet.

Kartning og spinding af garnet stod kvinderne for i løbet af vinteren; de spandt garnet og vikledede det på trisser. Garnet blev så bragt til væveren og dér vævet til f.eks. lagenlærred, der var af hør og blår samt til olmerdug til bl.a. dyner og duge, hvergarnsvarer og vadmel.

Hvergarn: *Hørgarn med islæt af uld, mørk eller grå; til kjoler og skørter.*

Vadmel: *Grov, usorteret uld; til gangklæder – bl.a. kjoler og bukser.*



Anna Anchers maleri (til venstre) fra 1923 viser – på trods af industrialiseringens fremkomst – at det private hjemmenvæveri fortsatte ind i 1900-tallet. I væverens husmandshjem kunne der godt stå mere end en væv og da rummene var små, har de fyldt det meste.

Fortjenesten var beskednen, men et godt supplement til et lille husmandshjem og arbejdet kunne udføres om vinteren.

På nogle store bøndergårde kunne der være væve og her sørgede man så selv for hele processen – støttet af de ansatte tjenestepiger.

Væveri var ikke så sundt for helbredet da væveren sad med maven tæt til bommen, der konstant vibrerede. Mange vævere fik mavesår. Hertil kom de mængder af støv, der hele tiden blev slidt af garnet i væveprocessen.

Uddrag fra bogen: *Håndværk – da det var håndens værk 2* af Jørgen og Steffen Duus.

Så vidt jeg kan følge Johan Nielsen i div. arkivalier ser det ud til, at han ikke videre frem i sit liv arbejder som væver. Han benævnes ingen steder med dette erhverv, men alene som *arbejdsmand* – et enkelt sted (FT 1880) som *arbejdsmand ved Jernbanen*.

Kort tid efter at han flyttede fra Sengeløse ind til København i 1851, begyndte han at aftjene sin værnepligt, hvilket skete ved 1. Artilleriregiment, hvor han betegnes som konstabel. Den samlede tjenestetid har været cirka 2 år. Han boede ved folketællingen i 1855 på *Bådsmadsstrædes Kaserne* i Prinsessegade på Christianshavn (i dag *Fristaden Christiania*).

Hans uniform har været meget lig denne tegning af en artillerist fra 1840'erne.



Artilleriregimentet har haft øvelsesskydninger på Amager Fælled, som dette samtidige billede viser.

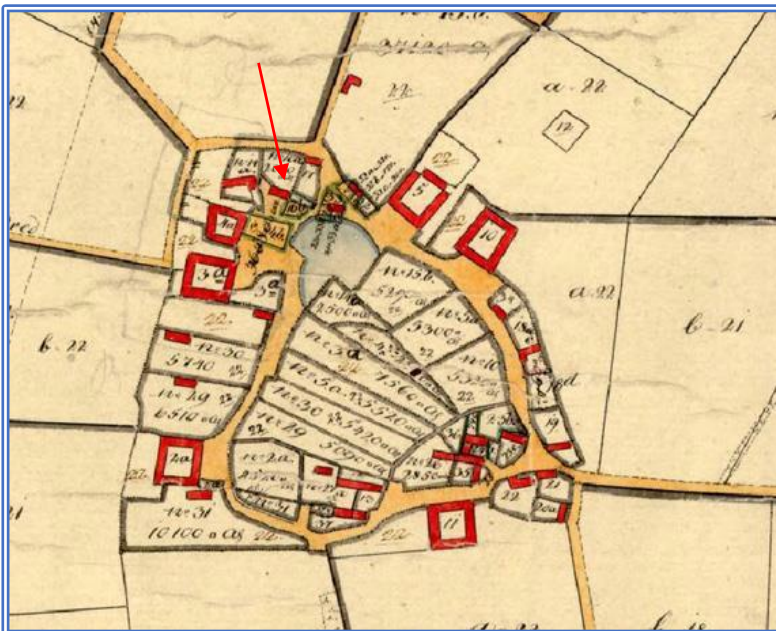
(Akvarel af P. Klæstrup)



Kathrine Hansdatter blev født den 27. september 1830 i Risby, Herstedvester Sogn, og hun blev døbt den 10. oktober samme år i Herstedvester Kirke.

Forældrene var husmand Hans Johansen og hustru Kirsten Jensdatter.

Kathrine Hansdatter havde ved sin fødsel 2 ældre søskende: Bodil, der var født i 1822 og Johan, der var født i 1826.



Kathrine Hansdatter blev født i huset ved den røde pil, der i dag svarer til adressen Ledøjevej 23.

I det sydøstre hjørne af Risby åbnede Novaris, der senere blev overtaget af Nordisk Film, i 1960 sine nye studier i bygningerne til en nedlagt landbrugsejendom med gartneri.

Kathrine Hansdatters første fremtræden i en offentlig registrering skete ved folketællingen i 1834, hvor familien er optegnet således:

Navn	Alder + ægtestand	Stilling i husstanden – Erhverv
<i>Hans Johansen</i>	<i>47, giwt</i>	<i>Jordbruger og Dagleier</i>
<i>Kirsten Jensdatter</i>	<i>37, giwt</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Bodil Hansdatter</i>	<i>12, ugiwt</i>	<i>Deres Barn</i>
<i>Johan Hansen</i>	<i>8, do</i>	<i>Do</i>
<i>Katrine Hansdatter</i>	<i>4, do</i>	<i>Do</i>

Faren har ud over sit eget husmandssted også (formentlig periodisk) arbejdet som daglejer.

Kathrine Hansdatter blev konfirmeret i Herstedvester Kirke den 27. september 1845 og fik i den forbindelse karaktererne: *Kundskab: mg*; meget godt, *Opførsel: ug*; udmærket godt.

Hun blev – lidt imod det sædvanlige – boende hjemme indtil efter sit 20. år.



I folketællingen i 1855 ses det, at hun nu er *tjenestepige* på en nyopført kro i Taastrup, der lå på Køgevej, hvor den ligeledes nybyggede jernbane krydsede – indviet i 1847.

Kroen brændte i 1902, blev genopført og fungerer i dag som medborger- og kulturhus på Taastrup Hovedgade 71.

Johan Nielsen og Kathrine Handatter giftede sig den 26. september 1858 i Herstedvester Kirke. Han var 27 år gammel og hun var 28 år gammel og højgravid, idet hun i december samme år nedkom med parrets første barn.

Dette barn fra december 1858 blev døbt *Niels Peder*.

Han er i kirkebogen indført med efternavnet *Johansen*, men skulle ifølge forordning fra 1828 og 1856¹ have været indført med farens efternavn *Nielsen* – et efternavn, som han dog senere benævnes med i div. folketællinger m.m.

Kathrine Hansdatter blev efter vielsen boende hos forældrene i Risby sammen med sønnen Niels Peder og ses i folketællingen 1860 for Risby at arbejde som *Dagleierinde*.

Ægtemanden Johan Nielsen findes i samme folketælling boende i København i Frederiksberggade hos en værtshusholder. Han er benævnt *arbejdsmand*.

Kort efter flyttede familien sammen i Løngangsstræde nr. 29, der lå tæt på Vester Voldgade på 'bagsiden' af Vartov.

Medens ægteparret boede i Løngangsstræde blev født disse 2 børn:

- Birte Johanne Kirstine, 1861 – 1894.
Hun blev i 1883 gift med Hans Peter Nielsen (samme navn som hendes bror).
- Marie Magdalene, 1863 – ?

Forældrene flyttede herefter til *Utterslev Mark*, der i dag svarer til området umiddelbart vest for Nørrebro Station og dengang hørte til Rødovre-Brønshøj Sogn – indlemmet i København i 1901. I folketællingen for 1870 står, at familien boede på *Frederikssundsvej 1* og dermed helt tæt på kommunegrænsen til København, der fulgte *Lygteåden*.

På kortet neden for er det nederst i højre hjørne, hvor stednavnet *Lygten Kro* også kan læses. Kortet må være fra 1890erne, hvor karrébebyggelsen langs Frederikssundsvejs sydside er påbegyndt.

¹ Forordningerne skulle fremme brugen af kun eet (farens) efternavn.



Bag disse karréer lå frem til 1880 en latrinlosseplads for Københavns Kommune.

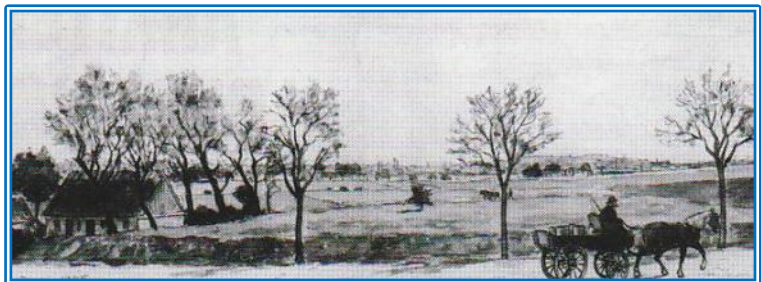
På *Utterslev Mark* var i 1860'erne stort set kun spredtliggende gårde og husmandssteder. Dette ændredes langs Frederikssundsvej i årene efter til et arbejderkvarter med

dårlige huse og op mod år 1900 til boligkarréer.

Udsigt fra Frederikssundsvej ind mod København, ca. 1895. Frederiksberg Bakke anes til højre.

Befolkningstilvæksten var voldsom.

I 1850 boede der næsten ingen mennesker på Utterslev Mark. I 1880 boede der op mod 2500 og ved områdets indlemmelse i København i 1901 boede der omkring 5000 mennesker. Den store vækst i skolebørn tvang Rødovre-Brøndshøj Kommune til i 1884 at bygge en skole på Utterslev Mark. Men der var 180 skolebørn og kun 4 klasselokaler, hvorfor børnene kun kunne gå i skole hver anden dag. Tidligere havde børnene gået i skole i Utterslev knap 2 km væk.



Lige over for familiens bolig lå *Lygten Kro*. Her et foto fra før 1901, hvor den blev revet ned, for at give plads til Slangerupbanens stationsbygning København L. Banen blev taget i brug i 1906.

I forgrunden er det *Lygteåen*.

Medens familien boede på Frederikssundsvej blev født disse børn:

- Hans Johannes, 1865 - 1865.
På grund af sygdom blev han hjemmedøbt. Han døde 16 dage efter fødslen.
- Hans Julius Johannes, 1866 – 1918.
- Alma Lovise, 1870 – 1879.
Jf. kirkebogen ved hendes begravelse døde hun af hjernebetændelse.
- Ikke navngivet, 1873.
Barnet var dødfødt og blev ikke navngivet.

Af ægteparrets i alt 7 børn døde de 3 inden 9-års alderen.

I 1875 flyttede familien igen tilbage til København, denne gang til Korsgade 70 på Nørrebro (nr. 72 lå på hjørnet af Kapelvej). Her blev de (faren) boende frem til 1886.

I folketællingen for 1880 ses det, at sønnerne Niels Peder og Hans Julius Johan begge boede hjemme.

I 1883 giftede datteren Birthe Johanne Kirstine sig og hendes far var forlover. Hun og hendes ægteskab med Hans Peter Nielsen er omtalt tidligere.

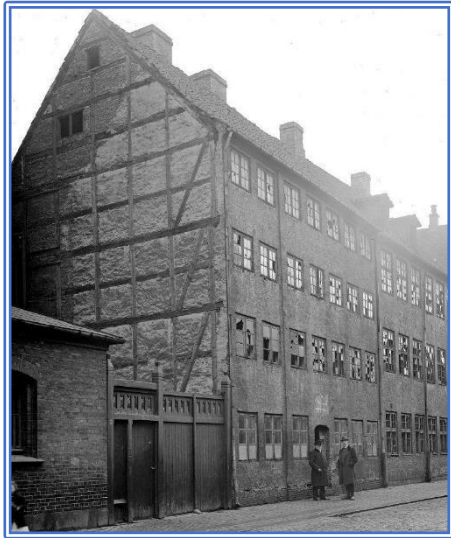
Året efter i 1884 døde Kathrine Hansdatter. Hun blev 53 år gammel.

Hun døde den 20. juni og blev begravet på dav. Fasankirkegård – i dag Solbjerg Kirkegård på Roskildevej. Begravelsen var den 26. juni og er indført i kirkebogen for Skt. Stefans Kirke og ikke fra Hellig Kors Kirke, der i dag ligger lige over for Korsgade 70.

Hellig Kors Kirke blev først opført i 1890. Ægtemanden Johan Nielsen giftede sig ikke igen.

Johan Nielsen flyttede væk fra Korsgade i 1886 – hvortil er ikke fundet.

Men i 1889 boede han i Bagerstræde 5 – dengang en del af Blågårds Plads på sydvestsiden. Her boede han frem til 1893, hvor han flyttede til Fiskergade. I maj 1894 flyttede han ind på *Frelserens Alderdomshjem* i Prinsessegade 7 på Christianshavn, hvor



han boede frem til han kort før sin død blev indlagt på Skt. Johannes Stiftelsens Sygehus. Her døde han af lungebetændelse den 18. oktober 1897. Han blev 66 år gammel. På samme stiftelse døde hans datter Birte Johanne Kirstine 3 år tidligere.

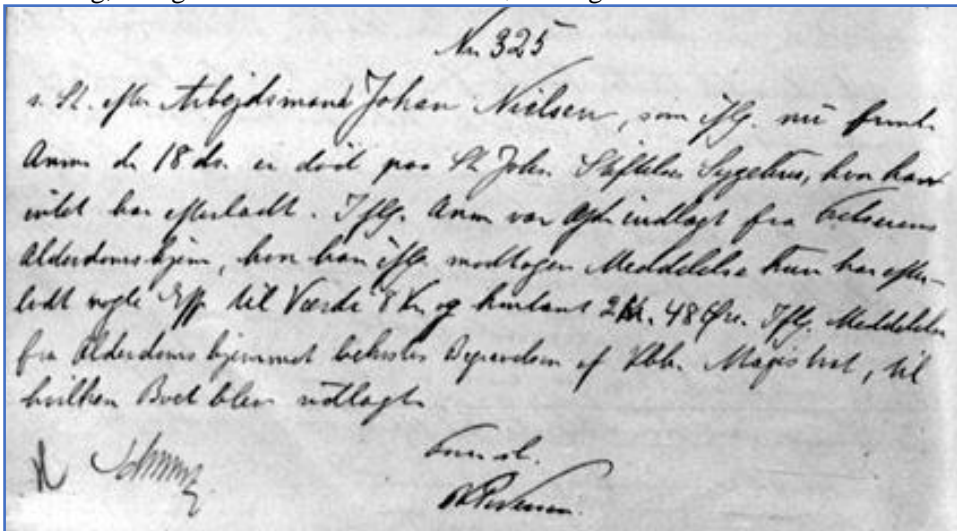
Da Johan Nielsen senest havde boet på Christianshavn, blev han begravet fra Vor Frelser Kirke den 24. oktober 1897.

Foto til venstre: *Frelserens Alderdomshjem*, der indtil 1892 havde fungeret som et arbejdshus.

Foto fra 1907 - <https://kbhbilleder.dk>

Skiftet efter Johan Nielsen er så kort som vist her neden for.

Det undrer mig, at ingen af hans endnu levende børn indgik som f.eks. anmelder!

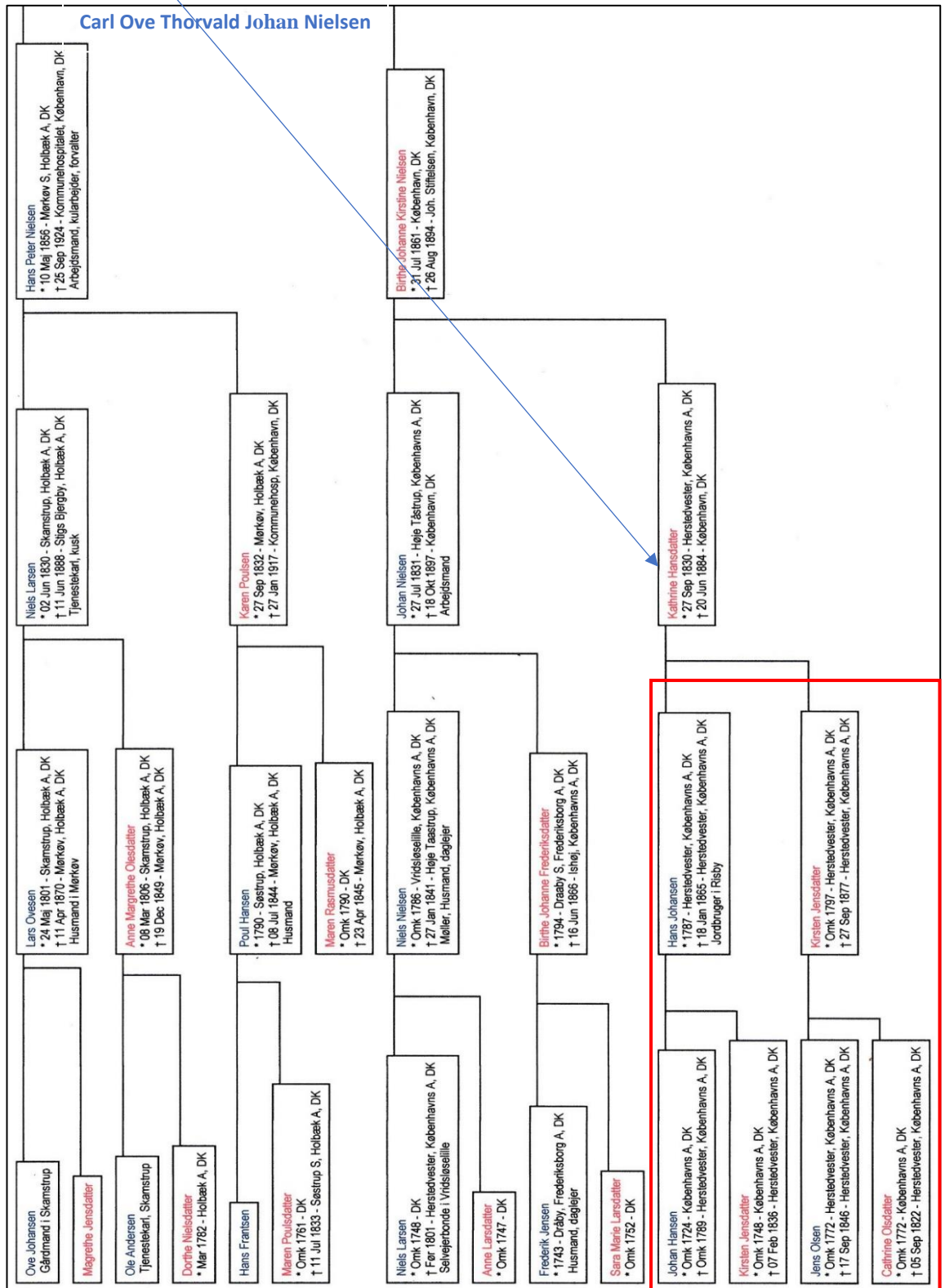


Af hensyn til de i skifter ofte benyttede forkortelser gengives her teksten i udskrift.

Skifte) efter Arbejdsmand Johan Nielsen, som iflg. nu fremdøgt) Anmeldelse) d. 18. ds. er død paa St. Joh(annes) Stiftelsens Sygehus, hvor han intet har efterladt.

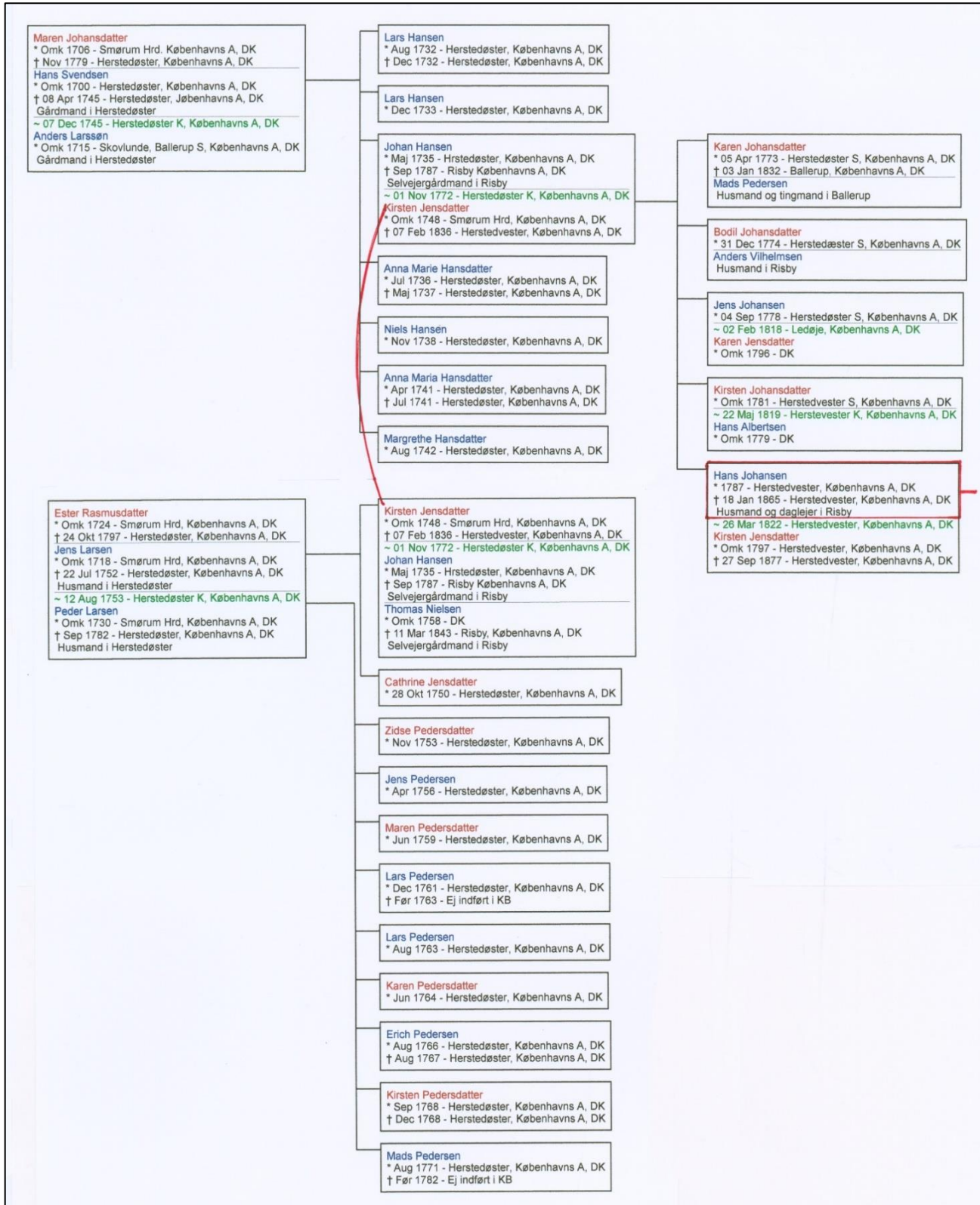
Iflg. Anm.(eldelse) var afdøde) indlagt fra Frelserens Alderdomshjem; hvor han iflg. modtagen Meddelelse kun har efterladt nogle Effekter) til Værdi 8 Kr. og kontant 2 Kr. 48 Øre. Iflg. Meddelelse fra Alderdomshjemmet bekostes Begravelsen af Kbh. Magistrat, til hvilken Boet blev udlagt.

SLÆGTSOPTEGNELSER for Kathrine Hansdatters aner.



Se også anetavle for Kathrine Hansdatter:
5 generationer på side 72.

Efterslægtstavle for Maren Johansdatter, 3 generationer.

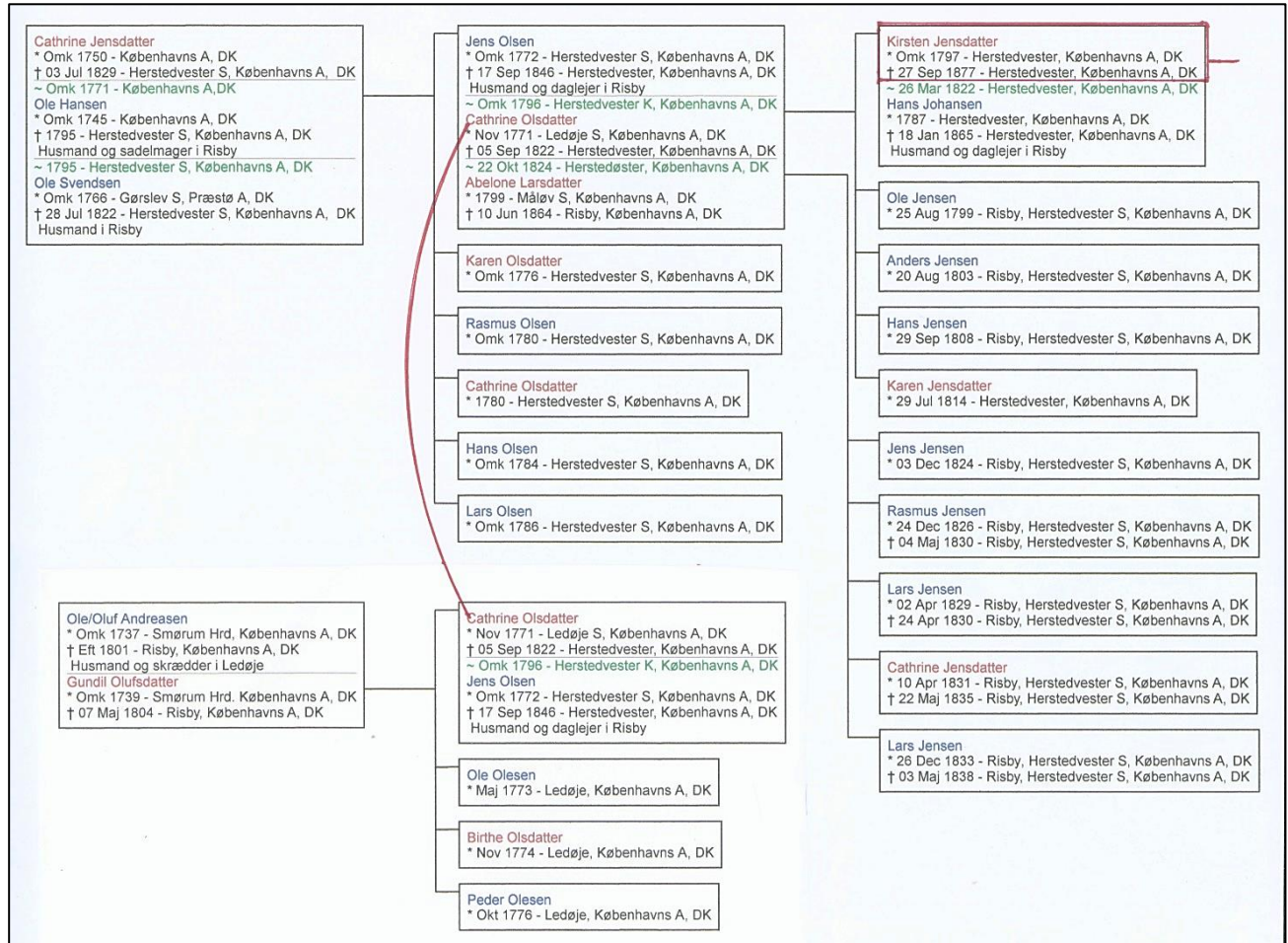


Øverst til venstre er nævnt *Hans Svendsen*.

Hans far var *Svend Hansen*, der ved sit fæste af ½-gård i Herstedøster i året 1700 er omtalt som værende *føed i Skaane*, Sverige.

Se denne gårds præcise beliggenhed på side 61 og 65.

Efterslægtstavle for Cathrine Jensdatter, 3 generationer.



INDHOLDSFORTEGNELSE

Efterslægtstavle for Maren Johansdatter, 3 generationer	38
Efterslægtstavle for Cathrine Jensdatter, 3 generationer.....	39
Forord til slægten i Risby	41
Ægteparret Hans Johansen og Kirsten Jensdatter	44
Ægteparret Johan Hansen og Kirsten Jensdatter.....	51
Ægteparret Hans Svendsen og Maren Johansdatter	61
Ægteparret Svend Hansen og Anne Marie Nielsdatter	62
Ægteparret Jens Larsen og Ester Rasmusdatter	64
Kort over Herstedøster 1786 og Risby 1809	65
Ægteparret Jens Olsen og Cathrine Olsdatter	66
Anetavle for Kathrine Hansdatter, 5 generationer	72

Tekst i *kursiv* er benyttet til afskrift af trykte kilder samt fremhævelse af enkelte ord og sætninger.

Denne tekst er benyttet til afskrivning/gengivelse af håndskrevne og transskriberede arkivalier og dokumenter.

Forord til slægten i Risby

I dette kapitel vil en del data været præget af, at kirkebøger fra Herstedvester Sogn før 1814 ikke findes bevarede – på nær en protokol over konfirmerede. De 2 sogne Herstedøster og Herstedvester havde samme præst, der boede i Herstedøster.

Lokalhistorisk Samlings Venner i Albertslund udgav i 1996 bogen: *Risby – en gammel by i en ny skov*. Heri refereres til områdets markante ændring fra før i tiden og til nutiden. Frem til midt i 1900-tallet lå Risby i et overvejende krat- eller *risdækket* område på østsiden af Store Vejleå dalen. Kort efter 2. Verdenskrig påbegyndte staten – jf. en vedtagen 5-fingerplan – at opkøbe jord i området med henblik på at tilplante med skov, for at fremme og sikre rekreative områder til gavn for beboerne i de bolig- og erhvervsområder, der blev opbygget langs S-banelinjerne.

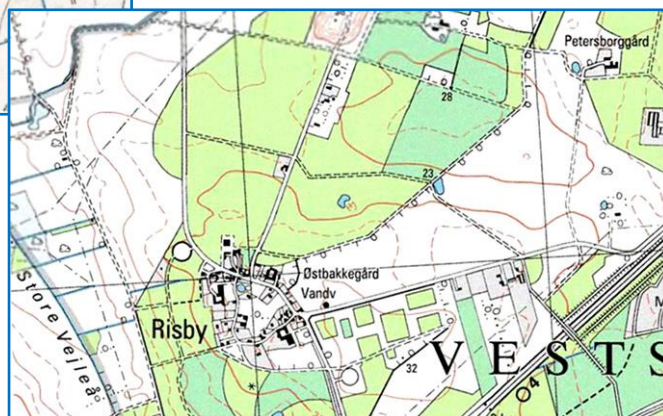


I forbindelse med ændringen af området blev også de fleste udflyttede gårde og husmandssteder revet ned for at give plads til skov – med undtagelse af *Petersborggård* (øverst til højre på begge kort), der blev reddet/ændret til naturskole.

Kortet til venstre er fra midt i 1800-tallet. På det nutidige kort til højre ses udbredelsen af Vestskoven rundt om Risby.

Til højre på billedet ses motorvejen (en del af motorring 4) mellem Taastrup og Ballerup.

Forfatteren af dette slægtsskrift og hans hustru Inge Hornum, der er efterkommer efter de på de følgende sider specifikt omtalte personer, har boet i Albertslund og Glostrup fra 1978 – 2010 og på ture rundt i området omkring Risby været vidner til Vestskovens dannelse fra de tidlige tilplantninger til den nu (2020) næsten 'voksne' skov.



I ovennævnte bog indgår også kapitlet: *Risbys historie*, skrevet af Kaj Hansen, der skriver om såvel en gårdmands- som en husmandsfamilie i Risby gennem 300 år. Det er så heldigt, at begge Katharine Hansdatters forældre: Hans Johansen (gårdmandssøn fra Petersborggård i Risby) og Kirsten Jensdatter (husmandsdatter fra Risby) indgår i de to oversigter på siderne 42 og 43 – i en mindre opdateret udgave.

Citater fra bogen indgår i min tekst i *kursiv*.

I Risby by boede i 1787 150 personer, ingen boede på marken. De første udflytninger skete få år senere i forbindelse med udskiftningen (omfattede ikke husmændene, kun gårdene). I 1787 var der 11 gårde og 19 huse. Det var en lille landsby i forhold til de omkringliggende byer. Der boede mange personer i hvert hus, på gårdene i gennemsnit 8 personer.

I bogen Statistisk topografisk beskrivelse af Københavns Amt, der udkom i 1836, giver landinspektør Severin Sterm en beskrivelse af amtets landsbyer, herunder også Risby. Der fandtes på dette tidspunkt 17 selvejergårde, 12 selvejerhuse med jord og 12 jordløse selvejerhuse. Af gårdene er 7 flyttet ud, men derimod er ingen af husene udflyttede.

300 års personallhistorie for en gård: *Petersborggård* i Risby.

Efter bogen: *Risby – en gammel by i en ny skov*. Kapitlet: *Risbys historie* af Kaj Hansen.

Jeg (JW) har sat farver på de navne i min tekst, som er direkte aner til Inge Hornum.

Tilføjelser i selve teksten er indsat i [. . .].

- | | | | |
|------|---|------|---|
| 1682 | <i>Torben Andersen og Lars (Lauritz) Torbensen har hver en halv gård.</i> | FT | <i>Søren Pedersen har [1830] overtaget "Petersborggård".</i> |
| 1688 | <i>Torben Andersen har nu en hel gård, hartkorn: 11 tønder, 3 skæpper.</i> | 1834 | <i>I ægteskabet er der seks børn: Jens (19 år), Jørgen (13 år), Søren (11 år), Johan (8 år), Kirsten (5 år) og Jacob (3 år).</i> |
| 1718 | <i>Sønnen Oluf Torbensen ejer nu den halve gård. Gården er på 12 Fag og i slet stand.</i> | | <i>Gamle Thomas Nielsen, der nu er 76 år [død 1843] og Kirsten Jensdatter på 87 år [død 1836], bor på gården som aftægtsfolk.</i> |
| 1734 | <i>Oluf Torbensen (½ gård). Afstår gården p.gr. af alderdom til Christopher Olsen (formentlig Oluf's søn). Indfæstning: 4 Rdl.</i> | FT | <i>Selv om Søren og Sidse har 4 hjemmeboende børn, hvoraf den ældste dreng er 25 år, og den ældste pige er 14 år, er der alligevel råd til at ansætte tjenestepigen Bodil Andersdatter (15 år).</i> |
| 1761 | <i>Christopher Olsen død. Peder Andersen ægter hans enke og overtager gården. Indfæstning: 5 Rdl. Gården (½ gård) er på 21 fag og i mådelig stand.</i> | 1840 | <i>Endda har de Jacob Nielsen på 65 år boende som almisselem.</i> |
| 1766 | <i>Peder Andersen får arvefæsteskøde fra kronen (1 gård).</i> | FT | <i>Fire børn bor endnu hjemme. [Blandt disse] den ældste Jens på 35 år og den yngste Kirsten på 21 år.</i> |
| 1780 | <i>Peder Andersen ejer stadig halvgården. Hartkorn: 5 tønder, 1 skæppe, 1 fjerdingkar.</i> | 1850 | <i>Søren Pedersen sælger gården til sin søn Jens Sørensen.</i> |
| 1780 | <i>Johan Hansen har købt gården.</i> | FT | <i>Jens Sørensen er nu "gårdmand", men endnu ugift.</i> |
| FT | <i>Folketællingen registrerer gårdens beboere:</i> | 1853 | <i>Tre ugifte søskende bor på gården. Forældrene Søren og Sidse bor stadig på aftægt.</i> |
| 1787 | <i>Johan Hansen, selvejerbonde, 53 år; hans kone, Kirsten Jensdatter, 39 år. De har fem børn: Karen (15 år), Bodil (13 år), Jens (9 år), Kirsten (7 år), Hans (1 år). Endvidere er i husstanden tjenestekarlen Lars Pedersen på 27 år.</i> | FT | <i>Søren og Sidses børn er nu flyttet hjemme fra, på nær Jens [gift feb. 1860], der driver gården og hans bror Søren på 37 år, der ikke er gift. Da der nu er færre i familien til at hjælpe til, har man tjenestepigen Christiane.</i> |
| 1787 | <i>Johan Hansen dør [sept. 1787] og enken Kirsten Jensdatter gifter sig med Thomas Nielsen.</i> | 1860 | <i>Gamle Søren Pedersen er nu død [død 1860], men hans 90-årige enke Sidse bor stadig på "Pedersborggård". [død 1881]</i> |
| 1790 | <i>Thomas Nielsens jord udskiftes.</i> | FT | <i>Jens har giftet sig eller bor i hvertfald på gården sammen med den 8 år yngre Ellen Nielsen fra Valby.¹⁾</i> |
| 1791 | <i>Thomas Nielsen søger om hjælp til udflytningen, da han har mange munde at mætte. Dvs. at han er en fattig mand, men han vil gerne flytte fra byen og bygge en ny gård op på den halve gårds jorder, som han har fået tildelt ude på marken. Det bliver bevilget, og Thomas Nielsen flytter fra byen og ud på sin jord.</i> | 1880 | <i>Desuden bor Ellens [deres] 17-årige datter Kirsten Kirstine hos dem.</i> |
| 1800 | <i>Thomas Nielsen gård registreres under navnet "Petersborg".</i> | 1889 | <i>Jens Sørensen sælger gården til Jens Peder Olsen.²⁾</i> |
| FT | <i>Thomas og Kirsten har nu fire hjemmeboende børn: Karen, Jens og Hans af Kirstens første ægteskab, samt Sidse Thomasdatter på 11 år.</i> | 1892 | <i>Jens Peder Olsen sælger gården til sognefoged Hans Olsen.</i> |
| 1814 | <i>Sidse bliver viet i Herstedvester Kirke til Søren Pedersen fra Østbakkegård i Risby.</i> | 1920 | <i>Gården ejes nu af Ole Olsen.</i> |
| | | 1936 | <i>Gården er blevet solgt til Laurits Pedersen.</i> |
| | | 1950 | <i>Laurits Pedersen sælger til H. Jensen.</i> |
| | | 1982 | <i>"Petersborggård" omdannes til naturskole, drevet af Albertslund og Glostrup Kommuner. Det bliver gårdens redning. Hvis ikke den var sikret til dette formål, havde den formentlig været revet ned i dag.</i> |

1) Jens Sørensen og Ellen Nielsdatter blev gift i Frederiksberg Kirke den 10. februar 1860.

Indført i kirkebog for Valby.

Datteren Kirsten Kirstine blev født i Risby den 21. marts 1862 og døbt i Herstedvester Kirke den 28. marts.

2) Jens Sørensen og Ellen Nielsdatter havde kun denne ene datter Kirsten Kirstine. Hun giftede sig i januar 1883 med Frederik Christian Bruun, der var handelsbetjent. Ægteparret flyttede væk fra Risby.

285 års personalhistorie for et husmandshus i Risby. Matr.nr. 16, beliggende Ledøjevej 23.

Efter bogen: *Risby – en gammel by i en ny skov*. Kapitlet: *Risbys historie* af Kaj Hansen.

Jeg (JW) har sat farver på de navne i min tekst, som er direkte aner til Inge Hornum.

Tilføjelser i selve teksten er indsat i [. .].

1711	<i>Nielaus Børgesen afstår et halvt hus til Peder Nielsen.</i>	FT	<i>Bodil er flyttet hjem igen. Hun er nu 23 år.</i>
1716	<i>Peder Nielsen afstår huset til Rasmus Larsen.</i>	FT	<i>Til gengæld står Johan nu på egne ben.</i>
1727	<i>Tingsvidne 23/9 1726: 2 huse i Risby er brændt 10/9, beboet af Rasmus Larsen og Peder Nielsen.</i>	FT	<i>Bodil er blevet gift med Rasmus Pedersen på 34 år. Han er daglejer og kommer fra Thorslunde Sogn.</i>
	<i>Ilden opstod i Rasmus Larsens bageovn, som ikke var i orden trods advarsel.</i>		<i>De har fået datteren Kirsten, der er 1 år. Den ene del af huset er lejet ud til en anden daglejerfamilie.</i>
1768	<i>Rasmus Larsens hustru, Kirsten Nielsdatter, dør.</i>	FT	<i>Bodil og Rasmus bebor nu husets anden halvdel [se side 48]. De har fået to børn mere:</i>
1768	<i>Rasmus Larsen afstår huset til Anders Olsen "mod fri husværelse liifs tid" – altså aftægt. Huset beskrives som "i mædelig stand".</i>	1855	<i>Hans på 5 år og den næsten nyfødte Anders.</i>
1771	<i>Anders Olsen er 34 år og skomager. Hans kone er 43 år.</i>	1855	<i>Sønnen Johan vender tilbage og får papir på, at han overtager huset.</i>
	FT	FT	<i>Hans Johansen er nu 73 år. Han bebor stadig en del af huset sammen med sin kone Kirsten, der er 63 år.</i>
1787	<i>Anders Olsens kone, Cathrine Rasmusdatter, er væverske. Desuden bor i huset skomagersvendens Rasmus Danielsen på 24 år.</i>	1860	<i>Datteren Cathrine, der nu er 30 år, er vendt tilbage og ernærer sig som daglejerske. Hun har fået sønnen Niels med en "ukendt" mand.⁴⁾</i>
1791	<i>Anders Olsen er død, og enken Cathrine køber jord af gårdmand Steen Nielsen i Risby.</i>		<i>Rasmus og Bodil har nu 4 børn på hhv. 11, 10, 6 og 3 år.</i>
1793	<i>Cathrine Rasmusdatter er nu også død, og Jens Olsen fæster huset.¹⁾</i>	FT	<i>Hans Johansen er død [1865], og sønnen Johan Hansen på 43 år er flyttet ind med sin familie. Han har giftet sig [i Vor Frue K] med Maren Kirstine Larsdatter fra Ledøje. Hun er 41 år, og sammen har de datteren Karen Marie på 4 år.</i>
1801	FT	FT	<i>Johans mor, Kirsten, bor hos dem. I husets anden halvdel bor Bodil nu alene med datteren Karen, efter at Rasmus er død.</i>
1801	<i>Jens Olsen er nu 29 år og beskriver sig i folketællingen som 'husmand med jord og landsoldat'. Hans kone hedder Cathrine Olsdatter og er 30 år. [gift ca. 1796]</i>	1870	<i>Kirsten Jensdatter dør, 80 år gl.]</i>
	<i>De har to børn: Kirsten på 4 år og Ole på 2 år.</i>	1920	<i>Anders Hansen, gårdejer i Risby, har nu overtaget huset sammen med en række andre ejendomme.</i>
1822	<i>Datteren Kirsten gifter sig med Hans Johansen, der er 35 år og fra Risby.</i>	1936	<i>Huset beboes af arbejdsmand Peder Larsen.</i>
1822	<i>Cathrine Olsdatter dør, 51 år.²⁾</i>	1950	<i>Jens P. Nielsen har overtaget huset.</i>
1825	<i>Jens Olsen sælger huset til Hans Johansen.³⁾</i>	1996	<i>Huset beboes af Helmer og Martha Olsen.</i>
	FT		
1834	<i>Hans Johansen ernærer sig nu dels som jordbruger, dels som daglejer.</i>		
	<i>I huset bor Hans og Kirstens tre børn: Bodil på 12 år, Johan på 8 år og Cathrine på 4 år.</i>		
	FT		
1840	<i>Bodil er flyttet hjemmefra. Til gengæld har familien taget et plejebarn til sig. Hun hedder også Cathrine, og de to næsten jævnaldrende piger har sikkert glæde af hinandens selskab.</i>		

1) Jens Olsen overtog huset ifølge testamente fra Cathrine Rasmussen, der var søster til hans mormor.

2) Jens Olsen giftede sig igen i okt. 1824 med Abelone Larsdatter, født 1799 i Måløv.

I dette ægteskab blev født 5 børn: Jens i 1824, Rasmus i 1826, Lars i 1829 (død i 1830) og Lars i 1833. Kun Jens levede frem til voksenalder.

3) Jens Olsen køber samme år et nabohus til det hidtidige, nemlig matr.nr. 33, Ledøjevej 19. Dette hus blev senere benyttet som fattighus.

4) Den her nævnte 'ukendte' mand var Cathrine Hansdatters ægtemand Johan Nielsen (født juli 1831), søn af møller (senere husmand) Niels Nielsen fra Taastrup Valby. Niels Nielsen var født på Tranemosegård i Vridsløselille.

Ægteparret Cathrine Hansdatter og Johan Nielsen, der viderefører ovennævnte aners slægt frem mod min hustru Inge Hornum, har jeg tidligere skrevet særskilt om – siderne 31-36.

Hans Johansen og Kirsten Jensdatter

Hans Johansen blev født i Risby, Herstedvester Sogn, i marts 1787 og døbt i Herstedvester Kirke 2. påskedag, der det år var den 9. april. I den ovennævnte konfirmationsprotokol er Hans Johansen undtagelsesvis indført med præcis dåbsdato.

Forældrene var selvejergårdmand Johan Hansen og hustru Kirsten Jensdatter, der ikke skal forveksles med Hans Johansens hustru af samme navn.

Faderens status som *selvejergårdmand* var nok ikke helt dækkende, idet *selvejet* var affødt af en gestus fra Kong Christian VII, der ved sin tronbestigelse i 1766 havde 'frigivet' gård- og husmandsfæstere på en del af kronens gods. De pågældende 'ejere'/arvefæstere skulle dog fortsat betale en pengeafgift til kongen, men ikke yde f.eks. hoveri.

Da Hans Johansen blev født om foråret 1787 nåede han lige at komme med i Danmarks første folketælling, der blev foretaget i sommeren 1787, og her er hans familie indskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Johan Hansen</i>	63 Aar gl., Gift	<i>Selveierbonde</i>
<i>Kirstine Jensdatter</i>	39 do, Gift,	<i>Kone</i>
<i>Karen Johansdatter</i>	15 do, Ugift,	Født i Herstedøster i 1773
<i>Bodil Johansdatter</i>	13 do, do	do i 1774
<i>Jens Johansen</i>	9 do, do	do i 1778
<i>Kirsten Johansdatter</i>	7 do, do	Født i Herstedvester, Risby, ca. 1781
<i>Hans Johansen</i>	1 do, do	do i 1787
<i>Lars Pedersen</i>	27 Aar gl.	<i>Tjenestekarl</i>

I skemaet har jeg anført, at de tre ældste børn var født i Herstedøster, hvorfra der er bevaret kirkebøger. Forældrene havde giftet sig i Herstedøster i november 1772. I Herstedøster var faren husmand, men købte i sommeren 1780 en gård i Risby – en såkaldt ½-gård.

Hans Johansens far døde i efteråret 1787 og hurtigt efter giftede moderen sig igen, nemlig med Thomas Nielsen. I dette ægteskab fødtes ca. 1790 datteren Sidse.

Thomas Nielsen fortsatte Johan Hansens initiativ for at få gården udflyttet til marker nordøst for Risby, hvilket også lykkedes primo 1790-erne. Se også under afsnittet om *Johan Hansen og Kirsten Jensdatter* – fra side 51.

I folketællingen for 1801 er familien stort set som vist side 46 og nu boende ca. 1½ km nordøst for Risby på den udflyttede Petersborggård. Dog er døtrene Bodil og Kirsten ikke mere hjemmeboende og der var ikke ansat en tjenestekarl, hvilket kan begrundes i, at der nu var voksne hjemmeboende børn til at indgå i bedriften: Karen og Jens.

I april 1802 blev Hans konfirmeret i Herstedvester Kirke. I kirkebogen har præsten indført specifikt for Hans Johansen:

Afdøde Gaardmand i Rúsbye Johan Hansens Søn, nu Thomas Nielsens Stedsøn, døbt 2. Paaskedag 1787. Maadelig Kundskab.

Og for samtlige konfirmander er anført dette:

Alle 11 havde lært Catechismus, Bibelhistorien, Lærebogen og nogle Salmer af den Nye Evangelisk Christelige Psalmebog, samt i Vinter gennemgaaet Vísdomsbogen og Matthæi Evangelierne ved Indenadslæsning.

Stavnsbåndet blev jf. forordning fra 1788 ophævet, hvilket førte til generel militærtjeneste for samtlige unge mænd af *bondestanden*. Fra ca. 1790 blev alle unge mænd på landet indskrevet i lægdsrulle.

Hans Johansen kan følges i lægdsrullerne for Herstedvester, hvori kan læses, at han bliver boende i Risby frem til han får afsked i 1821. Hans Johansen fik jf. lægdsrullen en skulderskade omkring

1806 og selvom denne noteres 'sat under kur' kan jeg ikke se, at han nogen sinde aftjener værnepligt. Han noteres som mulig 'stykkudsk ved Artilleriet', hvilket kan tolkes som en art hjælpefunktion i påkommende tilfælde. Skulderskaden må Hans Johansen have pådraget sig ved arbejde på familiens gård i Risby. Hans Johansen er i lægdsrullen indført med en højde på 174 cm, hvilket var noget over middelhøjde dengang.

Jf. ODS er en *stykkusk* en person uden egentlig militær uddannelse, der brugtes til at køre hærens skyts og køretøjer, være oppasser, hestepasser og lignende.

Hans bror Jens er anført i samme lægdsrulle, hvor det er anført, at han omkring 1812 har pådraget sig en knæskade og af denne grund kasseres.

Militærtjenestens maksimale varighed var dengang for Hans Johansen frem til det 36. år, men ofte ses en person slettet når han havde stiftet egen familie. I Hans Johansens tilfælde sker hans *permission* af lægdsrullen i forbindelse med at han indgår ægteskab i 1822 og samtidig med at han fylder 35 år.

Såvel Hans Johansen, der havde familie i Herstedøster, som Kirsten Jensdatter har i 1807 på nært hold været vidner til englændernes besættelse af Østsjælland i en ring omkring København. I sommeren 1807 blev hovedstadsregionen angrebet af englænderne både fra søsiden og landsiden. Bomber sendtes ind over København. Huse og domkirketårn blev ramt som resultat af en uhørt krigsførelse mod civile. Også ved Roskilde Kro mærkede man situationens alvor – her bode chefen for de engelske styrker generalmajor Wellesley.

Men der var også indlogeret englændere i Herstedøster og dette har præsten skrevet en lille notits om forrest i en kirkebog. Af denne fremgår, at de fleste indvånere i Herstedøster 'flygtede' vestover og måske søgte tilflugt hos familie i bl.a. Risby.

Denne notits lyder således:

1807, d. 19de August kom her til Herstedøster et Regiment Hannoverske Husarer, hvoraf 180 Mand med Heste under Major .?. insingen indqvarterede sig her i Byen, i Præstegaarden, benævnte Major med 6 andre Officierer, 6 Gemeene og 13 Heste, de øvrige i de nærmeste Gaarder omkring Præstegaarden, men de øvrige drog til Glostrup under Oberst v. Reden.

Den 21de August rykkede de alle op herfra til Glostrup. Officiererne betalte noget lidet for deres Kaast her i Præstegaarden, men de Gemeene intet - Fourage blev lovet Betaling for, men ingen fik vi.

Den 18de August flygtede de fleeste af denne og fleere Byers Indvaanere fra deres Gaarde, Huuse og efterladte Eiendomme til andre Byer ½ eller 1 Mil længere bort mod Vester, men efter en Nats eller 1 á 2 Dages Forløb kom tilbage igien - saa at Præsten med sin Familie var Natten imellem 18de og 19 August paa en Ste á 10 Mennesker nær eene i Byen her.

Her blev ikke just egentlig plyndret af Fienden. I Herstedvester Sogns 3de Byer vare nogle 1000 Biergskotter og Engelændere under General Wellesley indqvarterede nogle Dage og Nætter og dette Sogn Beboere leed og blev meere medtaget end Herstedøster.

Endelig da Stilstandens 6 Uger vare den 19 October udløbne, blev Sielland rydelig for Fienden, men længe laae endeel Skibe omkring Landet og i Store Belt.

Gud ved, hvad Foraaret og Fremtiden medføre benævnte Major med 6 andre.

Kirsten Jensdatter blev født i Risby ca. 1798 og er dermed døbt i Herstedvester Kirke, hvilket nok har været få dage efter hendes fødsel, som det var skik den gang.

Forældrene var husmand i Risby Jens Olsen og hustru Cathrine Olsdatter. Faderen Jens Olsen havde i 1793 fået testamenteret huset. Også dette hus var på selvejervilkår/arvefæste. Mere om dette ægtepar fra side 66.

Den først mulige folketælling for Kirsten Jensdatter var i 1801, hvor familien er indskrevet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Jens Olsen</i>	29 Aar gl., Gift	Husmand med Jord og Landsoldat
<i>Cathrine Olsdatter</i>	30 Aar gl. Gift	Hans Kone
<i>Kirsten Jensdatter</i>	4 Aar gl., Ugift	Deres Barn
<i>Ole Jensen</i>	2 Aar gl. Ugift	Deres Barn [født 25/8 1799 i Risby, jf. lægdsrl.]

Kirsten fik i årene 1802-15 i hvert tilfælde disse søskende: Anders, født i 1803, Hans, født i 1808 og Karen, født i 1814, der alle lever frem til konfirmationsalder.

Kirsten Jensdatter er blevet konfirmeret omkring 1812-14. Der kom ny præst i Herstedvester og -øster i 1810 og han er langt fra lige så meddelsom som forgængeren. Hendes konfirmation er ikke entydigt fundet i kirkebogen for Herstedøster og -vester og hun kan have tjent i andet sogn.

Alle børn i sognet Herstedvester gik i skole i byen Herstedvester, der lå knap 2 km gåtur fra Risby. I Herstedvester lå en af de såkaldte *rytterskoler*, der var oprettet på foranledning af Frederik IV i begyndelsen af 1700-tallet. For det meste lå disse skoler som nabo til sognets kirke.

Alle skolerne blev opført efter samme grundplan: bygningen skulle være 13,2 meter lang og 7,5 meter bred. Fra gulv til loft var der 2,8 meter. Skolerne indeholdt forstue og skolestue. Til læreren



et sovekammer, et spisekammer og et køkken samt en stald til hans kreaturer.

På et langt senere foto så skolen ud som på dette foto, der må være fra et godt stykke inde i 1900-tallet og nu indrettet til brugsforretning. Her har den stråtag. Oprindeligt havde skolerne tegltage, men da eleverne (mest drengene, skrives der i historiske papirer) kastede sten på tegltagene, hvilket disse ikke kunne holde til, så fik tagene pålagt strå.

Hans Johansen og Kirsten Jensdatter giftede sig i Herstedvester Kirke den 22. marts 1822, hvor han var 35 år gammel og hun var 25 år gammel.

Forloveren for Hans Johansen var hans stedfar Thomas Nielsen og for Kirsten Jensdatter var det hendes far Jens Olsen.

Ved vielsen var Kirsten Jensdatter højgravid, idet hun 31. maj samme år nedkom med datteren Bodil. Øvrige børn i ægteskabet var:

- Johan (opkaldt efter farfaderen), der blev født den 7. december 1826 og
 - Kathrine (opkaldt efter mormoderen), der blev født den 27. september 1830.
- Ane til Inge Hornum.

I ægteskabet blev der ikke født andre børn.

Jeg har ikke fundet frem til, hvem datteren *Bodil* kan være opkaldt efter.

Kun et halvt år efter vielsen i marts 1822 døde Kirsten Jensdatters mor (hun blev knap 51 år gammel) og faderen giftede sig 2. gang to år senere i oktober 1824 med Abelone Larsdatter, der var født i Måløv Sogn i 1799 og altså 25 år gammel. Jens Olsen var i 1824 omkring 52 år gammel.

Ægteparret Hans Johansen og Kirsten Jensdatter og deres yngste barn har formentlig boet i hendes barndomshjem indtil Jens Olsen i 1825 overdrog/solgte sit hus til dem (reelt svigersønnen da gifte kvinder dengang ikke kunne eje ejendomme) og selv flyttede med sin nye hustru til et andet hus i Risby (se kort på næste side). Ved købet og jf. skødet forpligtes Hans Johansen og hans hustru Kirsten Jensdatter til at:

. . . underholde min [Jens Olsens] Datter Karen Jensdatter [Kirstens søster] som nu er 11 Aar Alder, samt give hende anstændige Konfirmations Klæder.

Dette underhold, der skal vare frem til konfirmation, er i skødet anslået til i alt ca. 60 rbd.

Dele af købsaftalen er afskrevet under beskrivelsen af Jens Olsen på siderne 69 og 70.

Ved købet af svigerfarens ejendom med jord fremgår endvidere af skødet, at denne fra 1819 havde bortforpagtet en stor del af sin jord til en gårdmand i Ledøje for 10 år. Dette må have betydet, at Hans Johansen indtil 1829 mest har tjent til føden ved daglejerarbejde på de store gårde.

Men lidt jord har han haft tæt ved huset i selve Risby plus en tørvelod til vinterbrændsel.

Det var dengang almindeligt, at bønderne omkring København dyrkede/fremavlede div. produkter, fjerkræ og æg, som de afsatte i København og dermed tjente gode penge på.

Ved købet overtog Hans Johansen en gæld på 160 rbd, hvilket svarer ca. til halvdelen af købesummen. Gælden var til *Den alm. Enkekasse* og forrentedes med årligt 4 %.

Der var dengang ofte ikke afdrag på gælden.

Forpagtningen blev ikke forlænget efter 1829.

På kortet til højre er huset angivet og desuden de 2 jordarealer, der hørte til til brug for dyrkning af afgrøder. Som det var sædvanligt den gang skulle alle (husmænd) deles om såvel gode som knap så gode jorder og man fik derfor smalle striber, der gjorde dyrkningen vanskeligere.

Ud over de viste 2 grunde disponerede Hans Johansen over en smal stribe jord vest for byen og ned mod Store Vejleå, hvor der kunne graves tørv til husets opvarmning.

De 3 arealer tilsammen svarede til 2,7 tdr. land eller 1,5 hektar.

I 1830 fik Hans Johansen udbetalt sin arv på 200 rbd. (se side 59 nederst).



I folketællingen for 1834 er familien Hans Johansen og Kirsten Jensdatter indskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Hans Johansen</i>	<i>47 Aar gl., gift</i>	<i>Jordbruger og Dagleier</i>
<i>Kirsten Jensdatter</i>	<i>37 Aar gl., gift</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Bodil Hansdatter</i>	<i>12 Aar gl., ugift,</i>	<i>Deres Barn</i>
<i>Katrine Hansdatter</i>	<i>4 Aar gl., ugift</i>	<i>Deres Barn</i>
<i>Johan Hansen</i>	<i>8 aar gl., ugift</i>	<i>Deres Barn</i>

Hans Johansens mor, Kirsten Jensdatter (ikke at forveksle med hans hustru) døde i 1836 og hans stedfar Thomas Nielsen døde i 1843. I 1846 døde Hans Johansens hustru Kirsten Jensdatters far: Jens Olsen.

Disse tre bedsteforældre til forannævnte børn opnåede at blive henholdsvis 88, 85 og 64 år gamle, hvilket på den tid var ganske høje aldre. Middellevetiden dengang var aldersmæssigt omkring 45 år; for kvinder 2 år mere end for mænd.

I folketællingen for 1845 ses, at begge døtrene fortsat boede hjemme. Bodil var nu 23 år gammel. Hun giftede sig i 1847 med Rasmus Pedersen, der var født i Torslunde, der ligger ca. 8 km syd for Risby.

Året efter i 1848 tilskøder Hans Johansen til sin svigersøn Rasmus Pedersen:

. . . et lidet Stykke Jord af min Hauge, hvorpaa han har opført Bolig.

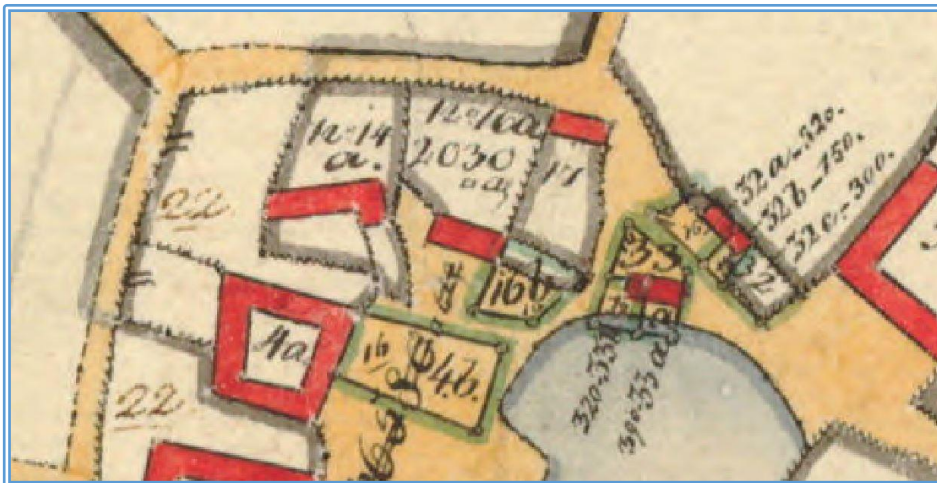
Dette *lidet Stykke Jord* fik matr.nr. 16b.

Der blev betalt 60 rigsbankdaler for grunden. Det fremgår af et senere skøde fra 1855, at datteren Bodil hermed har fået sin arv, idet alene datteren Kathrine tilgødeses i dette skøde med et beløb på 70 rigsbankdaler.

Katrine Hansdatter giftede sig i 1858 med Johan Nielsen (møllersøn fra Taastrup Valby). Hun flyttede med sin ægtefælle Johan Nielsen ind til København. Dette ægtepar er tidl. beskrevet på siderne 31-36).

På dette kort over en lille del af Risby er det Hans Johansens bolig på matr.nr. 16a, der ses øverst i midten. Det *lidet stykke jord*, som i 1848 blev tilskødet Rasmus Pedersen (og datteren Bodil) har fået betegnelsen matr.nr. 16b og ses ligge midt på kortet og lige ud til gadekæret.

Til højre for denne matrikel ses i øvrigt matr.nr. 33, lige nord for gadekæret. Hertil flyttede Kirsten Jensdatters far Jens Olsen da han i 1825 overlod sit hus (matr.nr. 16a+b) til sin datter og svigersøn.



På kortet er ved matr.nr. 16a skrevet, at grundens størrelse var 2030 kvadratalen, der svarer til 800 m² – altså en alm. villagrund i dagens Danmark.

I 1855 var Hans Johansen 68 år gammel og Kirsten Jensdatter 10 år yngre.

De besluttede at overdrage deres hus til sønnen Johan Hansen, der dog på det tidspunkt ikke boede i Risby, på det vilkår, at han ville acceptere en såkaldt *aftægtskontrakt*, der blev indskrevet i skødet. Denne aftægtskontrakt var formuleret på denne vis:

. . . foruden Kjøbesum skal Kjøberen eller efterfølgende Eiere af den solgte Eiendom være pligtige at forsørge mig og min Hustrue Kirsten Jensdatter, saalænge vi leve, med godt og tilstrækkeligt Underhold, saasom Spise og Drikke, Huusly, Klæder, Lys, Varme, Vadske og anden Reenlighed, Tilsyn, Pleie og Opvartning, samt i Sygdoms-tilfælde fornøden Lægehjælp og Medicin, alt ligesaa godt og tilstrækkeligt, som Eieren med Familie det selv nyder; ligesom han og efter vor død skal besørge og besto os en efter vor Stand og Egnens Skik og Brug passende hæderlig Begravelse, imod som Vederlag herfor at erholde til Eiendom samtlige vore Efterladenskaber.

Men som nævnt boede sønnen Johan på det tidspunkt ikke i Risby og han havde ikke stiftet familie. Johan Hansen arbejdede formentlig (data lidt usikre) jf. folketællingen i 1855 på Roskilde Kro som en blandt fire *brændevinskarle*.

Roskilde Kro var i øvrigt dengang kendt for sin fine produktion af Brændevin.

Måske har forældrene været lidt usikre på, om og hvornår sønnen Johan ville bosætte sig i Risby og denne usikkerhed kan så være baggrund for, at skødet, der overdrager deres hus til ham, også indeholder en væsentligt mere uddybende beskrivelse af *aftægten/underholdet*, nemlig disse 5 poster hvis:

. . . vi imidlertid ikke finde os tilfredse med at nyde vort Ophold paa saadan Maade, da træder istedetfor samme (forannævnte aftægtsbeskrivelse) følgende bestemte Aftægts- eller Underholdspræstationer, nemlig:

1. Post.

Paa Anfordring og saasnaart som derefter skee kan, indretter Eieren 3 Fag Huus i den solgte Bygning til Aftægtsbolig for os, nemlig 2 Fag til Stue og et Fag til Forstue eller Kjøkken med Skorsteen. [Huset var på 9 fag]

I Stuen, som skal forsynes med Brædeloft, skal anbringes en forsvarlig Jernkakkellovn, og skal Leiligheden i det hele forsynes med de fornødne Vinduer og Døre med Lukkelse og Beslag.

Denne Leilighed, hvis Loftsrum bliver til Aftægtsfolkenes udelukkende Afbenyttelse til Tørv og Brænde, skal Eieren stedse holde i forsvarlig og god beboelig Stand.

2. Post.

Naar vi flytte ind i denne Aftægtsbolig have vi Ret til af Eierens Bo at udtage de Gjenstande, vi maatte have brug for til at føre egen Huusholdning med, saasom Seng med Sengeklæder og Lagen, Møbler, Stueuhr, Kjøkkentøi og Ildkurv [jernkurv, der rummede selve ilden, bålet] m.m., Alt selvfølgelig foruden vore Kister med Gangklæder og Linned.

3. Post.

Til vort Underhold leverer Eieren os derefter aarlig 1½, er én og en halv, Tønde Rug; 1½, er én og en halv, Tønde Byg; 1½, er eet og et halvt, Lispund [1 lispund = 8 kg] Flæsk; 1½, er eet og et halvt, Lispund Smør, hvilke Varer, der skulle være gode, sunde og forsvarlige, leveres os paa Anfordring efterhaanden som vi have Brug for samme; og skal Eieren være os behjælpelig med at faae Sædvarerne byttede med Brød, Gryn og Meel o.s.v. - Hver Uge leveres os fire Pot, nymalket Mælk.

4. Post.

Fremdeles leverer Eieren os aarlig to Hørgarns Kropstykker [skjorte eller særk], nemlig et til hver af os; 6, er sex, Læs Tørv á 8 Tønder pr. Læs, hvilke Tørv, som skulle være af forsvarlig og god Beskaffenhed, Eieren skal besørge opsatte paa vort Loft; 8, er otte, Pund Lys og 1, er eet, Pund Uld. Tørvene leveres inden hvert Aars August Maanedes Udgang, det Øvrige paa Anfordring.

Til andre Smaafor nødenheder udbetaler Eieren os aarlig 5, skriver fem, Rigsdaler, som erlægges contant hver Juleaften.

5. Post.

Eieren er pligtig at yde os omhyggeligt Tilsyn, Pleie og Opvartning, at holde os med Vadsk og anden Reenlighed, samt i Sygdomstilfælde at forskaffe os fornøden Lægehjælp og Medicin og naar vi ved døden afgaae skal Eieren besørge og bekoste os en Begravelse som ovenmeldt imod som Vederlag derfor ved den længstlevendes død at erholde til Eiendom samtlige vore Efterladenskaber.

Samtidig med købet underskriver Johan Hansen en obligation, der rummer, at han skylder sin søster Kathrine 70 rbd.

Det kan i dag konstateres, at sønnen Johan ikke flyttede tilbage til Risby førend primo 1861. Han flyttede formentlig fra Roskilde Kro ind til København i 1858, hvor han har arbejde som arbejdsmand. I folketællingen for 1860 ses han at bo i Nørregade. I december 1860 giftede han sig i

Vor Frue Kirke i København med Maren Kirstine Larsdatter, der var født i Ledøje og godt 1 års tid efter vielsen flyttede ægteparret til Risby.

Hvorledes han i de foregående 6 år har kunnet leve op til sin forpligtelse til at levere de mange forskellige varer og tjenesteydelser kan man kun gætte sig til.

Forældrene må nok for det meste have klaret sig selv, men sikkert med støtte fra datteren Bodil og hendes mand Rasmus Pedersen, som de var naboer til.

Jf. de dengang benyttede *tilgangslist*er, der blev ført af præsten ses Johan Hansen og hustru Maren Kirstine Larsdatter at flytte fra København til Risby primo 1861.

Ifølge lovgivningen dengang skulle alle fra- og tilflytninger meldes til præsten.

Maren Kirstine Larsen nedkom i sommeren 1863 med en datter, der i Herstedvester Kirke døbttes Ane Kirstine. Desværre døde denne datter fire år senere i juli 1867.

Ægteparret fik september 1867 endnu en datter, der døbttes Karen Marie.

I 1865, i januar måned, døde Hans Johansen i en alder af 77 år. *Død af alderdom* står der i kirkebogen. Hans kone overlevede ham med 12 år.

Kirsten Jensdatter døde den 27. september 1877, hun blev 80 år gammel og blev begravet den 4. oktober fra Herstedvester Kirke.

I skiftet efter Kirsten Jensdatter står dette:

Hmd. Johan Hansen af Risby anmeldte, at hans Moder Enken Kirsten Jensen, 80 Aar gl. er død d. 27. Afdøde hensad i uskiftet Bo efter sin i 1865 afdøde Mand Hans Johansen og efterlader sig to Børn af dette Ægteskab, nemlig 1) Anmelderen og 2) Datteren Cathrine gift med Arb.md. Johan Nielsen i Korsgade, men Efterladenskaberne Værdi overstiger ikke Begravelsesomkostningerne.

(Arb.md. Johan Nielsen var møllersøn fra Taastrup Valby.)

Datteren Bodil eller hendes arvinger indgår ikke, da hun tidligere havde fået sin arv (jf. side 48).

Hun var i øvrigt død i november 1874, 53 år gammel.

Husets på Ledøjevej har på et langt senere foto – formentlig midt i 1900-tallet – set ud som på dette foto, der findes på Lokalhistorisk Arkiv i Albertslund. Det oprindelige hus var oprindeligt på 9 fag i længden.



Johan Hansen og Kirsten Jensdatter

[OBS: her er der tale om en anden *Kirsten Jensdatter* end i forrige afsnit. Den her omtalte var svigermor til kvinden af samme navn i forrige afsnit.]

Johan Hansen blev født 1 maj 1735 og døbt den 15. maj i Herstedøster Kirke. Han var opkaldt efter sin morfar. Forældrene var gårdmand Hans Svendsen og hustru Maren Johansdatter. Faren var fæstegårdmand på en gård, der var overtaget efter hans far: Svend Hansen. Fæstet var ejet af kongen, der på det tidspunkt var Christian 6. (1730-46). Hans barnebarn Christian 7. frigav i 1766 sine ejendomme i bl.a. Herstedøster til en art selveje, et arvefæste.

Gården lå i den vestre side af Herstedøster og fik senere matr.nr. 12, der i dag svarer til hjørnet af Herstedøstervej og Rovej. Se kort på side 61 og 65.

Forældrene var blevet gift ca. 4 år tidligere og før Johan var født 2 små brødre, der begge blev navngivet Lars, hvoraf den førstefødte i 1732 døde få måneder efter fødslen. Lars nr. 2 blev født i 1733, men døde før 1745 (indgår ikke i skifte efter faren, der døde dette år).

Efter Johans fødsel i 1735 fik han disse søskende:

- Anne Maria, der blev født i juli 1736 og døde i maj 1737;
- Niels, der var født i 1738;
- Anna Maria, der var født i april 1741 og døde samme måned.
- Margrethe, der var født i 1742.

Faren Hans Svendsen døde i april 1745 i en alder af 45 år. Jf. skiftet efter ham var der i boet et mindre overskud på 11 rbd., hvilket ikke gav nogen større arv til de 3 tilbageværende børn. Dette skifte kan ses her: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17021733#130994,33973391>

Moren giftede sig i december samme år med Anders Larsen, der kom fra Skovlunde. Af hensyn til gårdens drift var det dengang helt almindeligt med hurtige nye giftermål – ægteskabet var et arbejdsfællesskab.

Maren Johansdatter var i 1745 omkring 40 år gammel og der blev i dette hendes andet ægteskab ikke født børn.

Johan blev konfirmeret i april 1753 i en alder af lige knap 18 år, hvilket ikke var ualmindeligt dengang. Konfirmationen var i Herstedvester Kirke idet præsten dækkede begge sogne, men havde bopæl i Herstedøster.

Mellem de to landsbyer Herstedøster og -vester lå Trippendal Galge, hvor der frem til 1791 skete henrettelser. I Wikipedia står:

Henrettelserne på Trippendal fandt ikke bare sted ved hængning, men også ved halshugning med økse, halshugning med sværd og radbrækning med efterfølgende hjul og stejle i levende live. Også straffe der var mindre livstruende, blev udført på retterstedet, såsom kagstrygning, brændemærkning og afhugning af fingre og hele hænder. Henrettelser var et af datidens tilløbsstykker, idet de foregik i fuld offentlighed, så alle og enhver kunne møde op. Når en delinkvent blev 'knebet' (dette skete med en gløende tang) og når en hånd blev afhugget før halshugningen, var dette for særligt ondartede forbrydere. Fra 1757 til 1767 blev henrettet ikke mindre end 8 personer og her kan Johan meget vel have været tilskuer.



Præstens noter om de henrettede i kirkebogen ser således ud (her afskrevet fra bogen: *Udflugt til en Landsby af Viggo Sten Møller*):

1757, D. 25de August blev 2 Misdædere hængte paa Herstedøster Mark fra Farum Sogn, nemlig Andreas Olsen og Christen Jensen, der begge havde gjort Indbrud i Bregnerøds Huse og stjaalet. Begge blev af mig fulgt til Retterstedet og døde i en blid og salig Tilstand, saa Himlen blev glædet ved disse Synderes Omvendelse.

1758, 14. December blev en Væver fra Frederiksberg paa Treppendal 5 Gange ”kniebt” og derefter med Økse afhugget Haand og Hoved, som med Kroppen blev lagt paa Stejle for sin begangne Synd, begangen mod en Dreng, han med Økse havde ihjelslagen. Samme Synder glædede os alle vedkommende ved sin exemplariske Devotion [fromhed], Beredelse og Endeligt, da han endte sit Livsminut med sin Frelasers Navn paa Læberne; hans Navn var Altenstein.

1765, D 21de Febr. blev 2de Kvindemennesker henrettet fra Ledøje Sogn og Smørumovre By. Den ene var en ung Kvinde, som havde været med at dræbe sin Mand; hun blev knebt 5 Gange, Haand og Hoved med Krop sat paa Stejle.

Den anden var Moder til den første, en gl. Kone over 70 aar, som blev henrettet med sværd og begravet i Herstedøster Kirkegaard. - - Men Hoveddrabsmanden, Faderen, var bortrømmet til Skaane straks efter, Gerningen blev aabenbaret.

1766, 17. Juli blev en Delinkvent nomine [ved navn] Werner begravet i Trippendals Gallie Mark, som formedelst begangne Hestetyverier var idømt Gallien, og som denne Dag skulde være hængt, men blev funden død i Fængslet. [Han havde hængt sig i cellen]

1767, 30. april blev en Delinkvent nomine Bendt Pedersen fra Smørum henrettet - - [det var den ovennævnte hovedperson, som rømte til Skaane i 1765, man nu havde faaet fat i] – Samme døde i en sand Synds Bodfærdighed og Tro, var gammel 65 Aar.

1767, Torsdagen d. 4de Juni blev et Kvindemenneske fra Slagelse her henrettet med Sværd og begravet i Herstedøster Kirkegaard, som havde født i Dølgemaal og dræbt sit Foster. Ølstykke Herreds Præster besørgede ved Hr. Uelitz hendes Præparation til døden.



Antallet af henrettelser var i årene forud og efter langt fra så hyppige som i det her omtalte tidsrum på 10 år. Et par af de henrettede er blevet begravet på Herstedøster Kirkegård, hvilket ikke var normalt, da forbrydere ikke kunne begraves i kirkegårdens indviede jord. Ved udgravningen til Herstedvestersenderen i 1933 og udbygning af samme i 1953 fandt man knogler m.m. fra de begravede delinkventer og galgens placering – tæt ved nuv. Gl. Landevej og Albertslund Ridecenter.

Johan Hansen har i 1750-erne og 1760-erne formentlig arbejdet på den fædrene gård i Herstedøster, helt frem til 1772, hvor han forlover og gifter sig med Kirsten Jensdatter. Han var nu 37 år gammel. Samme år lejer/forpagter han i Herstedøster en grund på 6 tdr.

hartkorn med et hus på 4 fag. Jordarealet på 6 tønder hartkorn svarer til en gårdmands jordareal og det er derfor helt atypisk, at han benævnes husmand. Tidligere fæster var ejer af Røde Vejmølle og Kro, der dengang lå 1 km syd for Herstedøster ved den oprindelige landevej til Roskilde. Han var netop i dette år ved at flytte sin mølle til den ny- og omlagde Roskildevej.

Grunden i Herstedøster var på omkring 22 tdr. land, svarende til ca. 12 hektar.

Kirsten Jensdatter blev født omkring 1747/48 og formentlig i Vridsløselille i Herstedvester Sogn. Forældrene var husmand Jens Larsen og hustru Ester Rasmussen.

Faren døde kun 5 år senere i juli 1752 og i skiftet efter ham nævnes hun sammen med en lillesøster Cathrine, der blev født og døbt i Herstedøster i oktober 1750. Kirsten findes ikke døbt her, men det er formentlig hende, der konfirmeres i foråret 1762, som 16-årig, og her benævnes som født i Vridsløselille.

I august 1753 giftede Ester Rasmusdatter sig i sit 2. ægteskab med Peder Larsen.

I dette ægteskab fødtes disse børn, der bliver halvsøskende til Kirsten:

- Cidse, født i november 1753;
- Jens (opkaldt efter den afdøde ægtemand), født i april 1756,
- Lars, født i december 1761 og død før august 1763;
- Lars, født i august 1763;
- Karen, født i august/september 1764;
- Erich, født i august 1766 og død 1767;
- Kirsten, født i september 1768 og død før 1782,
- Mads, født i august 1771 og død før 1782,

Af disse i alt 8 børn indgår de 5 i skiftet efter faren Peder Larsen ved hans død i september 1782.

Johan Hansen og Kirsten Jensdatter giftede sig i Herstedøster Kirke den 1. november 1772 efter forudgående *trolovelse*, der i kirkebogen er skrevet på denne vis:

1772, Dom. 7 p. Trin. [2. august] blev Ungkarl Johan Hansen af Hersted Øster bye troloved Pigen ibidum [samme steds] Kirsten Jensdatter for deres Samling til Ægteskab, at intet mod Hans Majst. Lov og Forordninger deri findes til hinder caverer [indestår] og lover vi undertegnede og det under vore Egne Hænder og Navne.

HPS Christen Jensen

Copulerede [blev gift] Alle Helgens Dag [1772, 1. nov.]

Ordet *Ungkarl* for hans vedkommende betyder, at han ikke tidligere havde været gift, hvilket den store aldersforskel nok kunne pege på. Tilsvarende for hende betyder ordet *Pigen* at hun ej heller tidligere havde været gift.

I ægteskabet blev født disse børn:

- Karen, født i april 1773 i Herstedøster,
- Bodil, født i december 1774 i Herstedøster,
- Jens, født i sept. 1776 i Herstedøster og død i april 1778,
- Jens, født i september 1778 i Herstedøster,
- Kirsten, født ca. 1781 i Risby, Herstedvester Sogn,
- Hans, født 1787 i Risby, Herstedvester Sogn. Omtalt fra side 44.

De 4 ældste børn findes døbt i Herstedøster Kirkes kirkebog.

I Herstedøster er faren ved de fire ældste børns dåb betegnet som *husmand*.

I 1780 flyttede familien til Risby i Herstedvester Sogn. Faren havde her købt en gård, eller mere præcist: en halvgård. En del af skødet lyder således i datidens kancellisprog (mine understregninger):

Underskrevne Peder Andersen, Gaardmand og Selveier, boende i Rúsbye udi Hersted Vester Sogn paa Kiøbenhavns Amt, Gjør her med Vitterligt at have Solgt, Skiødet og afhændet, ligesom ieg og her ved fra mig og mine Arvinger Sælger, Skiøder og aldeeles afhænder til Huusmand Johan Hansen af Hersted Øster og hans Arvinger en mig udi bemeldte Rúsbye efter Kongelig allernaadigste Resolution af 6 Maj 1766 og Skiøde af 16 Juli næstefter tilhørende Eiendoms Gaard, som halvdelen af No. 3 og staaer for Hartkorn Ager og Eng 5 tdr, 1 skp, 1 fj, for hvilken Gaard med tilhørende og derpaa befindende Bygninger og Hauge Plads, samt Jorder i Marken, ligesom de nu befindes besaaede med derpaa værende Sæd, Hør og Foering, item Indhave Boebesætning, Kreaturer og Avlings Reedskaber, som ieg hannem tillige med Gaarden overdrager; Han bemeldte Johan Hansen haver betalt mig den Accorderede Kiøbe Suma med 300 Rbd, Skrøver Tree Hundrede Rigsdaler Courant.

Gården er i Johan Hansens skifte nævnt som bestående af 18 fag.

Det var almindelig skik og brug dengang, at sælger i forbindelse med selve salget af ejendommen og indskrevet i skødet også forpligtede køber til et vist *underhold* eller *aftægt*. Således også her, hvor der supplerende i skødet står dette:

. . . levere mig aarlig til hielp i min Underhold mig 1 tønne Rug, 1 tønne Byg, 1 sk Malt, 2 lispund [1 lispund svarer til 8 kg] Flæsk og 6 læs Tørv, hvilke Vahre Johan Hansen forpligtes til mig at levere, saasom for tilstundende Aar, imellem Mortensdag og Juul, indeværende Aar saa som ieg efter Accordt forbliver i Huusholdning hos hannem til næstkommende Michelsdag [29. sept.], men for eftertiden leveres mig Tørven til min Boepæl, paa den Tid om Sommeren samme hjemføres, og de øvrige Vahre som meldt hver aar imellem Mortensdag og Juul, alt af god og forsvaerlig Bonité.



Gården lå ved købet inde i selve Risby med spredtliggende stykker jord rundt i landskabet, men mange steder drøftedes sidst i 1700-tallet en samling af jorderne og en udflytning af gårdene til deres respektive jordtilliggende. Således også her og Johan Hansen var blandt de 2 gårdmænd i Risby, der aktivt søgte at gennemføre dette arbejde, der blev videreført af Thomas Nielsen.

På dette kort – et *udskiftningskort* – fra 1780 er gårdens markering mod vest: rød pil, nr. 3. Husmandssteder er ikke medtegnet da disse ikke indgik i udskiftningen. Husmændene måtte fortsat leve med spredt liggende strimler af jord. Se kort side 47.

Dengang har der fra gården i selve Risby været udsigt ned over Store Vejleådal. I dag er der skov vest for gårdens daværende beliggenhed.

I Risby blev kort efter flytningen i 1780 født datteren Kirsten og i 1787 sønnen Hans, men kort efter hans fødsel døde faren Johan Hansen en af de første dage i september i en alder af 52 år.

Som sønnen Hans når faren Johan Hansen også lige at være nævnt i kongerigets første folketælling:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Johan Hansen	53 Aar gl., Gift	Selveierbonde
Kirstine Jensdatter	39 do, Gift,	Kone
Karen Johansdatter	15 do, Ugift,	Født i Herstedøster i 1773
Bodil Johansdatter	13 do, do	do i 1774
Jens Johansen	9 do, do	do i 1778
Kirsten Johansdatter	7 do, do	Født i Herstedvester, Risby, ca. 1781
Hans Johansen	1 do, do	do i foråret 1787
Lars Pedersen	27 Aar gl.	Tjenestekarl

Selvom der ikke er bevaret kirkebøger for Herstedvester fra denne tid, kan hans død nogenlunde præcist fastlægges, da der blev foretaget registrering af boet den 6. september. Denne registrering var altid umiddelbart efter den pågældende persons død.

Registreringen af boet giver os så i dag en vis oversigt over vurderingerne af indbo, gårdens størrelse m.m. Jeg har søgt at sammenfatte det mest interessante neden for.

Alle beløb er i afrundede hele rigsdaler.

AKTIVER	Rbd.	PASSIVER	Rbd.
Alt indbo, i alt ca. 30 stykker	60	Udest. skatter og afgifter	18
Div. sæd: 8 travet rug, 60 tr. byg, 40 tr. havre og 4 læs ærter	68	Panteobligation for lån, stammer fra selve købet i 1780	100
4 heste	19	Div. mindre lån, lokale kreditorer	71
3 køer	21	Skiftebehandlingen	7
1 so med 4 grise	2		
7 får	12		
Gårdens bygn. 18 fag + tillig. jorder	70		

Traver: jf. ODS: *en række kornneg – på Sjælland oftest 20 neg, men et større antal på Fyn og i Jylland. Høsten må netop være afsluttet. Skiftet i sin helhed kan ses her:*

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17021733#131010,33976492>

Sammenlagt blev der ca. 55 rbd. i overskud og jf. datidens love og regler tilfaldt halvdelen enken og af den resterende sum fik sønner det dobbelte af døtrene, men havde så også forpligtelse til at sikre/hjælpe deres søstre frem til de blev gifte.

I dette tilfælde blev der knap 8 rbd. til de 2 sønner og knap 4 rbd. til de 3 døtre.

Ved Johan Hansens død var alle 5 børn umyndige og der blev derfor ved den afsluttende skiftebehandling drøftet deres situation. Dette gav anledning til denne passus i skiftet:

. . . herpaa deklarerede Enken Kirsten Jens Datter med Laugværge at med Formynderen for Børnene vare forenede om at hun tilligger dem af sit eegte saameget i arv at hver saavel af Sønnene som Døtrene kunde bekomme 10 Rd som for dem alle Fem udgjør 50 Rd hvilket og af Skifte Retten blev Bevilget under forbeholden at hun sørger for Børnenes Christelige opdragelse med Skolegang, Klæder og Føde med hvad videre Tilsyn de maatte behøve indtil de kommer saavidt at de kand forsørge sig selv iblandt fremmede, og imidlertid og til saalænge at blive myndige og selv kand tage imod Deres Arv var Enken begiærende at samme imod derfor at udstæde behørrig Pante Obligation paa Første Prioritet i Gaard og Jorder maatte blive staaende i Boed men loves at Boet svarer ingen Renter inden de naaer deris 16^{de} Aar da hun som mælt til den tiid skal forsyne Dem med det fornødne hvilket og af Formynderen blev samtykt . . .

Til slut i skiftet findes denne sætning, der viser hvor hurtigt det var nødvendigt for enken (og de omkringboende gårdmænd) at finde hjælp til at passe driften af gården:

Som Enkens forlovede underskriver som overværrende Thomas Nielsen

Dette er 5 uger efter ægtemandens død. Det var dengang ikke ualmindeligt, at mange ægteskaber var 'arrangerede' og i tilfælde som dette måske var blevet drøftet ved gravøllet.

Thomas Nielsen boede på dette tidspunkt ikke i Risby eller i sognet Herstedvester, jf. FT 1787, men formentlig i Taastrup Valby. Jf. senere folketællinger var han født omkring 1758 og dermed ca. 10 år yngre end Kirsten Jensdatter.

Deres vielse må være foregået i Herstedvester Kirke kort tid efter skiftebehandlingen.

Ægteparret Thomas Nielsen og Kirsten Jensdatter fik i ca. 1790 datteren Sidse.

Omkring udflytningen sidst i 1800-tallet er bevaret et stort antal dokumenter og blandt disse er også dokumenter vedr. udflytningen af gårdene i Risby.

I en artikel i *Albertslund Lokalhitoriske Forenings Årsskrift 2013* har Frits Beck Kristensen (FBK) skrevet: *Et glimt af landboreformerne i Risby år 1789.*

I denne artikel indgår *Hans Henrich Larsen* som hovedperson, men hans nabo *Thomas Nielsen* er også omtalt. De er naboer såvel medens deres gårde lå inde i selve Risby som efter udflytningen.

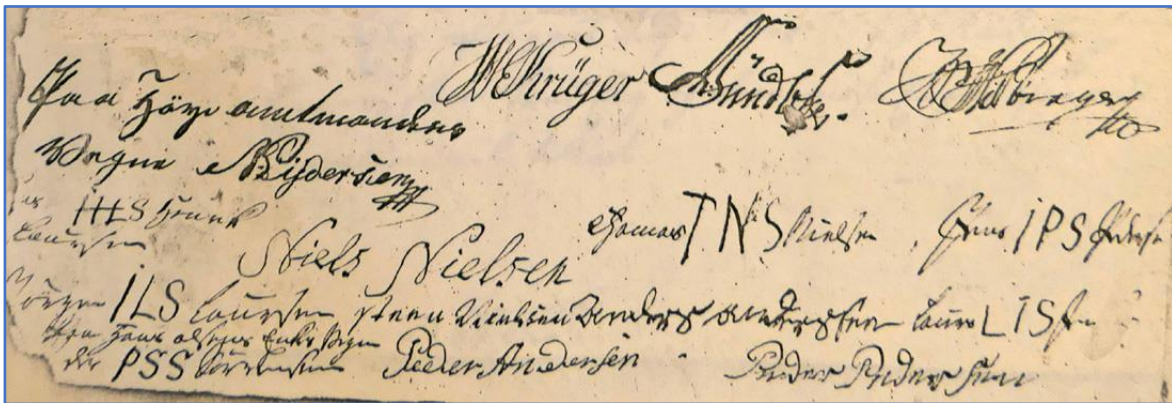
FBK beskriver *Hans H. Larsen* som en person, som *ikke var nem at samarbejde med.*

I det følgende vil citater fra nævnte artikel være med *kursiv* – med min understregning:

I generationer havde man haft gårdene liggende omkring gadekæret, og dyrkningen af jordene måtte foregå i fællesskab, fordi den enkelte havde sine lange agre mellem de andres, så alle havde stykker af god og mindre god jord. Skulle man engagere bønderne i deres jordbrug og dermed få fremskridt for landbruget med henblik på eksport, måtte man give bonden selveje, samle hans jord og flytte gårdbygningen derud. Ingen myndighed kunne forlange, at en gårdmand skulle klare det uden hjælp, så det tilbød man og håbede, at bønderne ville tage imod støtte til køb af træ m.m. til bygninger.

Tilskuddene kunne udover materialer også bestå i kontanter eller frihed for skatter eller afgifter i en afgrænset periode.

For gårdmændene var det ikke nemt at skrive breve, hvilket fremgår af denne kopi af underskrifter på et dokument i sagen, så man fik ofte hjælp af den lokale degn eller præst.



Hans H. Larsen (gengivet af referatskriveren som Laursen) ses helt til venstre og Thomas Nielsen i midten. Personerne selv har kun skrevet de store bogstaver.

I ovennævnte artikel skriver FBK, at Hans H. Larsen *beskyldte Thomas Nielsen for at stjæle sæd og hø fra hans marker. Når han ikke får rejst straffesag, undskylder han sig med, at han som fattig mand ikke har råd til sagsomkostningerne.*

Efter udflytningen stødte deres marker op til hinanden og nu *klagede Nielsen over Larsen, som pløjede og tog afgrøde af den del af Nielsens jord, der skulle ligge brak.*

Klagen findes af myndighederne vel begrundet og en ikke helt tydelig skellinie rettes til. Herefter får de to kombatanter den besked fra myndighederne, at fortsat uenighed måtte afgøres ved en ny opmåling, som de så selv skulle betale.

Og det havde de ikke råd til!

Forhandlingerne om udflytning rummer mødereferater frem til omkring årsskiftet 1791/92, hvorefter selve udflytningen påbegyndes.

I et af mødereferaterne er nævnt, at Thomas Nielsen accepterer sin tildeling af jordlodder

*... imod at han får en tilstrækkelig Bygningshielp ved flytning af sin halve Gård
... da han er en fattig Mand, med mange Børn, og ikke paa anden maade uden god hielp kan see sig i stand til at udflytte.*

Mod dette Tilbud havde øvrige jordbrugere intet at erindre.

Dette ber han om udflytningskommissionens anbefaling til.

Thomas Nielsen fik hjælp til sin udflytning. Efter udflytningen blev gården kaldt *Petersborggård*.

Efter bygningen/flytningen af den nye gård nordøst for Risby skete en vurdering med henblik på at tegne brandforsikring. Den tidligere gård var ikke brandforsikret, hvilket dengang ejheller var almindeligt for gårde og endnu sjældnere for husmandssteder. Men brandforsikringer kom i gang sidst i 1700-tallet og skete via offentlige forsikringsordninger.

Sidst i 1800-tallet ændredes dette til private forsikringer.

For Petersborggård blev beskrivelsen af gården som her vist i min skematiske opsætning:

<u>Stue Bygningen vender til nord</u> Alt indrettet med en Indgang, af Forstue til 1 Stue, derved 2 Stuer, overalt i samme er Hollandske Fyldningsdøre; ved ovenmelte Indgang er et Kjøkken med aaben Skorsteen, Bagerovn og Maltkiølle*, deri en indmuuret Kobberbryg Kiedel paa $\frac{3}{4}$ Tønde	9 fag lang 3 fag dyb	270 rbd
<u>Een Bygning til Øster</u> Indrettet til Karlekammer, en Indkiørselsport, Lade og Loe	8 Fag lang 3 Fag dyb	160 rbd
<u>Een Længe til Sønder</u> Indrettet til Stald til 17 Kreaturer med behørig Spiltouge og Krybber, Skiære Loe og Lade; en Indkiørsels Port og en Høelade	13 Fag lang 3 Fag dyb	130 rbd
Brygkiedelen		15 rbd
I Gaarden er <u>en Brønd</u> af Tømmer og Bræder med Karm		20 rbd
Over den bemelte Bageroven er <u>et Skur</u> vurderes for I Daglig Stuen er en Jernbiellægger Kakkellovn		5 rbd
Summa		600 rbd

Alle bygninger er i egebindingsværk med klinede vægge og stråtag.

Sidst er beskrevet de forlangte brandredskaber:

Brandredskaber befandtes 1 Træ Haandsprøjte, 2 Træ Spande, 1 ditto, Stige.

Alt i forsvarlig Stand.

Taksationen er fra efteråret 1793.

* En maltkiølle benyttes til tørring af malt før denne brygges til øl.

Foto af smedien i Risby fra omkring år 1900, men der har nok set ud på samme vis 100 år før – dog nok med stråtag på det nærmeste hus.

Her har gårdmanden Johan Hansen formentlig fået sine heste skoet etc., medens husmanden Hans Johansen næppe har haft råd til at få så meget lavet her – og sandsynligvis ikke har ejet en hest.



Børnene i Risby gik i skole (rytterskolen) i Herstedvester, hvortil der var knap 2 km. Når de gik til konfirmationsforberedelse skete dette i Herstedøster, hvor præsten boede. Dertil var der en gåtur på ca. 2½ km.

Det er foran nævnt, hvor vigtigt det var, at en gårdmandsenke hurtigt efter mandens død fandt en ny ægtemand til hans del af arbejdet på gården.

Om kvinders arbejde på en gård dette:

Arbejde for en gårdmandskone, der normalt havde 1-2 tjenestepiger til hjælp.

I bogen: *Risby – en gammel by i en ny skov* har Tove Nielsen skrevet en længere artikel: *Kvinder og børn*. Fra denne artikel har jeg i komprimeret form uddraget kvindernes arbejde på en gård sidst i 1700-tallet:

Dagligt.

Rengøring var ikke det, der tog mest tid. Det lerstampede gulv blev fejret og måske overstrøet med sand. Man spiste af samme fad og havde sin egen ske, der blev slikket ren og derefter hængt op i vindueskarmen.

Tilberedning af den daglige kost som bestod af grød, rugbrød og sulevælling kogt på saltet kød med ærter og grønkål, der gav et C-vitamin tilskud.

Fødevarer, der blev indkøbt, var få: typisk sukker, kaffe og te.

Malkning var 2-3 gange dagligt. Mælk blev brugt til fremstilling af smør og ost. Evt. overskud blev søgt omsat på torvet i København.

Pasning af mindre husdyr som høns, gæs, lam og kalve var også kvindearbejde.

Månedligt.

Bagning af brød skete en gang månedligt – hvedebrød som vi kender til i dag, blev kun bagt ved særlige lejligheder/højtider.

Brygning af øl skete ca. hver 2. måned. Dette var især vigtigt, da vandkvaliteten ofte var så ringe, at man blev syg af at drikke vandet, hvilket kunne hænge sammen med, at man dengang ikke kendte til den forurening, som bl.a. skete ved nedsivning fra møddinger, der tit lå lige så tæt ved huset som brønden.

Ved ølbrygningen skulle malten (korn der havde ligget i vand til spiring) først tørres – dette skete i en *malkølle* og derefter sat til gæring. Øllet var af en meget lav alkoholstyrke.

Årstidsbestemt.

Storvask skete normalt kun et par gange om året.

Fårene blev klippet 2 gange årligt; nogle steder blev fårene vaskede forinden. Ulden blev kartet og spundet/vævet og derefter benyttet til tøj til familiens medlemmer. Vævearbejde var som oftest mandsarbejde. Dog var mandstøj normalt syet af en skrædder, der kunne være omrejsende og slog sig ned på gården mens arbejdet stod på. En særlig del af tøjet var syning af lokale festdragter, der på denne egn var hedebodragter, som vist her.

Af fårenes talg støbtes lys.

Tilberedning af hør var et fællesarbejde for kvinderne i landsbyen. Efter såning, som mændene tog sig af, var det kvindernes arbejde at luge igennem sommeren. Ved høst blev hørren tørret og frøene slået fra og gemt til næste års såning. Derefter blev hørren lagt i vand, igen tørret for derefter at brydes, skættes hegles og kæmmes inden den kunne spindes til garn og efterfølgende væves.

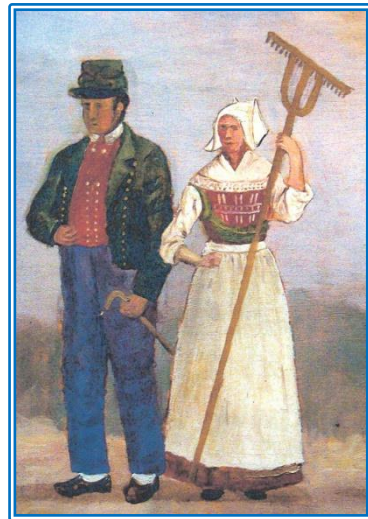
Klining af huse var også et fællesarbejde for kvinderne i landsbyen om foråret. I løbet af året var de



gilder.

Ved begravelser var der såkaldte kistelægsgilder for de kvinder, der havde vasket og klædt liget.

Livets fester: dåb, konfirmationer, begravelser, trolovelser og bryllupper krævede også tilberedning af store mængder mad. Fester kunne ofte vare flere dage.



med i marken til alm. lugning og i særlig grad i høsttiden – dog næppe i festskrud, som vist på dette maleri af Rasmus Christiansen til venstre.

Slagtetiden var om efteråret. Alt slagtet kød blev saltet eller røget for at det kunne holde sig.

I kvindearbejde indgik også tilberedning af mad til div. helligdage, der var flere af end i dag, f.eks.: 3. påskedag, 3. pinsedag, ride sommer i by, Mikkelsdag d. 29. september. Julen varede til Hellig 3 Konger og der var klinegilder, kartegilder, skættegilder og høstgilder.

Foto af Petersborggård – formentlig fra omkring 1940, set fra syd, cirka.



På stuehuset mod nord kan ses, at antallet af fag er det samme som på den oprindelige gård og længen mod øst og syd ser også ud til at være af samme antal fag som tidligere. Mod vest er der kommet yderligere en længe til og der er påbygget en vindmølle og et lille hus mod sydøst.

Af folketællingen i 1801 kan ses, at der på Petersborggård ud over ægteparret boede Kirsten Jensdatters børn fra første ægteskab: Karen, Jens og Hans samt ægteparrets datter Sidse. De 3 ældste børn, der var i alderen fra 14-28 år, har deltaget i driften af den udflyttede gård. Der var jf. folketællingen ikke ansat *tjenestetyende*, men der kan i perioder have været tilknyttet *daglejere*, der boede i Risby – oftest som lejere/indsiddere hos husmændene. Gården incl. en tørvelod var på ca. 40 tønde land eller 22 hektar og fik fra 1844 matr.nr. 7.

Datteren Sidse fra Kirsten Jensdatters 2. ægteskab giftede sig i februar 1814 med Søren Pedersen, der var født på den store gård *Østbakkegård*, der endnu i dag ligger på samme sted i Risby og hvor den i øvrigt har ligget siden middelalderen. Sønnen Hans fra Kirsten Jensdatters 1. ægteskab giftede sig i marts 1822 med Kirsten Jensdatter, (omtalt fra side 44.

Sidse Thomasdatter og Søren Pedersen overtog i januar 1830 Petersborggård. Dette var aftalt med forældrene og indskrevet i en *Skøde- og aftægtskontrakt*. Forældrene Kirsten Jensdatter og Thomas Nielsen er nu henholdsvis ca. 81 og ca. 71 år gamle. Men samtidig er der i skødet nævnt de oprindelige arvebeløb til børnene fra Kirsten Jensdatters 1. ægteskab.

I skødet står bl.a. om overdragelsen:

Undertegnede Thomas Nielsen gaardmand i Rúsbye . . . efter mundtlig Overenskomst . . . skøder og aldeles overdrager til Søren Pedersen af Rúsbye den mig sammesteds tilhørende Gaard, dens Bygninger og tilliggende Jorder herpaa er Hartkorn 5 Td, 1 Skp, 1 Fk, tilligemed Gaardens Besætning, Avlsredskaber, Afgrøder, Ind- og Udboe, alt saaledes som samme nu befindes i Bye og Mark . . .

Og om arveløbene dette:

Udbetaler Kiøberen i næste 11^{te} Juni Termin til min Kones af første Egteskab havende Børn, nemlig

a. Jens Johansen, Jordbruger i Ledøi 200 Rbd Sedler, [gift med Karen Jensdatter]

b. Hans Johansen, Huusmand i Rúsbye ligeledes 200 Rbd Sedler, [gift med Kirsten Jensdatter]

c. *Hans Albrechtsen, Huusmand i Ledøi paa hans Kvindes Vegne, 100 Rbd Sedler, [gift med Kirsten Johansdatter]*

d. *Tingmand Mads Pedersen i Ballerup, ligeledes paa hans Kones vegne, 100 Rbd Sedler, [gift med Karen Johansdatter].*

i alt 600 rbd Sedler.

Ved Statsbankerotten i 1813 var sket en pengeombytning, hvilket gør de her nævnte beløb vanskelige at sammenligne med de tidligere nævnte.

Bodil Johansdatter er ikke nævnt, da hun tidligere havde fået sin arvepart.

Endelig er der om *aftægten* et afsnit, der stort set svarer til beskrivelsen på side 48, nederst.

Folketællingen for 1834 beskriver familien på Pedersborggård på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Søren Pedersen</i>	<i>41 Aar gl., Gift</i>	<i>Gaardmand</i>
<i>Sidse Thomasdatter</i>	<i>45 Aar gl., do</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Jørgen Sørensen</i>	<i>13 Aar gl.,</i>	<i>deres Barn</i>
<i>Søren Sørensen</i>	<i>11 Aar gl., do</i>	<i>Do</i>
<i>Jens Sørensen</i>	<i>19 Aar gl., do</i>	<i>Do</i>
<i>Johan Sørensen</i>	<i>8 Ar gl., do</i>	<i>Do</i>
<i>Jacob Sørensen</i>	<i>3 Aar gl., do</i>	<i>Do</i>
<i>Kirsten Sørensdatter</i>	<i>5 Aar gl., do</i>	<i>Do</i>
<i>Thomas Nielsen</i>	<i>76 Aar gl. Gift</i>	<i>Aftægtsmand</i>
<i>Kirstine Thomasdatter</i>	<i>84 Aar gl., do</i>	<i>Hans Kone</i>

Her er så en lille fejl for så vidt Kirsten Jensdatter, der fejlagtigt er indskrevet som *Thomasdatter*. Sådanne fejl var hyppige dengang!

Kirsten Jensdatter døde den 7. februar 1836 og blev begravet den 16. februar fra Herstedvester Kirke. Hun blev ca. 88 år gammel.

Thomas Nielsen døde den 11. marts 1843 og blev begravet den 18. februar – ligeledes fra Herstedvester Kirke. Han blev ca. 85 år gammel.

Petersborggård blev i 1853 overtaget af sønnen Jens, der i 1860 giftede sig med Ellen Nielsdatter. I dette ægteskab blev født datteren Kirsten Kirstine Sørensen, der var oldebarn til Kirsten Jensdatter i hendes 2. ægteskab.



Kirsten Kirstine var født i 1862, hvor fotografiet så småt var i sin begyndelse. En dag – ca. 1869/70 – har hun været med forældrene i København, hvor dette foto blev taget.

Formentlig samme dag blev moderen Ellen Nielsdatter også fotograferet – i den tids festskrud.



(Fotos er gengivet fra bogen *Risby – en gammel by i en ny skov*).

I foregående afsnit er nævnt, at **forældrene til Johan Hansen** var:

- **gårdmand Hans Svendsen** (ca. 1700-1745) og **Maren Johansdatter** (ca. 1706-1779)

og at **forældrene til hans hustru Kirsten Jensdatter** var:

- **husmand Jens Larsen** (ca. 1718-1752) og **Ester Rasmusdatter** (ca. 1724-1797). Side 64.

Her følger lidt ekstra noter – bl.a. 2 uddrag af skifter til sammenligning på siderne 62 og 64.

Fæstegårdmand Hans Svendsens forældre var fæstegårdmand i Herstedøster Svend Hansen og hustru Anna Marie Nielsdatter. Se mere om Svend Hansen på næste side.

Hans Svendsen og Maren Johansdatter.

Hans Svendsen blev født og døbt i Herstedøster ca. i året 1700 og hans forældre var fæstegårdmand Svend Hansen og hustru Anna Marie Nielsdatter. Han var formentlig forældrenes førstefødte.

Maren Johansdatters fødested er ikke fundet.

Ægteparret er formentlig blevet viede ca. 1731 og deres førstefødte Lars blev født i august 1732, men døde allerede i december samme år. Ifølge kirkebogen blev han *lagt ihjel* af moderen, der i den kolde vinter har søgt at holde ham varm ved at have ham hos sig i sengen om natten. Sådanne dødsfald var ikke helt ualmindelige dengang. Men det var ualmindeligt, at præsten forlangte af moderen – medens hun endnu var i sorg over dødsfaldet – at skulle *stå åbenbart skrifte* i kirken.

I kirkebogen skrev præsten ved begravelsen den 30. december:

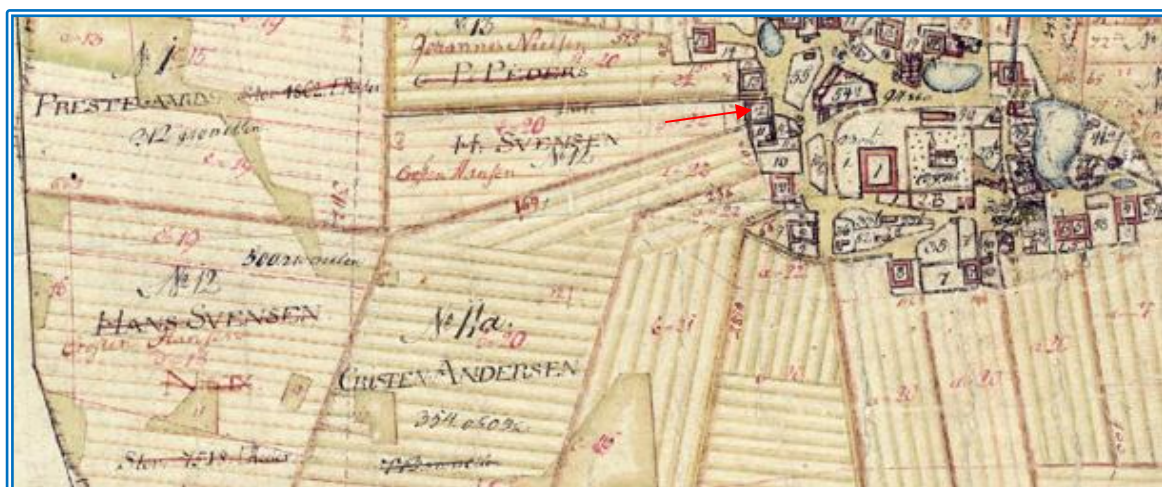
. . . begravet Hans Svensens Dreng Barn, hvilket Hustruen samme dag, formedelst hendes uagtsomhed, i at opvarte Barnets passelse, stod åbenbart skrifte, som den, der hafde syndet imod det femte bud.

Øvrige børn var disse:

- Lars (nr. 2) blev født i 1733 og må være død før 1745 da han ikke indgår i farens skifte.
- Johan, født i maj 1735 og død i sept. 1787. Omtalt særskilt fra side 51.
- Anna Maria, der blev født i juli 1736 og døde i maj 1737;
- Niels, der var født i 1738;
- Anna Maria, der var født i april 1741 og døde i juli samme år.
- Margrethe, der var født i 1742.

Gården som Hans Svendsen far Svend Hansen fæstede fra år 1700 og som han selv overtog i 1727 ved farens død, fik i den senere og nugældende matrikel nr. 12, lå ved den røde pil.

De til gården hørende marker lå oprindelig som små strimler rundt om byen, men blev ved udskiftningen i Herstedøster i 1786 samlet som vist på dette kort fra samme år.



Arealet er angivet til 500.210 kvadratalen = 35,7 tønne land = 19,7 hektar.

Den på kortet nævnte *Hans Svendsen* er ikke Svend Hansens søn, men søn af en Svend Nielsen, der på samme tid levede i Herstedøster.

Gårdmand Hans Svendsen døde i april 1745 og blev begravet fra Herstedøster Kirke den 15. april. I hans skifte er indbo, kreaturer og redskaber optegnet på denne vis:

Venstre spalte på side 190			
1 fyre Bord	1 vadmel's dyne	1 Hovedpude	1 Jern Gryde
2 fyre Bænke	1 Olmerdugs dyne	3 pr Lagen	1 mindre Dito
1 fyre Madskab	1 blaadigtens Dito	3 Tin Fade	1 Mesing Kiedel
1 fyre Kiste	2 Hovedpuder	4 Tallerkener	1 brygger Kar
2de Halm Støele	2 dito med Vaar	1 Mesing Fad	1 Urtetønde
1 Jern bielæger Kakelovn	1 Værkens omhæng 2	1 Par lyse Stager	1 Ballie
2 fyre Sengestæder	1 fyre Senge Stæd	1 brygger Kiedel	1 Spand
1 blaadigtens dyne 1	2 gamle Dynner	1 Mesing Kiedel	
Højre spalte på side 190 + øverst på side 191			
1 heel Øltønde	2 beslagne Vogne	1 Skimlet Hoppe	1 sort Koe
1 halv Øltønde	1 Træ Vogn	1 dito	1 sort grimed dito 7
1 dito fierding	2 Par Høstlætter 3	1 brun bliset dito med føl	2 fior Kalve
1 Dege [dej] Trug	1 par færreds lætter 4	1 sorts nuppet Hest 6	1 sommer Kalv
1 Ploug med behør	2 par Møg fieler 5	1 blaket Hoppe	6 Faar
2 Jern Harver	1 Slæde	1 liden sort Hest	7 lam
1 Tromle	2 graae Heste	1 blaket Plag	15 stk. ung Svin
2 Kroge med behør		1 sort Plag	2 sommer Grise

Gårdens Biugning = Bygning: 6 fag Stue Huus og 21 fag udhus.

Ad 1. Dyne af tæt vævet, blåstribet blågarn, hvor 'blår' = hamp eller hør.

Ad 2. Værkens [Senge]Omhæng: sengeomhæng af hjemmevævet stof af hørgarn eller uld.

Ad 3. Sidestykker til høstvogn.

Ad 4. Rejsevogn med sidestykker.

Ad 5. Møg fieler = møgfjæler, hvor 'fjæl' = et stykke bræt. En 'møgfjæl' bruges til gødningskørsel og består af bundfjæl og 2 sidefjæle.

Ad 6. Hest med sort tegning yderst på snuden.

Ad 7. Sort ko med hvidt forhoved.

Hele skiftet kan ses her:

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17021733#130994,33973391>

Hustruen Maren Johansdatter giftede sig 2. gang den 7. december 1745 med ungarl Anders Larsen. Han kom fra Skovlunde i Ballerup Sogn og var i 1745 ca. 30 år gammel. I dette ægteskab blev der ikke født børn. Jeg har ikke fundet død for Anders Larsen, men det må have været mellem 1771 (jf. Oeders efterretninger, en slags folketælling, hvori han indgår) og før 1778, hvor hustruen Maren Johansdatter ved sin død blev benævnt som *Enken Maren Anders Larsens*.

Maren Johansdatter blev begravet den 28. november 1778 fra Herstedøster Kirke. Hun blev ca. 72 år gammel.

Svend Hansen og Anne Marie Nielsdatter.

Svend Hansen er i sin fæsteaftale fra året 1700 nævnt som *føed i Skaane*, så han har nok før han kom til Danmark haft efternavnet *Hansson*. Han må være født før 1675.

Om Anne Marie Nielsdatter har jeg intet fundet om fødested eller fødeår, men gætter på, at hun kan være født omkring 1675 – gættet ud fra, at de gifter sig ca. 1699. I Herstedøster er der bevarede kirkebøger fra 1703, men i det første af disse er en del vanskeligt tydbart.

I ægteskabet blev født disse børn – gengivet fra skiftet efter Svend Hansen. Der kan have været flere end de her nævnte.

- Hans født ca. år 1700 og død i 1745. Omtalt ovenfor.
- Niels, født ca. 1701 og død i maj 1748.
Han giftede sig omkring 1726 med Kiersten Madsdatter og fæstede samme år en gård i Herstedøster på godt 12 tønder hartkorn (en stor gård) – tidligere fæster: Lars Jensen.
Ved hans død giftede Kiersten Madsdatter sig med Lars Andersen.
- Karen Larsdatter, født i september 1703.
Hun giftede sig i 1728 i Herstedøster med fæstegårdmand Anders Andersen fra Glostrup.
- Anna, født i 1705 og død i juni 1777.
Hun giftede sig i oktober 1730 med fogeden i Herstedøster Lars Larsen. Efter hans død i 1766 giftede hun sig i 1770 Herstedøster Kirke med Hans Jørgensen. I 1770 var hun 55 år gammel og han var 10 år yngre.
- Margrethe Svendsdatter, født i juli 1708.
- Jacob, født i august 1711 og død i september samme år.
- Jacob, født i april 1713.
Han søger ind til København og uddanner sig til tømrer.

Svend Hansen døde i august 1727 og blev begravet den 27. august fra Herstedøster Kirke. Skiftet efter Svend Hansen viser et samlet aktiv på 221 rbd og en gæld på 275 rbd, hvorfor der ikke bliver nogen arv. I skiftet står endvidere om hustruen:

. . . siden Hun er en bedaged Kone og ej agter at indlade sig udi nye Ægteskab, erklærede Hun Gaarden med dends Besætning og alt nu forefindes efter Registreringen til hendes anden Søn Hans Svendsen at afstaa imod Hand beholder dend yngste Søn Jakob Svendsen hos sig og staaer Ham i Faders Sted indtil Hand brødet hos fremmede kand fortiene saa og at Hun udi Hendes høje alderdom derved Stædet Hendes korte levetid nyder underholdning og derefter faar en Christelig begravelse, Hvilke bemelte Hans Svendsen for Skifte Rættten tilstod og belovede som en Søn bemelte Hans gamle Moder at ære og beegne som Hand for Gud og Øvrigheden agter at forsvare

Anna Marie Nilsdatter døde 3 år efter i september 1730 og blev begravet fra Herstedøster Kirke den 17. september.

Foto af Herstedøster Kirke, der stammer tilbage fra 1100-tallet.



Forældre til husmand Jens Larsen og hustru Ester Rasmusdatter er ikke fundet.

Ægteparret er tidligere omtalt på side 52, nederst.

Husmand Jens Larsen døde i 1752 og skiftet efter ham var ganske kort med dette inventar:

I Stuen		I Køkkenet	
1 Bord	1 Olmerdugs over Dyne	1 Ildtang	1 Halv Tønne
2 Stoele	1 dito	1 Gryde	1 fierding [tønne]
1 Fyrre Skrin	? par Blaargarns Lagen	1 Jern Pande	1 Spand
1 Sengestæd	2 Hoved Puder	1 Messing Kiedel	

Husets Bygning bestaar af 4 Fag

Hele skiftet kan læses her:

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17021733#130998,33974277>

Den oven for viste beskedne mængde af indbo i et husmandshjem midt i 1700-tallet er ganske godt dækkende for de meget ringe forhold en husmand eller landarbejder levede under.

De ringe forhold viste sig også på anden vis, idet en meget stor del af disse familier levede under særdeles fattige vilkår og i bygninger af meget ringe kvalitet.

Kosten var ensartet, hvilket medførte fejlnæring og dermed stor risiko for sygdomme og misvækst. Mange familier levede på sultegrænsen – på et 'eksistensminimum', der ikke har været et fornuftigt grundlag for større arbejdspræstationer.

Børn fra husmands- og landarbejderfamilier kom tidligt – og senest ved konfirmationsalder – ud at tjene på en gård. Herved havde husmandsfamilien en mund mindre at mætte og måske fik deres gode lidt aflagt tøj fra gårdmandens børn.

Sidst i 1800-tallet er der gjort nogle undersøgelser af såvel gårdmands- som husmandsbørns højde og vægt. Denne undersøgelse viste, at gårdmandsbørn ofte var omkring 1 tomme højere og vejede et par kilo mere end husmandsbørnene.

Disse konstateringer har næppe været anderledes eller bedre midt i 1700-tallet!

Enken Esther Rasmussen forlovede sig tidligt i 1753 med Peder Larsen. Børnene i dette ægteskab er nævnt på side 53 og på efterslægtstavlen på side 38.

Peder Larsen døde i 1782 og i skiftet efter ham ses indboet at være en smule mere omfattende og nu er huset på 8 fag, men der var også kommet en hel del flere børn til. Boet har en lille smule underskud og der bliver intet til arv.

Hele skiftet kan læses her:

[Arkivalieronline \(sa.dk\)](#)

Esther Rasmusdatter ses i folketællingen for 1787, Herstedøster, at bo hos datteren Karen:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Mads Pedersen	25 Aar gl., Gift	Huusmand og National Soldat
Karen Pedersdt	23 Aar gl., do	Kone
Peder Madsen	2 Aar gl.,	deres Barn
Esther Rasmusdt	63 Aar gl., Enke	Konens moder, Inderste

Esther Rasmusdatter døde den 24. oktober 1797 og blev begravet fra Herstedøster Kirke den 29. oktober. Hun blev omkring 73 år gammel og døde efter 7 Maaneders elændig Sygeleie.

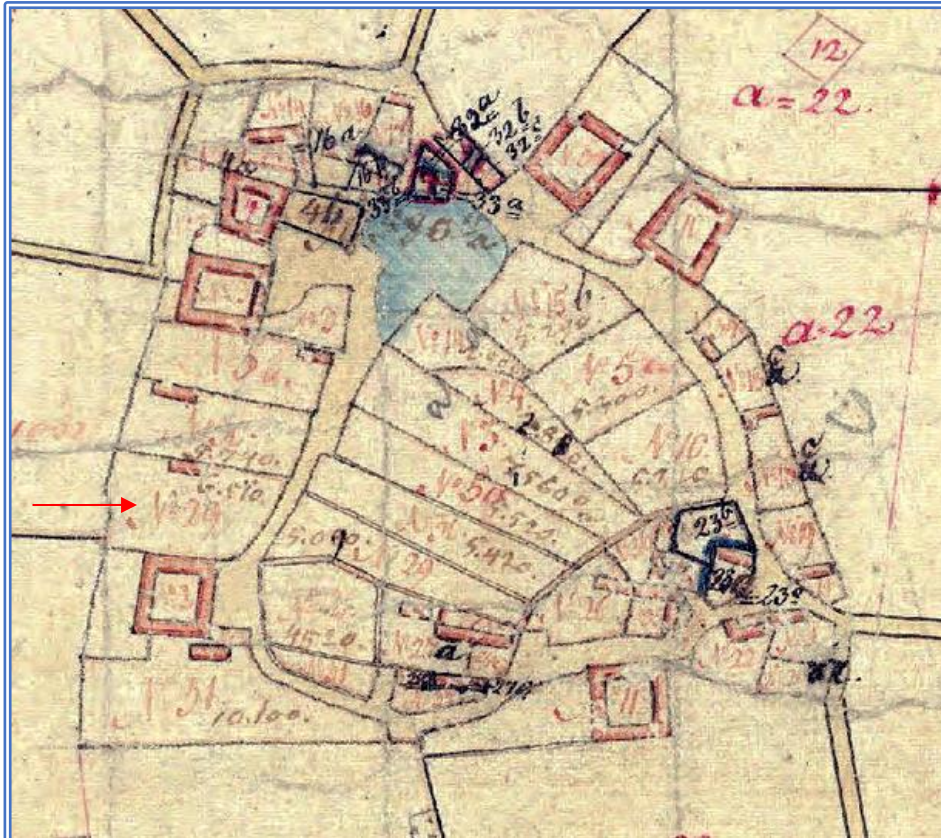
Kort over Herstedøster fra år 1786.

Ved sammenligning med kortet over Risby kan ses, at der i Herstedøster var omkring det dobbelte antal gårde.



Denne ½-gård fæstede *Svend Hansen*, født i Skåne, i år 1700.

Kort over Risby 1809. Her er 2 gårde, der lå mod vest, blevet udflyttet.



Her lå ½-gård nr. 3, senere matr.nr. 7, før udflytningen.

Jens Olsen og Cathrine Olsdatter

Jens Olsen blev født i 1772 eller 1773 jf. de folketællinger, han senere når at blive nævnt i og hans lægdsrulleoptegnelser. Han lever tilmed så længe – han døde i 1846 – at han når at være med i folketællingen fra 1845, hvor fødestedet for første gang skulle opgives, og her står han som født i Herstedvester Sogn, hvor der som tidl. nævnt ikke er bevaret kirkebøger fra tidligere end 1814.

Forældrene var husmand og saddelmager Ole Hansen og hustru Cathrine Jensdatter.

Denne familie blev optegnet på denne vis i folketællingen for 1787, hvor Jens allerede var ude at tjene. Dette kunne husmandsbørn ofte være allerede i en alder af 7-8 år – så var der en mund mindre at mætte i hjemmet. Ofte fraflyttede husmandsbørnene senest ved konfirmation.

FT 1787, Herstedvester Sogn, Risby.

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Ole Hansen</i>	41 Aar gl., Gift	Huusmand og Sadelmager
<i>Cathrine Jensdt.</i>	37 do, do	Kone
<i>Karen Olsdt</i>	12 do, ugift	Deres Barn
<i>Rasmus Olsen</i>	8 do, do	Do
<i>Cathrine Olsdt</i>	6 do, do	Do
<i>Hans Olsen</i>	4 do, do	Do
<i>Lars Olsen</i>	1 do, do	Do
<i>Elisabeth Olsdt</i>	50 Aar gl., Enke	Inderste [lejer]

Jens er formentlig blevet konfirmeret i 1787 eller -88, men ikke i Herstedvester eller -øster. Han er kommet ud at tjene før folketællingen for 1787 og bor på dette tidspunkt ikke i Herstedvester Sogn. Jf. Jens Olsens lægdsrullenotater ses, at han i 1791 arbejdede i Ballerup Sogn i landsbyen Smørum.

I 1793 sker der det, at et ægtepar i Risby, hvor konen er søster til Jens Olsens mormor, testamenterer deres hus med tilhørende jordlod til ham. Dette ægtepar var Anders Olsen, der var skomager og hans hustru Cathrine Rasmusdatter, der var væverske. Ægteparret havde formentlig ikke efterladt sig børn.

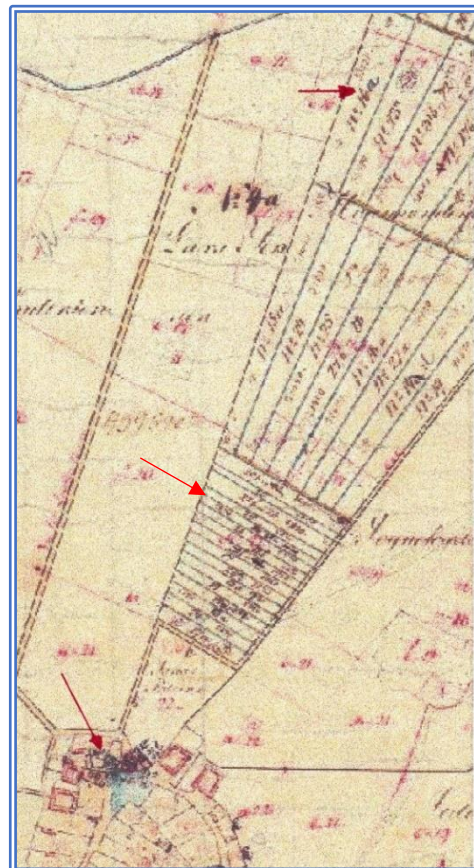
Huset i Risby havde dengang nr. 1, men fik senere matr.nr. 16a. I 1825 solgte Jens Olsen huset med jordlod til svigersønnen Hans Johansen, gift med hans datter Kirsten Jensdatter.

Selve husets beliggenhed i Risby (nederst til venstre på dette kort) er vist på side 48.

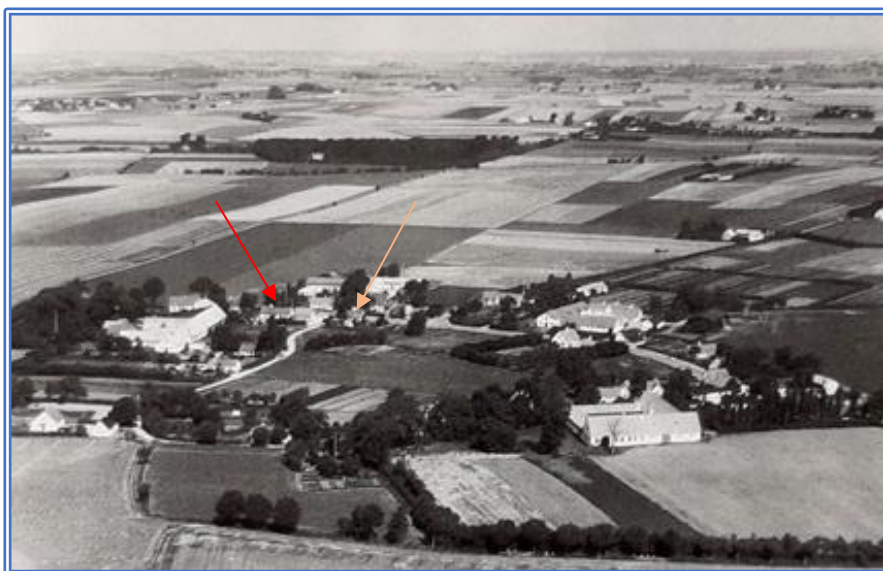
De tilhørende jordlodder nordnordøst for Risby lå ca. 1½ km væk og havde en størrelse på 31120 kvadratalen, der svarer til ca. 2,2 tønne land eller 1,2 hektar. Denne størrelse på en husmands jord var typisk på den tid og langt fra tilstrækkelig stor til at kunne brødføde en familie. Herudover havde familien 1/8 af et tørveareal mod vest ned mod Store Vejleå.

I kombination med skødet på ejendommen er nævnt, at Jens Olsen optog et lån på 100 rigsbankdaler for bl.a. at kunne betale den tidl. ejer af jordlodden pågældendes restgæld.

Huset, som Jens Olsen arvede, blev første gang brandforsikret i 1797 og blev her beskrevet på denne vis:



1. En bygning Nord, 9 Fag lang 3 Fag dyb, Én Etage Høj af Egetømmer, klinede Vægge og Straataag; Loft over 5 Fag, som er indrettet med Indgang til en Stue og et Kammer med simple Døre og Vinduer, samt en Jern Bielægger Kakkelovn; et Køkken med aaben Skorsteen og Bageovn.
 Disse 5 Fag vurderes á 24 rd, er - - - - - 120 rd
 Og de 4 Fag uden Loft, til Loe, Lade og Tørvehus á 15 rd - - - - - 60 rd
 Kakkelovnen vurderes for - - - - - 10 rd
2. Én Lade ved Bygningen til Faarehus for - - - - - 10 rd
- Summa 200 rd



På dette luftfoto af Risby fra ca. 1940 set fra sydøst, ses de endnu helt frie og dyrkede arealer. Markerne er væsentligt mere samlede end godt 150 år tidligere, hvor Jens Olsen overtog husmandsstedet. Husets placering i byen er markeret med **rød pil**.

I 1825 flyttede han til huset, der er markeret med **brun pil**.

En del husmænd – tilsvarende Jens Olsens far Ole Hansen – kombinerede tilværelsen med et håndværk. For Ole Hansens vedkommende arbejdede han som saddelmager, der dengang også blev betegnet *remmesnider* [en der skærer remme].

Denne gruppe af husmænd var ofte noget bedre stillede da de havde arbejde til de mere stille perioder i løbet af året, typisk om vinteren.

I 1795 aftjente Jens Olsen værnepligt i Norske Livregiment, hvor uniformerne omkring den tid har set ud som på figureerne her.



I lægdsrullen for 1796 står, at han var 66½ tomme høj, hvilket svarer til ca. 174 cm høj. Dette var noget højere end almindeligt dengang. Jens Olsen var i den første lægdsrulle fra 1791 noteret med en benskade, men denne indgår ikke senere.

Efter aftjent værnepligt giftede Jens Olsen sig i en alder af ca. 24 år med Cathrine Olsdatter.

Cathrine Olsdatter blev født i Ledøje i november 1771 og døbt i Ledøje Kirke den 24. november. Forældrene var husmand og skrædder i Ledøje Ole Andreasen og hustru Gundil Olufsdatter. Forældrenes vielse har jeg ikke fundet, men de blev gift omkring 1762, da de så vidt jeg kan finde frem til fik deres første barn Andreas (opkaldt efter farfaderen) i 1763. Kirkebogen for Ledøje er lidt svært tydbar. Derefter ser det ud til, at Cathrines forældre fik et barn ca. hvert andet år mellem 1763 og 1771.

Efter Cathrines fødsel fik hun disse mindre søskende:

- Oluf, født i 1773,
- Birthe, født i 1776 og
- Peder, født i 1778.

Brødrene Oluf og Peder ses at bo hos forældrene i Ledøje jvf. folketællingen i 1787, medens Cathrine og hendes søster Birthe i 1787 ses at bo i Risby hos en gårdmand, der var gift med en søster til de 2 børns mormor.

FT 1787, Herstedvester Sogn, Risby.

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Stheen Nielsen</i>	<i>44 Aar gl., gift 1. gang</i>	<i>Husbonde, Selvejrbonde</i>
<i>Karen Christensdatter</i>	<i>80 Aar gl., gift 2. gang</i>	<i>Madmoder</i>
<i>Cathrine Olsdatter</i>	<i>16 Aar gl., ugift</i>	<i>Konens Søster-datters</i>
<i>Birthe Olsdatter</i>	<i>12 Aar gl., ugift</i>	<i>Børn</i>
<i>Ole Poulsen</i>	<i>25 Aar gl., ugift</i>	<i>Tjenestefolk, National Soldat</i>
<i>Anders Olsen</i>	<i>21 Aar gl., ugift</i>	<i>Tjenestefolk</i>
<i>Kirsten Olsdatter</i>	<i>21 Aar gl., ugift</i>	<i>Tjenestefolk</i>

Det fremgår, at Stheen Nielsen, der havde giftet sig til gården (i 1766) var i sit 1. ægteskab ægteskab medens Karen Christensdatter var i sit 2. ægteskab. I 1766 var Karen Christensdatter omkring 60 år gammel.

Gården havde nr. 5 og lå nær ½gård nr. 3 (gamle matr.nr.), jf. kort på side 54.

Cathrine Olsdatters bopæl på dette tidspunkt (1787) betyder også, at hun blev konfirmeret i Herstedøster (samme præst som i Herstedvester Kirke) i 1787, 1. Søndag efter Påske. I kirkebogen står hun indskrevet på denne vis:

Cathrine Ols Datter, fød i Lidøe [Ledøje], 15 Aar gl., læste godt det nye Udtog, en deel Psalmer og Davids Psalmer - Phil. 3-14. [Formentlig Paulus' Brev til Filipperne].

Jens Olsen og Cathrine Olsdatter må have giftet sig senest i 1797 i Herstedvester Kirke – bedømt efter deres datters fødsel ca. samme år. De kan være gift tidligere. Vielsen er ikke fundet i Herstedøster og ej heller i Ledøje kun få kilometer nord for Risby, hvor hendes forældre boede.

De boede i det til Jens Olsen i 1793 testamenterede hus matr.nr. 16, der ses på kortet på side 48. Grunden blev i 1848 opdelt i 16a og 16b i forbindelse med barnebarnet Bodils ægteskab.

I ægteskabet blev før 1801 født disse børn:

- Kirsten, født ca. 1797 og død i 1877.
Gift med Hans Johansen. Dette ægtepar er omtalt oven for fra side 44.
- Ole, født august 1799, jf. oplysning i lægdsrullen.

I folketællingen for 1801 er familien indskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Jens Olsen</i>	<i>30 Aar gl. gift</i>	<i>Huusmand med Jord, Landsoldat</i>
<i>Cathrine Olsdatter,</i>	<i>30 aar gl., gift</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Kirsten Jensdatter</i>	<i>4 Aar gl.</i>	<i>Deres Barn</i>
<i>Ole Jensen</i>	<i>2 Aar gl.</i>	<i>Do [født 25/8 1799 i Risby, jf. lægdsrl.]</i>

Herefter er fundet disse børn af ægteparret Jens Olsen og Cathrine Olsdatter:

- Anders, født 20. august 1803, jf. oplysning ved konfirmation.
- Hans, født 29. september 1808, jf. oplysning ved konfirmation.
- Karen født 29. juli 1814.
Gift i 1839 i Herstedvester Kirke med Jens Nielsen fra Risby. Her er Hans Johansen forlover.

Der kan meget vel været født børn imellem de her nævnte, evt. også før Kirsten, men det kan kun den manglende kirkebog for Herstedvester Kirke afsløre.

Cathrine Olsdatter mor, Gundil Olufsdatter, døde i maj 1804 og har på dette tidspunkt (og nogle år forud) formentlig boet hos ægteparret Jens Olsen og Cathrine Olsdatter, idet præsten ved hendes begravelse i Ledøje Kirke har skrevet, at hun *døde i Risby*.
Farens død og begravelse er ikke fundet.

Den ældste datter Kirsten giftede sig i marts 1822 med Hans Johansen, der indtil dette tidspunkt havde arbejdet på sin fars gård Petersborggård 1½ km nordøst for Risby.
Kun ½ år herefter den 27. september 1822 døde Cathrine Olsdatter, hvor hendes yngste datter samme sommer var fyldt 8 år. Cathrine Olsdatter blev 51 år gammel og hun blev begravet fra Herstedvester Kirke den 8. september 1822.

Normalt ville enkemanden hurtigt gifte sig igen, men da Jens Olsen i kraft af svigersønnen Hans og måske også en af de andre sønner havde hjælp til at passe 'bedriften' har et nyt ægteskab ikke været umiddelbart nødvendigt.

2 år efter, den 22. oktober 1824, indgik han dog i sit 2. ægteskab og det var med Abelone Larsdatter, født i november 1799 i Måløv og datter af husmand Lars Larsen og hustru Kirsten Jensdatter (den tredje kvinde med dette navn i mit skrift).

Jens Olsen var på dette tidspunkt ca. 52 år gammel og Abelone Larsdatter var 25 år gammel.

I dette ægteskab blev født disse børn:

- Jens, født i december 1824.
- Rasmus, født i december 1826 og død i maj 1830.
- Lars, født i april 1829 og død kun 3 uger senere.
- Cathrine, født i april 1831 og død i maj 1835.
Hun var jf. traditionen dengang opkaldt efter den afdøde 1. hustru til Jens Olsen.
- Lars, født i december 1833 og død i maj 1838.

Ud af 5 børn nåede kun en enkelt at nå frem til voksenalder.

Samme år, 1824, som Jens Olsen indgår i sit 2. ægteskab aftaler han med sin svigersøn Hans Johansen, gift med hans ældste datter Kirsten, at denne kan overtage huset matr.nr. 16 pr. 1. januar 1825. Købekontrakten ser i uddrag således ud:

Undertegnede Jordbruger Jens Olsen i Riisbye tilstaaer herved at have solgt og afhændet, ligesom jeg herved sælger, skjøder og afhænder til min Svigersøn Hans Johansen mit i Riisbye tilhørende Huus, paa hvis Grund jeg har Fæste, samt den Huset tilliggende Eiendoms Jordlod paa Riisbye Mark af Hartkorn 4 Skp 1½ Alb. som Ifølge Skjøde tinglæst den 6. Januar 1794 tilhører mig paa følgende Vilkaar:

1. *Kjøberen indfrier min til den almindelige Enkekasse udstedte og under 7. August 1797 tinglæste Obligation for Capital omskreven til 160 rbd. Sølv, skriver et Hundrede Rigsbankdaler og tredsindstyve skadesløs for Rigsbankdaler Sølv, hvilken Obligation er clausuleret saaledes at Debitor skal holde Kassen skadesløs for Coursens Mislighed.*
2. *Betaler han mig ved dette Skjødes Underskrift resten af den imellem os aftalte Kjøbesum 150 Rbd. Sedler, skriver et hundrede Rigsbankdaler og halvtredsindstyve Rigsbankdaler Sedler.*
3. *Forpligter han sig til at underholde min datter Karen Jensdatter som nu er 11 Aar Alder, samt give hende anstændige Konfirmations Klæder.*
4. *Ansees de 17 rbd. Sedler, som jeg Jens Olsen skylder til Hans Johansen at være betalt ved denne Eiendoms Overdragelse.*
5. *Da det meste af Jordloddet, efter Contract imellem mig Jens Olsen og Niels Nielsen i Ledøje er til Sidstmeldte bortforpagtet i 10 Aar fra 1ste Maii 1819 af at*

regne, saa bliver det Kjøberens Pligt at holde sig efterrettelig den med ham indgaaede Forpagtnings Contract dateret 7 Marts 1819, af hvilken Contract Kjøberen er overleveret en Gjenpart.

Huset og de fra Forpagtnings Contracten undtagne Jorder tiltræder Kjøberen strax. Da Kjøberen Hans Johansen har overtaget den til den Kongelige Enkekasse skyldige Prioritet og betalt mig efter dette Skjødes 2. og 4. Post contante Penge 150 rbd Sedler, samt givet mig Qvittering for de 17 rbd Sedler jeg var ham skyldig og forpligtet sig til at holde den 3die og 5te Post af dette Skjøde efterrettelig, saa erklærer jeg herved at jeg ingen videre Ret eller Rettighed har til det herved solgte Huus og Jordlod, men at samme skal tilhøre Hans Johansen som hans fuldkomne Eiendom, hvoraf følger at han hæfter og er ansvarlig for alle af Eiendom gaaende Skatter og Afgifter fra 1ste Januar dette Aar, ligesom det og bliver hans Pligt at tage Fæste paa Husets Grund.

Til Bekræftelse er dette mit Skjøde, der til Tingte kan læses og protocolleres, underskrevet af mig i Vitterligheds Vidners Overværelse.

I henseende til det brugte stemplede Papiir, anmærkes at Kjøbesummen som formeldt er 160 rbd Sølv til Enkekassen 167 rbd til mig og Barnets Underholdning med videre anslaaet til i alt 60 rbd Sølv for hele Tiden.

Men hvad blev der så af Jens Olsen og hans hustru nr. 2 Abelone Larsdatter?

Dette fremgår af datidens skøde- og panteprotokoller, der viser, at Jens Olsen i 1825 også købte et hus med en lille grund til, kun ca. 100 meter øst for det hidtidige hus og beliggende lige nord for gadekæret.

Tidligere i dette skrift på side 48 er vist et detaljeret kort over en lille del af Risby – med gadekær, hvor Jens Olsens nye hus har matr.nr. 33. Af skødet fremgår, at Jens Olsen betaler 120 rigsbankdaler for et 5 fags hus.

Foto her neden for fra 1979 er skannet fra bogen *Risby – en gammel by i en ny skov*. På fotoet er det Ledøjevej bag huset og Risbystræde anes til venstre.



Dette hus har i længden målt ca. 6½ meter og i dybden 3 fag svarende til ca. 4 m. I skødet står, at *Pladsen hvorpaa Huset er opført i ældre Tider har været indhegnet i en Fold og brugt i Fællesskab af Byens Beboere til at inddrive dens Kreaturer* (og til græsning af div. smådyr: gæs, ænder etc.).

Samtidig med dette køb af hus fæster Jens Olsen en mindre grund tæt ved huset, nemlig en del af arealet rundt om gadekæret, *forten*, også kaldet *gaden*.

På luftfotoet på side 67 ses *forten* og Jens Olsens hus matr.nr. 33, der svarer til Ledøjevej 19 (på hjørnet af Risbystræde) er vist med brun pil.

I folketællingen for 1834, hvor Jens Olsen er 62 år gammel og hustruen Abelone Larsdatter er 36 år gammel, er han angivet som daglejer, hvilket betyder, at han har haft arbejde på de omkringliggende gårde.

Ægteparret bor her med deres 2 børn Jens på 8 år og nyfødte Lars.

I folketællingen for 1840 ses ægteparret nu at bo alene. Den 6 år før fødte Lars døde i maj 1838 og sønnen Jens var fraflyttet hjemmet.

Jens Olsens nu høje alder kombineret med at de ikke længere behøver så meget plads i huset fører til, at de i 1841 frasælger 3 fag af huset (mod vest – se ovennævnte detaljerede kort på side 48) til Niels Jensen, der ikke er medlem/søn af familien.

Denne nye familie i huset ses jf. folketællingen nu at bebo disse 3 fag med 2 voksne og 3 børn.

Jens Olsen døde den 17. september 1846 i en alder af 74 år. Han blev begravet fra Herstedvester Kirke den 23. september.

Præsten har i sit eksemplar af kirkebogen (hovedministerialbogen) skrevet, at han døde af *brystsyge og druk*. Degnen har i sit eksemplar af kirkebogen (kontraministerialbogen) benævnt dødsårsagen som *langvarig brystsvaghed*.

I skifteprotokollen står dette;

Aar 1846 d. 17. september mødte for Protokollen Gaardmand Peder Olsen af Riisbye, som anmeldte, at Fattiglem og Indsidder sammesteds Jens Olsen i Nat ved Døden er afgaaet 76 Aar gammel.

Efterladenskabet behandles efter Reglementet 5 Juli 1803.

Sidste sætning henviser til, at Jens Olsen var under fattigvæsenet, hvorved hans ejendom og efterladenskaber ved død var fattigvæsenets ejendom.

I fattigvæsenets protokol kan læses, at han og hustruen kun havde været støttet af fattigvæsenet i ganske kort tid, nemlig fra tidligt i 1846.

I året 1846 er de noteret med disse 3 indførsler, der formentlig er fra de 3 første kvartaler og henviser til ydelser, hvor de har modtaget støtte:

- *Jens Olsen og Kones Sygdom,*
- *Jens Olsens Sygdom, 4 Læs Tørn og Husskat,*
- *Jens Olsen og Kone i Riisbye, lægehjælp.*

Fattigvæsenet har betalt for hans begravelse og efterfølgende bortauktioneret private ejendele. Hans hus på Ledøjevej 19 blev senere overtaget af fattigvæsenet.

Abelone Larsdatter giftede sig 2. gang den 13. februar 1848 med skomager Hans Madsen. Hun var på dette tidspunkt 49 år gammel og Hans Madsen var 29 år gammel. Han var født i Vridsløselille, hvor faren Mads Jensen også var skomager og husmand.

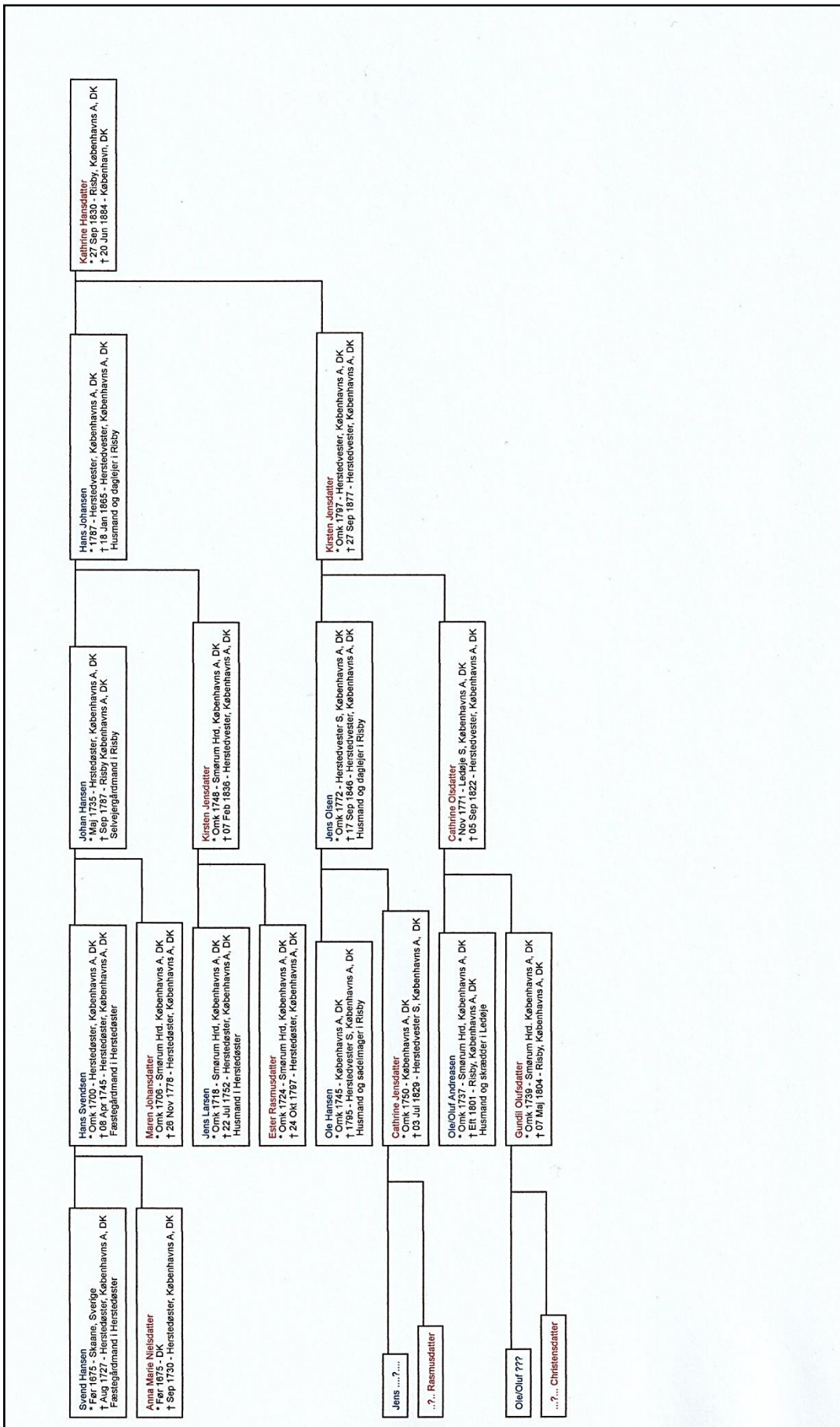
Så nu var det hende, der var væsentligt ældre end sin ægtemage.

Abelone Larsdatter levede til 1864, hvor hun døde den 10. juni. Hun blev 64 år gammel og angives i kirkebogen at være død af *vattersot* – ophobning af væske i kroppens væv.

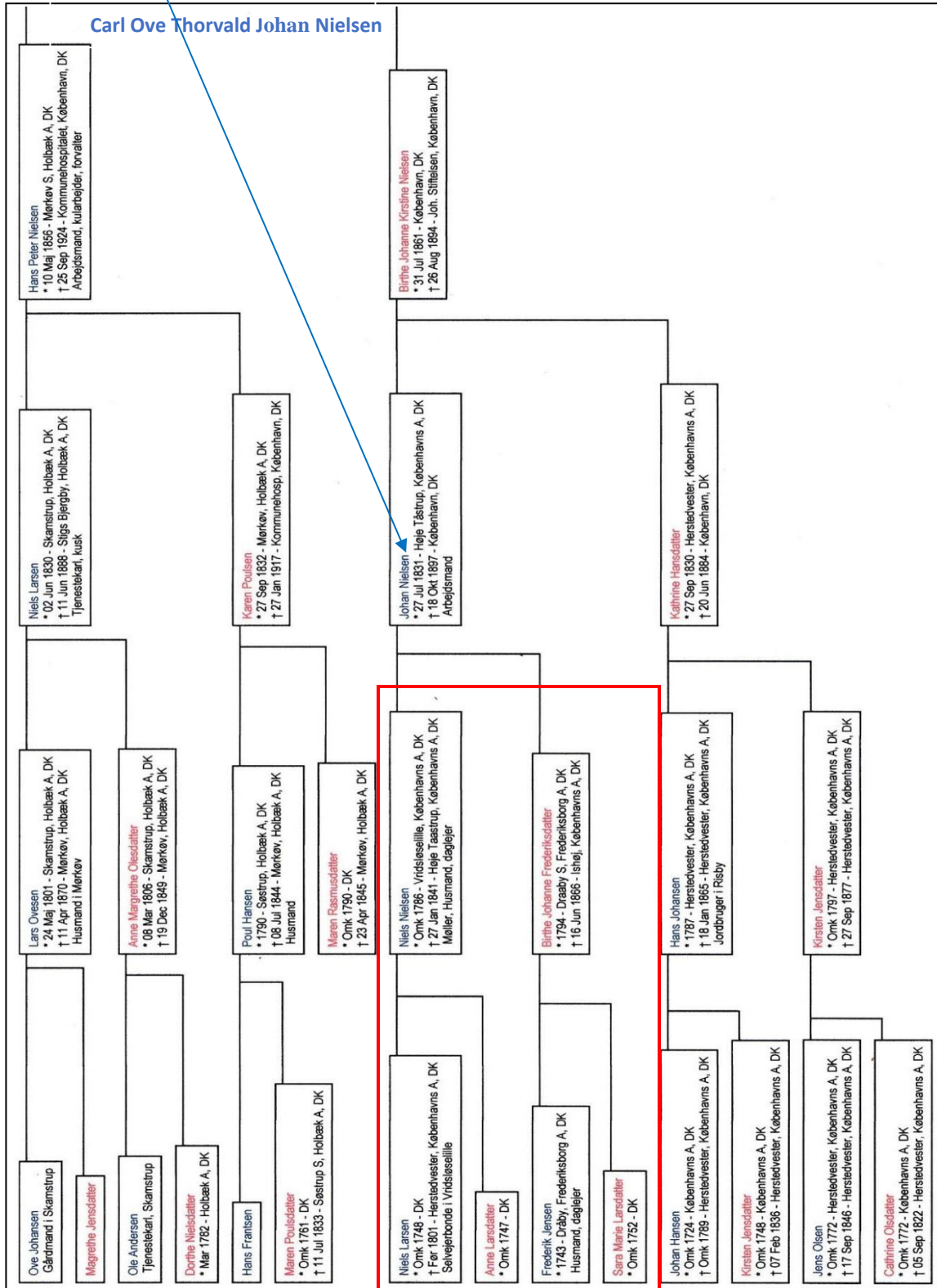
Hun blev begravet fra Herstedvester Kirke den 15. juni.

Hans Madsen giftede sig igen i december 1865 med den jævnaldrende Kirsten Pedersen.

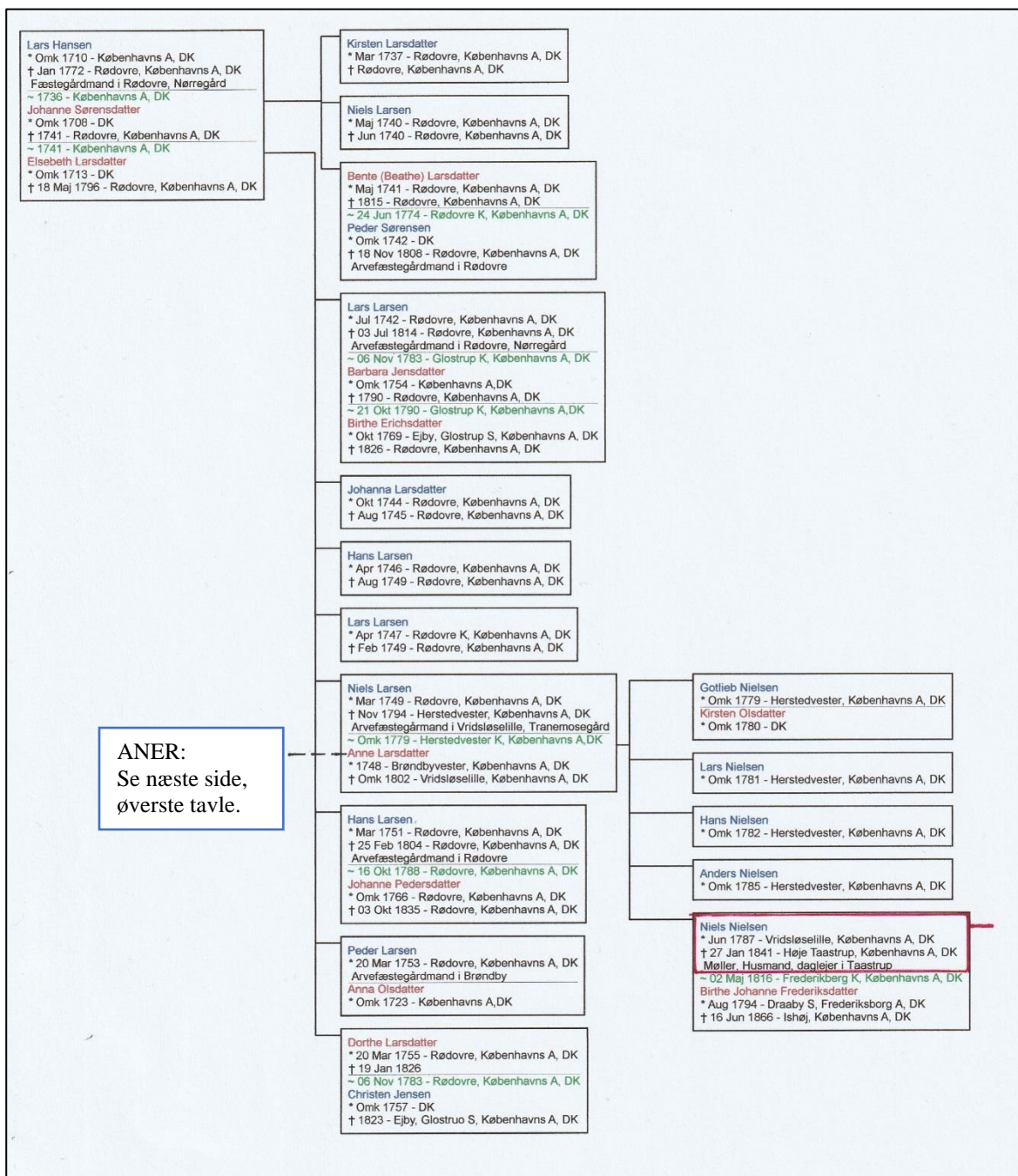
Anetavle for Kathrine Hansdatter, 5 generationer.



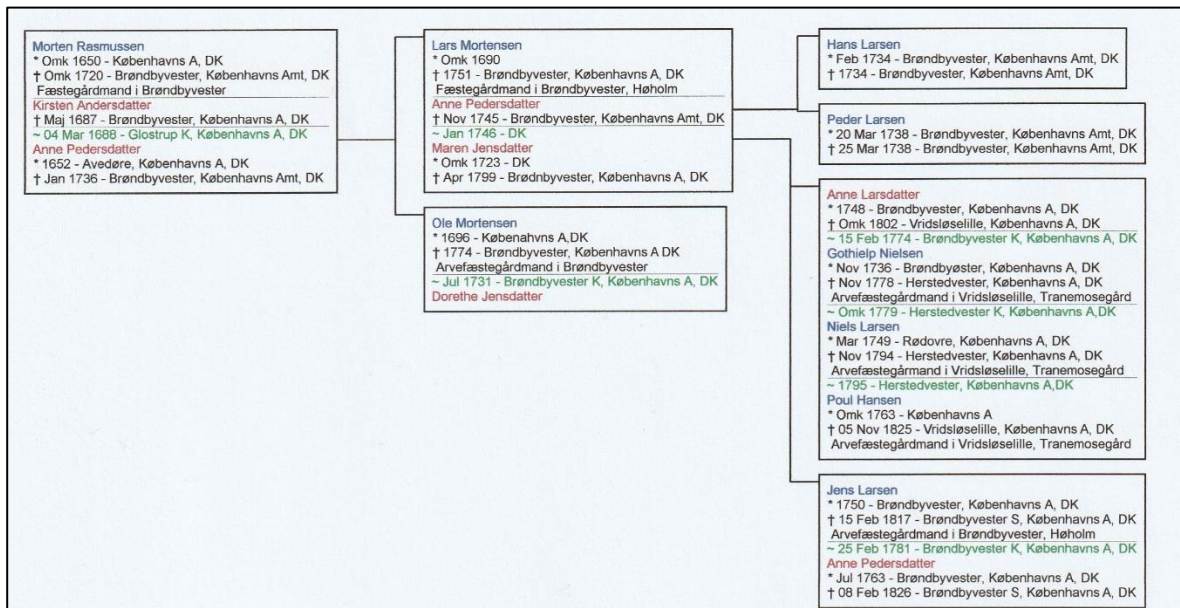
SLÆGTSOPTEGNELSER for Johan Niensens aner.



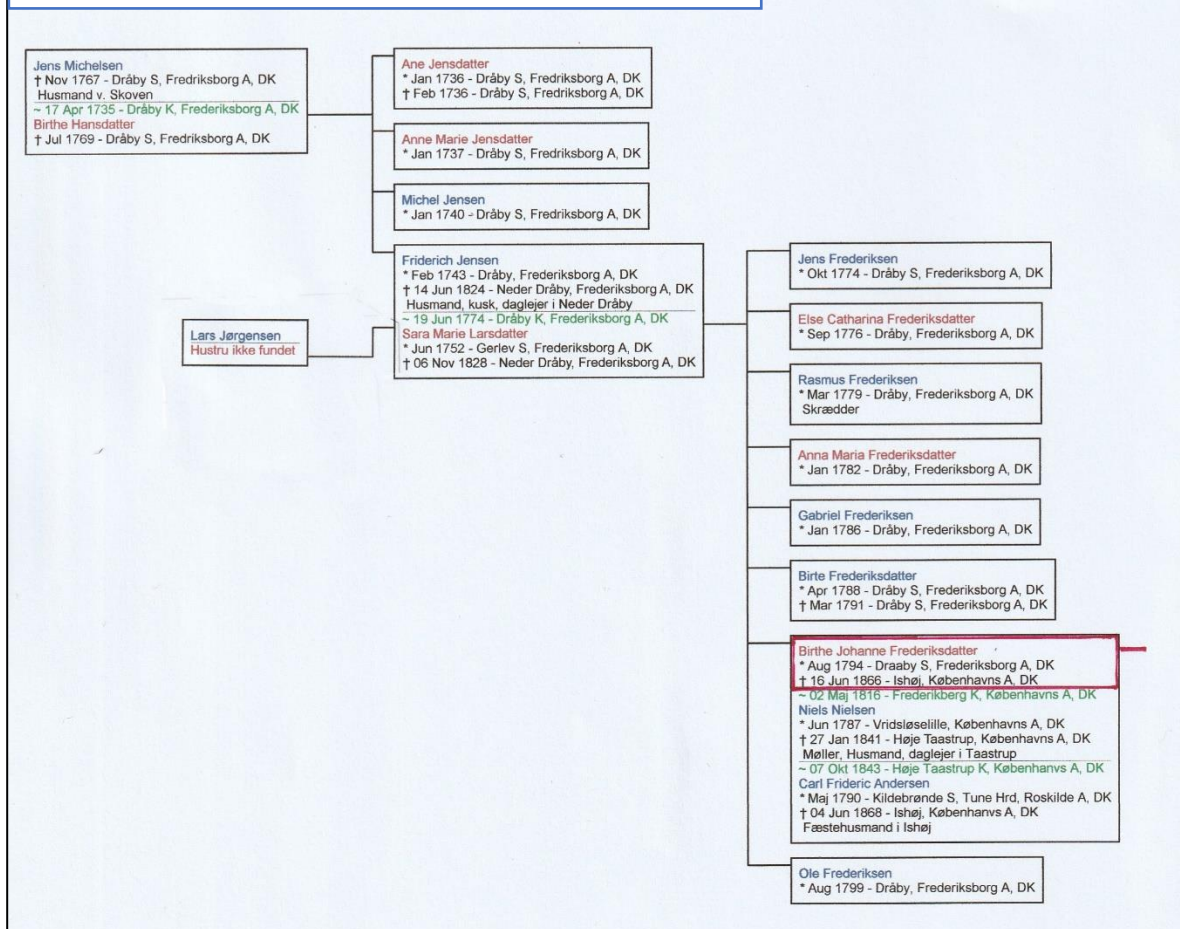
Efterslægtstavle for Lars Hansen, 3 generationer.



Efterslægtstavle for Morten Rasmussen, 3 generationer.



Efterslægtstavle for Jens Michelsen, 3 generationer.



INDHOLDSFORTEGNELSE

Efterslægtstavle for Lars Hansen, 3 generationer	74
Efterslægtstavle for Morten Rasmussen, 3 generationer	75
Efterslægtstavle for Jens Michelsen, 3 generationer	75
Ægteparret Niels Nielsen og Birthe Johanne Frederiksdatter	77
Uddrag af fæsteaftale under Benzonsdal Gods, dateret marts 1817	88
Ægteparret Niels Larsen og Anne Larsdatter	89
Ægteparret Lars Hansen og Elsebeth Larsdatter	97
Generel tekst for skøde i 1767 ved overgang til arvefæste/selveje	101
Ægteparret Lars Mortensen og Maren Jensdatter	103
Ægteparret Morten Rasmussen og Anne Pedersdatter	110
Ægteparret Friderich Jensen og Sara Marie Larsdatter	111

Tekst i *kursiv* er benyttet til afskrift af trykte kilder (bøger og internet) samt til fremhævelse af enkelte ord – f.eks. et gårdsnavn.

Tekst i [...] er benyttet til ordforklaringer, flest fra *Ordbog over det danske Sprog*.

Denne tekst er benyttet til afskrivning/gengivelse af håndskrevne og transskriberede arkivalier og dokumenter.

Niels Nielsen og Birthe Johanne Frederiksdatter

Niels Nielsen blev født i juni 1787 i Vridsløselille og døbt den 1. juli i Herstedvester Kirke. I dag er disse landsbynavne dele af Albertslund Kommune.

For Herstedvester Kirke er det desværre sådan, at der ikke eksisterer kirkebøger før 1814 med undtagelse af en kirkebog med konfirmationer, hvori Niels' dåb er noteret præcist, men ikke tilsvarende for hans søskende.

De følgende aldersoplysninger for familien er derfor omtrentlige.

Forældrene var arvefæstebonde Niels Larsen (stammede fra gårdmandsfamilie i Rødovre) og hustru Anne Larsdatter (stammede fra gårdmandsfamilie i Brøndbyvester).

Moren Anne Larsdatter havde været gift tidligere med Gothielp Nielsen (død i nov. 1778) og fra dette ægteskab havde hun døtrene Maren og Anne Gothielpsdatter.

Anne Larsdatter og Niels Larsen havde giftet sig omkring årsskiftet 1778/79 og familien er i den aller første folketælling for Danmark i 1787 optegnet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Niels Larsen	39 Aar gl. - gift 1. gang	Hosbonde og Selveyerbonde
Anne Larsdatter	40 Aar gl. - gift 2. gang	Madmoder
Anne Gothielpsdatter	15 Aar gl. - ugift	Stifdatter af Konens 1. Ægteskab
Gothielp Nielsen	8 Aar gl. - do	Børn af sidste Ægteskab
Lars Nielsen	7 Aar gl. - do	
Hans Nielsen	5 Aar gl. - do	
Anders Nielsen	3 Aar gl. - do	
Niels Nielsen	1 Aar gl. - do	

1 tjenestepige og 3 tjenestekarle – alle ugifte og i alderen fra 19 – 33 år.

Sønnen Gothielp er efter datidens skik opkaldt efter den i 1778 afdøde tidl. ægtefælle. Tilsvarende er sønnen Lars opkaldt efter sin farfar.

Niels Larsen blev ejer af gården ved sit ægteskab med enken til Gothielp Nielsen.



Gården lå mod sydvest i Vridsløselille få hundrede meter vest for det senere statsfængsel, der blev bygget i 1859. Den er i dag kendt under navnet *Tranemosegård*. Kort fra ca. 1800.

Niels Nielsens far Lars Nielsen døde i 1794/95 i en alder af omkring 46 år og moren giftede sig kort tid efter (formentlig i 1795, hendes 3. ægteskab)

med Poul Hansen, der således blev ejer af gården og stedfar til Niels Nielsen. Anne Larsdatter var nu ca. 48 år gammel og Poul Hansen ca. 32 år gammel. I dette 3. ægteskab blev der ikke født børn.

Folketællingen for 1801 optegner familien på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Poul Hansen	38 aar gl. - gift 1. gang	Bonde og Gaardbeboer
Anna Larsdatter	54 Aar gl. - gift 3. gang	Hans Kone
Hans Nielsen	19 Aar gl. - ugift	Børn af [hendes] 2. Ægteskab
Anders Nielsen	17 Aar gl. - do	
Niels Nielsen	14 Aar gl. - do	

1 tjenestekar, ugift og 39 år gl. + 1 tjenestepige 27 år gl., gift og forladt af manden.

De få tjenestefolk skyldes formentlig, at der nu er voksne sønner, der kan indgå i bedriften.

Niels Nielsen blev konfirmeret i Herstedvester Kirke i 1802 da han var 15 år gammel. I den tidligere nævnte kirkebog for konfirmander er han indskrevet på denne vis:

Niels Nielsen, afsgaare Gaardmands Niels Larsens Søn, men nu Poul Hansens Stedson, i Vridsløselille, døbt i Hersted Vester Kirke 4^{de} Søndag efter Trinitatis 1787. - vittig og god Nemme, vel oplært.

I transskriberet udgave står her:

Niels Nielsen, afg[an]gne [afdøde] Gaardmands Niels Larsens Søn, men nu Poul Hansens Stedson, i Vridsløselille, døbt i Hersted Vester Kirke 4^{de} Søndag efter Trinitatis 1787 [1. juli 1787] - vittig og god Nemme, vel oplært.

Denne personlige vurdering for Niels har præsten for alle konfirmander suppleret med dette:

Alle havde lært Catechismus, Bibelhistorien, Lærebogen og nogle Psalmer af den Nye Evangelisk Christelige Psalmebog, samt i Vinter giennemgaaet Viisdomsbogen og Matthæus Evangelium ved Indenadslæsning.

Niels' mor Anne Larsdatter døde i 1802 i en alder af omkring 56 år og Poul Hansen giftede sig umiddelbart efter med Kirsten Pedersdatter, der var ca. 29 år gammel.

I dette ægteskab blev der i hvert tilfælde født disse 4 piger: Anne (opkaldt efter den netop afdøde ægtefælle) i 1804, Abelone i 1809, Johanne i 1812 og Maren i 1817.

Der kan meget vel være født børn før eller imellem de her nævnte.

Jf. lægdsrullen for den tid ses, at Niels Nielsen er indskrevet sammen med brødrene Gothielp, der her skrives Gottlieb, Hans og Anders.

Alle børn af bondestanden skulle dengang indskrives i lægdsrullen fra fødeåret. Begrebet *læg*d (afledt af ordet *sammenlægning*) havde siden 1600-tallet været betegnelsen for det antal gårde, der i fællesskab skulle stille én soldat. Ved Stavnsbåndets ophævelse (1788-1800) overgik udskrivning af soldater fra godsejerne til staten.

Normalt var et lægd fra 1788 det samme område som et sogn. Ved stavnsbåndets ophævelse (stavnsbindingen til en herregård) var den unge mand (af bondestand indtil 1848) dog ikke hermed fri til rejse frit rundt i Danmark. I lægdsrullerne, som de alle skulle indskrives i fra fødeåret og melde flytning til, sikredes, at 'man'/staten havde overblik over hvorhen de flyttede.

I lægdsrullen for Herstedvester Sogn kan Niels Nielsen følges frem til 1806, hvor han kasseres med betegnelsen *Skiæfodet* og den tilføjelse, at han *mangler et Leed paa venstre Pegefinger*.

Den skæve fod kan meget vel være medfødt og årsag til kassation, mens det manglende led på en finger kan være en senere tilkommet skade.

Af lægdsrullen ses, at han var 166 cm høj. Endvidere at han flyttede fra hjemmet i 1803 til Vridsløsemagle, der ligger ca. 3 km nord for Taastrup. Her har han formentlig været tjenestekarl på en gård.

I 1806 vender han tilbage for igen at bo på gården i Vridsløselille. Dette er året før englænderne omringer København og i denne forbindelse bl.a. 'indloger' sig på Roskilde Kro og nok også på gårdene deromkring. Englænderne havde dengang ry for ikke at være så voldsomt hærgende i omegnen af København, medens de dog terrorbombede hovedstaden.



Englænderne forsøgte længe at overtale den danske regering til at kapitulere, men uden resultat. I dagene 2. til 7. september 1807 bombarderede englænderne København, der hurtigt måtte kapitulere.

Til venstre et ikonisk billede af C.W. Eckersberg, der viser det daværende tårn på Frue Kirke i flammer og til højre et billede set fra den engelske side af angrebet.

Englændernes angreb på København havde alene til formål at erobre den danske flåde før Frankrig fik fat i denne.

Billedet til højre nederst viser, at danske soldater forsøgte at ødelægge påbegyndte skibe.

Sejren for englænderne endte med, at de drog afsted med et halvt hundrede fartøjer.



Året efter kom en helt anden slags brand til selve Vridsløselille.

I 1808 den 17. maj nedbrændte over halvdelen af gårdene og husmandsstederne i Vridsløselille. Der iblandt Niels Nielsens barn-domshjem.

Dagen efter var brandinspektøren på besøg og han skriver i sit referat indledningsvis:

Anno 1808 d. 18. Maj indfandt jeg mig udi Herstedvester Sogn for at afholde et Undersøgelses Brandforhør i anledning af den i Gaar hos Kromand Christian Koefoed opkommen Ildsvaade, hvorved hans Roeskilde Kro total blev lagt i Aske - og hvorfra Ilden ved den stærke Storm blev ført til Wridsløselille Bye, hvor endvidere .

og her nævnes så navnene på 4 gårdes ejere, der iblandt Poul Hansen, og 10 huses ejermænd *total bleve lagte i Aske.*

Ilden er opstået tidligt om formiddagen i Roskilde Kro (se kort på side 77) og konstateres først i kroens hovedbygning og bredte sig derfra meget hurtigt på grund af stormen til alle øvrige bygninger, der totalt nedbrændte. Kun nogle dyr og få ejendele blev reddet. Om ildens mulige opståen vidste ingen på kroen noget som helst at berette, men kromanden nævner:

. . . at det har været muligt at en forbirejsende ved at slaae Ild i Svamp, der var ført i Taget ved Stormen, kunde have afstedkommet Ulykken.

Stormen var fra nordvest og når først til smedens hus, der i Vridsløselille lå ved gadekæret i det nordvestre hjørne af landsbyen.

Smeden fortalte bl.a. i brandforhøret:

. . . at hans hus saa hastigt var lagt i Aske, at han nærved havde mistet sit eene Barn, og fik følgerig ikkun saare lidet reddet.

Og på tilsvarende vis er det sikkert foregået i gårdene og de øvrige huse i Vridsløselille.

For Poul Hansens gård blev i brandtaksationsprotokollen indført:

Gaardmand Poul Hansens Gaard er forsikret for 1200 rbd, indføres som total udbrændt med 1200 rbd.

Heraf afgaar

- for forbrændte Muursten, tømmer og Jern 10 rbr.
- for kakkellovne 8 -
- Kiedelen [formentlig maltkedel til ølfremstilling] 16 -

Denne tekst er helt enslydende for de øvrige 3 gårde samt de af husmandsstederne, der var forsikrede. Enkelte var det ikke og for disse blev der efterfølgende søgt genopbygningsbistand via amtet. Længere fremme i brandtaksationsprotokollen kan læses, at gården allerede samme efterår i november måned er genopbygget og nu forsikres for 1830 rbd.

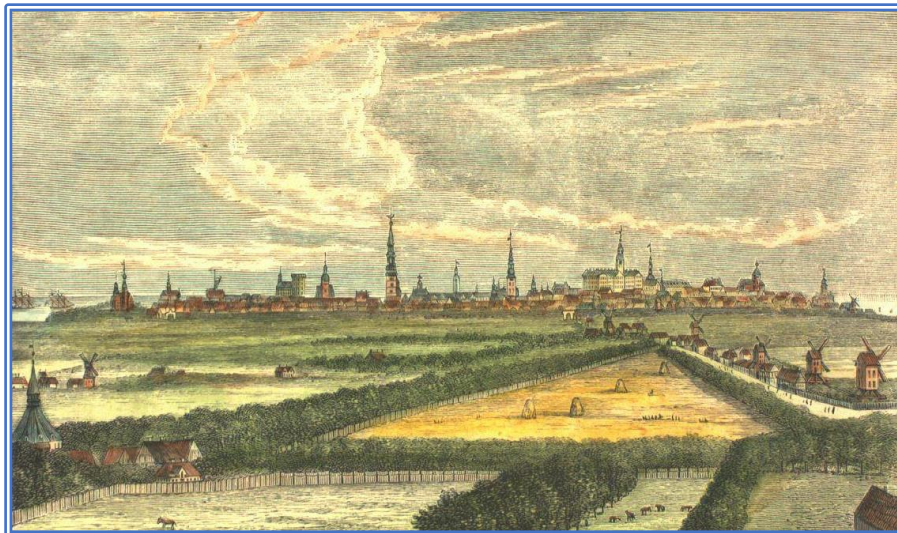
Hvornår Niels Nielsen er søgt ind til København er ikke til at sige præcist og dermed ej heller om han var på gården i 1808 da denne nedbrændte.

Han må dog på nærmeste hold have oplevet den sønderbombede by i 1807, hvor bl.a. Frue Kirke totalt nedbrændte.

Landets forarmede situation medførte, at man først i 1817 kunne påbegynde opførelsen af en ny – den nuværende – Vor Frue Kirke, tegnet af datidens førende arkitekt C.F. Hansen.

Indvielsen af den nye kirke var i 1829.

Vue over København fra midt 1700-tallet – set fra Valby Bakke med Frederiksberg Kirke i forgrunden



den til venstre og de mange møller langs Vesterbrogade til højre.

Udsigten har næppe ændret sig meget frem til 1815 på nær den kendsgerning, at englændernes omringning af og angreb på byen i 1807 helt sikkert har forårsaget ødelæggelser i terrænet og kraftigt ændret byens 'skyline'.

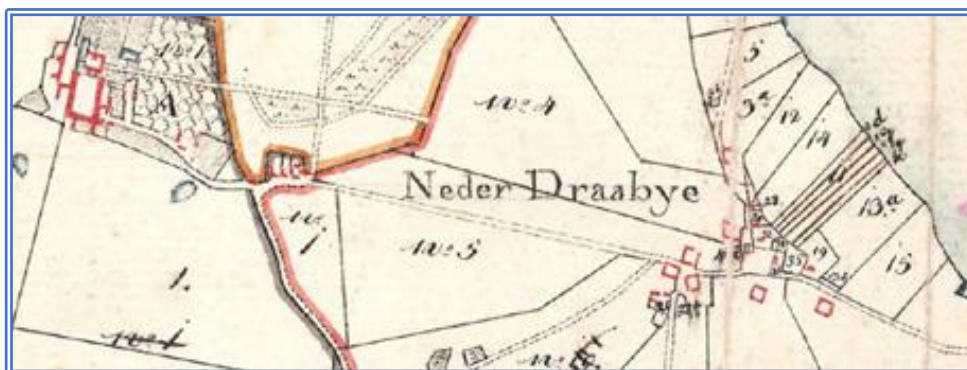
Niels Nielsen har efter han flyttede fra Vridsløselille til København arbejdet på en af de mange møller på Vesterbro frem til han giftede sig i 1816.

Birthe Johanne Frederiksdatter blev født i Neder Draaby på det nordlige Horns Herred i august 1795. Hun blev døbt i Draaby Kirke den 31. august.

Forældrene var husmand Friderich Jensen og hustru Sara Marie Larsdatter. Disse havde giftet sig 20 år tidligere i 1774, hvor moren var ca. 22 år gammel.

Ved Birthe Johannes fødsel i 1795 var der disse ældre søskende: Else, født i 1776; Rasmus, født i 1779; Anna Maria, født i 1782 og Gabriel, der var født i 1786. I 1799 fik Birthe Johanne en lillebror, der blev navngivet Ole.

Kort over del af Dråby Sogn med Jægerspris Slot til venstre. Roskilde Fjord til højre.



I folketællingen for 1801 er familien optegnet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Frederik Jensen	59 Aar gl. } Begge i	Indsiddet, Daglejer
Sara Larsdatter	49 Aar gl. } 1ste Egteskab	
Rasmus - - -	22 Aar gl. - ugift	Skrædder Deres Børn
Birte - - -	7 Aar gl. - dø	
Ole - - -	2 Aar gl. - dø	

Betegnelsen *Indsiddet* dækker alene over, at de var *lejere* – formentlig i halvdelen af en husmands lille hus.

Birthe Johanne blev konfirmeret i nabosognet Gerlev i 1808, hvor hun i en alder af 14 år var i tjeneste på en gård.

Her har præsten ikke været særligt meddelssom med hensyn til hendes gemyt eller hvad konfirmationsforberedelsen har omfattet. Hun er alene indført med sit eget navn.

Efter sin ansættelse i Gerlev Sogn er Birthe Johanne søgt mod København, hvor hun ses at bo på Vesterbro i 1816, da hun indgår ægteskab med Niels Nielsen.

Vesterbro lå dengang uden for Voldene og dermed også uden for Vester Port. Her lå mange møller og nogle værtshuse bl.a. *Sorte Hest*, der endnu findes i gadebilledet.

Niels Nielsen og Birthe Johanne Frederiksdatter giftede sig i Frederiksberg Kirke den 2. maj 1816 – hun var på dette tidspunkt højgravid.

I kirkebogen er anført:

Niels Nielsen, Møllersvend, fra Vesterbroe, 29 Aar, og Pigen Birthe Johanne Frederiksdatter fra Vesterbroe, 22 Aar.

Når der foran hendes navn står *Pigen*, dækker dette over, at hun ikke tidligere havde været gift.

Hendes forlover var en grynsmøller, så mon ikke de begge har været i tjeneste hos en møller!

Som nævnt var Birthe Johanne Frederiksdatter højgravid ved vielsen og hun nedkom i august samme år med en dreng. Dette skete på *Fødselsstiftelsen* i København, der fra 1787 lå i Amaliegade 23-25. Det fulde navn var *Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelse*. Foto til højre.

I ægteskabet blev født disse børn:

- Dines, født 20. august 1816 på Fødselsstiftelsen, der undtagelsesvis ikke er opkaldt efter nogen af bedstefædrene.
- Ane Marie, født 1. april 1818 i Taastrup Valby; formentlig opkaldt efter begge mormødre.
- Lovise Magdalene, født 25. august 1820 i Taastrup Valby;



- Frederich, født 27. juni 1822 i Taastrup Valby, opkaldt efter morfaren.
- Johan, født 27. juli 1831 i Taastrup Valby (beskrevet tidligere fra side 31) og
- Johanne Petrine, født 10. november 1835 i Taastrup Valby.

Ved dåb af børnene Dines, Ane Marie, Lovise Magdalene og Frederich benævnes faren i kirkebogen som *Møller*, medens han ved dåb af Johan og Johanne Petrine benævnes *Husmand, forhen Møller*.

I tidsrummet mellem 1822 og 1831 har jeg ikke fundet børn, der er døde tidligt.

Birthe J. Frederiksdatters far døde i 1824 og hendes mor i 1828. Grundet afstanden mellem hendes og forældrenes bopæle, har hun næppe kunnet deltage i begravelserne.

Allerede før deres vielse i 1816 har Niels Nielsen og en kompagnon Peder Nielsen været i færd med at købe møllen i Taastrup Valby, som de købte i november 1816 og ejede frem til december 1822. Niels Nielsen har formentlig som barn i Vridsløselille kendt til møllens eksistens da han boede på den modsatte side af ådalen omkring Store Vejleå.

Købet af møllen kan være (delvist) finansieret af Niels' arv på 250 rbd + evt. renter af denne fra gården i Vridsløselille – anført i skiftet efter hans far.

Uddrag fra Høje-Taastrup Kommunes pjece om *Valby Møllegaard*.

Landsbynavnet Valby er sammensat af ordene Wal, der menes at betyde slette eller græsgang, og by, der betyder en samling af huse eller en boplads – altså Bopladsen på sletten. Den første mølle var en såkaldt skvat- eller skvætmølle, hvor kværnen var forbundet med en lodret aksel, som fornedet var forsynet med et vandret skovlhjul, der blev presset rundt af vandets hastighed.

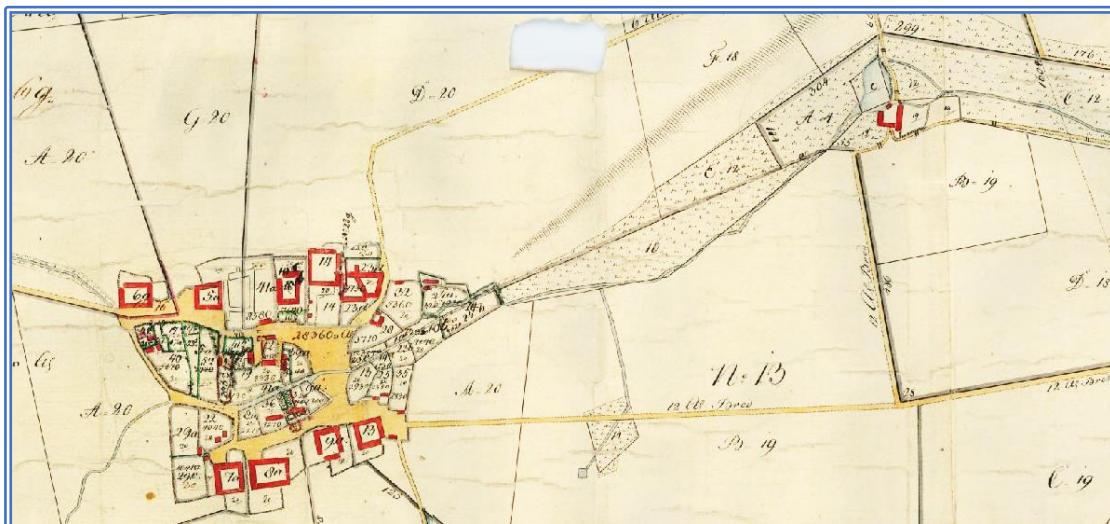
I 1722 blev Valby mølle kaldt en græsmølle dvs en mølle, som kun måtte bruges i vinterhalvåret.

I 1751 blev møllen benævnt som en heste- og vandmølle. Når der ikke var vand nok til at dreje møllehjulet rundt, brugte man en hest.

I 1836 var sognets eneste mølle Tostrupvaldbye vind- og vandmølle. Vindmøllen var en stubmølle, som havde en mel- og skalkværn. Vandmøllen havde en melkværn, en skalkværn og en brækkværn.

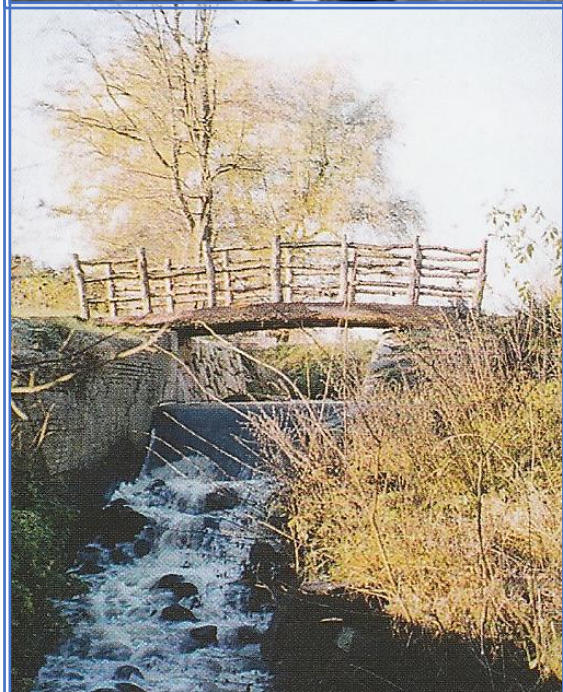
Møllen brændte i 1883, hvorefter der blev opført en hollandsk vindmølle.

Møllens beliggenhed var som vist her, ca. $\frac{3}{4}$ km nordøst fra selve landsbyen Taastrup Valby.





Et luftfoto fra 1936-38 viser det samlede kompleks på det tidspunkt med møllen (hollandsk) til venstre. Foto fra Kongelige Bibliotek. Hele møllegården blev revet ned i 1973. I dag er der en kommunal park langs det oprindelige åløb, lokalt kaldet Mølle-åen, der løber ud i Store Vejleå.



I parken længst mod øst har kommunen genetableret selve møllefaldet, som vist her på foto til venstre (fra pjecen).

Møllen var før 1816 ejet af J.H. Lembche, der først havde fæstet denne af ejeren af Benzonsdals Gods og i 1812 havde købt møllen af samme for 12.000 rigsbankdaler. I november 1816 købte Niels Nielsen og Peder Nielsen møllen for 14.000 rigsbankdaler.

Og hvad fik de så selv for møllen i december 1822 ?

Dette kan ikke præcist læses ud af skøde- og panteprotokollen¹. I denne står:

Den accorderede Kjøbesumma 4000 Rbd Sedler, som efter nærværende Bankkurs udgjør 3200 Rbd Sølv, er os betalt, deels derved at Kjøbereren [bagermester Hamborg] har erlagt for os til bemeldte Lembke 2500 Rd Sedler med Renter 100 Rbd Sedler, til-

sammen 2600 Rbd Sedler, deels ved at qvittere vores til ham paa 1236 Rbd Sedler udstedte Panteobligation, hvoraf resterede Renter 100 Rbd Sedler, tilsammen 1336 Rbd Sedler og deels ved for Resten at have gjort contant Betaling paa anden Maade for os.

Hvad dette *contant Betaling paa anden Maade* dækker, er ikke specificeret. Se dog senere ved beskrivelsen af skiftet ved Niels Niensens død i 1841.

Møllen blev kun 2 år efter handelen i 1822 solgt videre af Bagermester Hamborg.

Det kan se ud til, at de to kompagnoner har haft et ganske voldsomt tab på deres handel med møllen. Og det var heller ikke nogen gunstig situation og tid at investere i mølledrift.

Landbruget, og hermed primært gårdfæsterne, havde haft gode tider sidst i 1700-tallet, hvilket havde givet øgede indtægter, men også stigende lønninger til medarbejdere. De havde investeret og i den forbindelse optaget lån, men kort efter år 1800 gik det pludselig ned ad bakke. Oven i kom så statsbankerotten i 1813.

De store krige ude i Europa forårsagede efter deres ophør uhyre fald i priser på korn og andre landbrugsprodukter.

Landbruget blev hårdt ramt af pengereformen i 1813, der medførte stigende skatter, og da mulighederne for eksport til de lukrative markeder var lukket af, var der ikke mulighed for at eksportere sig ud af problemet. Efter krigen indførte en række lande protektionistiske love for at beskytte det

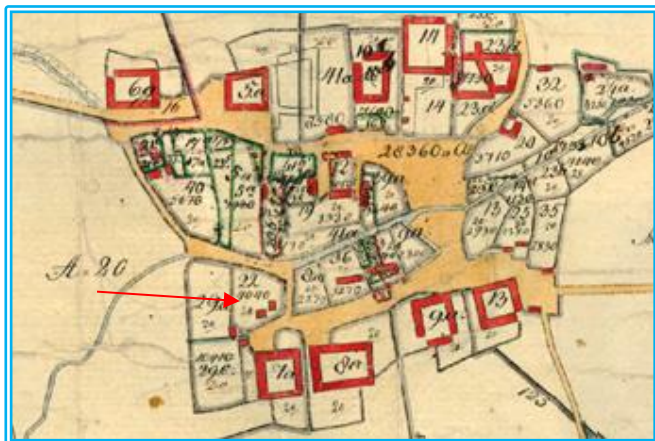
¹ Københavns Amt, Søndre Birk, Skøde- og panteprotokol 1821-23.

hjemlige kornmarked mod udenlandsk import: England indførte en kornlov i 1815, der forbød kornimport, hvis den hjemlige kornpris faldt under et vist niveau og Frankrig fulgte med i 1819. Også Norge, der havde øget kornproduktionen under krigen grundet svigtende forsyninger fra Danmark, søgte at beskytte deres hjemmemarked gennem told på udenlandsk korn. Den virkelige krise begyndte i 1818, da priserne og også salget til udlandet faldt drastisk. Det gik hårdest ud over de kornproducerende godsbrug og de nye selvejende gårde med store lån i ejendommen – og dermed også over møllejerne!

Citat fra Wikipedia.

Hertil kom, at året 1816 – vejræssigt – skulle have været et mere end særdeles dårligt år for gårdmændene.

Jeg har ikke kunnet finde frem til, om familien fra 1816 har boet på selve møllen, men på et tidspunkt



fæstede de under godset *Benzonsdal* et husmandssted med et hus på kun 3 fag, hvortil Niels Nielsen dog tilbyggede yderligere 2 fag. Det fæste har jeg ikke fundet, hvilket kan skyldes manglende bevarede arkivalier i fæsteprotokollen mellem 1819 og 1821.

Måleenheden *et fag* er ikke en eksakt størrelse, men et fag har været ca. 1,3-1,5 meter. Familiens hus har i længden været ca. 7 m, i bredden ca. 4½ m. Og her boede så i begyndelsen af 1820-erne 2 voksne og 4 børn og fra først i 1830-erne med plads til et plejebarn jf. folketællingen for 1834. På

dette tidspunkt var nogle af de ældste børn dog nok flyttet hjemmefra.

Husmandsstedet lå som vist på kortet, der er fra ca. 1856 – ved den røde pil, matr.nr. 22. Som det ses var der 2 huse på grunden, hvilket kan betyde, at der har boet 2 familier. Beliggenheden i dag svarer til Valby Søndergade 31a + 31b – 100 m vest for Blåkildegård.

Grundens størrelse er angivet til 4040 kvadratalen, der svarer til 0,159 hektar (ca. 2 alm. villagrunde). Hertil hørte en husmandslod godt en kilometer øst for landsbyen på 41.420 kvadratalen, der svarer til 1,632 hektar.

I 1833 blev deres hus vurderet i forbindelse med brandforsikring og beskrevet som her:

Bestaaer af 5 Fag af Bindingsværk med klinede Vægge og Halmtag, indrettet med 1 Fag til Tørvehuus, 1 Fag til Kjøkken, 1 Fag til Skorsteen og 2 Fag til Stue, med Loft over de 4 Fag, med fornødne Vinduer og Døre, alt af Nyt.

I folketællingen for 1834 er familien indskrevet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Niels Nielsen	48 Aar gl. - gift	Dagleier
Johanne Frederiksdatter	40 Aar gl. - gift	Hans Kone
Lovise Nielsdatter	14 Aar gl. - ugift	Deres Børn
Frederik Nielsen	12 Aar gl. - do	
Johan Nielsen	3 Aar gl. - do	
Magrethe Pedersdatter	2 Aar gl. - do	Pleiebarn tilhørende en Amme

Plejebarnet har formentlig givet familien et lille vederlag.

Sønnen Dines er nok senest ved konfirmation i 1830 kommet ud at tjene. Han ses i FT 1834 at tjene på en gård i Høje-Taastrup By for i 1840 at arbejde på den mølle i Thostrup Valby, som hans far tidligere havde været medejer af. Herefter flyttede Dines Nielsen ind til København, hvor han bl.a. havde arbejde som bryggerkarl.

Datteren Ane Marie var i 1834 tjenestepige hos forpagteren af et lokalt kalkværk.

Datteren Lovise tjente på møllen i 1845, som en blandt 11 medarbejdere på møllen og i møllegården.

Folketællingen for 1840 ser således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Niels Nielsen	54 Aar gl. - gift	Huusmand og Dagleier
Johanne Frederiksdatter	46 Aar gl. - gift	Hans Kone
Johan Nielsen	9 Aar gl.	Deres Barn
Johanne Petrine Nielsd.	5 Aar gl.	do

Niels Nielsen døde den 27. januar 1841 og blev begravet fra Taastrup Kirke den 5. februar. I kirkebogen er han benævnt *forhenværende Møller i Thorstrup-Valbye siden Huusmand*. Han blev 54½ år gammel.

Hustruen Birthe Johanne Frederiksdatter får jf. skifteprotokollen først sine børns accept af at hensidde i uskiftet bo, men ændrer efter 2 år dette til et formelt skifte fordi hun ønsker at gifte sig igen.

I skiftet er deres ejendele opgjort på denne vis (datidens priser udeladt):

I 2 stuer		I køkken
2 gl. fyrreborde	1 nürnberggerur	1 bryggerkedel
3 stole	6 skilderier	2 smaa gryder
1 skab	1 taburet	1 gl. kaffekedel
2 sengesteder	1 spejl	1 trefod og 1 ildtang
2 gl. overdyner	1 seng	1 saltkar
1 par lagen	1 overdyne	1 gl. skab
1 ølkrus	1 dyne	1 tallerkenrække
1 bilæggerovn	1 lagen	

Ejendelene opgøres til i alt 46 rbd, men der er her ud over 2 obligationer med pålydende 300 rbd., der sælges og giver boet en indtægt på 311 rbd. Disse obligationer er atypiske for et husmandsbrug dengang og kan måske stamme fra hans salg af møllen, eller måske stammer de helt tilbage fra hans arv i barndomshjemmet i Vridsløselille.

Ved skiftebehandlingen nævnes også, at Niels Nielsen har repareret en del på sit hus og selv bekostet opførelse af 2 fag. For dette tillægges boet – af ejeren på Benzonsdal – yderligere til indtægt 40 rbd. Alt i alt og når udgiften til Niels Nielsens begravelse og til skiftebehandlingen fratrækkes er der ca. 377 rbd. til deling mellem hustruen og de 6 børn.

Heraf får hustruen det halve og resten deles mellem børnene således, at sønnerne får det dobbelte af døtrene (jf. datidens regler). Dette giver (i cirkabeløb) 188 rbd. til Birthe Johanne Frederiksdatter, 41 rbd. til hver af sønnerne og 20 rbd. til hver af døtrene.

Arvebeløbet for moren svarer nogenlunde til et helt års løn for en arbejder dengang.

På det endelige skifte findes disse underskrifter:

Til venstre underskriver hustruen Birthe J. Frederiksdatter, der nu benytter ægtefællens efternavn, med ført hånd – hun har selv kun skrevet de store bogstaver:

Enken - Birthe B I N Johanne Nielsen.

Til højre står; Sønnerne og nedenunder: *For den modtagne og tildelte Arv quitteres.*

Disse 2 sønner Dines og Frederik Nielsen har selvstændigt kunnet underskrive. For de øvrige og

umyndige børn blev arven sat i en bank indtil de var blevet myndige.

Til venstre under Birthe Johanne Nielsen står: *med Laugværge Karl Andersen*

Kvinder kunne dengang ikke selvstændigt underskrive med gyldighed i retslige sager, de skulle have en lavværge, der oftest var et nært familiemedlem. Her har hun valgt sin tilkommende ægtemand Karl Andersen.

Carl Friederich Andersen, der var den nye ægtemands fulde navn, blev født i Kildebrønne i maj 1790.

Han giftede sig første gang i 1816 med Johanne Larsdatter, der døde i januar 1843 i Ishøj.

I 1817 fæstede han sammen med Hans Christensen et husmandssted i Ishøj.

Dette fæstehus (under Benzonsdals Gods) lå midt i Ishøj landsby og med en stor grund vest for byen. Matriklen i byen var 30b og grunden mod vest var matr.nr. 30c.

Birthe Johanne Frederiksdatter flyttede med børnene Johan og Johanne Petrine til hans fæstehus i Ishøj – kun ca. 2 km syd for Taastrup Valby.



Grunden med huset midt i landsbyen var på 0,092 hektar, medens grunden vest for byen var på ca. 2¾ hektar, der efter datidens forhold var en stor grund for en fæster, men her er der så også 2 familier om at dele denne. Huset var på 12 fag svarende til ca. 17 meter, bredden var ca. 4½ meter.

Carl F. Andersens fæstekontrakt er i uddrag indsat sidst i dette afsnit på side 88.

Ved hustruen Johanne Larsdatters død i 1843 blev nævnt disse 4 børn: Hans, født i 1819; Karen, født i oktober 1823; Lars, født i juni 1825 og Ane, født i juni 1827. Af disse 4 børn boede de 3 ved folketællingen i 1840 endnu hjemme. Den sidste, Karen, tjente på en gård på Ishøj Mark.

Birthe Johanne Frederiksdatter og Carl Friederich Andersen giftede sig i Høje Taastrup Kirke den 27. oktober 1843. Hun var nu 49 år gammel og hendes nye ægtemand var 53 år gammel. Ved folketællingen i 1845 ses, at det nu alene er hendes 2 yngste børn Johan og Johanne Petrine, der boede sammen med deres mor og stedfaren Carl F. Andersen.

Sønnen Johan flyttede fra hjemmet i 1845 til en gård i Carlsunde og datteren Johanne blev konfirmeret i 1850 og kom derefter ud at tjene 2 forskellige steder i Ishøj for derefter at få et tjenestepigejob i Thostrup Valby, hvor hun var født og havde boet sine første 8 år.

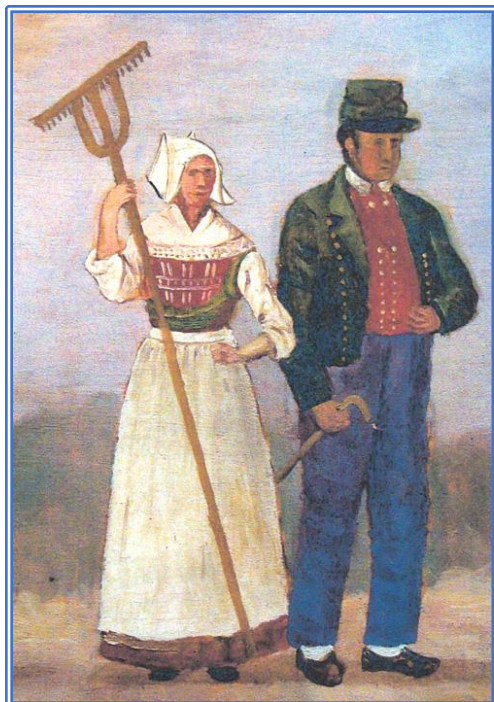
Birthe Johanne Frederiksdatter døde den 16. juni 1866 og blev begravet den 24. juni fra Ishøj Kirke. Hun blev knap 72 år gammel.

Carl F. Andersen døde 2 år senere den 4. juni 1868 og blev begravet den 9. juni. Han blev 78 år gammel.

Middellevetiden midt i 1800-tallet var for kvinder ca. 45 år og for mænd ca. 43 år.

I skiftet efter Birthe Johanne Frederiksdatter kan læses, at alle hendes og Niels Nielsens 6 børn endnu lever. De er i 1866 indskrevet på denne måde i skiftet, med lidt tilføjelser af undertegnede/Jan Wibrand:

- Dines N, København, Bryggerkarl på Bryggeriet Rabeshave på Christianshavn – i dag et værts-
hus og spisested;
- Ane Marie N, boende på Falster og her gift med arb.md. Jørgen Jensen;
- Louise N, boende i Sengeløse, frasepareret;
- Frederik N, boende i Kbh;
- Johan N, boende på Utterslev Mark [dengang under Brønshøj Sogn];
- Petrine Johanne N, tjenende i Ledøje.



Niels Nielsens familie i Vridsløselille, hvor han voksede op, og hans familie i Thostrup Valby boede på *Hedeboegnen* – et område, der var afgrænset af Køge Aa i syd og Værebros Aa i nord.

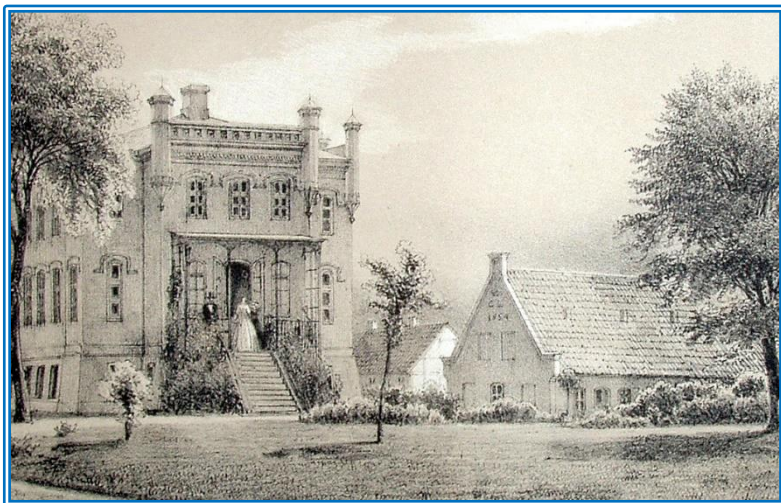
I dette område havde man dengang de her viste festdragter.

Godset Benzonsdal, der i 1700- og 1800-tallet ejede store arealer i Høje Taastrup og Ishøj Sogne, blev oprettet i 1730 som udstykning fra godset Gjeddesdal. Benzonsdal var frem til 1757 ejet af slægten Benzon, men blev i 1757 solgt til en vinhandler Barfred, der drev godset via forpagter.

Vinhandlerens søn J.L. Barfred støttede sidst i 1700-tallet udskiftningen af jorderne på de bøndergårde, som godset ejede.

J.L. Barfreds søn F.M. Barfred fortsatte dette arbejde ved at understøtte salg af en del gårde under godset.

Under familien Barfred var hovedbygningen lige som avlsbygningerne af bindingsværk.



I 1853 blev godset solgt til grev C.C.C. Lerche, der besluttede at nedrive såvel hovedbygning som avlsbygningerne og han lod i 1855 opføre en ny hovedbygning i 'italiensk stil' som vist her. Facaden er senere blevet ændret.

Birthe Johanne Frederiksdatter kan have oplevet såvel den gamle som den nye hovedbygning.

Carl Frederic Andersen.**Uddrag af fæsteaftale under Benzonsdal Gods, dateret marts 1817.**

Uddraget omfatter fæste/lejeudgiften.

Dette fæste var i areal og husstørrelse ca. dobbelt så stort som Niels Nielsens.

1. *Aarlig Afgift, Huspenge: 29 Rbd Sølv Værdi, betales i 2 terminer med halvdelen hver 1. maj og 1. nov.
Af denne afgift eftergives fæsteren aarlig 2 Rbd. S.V. [sølv værdi] saalænge Lars Knudsens Kone lever.
Lars Knudsen var den forrige fæster og her er så nævnt et underholdsbidrag*
2. *Forrette aarlig paa Gaarden [Benzonsdal] eller i sammes Marker 2 siger Toe Høstdage og 8 siger otte Arbejdsdage paa egen Kost og med egne Redskaber til det Arbejde Fæsteren tilsiges at forrette; saa skal han og høste Sæden herpaa Gaardens Marker af 2 siger toe Tønder Land aarlig, forsvarlig meiet, sammenbundet og sat i Hobe, alt efter Aftens Varsel og paa egen Kost og med egne Redskaber som ovenmeldt.
['Aftens Varsel' betyder, at fæsteren kunne tilsiges så sent som aftenen før, han skulle møde til arbejde den følgende morgen, hvilket umuliggjorde at han kunne forpligte sig til at arbejde for andre.]*
3. *Oprense aarlig herpaa Gaardens Marker 100 Favne [188 m], siger Et hundrede Favne, dobbelte Jorddiger og 100 Favne, siger Et hundrede Favne Vand Grøvter forsvarlig efter uvildige Mænds Skjønnende.*
4. *Svare alle Kongel. Skatter, Byrder og Afgifter af hvad Navn nævnes kan af dette Huus med tilliggende 6 Tdr. Land ansat for som meldt 6 skæppe, 1 fjerdingkar Hartkorn; saa og udrede til Præst, Degn, Skoleholder og til Skoelen, Birkedommer og Tingmænd- deres Rettigheder samt yde Tienden til alle Vedkommende, alt saaledes som nu er eller herefter matte vorde paabuden.
Ligeledes betaler Fæsteren den aarlige Brandkontingent af den Summa som Huset er assureret for.
Saalænge Lars Knudsens lever, skal den nye Fæster ikkun betale de Kongl. Skatter af det halve Hartkorn.*
5. *Fæsteren skal tage ½ Hegn med de Paastødende [tilstødende naboer], plante Pål og andre nyttige Træer paa digerne og ved Huset, intet af Jorden saae til Halvten eller bortleie og ei intage Indsiddere [lejere] uden han dertil har min Tilladelse og ei huse eller hæle [skjule, huse] Omløbere.*
6. *Huset som bestaaer af 12 Fag og som Ifølge Forordningen af 8 Juni 1787 er overleveret den nye Fæster i forsvarlig Stand, hvilket den her ved hæftede Syns- og Overleverings Forretning udviser skal han stedse holde i forsvarlig Stand.*

Fæsteaftalen i sin helhed kan læses her:

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=21025997#329155.66209304>

Niels Larsen og Anne Larsdatter

Niels Larsen blev født i Rødovre i marts 1749 og døbt samme måned i Rødovre Kirke (præsten har ikke indskrevet præcis døbsdato).

Forældrene var fæstegårdmand Lars Hansen og hustru Elsebeth Larsdatter. Disse havde giftet sig i 1741.

Faren Lars Hansen (ca. 1710-72) havde været gift en gang tidligere, nemlig med Johanne Sørensdatter (ca. 1708-41), der døde i forbindelse med fødsel af en datter, Bente.

I farens 2. ægteskab med Elsebeth Larsdatter var før Niels' fødsel født 4 børn, hvoraf 1 var død kort efter fødslen og endnu 1 barn døde få måneder efter Niels' dåb i marts 1749.

Efter Niels' fødsel blev født 3 børn, der alle nåede frem til voksenalder.

Fra side 97 er samlet lidt mere om Lars Hansen og hans 2 ægteskaber.

Faren Lars Hansen havde i 1736 fæstet gården nr. 2 i Rødovre, hvor Niels voksede op. Denne gård lå på dette tidspunkt i selve Rødovre By, næstnordligst i byen (jf. kort nederst på siden), og her voksede Niels Larsen op. Gården blev senere udflyttet og fik derefter navnet *Nørregård*.

Niels Larsen blev konfirmeret i foråret 1765, hvor han var 16 år gammel. Han boede fortsat hjemme og præsten har om ham skrevet: *læser got i Bog*.

Præsten i Rødovre dengang hed Peder L. Hersleb og ham kan Niels Larsen meget vel have kendt til eller være undervist af.

Peder L. Hersleb har i et skrift: ”*Efterretning for Eftermanden udi Embedet ved mit afgaaende i 1768*” skrevet bl.a. dette om skolen:

Det fornemste Opsyn, som Præsten har at iagttage, er Plantningen i Skolen, hvorved Christi Rige mest forfremmes. Efter mine Tanker bestaar det saa vist ikke udi megen Læsning som Andagts og Gudsfrygts Indprentning udi Gemytet, medens det er bøjeligt, hvilket egentlig er Præstens Sag og af ham kan ventes. Jeg har set velsignet Frugt af den Gerning, at læse selv i Skolen.

Og til sin efterfølger skriver han videre:

Skam Dig ikke ved at være disse Menigheders Over-Skolemester, ikke nok Skolens Episcopus [tilsynsførende, vejleder], men Skolens Instructor og Consultor: Antænk tillige, at her er Arbejderfolks Børn og lad Skolegangen ej blive til en Marter-Pine eller Kedsommelighed, og glæd Dig ikke for meget ved den stolte Udenadslæsning, som tit og ofte er kun et opblæst Naturs Værk.



Niels Larsens far, Lars Hansen, døde i 1772 og sønnen Lars førte gården videre frem til sin død i 1814.

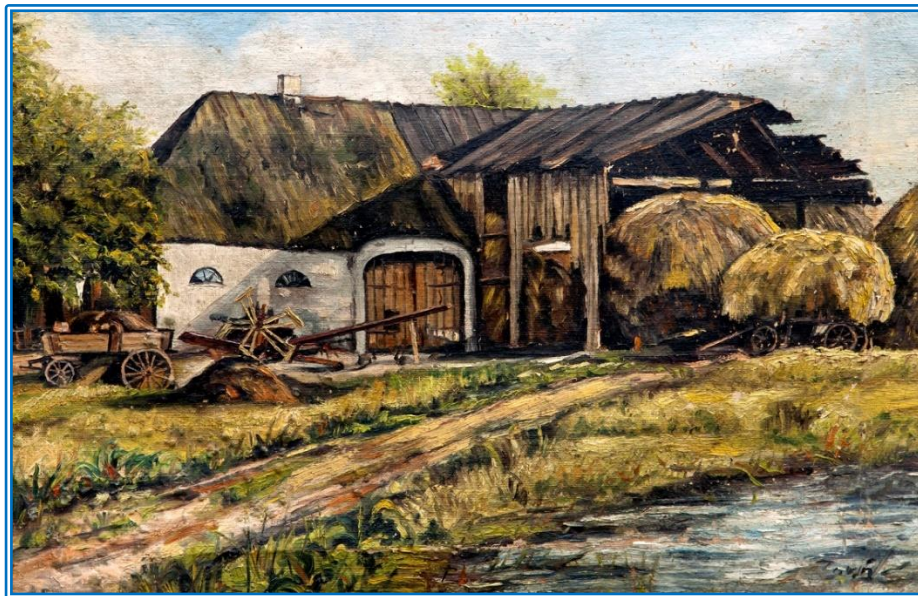
Det var ham, der stod for udflytningen af gården til en beliggenhed nord for nuværende Rødovre By, hvor gårdens navn ligger bag navnet *Nørregårdsvej*.

Kortet her er udarbejdet i forbindelse med *udskiftningen* i 1780-erne. Gården er mærket med *L.L.*: Lars Larsen.

Til højre på kortet er det Damhusengen og syd for denne ligger Damhussøen.

Se også kort på side 99.

Et maleri, der formentlig er fra sidst i 1800-tallet og altså efter udflytningen, viser denne gengivelse af gården – det skal nok være Schweizerdalssøen i forgrunden:



Ved farens død i 1772, hvor Niels var knap 23 år gammel gætter jeg på, at han har arbejdet på fødegården, men om dette har været helt frem til han giftede sig i 1779, kan der ikke findes arkivalier omkring.

Da han giftede sig i 1779 var han 30 år gammel.

Anne Larsdatter

I dette afsnit og videre under ægteparrets beskrivelse indgår fra 1775, hvor Anne Larsdatter gifter sig og dermed bosætter sig i Vridsløselille i Herstedvester Sogn, upræcise oplysninger om personlige data, idet der for dette sogn ikke eksisterer kirkebøger før 1814 – undtagen en kirkebog over konfirmander.

For Brøndbyvester mangler kirkebogsoplysninger for årene 1742-53.

Anne Larsdatter blev født og døbt i Brøndbyvester i foråret 1748 på en gård, der lå ved den røde pil på dette kort. Denne gård blev ved udflytningen primo 1780-erne udflyttet til Høeholmen (med rød streg under).

Nederst på kortet er det Køge Bugt.

Hendes forældre var (jf. farens skifte ved hans død i 1751) fæstegårdmand under kronen Lars Mortensen og hustru Maren Jensdatter. Disse var blevet gift omkring årsskiftet 1745/46 efter at hans første kone Anne Pedersdatter var død i november 1745.

Anne fik en lillebror Jens i foråret 1750.

Faren Lars Mortensen døde i sommeren 1751.

Ved skiftebehandlingen indgår (helt sædvanligt dengang) en lavværge for moren, der i dette tilfælde var fæstemand Lars Poulsen. Denne Lars Poulsen giftede sig med Maren Jensdatter kort efter Lars Mortensens død. Af hensyn til gårdens drift var det helt nødvendigt hurtigt at finde ny ægte-mand. Lars Poulsen bliver herefter *stedfar* til de to børn Anne og Jens, hvilket også fremgår af senere indførsler i div. kirkebøger,² om end ikke helt korrekt hver gang.

Se videre om forældrene fra side 104.



² Navnesammenfaldet mellem biologisk far og stedfar for så vidt fornavnet *Lars* har formentlig fået nogle slægtsforskere, der har lagt oplysninger på 'nettet', til at indføje *Lars Poulsen* som biologisk far.

Anne blev konfirmeret i april 1762 i Brøndbyvester Kirke i en alder af 14 år, hvilket dengang var tidligt. Her er Lars Poulsen fejlagtigt nævnt som far, medens samme Lars Poulsen ved Anne Larsdatters 1. ægteskab i 1775 – i sin egenskab af forlover – er benævnt *stedfar*.

Anne har formentlig, som børn af gårdmænd dengang oftest gjorde, opholdt sig på fødegården i Brøndbyvester i det mindste frem til efter sin konfirmation – måske længere. Hendes lillebror Jens har helt sikkert gjort det samme og arbejdet på gården indtil han i 1776 i en alder af 26 år overtog gården fra sin stedfar Lars Poulsen og moren Maren Jensdatter.

For Annes vedkommende har hun ikke bare før sin konfirmation, men også efter denne været i oplæring til at kunne klare jobbet som husmor. Om dette skriver Jul Petersen i bogen *Rødovre Sogn*:

For at kunne regnes som storpige og uddannet til at kunne forestå en husholdning, måtte hun kunne slagte et får eller en kalv. Hun skulle tilberede de hjemmeavlede produkter som kød, grøntsager og frugt, så de kunne opbevares. Dernæst hørte hele tekstiltilvirkningen med under hendes område, og ikke mindst var det hende, der som moder kom til at præge den kommende generations udvikling.

Herudover skulle hun sørge for pasning (oftest børnenes arbejde) og slagtning af de mindre dyr som høns, gæs og ænder, der blev holdt tæt ved gården. I høsten deltog gårdens kvinder ofte.

Forældrenes gård (en såkaldt ½-gård) i selve Brøndbyvester blev i skiftet efter Lars Mortensens første kones død i 1745 beskrevet med 5 fag stuehus og 16 fag udhuse. I skiftet efter Lars Mortensen i 1751 var beskrivelsen tilsvarende. I Brøndbyvester var den typiske gårdstørrelse i 1700-tallet på 30 fag.

Anne Larsdatter blev den 15. februar 1775 gift med Gothielp Nielsen, der også var ud af en slægt i Brøndbyøster og -vester. Hun var nu 26/27 år gammel. Ægtemanden var 38 år gammel og han var enkemand.

Her fortæller kirkebogen for Brøndbyvester dette:

1774, Freedagen d. 17de Decbr. Troloved Ærlige og Velagte Enke Mand Gothielp Nielsen og ærlige og Gudfrygtige Püige Anna Larsdtr.

Forloverne for ham vare Søren Johansen og Søren Andersen fra Vridsløselille, for hende Stiffaderen Lars Povelsen og [sted] Farbroderen Hans Povelsen, begge af Br. Vest.

Efter tillysningen som skeete Dom 2de et 3te p. Epiph, samt dom. Septuag. 16, 23 og 30 January bleve de copulerede Tirsdagen d 15 Febr.

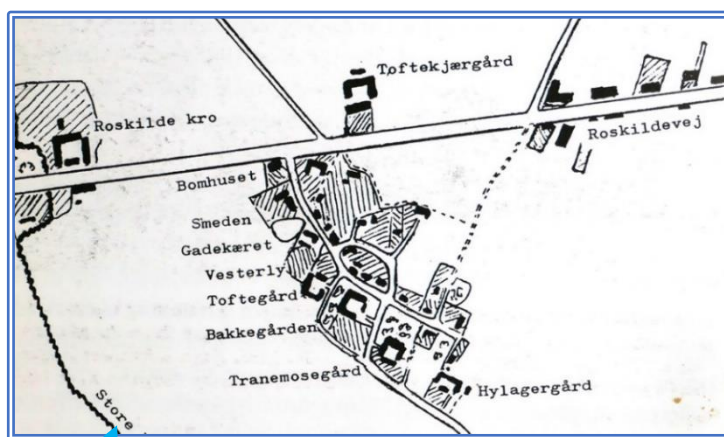
Gothielp Nielsen var født i Brøndbyøster i 1736 og havde i sit 1. ægteskab været gift med Sidse Pedersdatter (ca. 1741-1773).

Gothielp Nielsen havde i 1769 købt gård nr. 4+6 i Vridsløselille, hvoraf den ene vist var en ødegård. Af skødet fremgår, at gården var på i alt 50 fag (en stor gård efter datidens forhold) og i dag svarer til *Tranemosegård*, som vist på kortet til højre.

Jordtilliggende blev omkring 1780 ved udskiftningen anslået til ca. 20 hektar.

I dag er kun et stuehus tilbage, men de 2 gårde vest for: *Bakkegården* og *Toftegård* ligger der endnu. Åen vest for er *Store Vejleå*.

Gården havde indtil 1766 været en fæstegård under kronen. Ved Christian VII's tronbestigelse i 1766 afhændede han som en gestus og uden betaling mange af sine gårde og husmandssteder i omegnen af København. Dette er blevet kaldt selveje, men var snarere et *arvefæste*. Gårdejerne, der hver fik deres eget arvefæsteskøde, kunne fremover selv bestemme til hvem de ville sælge, men der skulle fortsat betales en årlig leje til kronen og ejeren skulle stå til tjeneste, hvis kongen forlangte



f.eks. vogne til div. arbejdskørsel, hvilket de netop i Vridsløselille kom til i forbindelse med Roskilde Landevejs omlægning i 1770-erne. Se de samlede arvefæstebetingelser på side 101+102.

Gothielp Niensens 1. hustru Sidse Pedersdatter døde i det sene efterår 1773. Af skiftet fremgår, at der fra dette ægteskab var døtrene Maren, født i 1769 og Anne, født i 1772. 2 piger som Anne Larsdatter nu blev stedmor for.

I Anne Larsdatters ægteskab med Gothielp Nielsen blev født datteren Sidse (opkaldt efter den afdøde 1. hustru) i maj 1777, hvilket fremgår af skiftet efter ægtemanden, der døde i det sene efterår 1778. Da de var blevet gift i februar 1775, kan der meget vel være født endnu et barn før Sidse, men dette barn er i så fald død i en tidlig alder. Grundet savnet af kirkebøger fra Herstedvester Sogn kan der ikke findes yderligere oplysninger om dette. Datteren Sidse fremgår ikke af folketællingen i sommeren 1787 og må derfor være død før denne folketælling.

Ved Gothielp Niensens død i november 1778 findes et skifte, som kan læses her:

[Arkivalieronline \(sa.dk\)](#)

Københavns Amtstue, Skifteprotokol for Københavns Amts Rytterdistrikts 1. halve distrikt.
Skifteprotokol 1774-80, opsl. 340

Det fremgår, at skiftet havde et restbeløb til arv for enken og børnene på i alt 256 rd., hvoraf Anne Larsdatter tilkom det halve. De 3 piger fik hver godt 42 rd. som faders arv. For de 2 døtre af Gothielp Nielsen første ægteskab resterede endvidere ca. 26 rd som deres mødrene arv.

Af skiftet fremgår dette vedr. arvebeløbene:

Hvad nu disse Børnene tillagde Arve midler andgaaer, da declarerede Enken med Laugværge at det var hende ike mueligt at udbetale samme nu for haanden, men bad at samme maatte blive i Gaarden og Boed indestaaende imod derfor at give første Prioritet i Gaarden indtil hun samme kunde udbetales, i øvrigt lovede hun at andtage sig saavel sine Stif Børn som sit eget og forsyne dem med fornødne Klæder, føde og i en Kristelige opdragelse saaledes som hun for Gud og Øvrigheden vil være bekiendt, og imidlertid saalænge Arven bliver i Gaarden indstaaende og Børnene nyder deres forsvarlige Forplejning hos hende, svares ingen Renter af Pengene førend Børnene naaer den alder at de selv kand fortjene deris Brød i ringeste [mindst] til de har været til Confirmation. eller i seeneste til de har fyldt deris 15de Aar og ligeledes naaer Pengene skal blive udsadt [udbetalt], nyder Enken Renterne af deres Arv til hielp til deres opdragelse indtil de som meldt har fyldt 15 Aar, men om nogen af dem imidlertid skulle komme ud iblandt fremmede, skal de selv have Renten af deres Arve Capital.

Niels Larsen og Anne Larsdatter må have giftet sig i Herstedvester Kirke omkring årsskiftet 1778/79 ud fra den tids traditioner, at der meget hurtigt efter en gårdmands død kom en ny og nødvendig arbejdskraft til som ægtemand. Ægteskabet var et arbejdsfællesskab, hvor manden på gården også havde et arbejdsfællesskab med de øvrige gårdmænd i byen. For netop denne gård findes i senere dokumenter vidnesbyrd om et arbejdsfællesskab med 3 andre gårdmænd, et arbejdsfællesskab, der fortsatte i hvert tilfælde frem til omkring 1830 – på trods af forslag om udskiftning og hjælp til udflytning i 1780-erne.

I dette ægteskab blev født – jf. den tidl. nævnte konfirmationsprotokol:

- Gottlieb Nielsen (opkaldt efter den afdøde ægtemand), født i 1779.
Han ses jf. FT 1801 at arbejde hos farbroren Lars Larsen på hans gård i Rødovre. Senere bliver han også gårdmand i Rødovre, idet han i 1828 i en alder af 48 år giftede sig med gårdmandsenken Kirsten Olsdatter, der var jævnaldrende med ham.
- Lars Nielsen, født ca. 1781.
- Hans Nielsen, født ca. 1782.
- Anders Nielsen, født ca. 1784 og
- Niels Nielsen, født i 1787 – omtalt tidligere i dette skrift 77.

Familiens sammensætning på gården ved folketællingen i 1787 så således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Niels Larsen	39 Aar gl. - gift 1. gang	Hørbonde og Selvejerbonde
Anne Larsdatter	40 Aar gl. - gift 2. gang	Madmoder
Anne Gothielsdatter	15 Aar gl. - ugift	Stiftatter af Konens 1. Ægteskab
Gothielp Nielsen	8 Aar gl. - dø	Børn af sidste Ægteskab
Lars Nielsen	7 Aar gl. - dø	
Hans Nielsen	5 Aar gl. - dø	
Anders Nielsen	3 Aar gl. - dø	
Niels Nielsen	1 Aar gl. - dø	
1 tjenestepige og 3 tjenestekarle – alle ugifte og i alderen fra 19 – 33 år.		

Da Niels Larsen overtog ansvaret for gården, indgik han som nævnt samtidig i det hidtidige arbejdsfællesskab med 3 andre gårdmænd i Vridsløselille.

Landbruget var dengang i god vækst med eksport til bl.a. Norge og England. Fra landets ledere var der et ønske om yderligere at fremme eksporten af landbrugsvarer, hvorfor man fostrede den tanke, at man ved at tilbyde gårdmænd støtte til *udflytning* af deres gård og i den forbindelse samle jorden mere hensigtsmæssigt kunne inspirere den enkelte til yderligere forbedring af egen jord med henblik på mere intensiv dyrkning. Dette blev kaldt *udskiftning*.

Blandt de 4 nederst på siden nævnte gårdmænd var der ikke den store interesse for dette initiativ. De ønskede, at fortsætte det hidtidige og traditionelle arbejdsfællesskab. Blandt de øvrige 4 gårdmænd i byen viste kun de 2 en vis interesse. Husmændene, hvoraf der på den tid var 19 i Vridsløselille, indgik ikke i forslagene til udskiftning og udflytning.



De 4 gårdmænds gårde, som Niels Larsen samarbejdede med, lå alle mod sydvest i landsbyen, som vist på dette kort fra 1830-erne, der gengiver forslaget til udskiftning.

På kortet er det Roskilde Landevej øverst og på den grå stribe (senere indtegnet) anlægges jernbane til Roskilde midt i 1840-erne.

Gård nr. 6 og tilhørende marker er markeret med rød pil og stjerne.

Mange forhandlinger og skrivelser frem og tilbage med centraladministrationen pågik i 1770-erne, 1780-erne og 1790-erne.

Ved et møde i 1783 erklærede de fire mænd, nemlig Søren Andersen, Niels Larsen, Albret Nielsen og Søren Johansen

... , at de i eet og alt henholdt dem til bemeldte forening og afhandling uden at forlange nogen opmåling eller forandring i den skete deling.

Året efter i 1784 er de alle medunderskrivere på denne skrivelse:

Underdanigst
Pro Memoria!

Efter Det Høj Kongelige Rentes Kammeres Ordre, tillige Hans
 Excellence Hr. Geheime Raad og Amtmandens, til Hr. Regimentsskriver Nørager, til os undertegnede
 Hr. Major Nørager, til os underdannede Berørte i Wridolose Lillo
 Bys paa Kjøbenhavn Amt, at imod Sogtandsmaaler til sin
 tilfældighed somaar, gjældte til bliv os til stor befæringsgjæld,
 i os om befæringsgjæld, da vi sundlige Gaardberørte i Bonalder
 Wridolose Lillo, som enige om at bejødte os om Stort, Warde,
 og Luge, i Stille og Skole, Allersjæld, om Skole, som det paa Luge
 forlangte, som er indført, af gangen; Berørte, og Bonalder, til Wridolose
 som med Hr. Enige, Det Høj Kongelige Rentes Kammeres, Høved, og
 ville gjennemføre, som Høved for os, at bliv fri og forstærket for
 indførelse, og Stilling, til Gud Gjør os bedre Lide paa forstærket
 til for gangen, og nogle for ind for Stille, til Hr. Gjør os ind for
 Gud vilde indførelse, Luge der ind, til indførelse, og
 Luge, det Høj Kongelige Rentes Kammeres, fri i Høved til os ind
 indførelse og Højgjørelse, Resolution, som er indførelse
 Luge, som;

Det Høj Kongelige Rentes Kammeres;
 indførelse
 og
 Allersjæld
 Luge

Wridolose Lillo
 den 7. Marts 1784.

Jørgen Under den Høved Luge SHS NIS
 Hans Gjør os ind for Albert Nørager
 Luge Luge - 1784 N. 1784.

Den transskriberede udgave af dette brev er:

Underdanigst Pro Memoria! [til erinding]

Efter Det Højkongelige Rentekammers ordre, tillige Hans Excellence Hr. Geheime Raad og Amtmandens, til Hr. Regimentsskriver Nørager, til os undertegnede

Beboere i Wridsløselille Bye paa Kiøbenhavns Amt, at imødtage Landmaaler til nu tilstundende foraar, Hvilket vil blive os til stor besværing helst, i denne besværlige tiid, da vi samtlige Gaardbeboere i bemelte Wridsløse Lulle, ere Enige om at beholde vores Jorder, Marker og Enge uskiftet og delet. Allerhelst, [da] den Mand, som det [for] saa længe siden forlangte, er ved Døden afgangen, Beder og bønfalder, vi øvrige der som melt Er Enige, Det Høj Kongelige Rente Kammer Naadigst, ville Have den store Naade for os, at blive frie og forstaaende for udskiftning og Deeling, til Gud Giver os bedre tiid paa Vexten, End vi forgangen aar og nogle forned har haft, vil vi Gierne med En God villie underdanigst tage der imod. Vi underdanigst haaber og troer, det Høj Kongelige Rente Kammer seer i Naade til os med En Naadig og Højgunstig Resolution, henlever med alldybste Soumission [underkastelse].

Skrivelsen er formentlig forfattet af den stedlige præst.

Niels Larsen har selv skrevet under, hvilket langt fra alle kunne dengang, som en blandt

Det Høj Kongelige Rente Kammers underdanigste og Allerydmygste tienere.

Foranstående er fundet i bogen: *Kilder til landboreformerne i Wridsløselille 1771 – 1801* af Frits Beck Kristensen.

Niels Larsen døde i november 1794 inden de endelige drøftelser for/imod udstykning og evt. udflytning af gårdene var afsluttede. Disse fortsatte til et stykke ind i 1800-tallet.

Niels Larsens blev 45 år gammel og hans skifte kan læses her:

[Arkivalieronline \(sa.dk\)](#)

Københavns Amtstue, Skifteprotokol for Københavns Amts Rytterdistrikts 1. halve distrikt. Skifteprotokol 1794-98, opsl. 47.

I skiftet kan bl.a. ses, at Anne Larsdatters lavværge er hendes bror gårdmand Jens Larsen fra Brøndbyvester. For børnene indgår som formynder to af Niels Larsens brødre, Lars og Hans, gårdmænd fra Rødovre.

De arveberettigede børn er alle som nævnt i folketællingen fra 1787 på side 93.

De 5 børn arver hver 250 rd., Anne Larsdatter i alt 1250 rd., hvilket viser, at gården må have været veldrevet og med stort overskud. Sidst i 1700-tallet var for gårdmænd generelt en stor opgangstid.

Kort efter skiftet, der er fra sidst i november 1794, giftede Anne Larsdatter sig for 3. gang og nu med Poul Hansen. Hun var på dette tidspunkt 47/48 år gammel og han var ca. 32 år gammel. Der blev ikke født børn i dette ægteskab.

Folketællingen for 1801 optegner familien på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Poul Hansen</i>	<i>38 aar gl. - gift 1. gang</i>	<i>Bonde og Gaardbeboer</i>
<i>Anna Larsdatter</i>	<i>54 Aar gl. - gift 3. gang</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Hans Nielsen</i>	<i>19 Aar gl. - ugift</i>	<i>Børn af [hendes] 2. Ægteskab</i>
<i>Anders Nielsen</i>	<i>17 Aar gl. - do</i>	
<i>Niels Nielsen</i>	<i>14 Aar gl. - do</i>	
<i>1 tjenestekarl, ugift og 39 år gl. + 1 tjenestepige 27 år gl., gift, men forladt af manden.</i>		

De få tjenestefolk skyldes formentlig, at der nu er voksne sønner, der indgår i bedriften.

Anne Larsdatter døde ca. 1802. Her er ikke nogen kirkebog til at hjælpe med præcis datering og ej heller noget skifte da der i Anne Larsdatters 3. ægteskab ikke blev født børn.

Anne Larsdatter blev, som hendes 2 tidligere ægtemænd, bisat fra Herstedvester Kirke. Hun blev ca. 54 år gammel.

Dette foto fra noget ind i 1900-tallet viser Tranemosegård på en vinterdag og set fra Store Vejleådal. Stuehuset til venstre kan endnu ses i Vridsløselille.



Poul Hansen giftede sig hurtigt igen, nemlig med Kirsten Pedersdatter og deres kendte børn fremgår af dette skema, nederst:

De foran omtalte ægteskaber og det videre forløb omkring ejerskabet til Tranemosegård er her vist i en mere skematisk oversigt, fra Gothielp Nielsen i 1769 købte gården af Morten Bendtsen og ca. 100 år frem.

❖ **Gothielp Nielsen** (1736 - nov. 1778) ~ **Sidse Pedersdatter** (ca. 1741 - okt. 1773)

[viet 1768 eller -69]

- Maren Gothielsdatter (1769 - 1854),
- Anne Gothielsdatter (1772 - 1836). Gift med Peder Sørensen.

❖ **Gothielp Nielsen ~ Anne Larsdatter** (ca. 1748 - ca. 1802)

[viet 15. februar 1775 i Brøndbyvester K]

- Sidse Gothielsdatter (maj 1777, død før 1787)

❖ **Anne Larsdatter ~ Niels Larsen** (1748 - 1794).

[viet omkring årsskiftet 1778/79 i Herstedvester K]

- Gothielp/Gottlieb Nielsen (1779 - .?.),
- Lars Nielsen (1780 - .?.),
- Hans Nielsen (1782 - .?.),
- Anders Nielsen (1785 - .?.),
- Niels Nielsen juni 1787 - februar 1841. Møller og husmand i Taastrup Valby.

❖ **Anne Larsdatter ~ Poul Hansen** (1763 - 1825).

[viet omkring årsskiftet 1794/95 i Herstedvester Kirke]

- Ingen børn i dette ægteskab.

Ægteskabet

❖ **Poul Hansen ~ Kirsten Pedersdatter** (1774 - 1855)

(viet i 1802 eller 1803)

- Anne Poulsdatter (1804 - .?.), opkaldt efter den afdøde ægtefælle Anne Larsdatter.
- Abelone Poulsdatter (1809 - .?.),
- Johanne Poulsdatter (1812 - .?.),
- Maren Poulsdatter (1817 - .?.).

Hun giftede sig i 1843 med Knud Sørensen og (efter hans død) i 1855 med Peder Larsen. Maren Poulsdatter og hendes 2 ægtemænd fortsatte driften af Tranemosegård.

Forældrene til Niels Larsen var

Lars Hansen, ca. 1710-1772, og **Elsebeth Larsdatter**, ca. 1714-1796.

Hans forældre er ikke fundet og heller ikke deres vielse.

Gården lå i det oprindelige Rødovre og havde før år 1718 tilhørt Vartov Hospital, men var blevet mageskiftet til Kronens ejendom. En opgørelse af ejendomme fra 1718 viser, at der i Rødovre dengang var 14 gårde og 6 huse. På side 89 om sønnen Niels Larsen er skrevet lidt mere om gårdens beliggenhed.

Lars Hansen overtog/fæstede gården i 1736. Gårdens tidligere ejer var død og enken afstod gården da hun havde giftet sig med en anden gårdmand i Rødovre og flyttede til hans gård. Denne enke hed Margrethe Sørensdatter og en søster til hende hed Johanne Sørensdatter.

Lars Hansen giftede sig med Johanne Sørensdatter – formentlig i sommeren eller efteråret 1736. På dette tidspunkt bestod gården af et 6-fags stuehus med loft og 37 fag udhuse uden loft over.

I dette ægteskab blev født disse børn:

- Kirsten, født i 1737, lever i nov. 1741 (jf. morens skifte) og i marts 1755 ved lillesøsteren Dorthes dåb, men er ikke med i 1783 ved farens skifte.
- Niels, født og død i 1740;
- Bente, født i maj 1741. Giftede sig i 1774 med gårdmand i Rødovre Søren Rasmussen. Hun døde i 1815.

Johanne Sørensdatter døde kort efter fødslen af datteren Bente i 1741. Hun blev ca. 33 år gammel. Jf. skiftet bestod gården på dette tidspunkt af et 3-fags stuehus med loft og 30 fag udhuse uden loft.

Lars Hansens giftede sig kort efter Johanne Sørensdatters død med Elsebeth Larsdatter (ca. 1714-96). Hendes forældre var Lars/Lauritz Hansen og Anne Ibsdatter, der blev viet i Glostrup Kirke i 1699. Elsebeth Larsdatters dåb er ikke fundet hverken i Glostrup eller Rødovre Sognes kirkebøger. Hendes vielse har været i 1741, men i hvilken kirke er ikke fundet. I dette ægteskab blev født:

- Lars Larsen (opkaldt efter farfaren), født i juli 1742 og levede frem til 1814. Han overtog gården efter faren. Se videre på side 99, nederst.
- Johanne Larsdatter (opkaldt efter den tidligere afdøde ægtefælle til Lars Hansen), født i oktober 1744 og død i august 1745. (I kirkebogen er morens navn ved hendes dåb indskrevet som Elsebeth *Jørgensdatter*, men jeg tillægger dette at være en fejl fra præstens side.)
- Hans Larsen, født i april 1746 og død i august 1749.
- Lars Larsen (opkaldt efter morfaren), født i april 1747, død februar 1749.
- Niels Larsen, født i marts 1749 og døbt samme måned – umiddelbart efter at hans lillebror Lars (født i 1747) var blevet begravet og 5 måneder før hans bror Hans blev begravet. Arvefæstegårdmand i Vridsløselille og gift med Anne Larsdatter. Beskrevet fra side 89.
- Hans Larsen, født i marts 1751.
- Peder Larsen, født i marts 1753. Blev arvefæstegårdmand i Brøndbyvester.
- Dorthe Larsdatter, født i marts 1755.

Lars Hansens gård i Rødovre var siden 1718 en fæstegård under kronen.

Ved kongen Christian VII's tronbestigelse i 1766 blev gården sammen med mange andre gårde og husmandssteder på Vestegnen overgivet til bønderne som arvefæste (en art selveje). Dette initiativ havde sin baggrund knap 20 år tidligere, hvor Christians farmor Sophie Magdalene, gift med Christian VI (død 1746), havde bosat sig på Hirschholm Slot. I årene 1759-61 overgav hun bønderne deres gårde på godsets jorder i Hørsholm til arvefæste og hun blev således en pioner inden for landbo-reformerne midt i og sidst i 1700-tallet.

I årene 1763-68 fulgte Københavns Magistrat efter da man indførte arvefæste på Bidstrup Gods ved Roskilde – nutidens Skt. Hans Hospital.

Baggrunden for dronning Sophie Magdalenes initiativ var, at gårdene på hendes gods ikke formåede at give overskud – dronningen konstaterede at skatter og afgifter ikke blev betalt. Det var dårlige tider for landbruget og armoden var omfattende.

Efter råd fra en holstensk godsejer, der havde god indsigt i succesfulde omlægninger af driften på gårdene i hertugdømmerne, påbegyndte hun afvikling af gårdene på rentabel vis. Hoveri blev erstattet af en pengeafgift. Ved initiativet håbede man på en gavnlig indflydelse på bøndernes evne og vilje til at forbedre agerbruget

I 1766 gav Christian VII fæstebønderne vest for København arvefæsteskøder, der fulgtes af udskiftning af jorderne og tilbud om hjælp til udflytning af gårdene.



Christian VII's far var død i 1766, hvor Christian netop var blevet konfirmeret året før i en alder af 16 år. Samme år som han blev konfirmeret blev Christian forlovet med sin kusine Caroline Mathilde af Storbritannien, for året efter at blive viet til hende (uden dog nogen sinde at have mødt hende og vielsen skete ved stedfortræder).

Nogenlunde samtidig Miniature af Christian VI og Caroline Mathilde, malet af Andreas Thornborg.

For Lars Hansens gård nr. 2 i Rødovre By betød denne ændring, at han fik skøde på sin gård – hidtil havde han haft en fæstekontrakt.

I skøde- og panteprotokollen for 1767 står dette beskrevet således:

Skøde for Bonden Lars Hansen udi Rødovre Sogn og Bye under Kiøbenhavns Amt, paa Hands paaboende Gaard No. 2, som skylder af Hartkorn Ager og Eng Aate [otte] Tønder, Fire Skiepper, Tre Fjerdingskar .?. Alb., Skov . Tø., 1 Fk., .?. Alb. Det øvrige af dette Skøde er i alt eenslydende med Bonaventura Larsens paa folio 692 foran indførte Skøde til Regimentskriverens underskrift og Amtmandens attestation inf. Men Rentekammerets paategning er saaledes lydende:

Samme Skøde paa anførte Gaard, som i Krigsfordebogen og Landmaalings Matriculen af Anno 1686 haver det foran beskrevne No., bliver efter Kongelig Allernaadigste Resolution af 6 Maj 1766 herved Ratificeret.

RenteCammeret af 12 Febr. 1767.

Dette var den specifikke tekst i skøde- og panteprotokollen for Lars Hansens gård, men da der samtidig er skrevet en stor mængde tilsvarende skøder, blev der i hvert skøde i skøde- og panteprotokollen henvist til – og indskrevet i det endelige skøde for hver enkelt – den generelle og for alle gældende tekst fra skødet for bonden Bonaventura Larsen. Denne generelle tekst kan læses på folio 692 i skøde- og panteprotokollen.

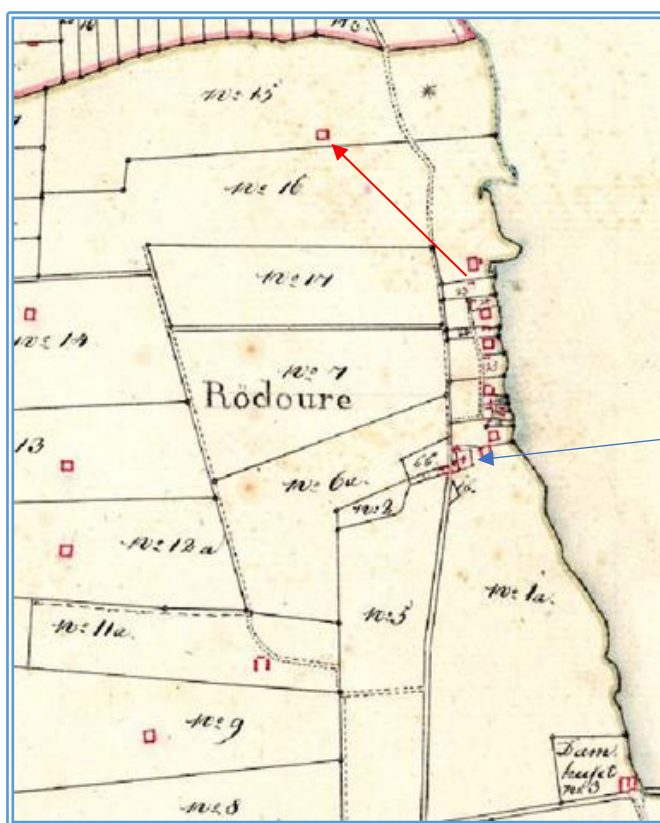
I transskriberet udgave kan læses på siderne 101 og 102 i dette skrift.

Faren Lars Hansen døde, som nævnt tidligere, i januar 1772. Han blev begravet den 9. januar og jf. kirkebogen skete begravelsen *med liigprædiken*. Når dette specifikt nævnes i kirkebogen skyldes det, at der er betalt ekstra for begravelsen, hvilket vidner om at den begravedes familie har haft råd til en ekstra service fra præstens side. Og denne ekstraydelse skulle der så betales for idet en sådan ydelse indgik i præstens løn.

Hustruen Elsebeth Larsdatter fortsætter ejerskabet frem til 1783 i uskiftet bo, hvor skiftet efter ægtemandens blev gennemført. Sønnen Lars (født 1742) havde allerede ca. 10 år før farens død tjent på og fra 1772 overtaget ansvaret for driften af Nørregård. Han fik overdraget gården uden arv til sin søskende.

I skiftet fra 1783 er alle de børn, der endnu lever, noteret således med nogle af mine tilføjelser:

1. Lars Larsen, 42 år gl.
Ved skøde i 1783 fik han overdraget gården mod at sørge for sin mor, så længe hun levede. Øvrige arvinger fik intet, da Lars havde tjent på og haft ansvaret for gården i samfulde 21 år forud for 1783 og derved havde et tilgodehavende på 350 rdl.
Lars Larsen var gift 2 gange. Først med Barbara Jensdatter, der døde i 1790 – også efter en barnefødsel – og derefter i 1790 med Birthe Eriksdatter.
2. Niels Larsen, 34 år gl. Gårdmand i Vridsløselille. Omtalt fra side 89.
3. Hans Larsen, 32 år gl. Ungkarl. Tjener hos birkedommeren i Ballerup. Gifter sig til gård i Rødovre i 1788 ved ægteskab med Johanne Pedersdatter.
4. Peder Larsen, 30 år gl. Gårdmand i Brøndbyøster og gift med Anna Olsdatter.
5. Dorthe Larsdatter, 23 år gl. Ugift, men gifter sig i 1783, med gårdmand Christen Jensen i Ejby, Glostrup Sogn.
6. Bente Larsdatter fra Lars Hansens 1. ægteskab, gift med gårdmand i Rødovre Peder Sørensen, Pedersborg Gård – samme navn som på en gård i Risby, som en anden gren af slægten ejede.
Dvs at samtlige børn, der lever frem til voksenalder, bliver gårdmænd eller gift med en gårdmand.



Ved udskiftningen i Rødovre, der påbegyndtes i 1779 valgte sønnen Lars Larsen et være med blandt de første til at flytte ud.

Dette kort er fra 1817 og det ses, at gården nu er flyttet ud til sin nye placering ved den senere anlagte Nørregårdsvej og nordøst for søen i Schweizerdalsparken. Se også kort på næste side.

Den firlængede gård havde 40 fag, hvoraf de fleste var 3 fag i dybden.

Rødovre Kirke lå dengang sydligst i byen.

Nederst til højre på dette kort ses *Damhuset*, der i dag svarer til *Damhus-kroen*.

Lars Larsen, der fra 1783 var formel ejer af gården, giftede sig samme efterår med Barbara Jensdatter.

I folketællingen for 1787 er familien beskrevet på denne måde:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Lars Larsen	45 Aar gl., gift	Bonde og Gaardbeboer
Barbara Jensdatter	32 do, do	Hustru
Lars Larsen	1 do	Deres Barn
Johanne Pedersen	10 do	Beslegted
Lars Pedersen	5 do	Do
Elsebeth Larsdatter	74 do, Enke	Mandens Moder

Her ud over 3 tjenestefolk

Hans mor boede fortsat på gården som aftalt ved skiftet i 1783.

Gården blev udflyttet, reelt mest nybygget, idet kun få materialer fra den tidligere gård blev benyttet. Lars Larsen har selv i et dokument fra 1789 beskrevet gården på denne vis – mit uddrag i skematisk form:

<u>Stuehus mod nord.</u> 12 fag med loft overalt Stolper af eg, bjælker af fyr	Dagligstue, 3 fag Kammer, 1 fag Bedstestue, 3 fag	Skorsten og bageovn, 1 fag Bryghus, 3 fag Pigekammer, 1 fag
<u>Østre længe.</u> 14 fag	Hølade, 4 fag Gennemkørselsport, 2 fag Vognskur, 2 fag	Lade, 3 fag Tærskelo, 3 fag
<u>Søndre længe.</u> 11 fag	Stald, 5 fag Tærskelo, 2 fag	Lade, 4 fag
<u>Vestre længe.</u> 14 fag, 9 alen [5½ m] i dybden	Tærskelo, 2 fag 2 lader, 3 fag og 2 fag Gennemkørselsport, 2 fag Tørvehus, 2 fag	Fårehus, 1 fag Karlekammer, 1 fag Huggehus, 1 fag
<u>Udhus + Brønd:</u> 10 alen dyb, af eg med vippe og beslag.		

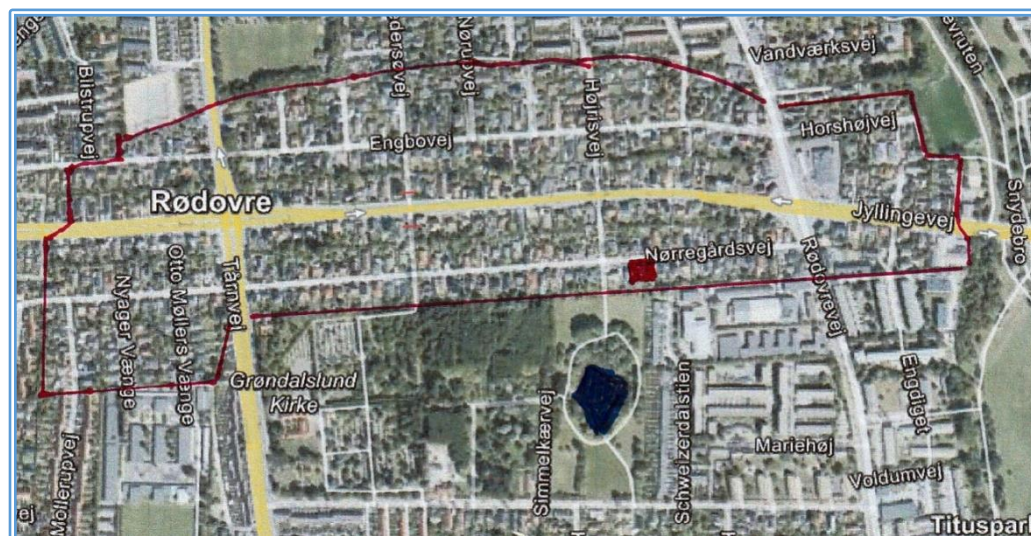
Lars Larsens 1. hustru Barbara Jensdatter døde allerede i april 1790 og han giftede sig igen ½ år senere med Birthe Eriksdatter.

Lars Hansens hustru Elsebeth Larsdatter døde den 18. maj 1796 i en alder af 83 år. Hun blev begravet fra Rødovre Kirke den 22. maj – også med *Lügprædiken*, som der står i kirkebogen.

Lars Larsen døde i juli 1814 og hans enke Birthe Eriksdatter døde i september 1826, hvorefter deres søn Niels Larsen overtog gården fra 1827.

Niels Larsen døde i 1855, hvorefter hans enke giftede sig 2 gange hurtigt efter hinanden.

Foto af gården, formentlig fra omkring 1910 (nedrevet i 1920-erne), set fra nordøst:



Gårdens samlede areal var midt i 1800-tallet på små 45 hektar og strakte sig – set på et nutidigt kort – over det på kortet her viste areal.

Nørregårds beliggenhed er vist med rød firkant.

Parken sydvest for gården med en sø er Schweizerdalsparken.

Generel tekst for skødet i 1767. Konkrete talangivelser er ikke medtaget.

Skjøde for Bonden Bonaventura Larsen udi Hvidoure Sogn og Bye under Kiøbenhavns Ampt, paa hands paaboende Gaard No . . . som skylder af Hartkorn Agger og Eng: . . Tønder, . . Skiepper, . . Fierdinkar, . . Album; Skov: . . tøn, . . fjk, . . album.

Udi Allerunderdanigst følge af Hands Kongelige Maiestæts allernaadigste Resolution datt. 6^{te} Maj indeværende Aar og mig derefter fra Højloflig Cammer Collegis tillagde Ordre af dato 28 passato [forrige måned: juni] gjør ieg Hans Jørgen Dahl, Kongl. Mai^{ts} Regiments-skriver over Kiøbenhavns Rytter District hermed vitterligt, at ved Høistbemelte Kongl. Resolution er uden nogen betaling, afstaaet og afhændet, ligesom og hermed aldeles afstaaes og afhændes fra meerhøistbemelte Hands Maist. og Kongel. Arve Successorer udi Regieringen til Bonden Bonaventura Larsen og hands Arvinger den under Kiøbenhavns Ampt og Rytter District liggende og hidtil af hannem i Fæste havende Gaard i . . . Sogn og Bye af Hartkorn Agger og Eng og Skovskyld er . . , hvilken Gaard med ald dends tilliggende Agger og Eng, Fæegang, Tørveskiær paa overdrift, i Eene Marker eller fælleds Marker, efter Skov og des angaaende udgangne Forordninger og i sær angaaende Tørveskiær efter Placat af 20 December 1758, alt som hand det hidtil i fæste haver haft og nu til Stædet ligger; sampt tilligget haver og dertil med rette bør ligge, intet deraf i nogen maade undtagen; bemelte Bonaventura Larsen og hands Arvinger eller hvem hand og de dertil paa lovlig maade gjør berettiget, skal nyde, bruge og beholde til evindelig Eiendom, saa at de derover paa lovlig maade frie maae disponere som hand og de best veed, vil og kan, saa og samme Gaard deele og afhænde udi 2, 3 eller flere Parter, ligesom for got befindes; dog paa følgende Conditioner:

1.

At hand og hands børn samt Efterkommere af Mandkiønnet, som til Bondestanden henhøre, forbliver paa godset, og ej uden allernaadigst tilladelse og Pas sig derfra maa begive, da med Mandskabet paa Godset fremdeles som forhen forholdes, efter de om Land Militien nu udgangne eller herefter udkommende Forordninger.

2.

Jagten samt over- og under-Skoven bliver Hands Kongl. Majestæt fremdeles forbeholden, da denne Gaards Eiere der imod skal nyde sædvanlig Udviisning [anvisning, dekret] saalænge Skoven samme kand afgive og de efter kommer hvad i henseende til levende Gierdes plantning og vedligeholdelse nu befalet er eller herefter befalet vorde.

3.

Ligeledes forbeholdes Hands Maistæt at lade gjøre saadanne Indhegninger i Skoven til unge Træers plantning og opelskning, som den nye Indretning ved Forstværnet maatte udfordre, imod at stædets Besiddere, saalænge grunden til Skovens fremvekt under Indhegning forbliver, nyde billig [rimelig] gotgiørelse for saa mange Høvders græsning, som det indhegnede Stycke da vorde ansadt til, efter der over engang for alle tagen Taxation af uvillige [uvildige] Mænd som herudi skal tiene til bestandig Regel og Rette-Snoer.

4.

Hvor det og ved bemelte Forst Indretning indtreffer, at Strimler af Skoven gaar ud i Bøndernes Agre og Enge med viidere, eller tvert imod, at Strimle af Bøndernes Agre eller Enge gaaer ind i Skoven, og det altsaa, for at gjøre det indhegnede Stycke Skov en Regulier Figur maatte være fornøden at bytte noget Skov-Jord bort imod noget af Bøndernes Ager eller Eng, bliver Stædets boesiddere eller Eiere i lige maade forbunden saadant uforhindret at indgaae, saasom derved alle tider skal vorde iagttaget, at Eieren herudi nyde paa sin siide fuldkommen Erstatning uden Tab eller Skade, til hvilken Ende og alle saadanne forekommende Tilfælde, forud for Rente Cammeret anmeldes og efter befindende der afgøres.

5.

Fremdeeles forbeholder Hands Maiestæt udi hver Hoved-deel af ovenbemelte Forst Indretning fornødne Bygge Pladser, nemlig: Til et Huus for en Planteur paa 40 alen i længden og bredden, og til 2 á 3 Huuse for Skov-vogtere hver paa 16 á 20 alen i længden og bredden; frie og uden nogen Afgift eller Erstatning i henseende til dets ringhed.

6.

Gaardens Ejere skal udi rette tiid af Gaardens Hartkorn erlegge ej alleene alle nu paa budne og herefter paabydende ordinaire eller Extraordinaire Skatter og Contributioner, men end og sædvanlig Landgilde og Tiende-Penge, der, ligesom anførte Contributioner, hefter paa Stædet som faststaaende afgifter, hvorfra saavel som for Restancer deraf, Hands Maist. udi Gaarden, dens Besætning og ald dens Tilliggende, frem for alle Pandthavere og Creditorer, bestandig skal være og blive prioriteret.

Til hvilken ende sampt til alle og enhvers Efterretning dette Skiøde strax og inden 14 dage efter at det er udgivet, skal læses til Kiøbenhavns Districts Birketing, og udi dend der holdende Pandte-Protocol indføres; hvorimod Gaardens nu værende og efterkommende Besiddere, uanseet de blive Self Eiere, dog fremdeeles ikun svare Consumption og Folke Skatt ligeved Fæstebønder.

7.

Bemelte nuværende og efterkommende Eiere af Gaarden gjøre Hoverie eller svare Hoverie Penge fremdeles som hidtil, dog ikun saalænge indtil samme hoverie nu med første vorder regleret og fastsadt, som da paa dette Skiøde skal vorder skrevet til rettesnor saa vel fra Gaardens Eiere, som vedkommende Kongel. Betiente og det som da udi Hoverie- eller Hoverie-Penge omfatter; herfter ligeledes paa Gaarden under samme forbindelse, som udi nest foregaaende 6te Post anført er.

8.

Videre skal Eieren i proportion af Gaardens størrelse ligesom andre bønder og Selv Eiere, og som forhen, være forbunden at gjøre Tieneste med heste, vogne og folk saavel ved vejene, som Kirckernes og skolernes reparation, ordineerede Klap-Jagter, item [ligeledes] at oprense og vedligeholde Mølle og andre Aaer, sampt svare Delinquent, Douceur og Mestermanspenge med videre efter loven og Forordningerne.

9.

De efter Bonaventura Larsen følgende Ejere af Gaarden, skal hver for sig, saasart de tiltræde Stædet, erlægge til Hands Maiestæts Casse Een Rigsdaler af hver Tønde Hartkorn i Recognition, som paa det den nye Ejere af Sælgeren meddeelede Skiøde antegnes og afskrives af vedkommende oppebørsels Betient, og førend saadan afskrivning derpaa findes, maae Rettens Betiente det ingenlunde læse eller protocollere til Ting, eller saadant Skiøde ansees for gyldigt.

10.

Naar Gaardens nuværende eller Efterkommende Ejere finde for got at deele Gaarden med tilliggende Eiendomme paa allerede anførte maade, og samme saaledes Styckeviis eller visse Parter deraf vil sælge eller afhænde maae saadant skee med det Kongel. RenteCammerens foreviidende og samtykke. Og bliver da ved saadan Deelings Skiøde at iagttage, at Skatter, Afgifter og Rettigheder altiid følger og bestandig hæfter paa hver vedkommende Pant.

Dette saaledes i allerunderdanigst følge Allerhøistbemelte Kongel. Allernaadigste Resolution og mig tillaget Cammer-Colegiu ordre under min Haand og Segl udstæde Skiøde, som efter samme allernaadigste Resolution bemelte Bonde Bonaventura Larsen frie og uden nogen betaling enten for Stempletpapier eller i andre maader, bliver at udlevere, insinueres [overleveres] Amtmanden Herr Cammer Herre Baron Juell Wind til Attestation.

Regimentskriver-Stuen i Kollekolle dend, 16 Juli 1766

H. J. Dahl

Forældrene til Anne Larsdatter var

Lars Mortensen (ca. 1690-1751) og **Maren Jensdatter** (ca. 1723-1799).

Lars Mortensens fødsel omkring 1690 er ikke fundet præcist da der for Brøndbyvester ikke er kirkebøger før 1730, men har været i Brøndbyvester, hvor forældrene havde en fæstegård, som han senere overtog.

Forældrene var gårdmand Morten Rasmussen (født omkr. 1650 – død ca. 1720) og Anne Pedersdatter (ca. 1652-1736). De havde giftet sig den 4. marts 1688 i Glostrup Kirke.

Mere om forældrene på side 110.

Gårdens beliggenhed har med stor sandsynlighed været ca. ved den røde pil på dette kort, der er fra 1780 – i den sydøstre del af Brøndbyvester.



Lars Mortensen anslås at være født omkring 1690 ud fra den kendsgerning, at han overtager faderens fæste på gården i Brøndbyvester omkr. 1718-1721. Han kan meget vel have giftet sig på dette tidspunkt, men det er ikke til at finde noget præcist om dette.

Fra 1730 er han med sikkerhed gift med **Anne Pedersdatter** (ikke at forveksle med hans mor), som han jf. kirkebogen i Brøndbyvester får sønnen Hans med i 1734, der døde som helt lille og i 1738 sønnen Peder, der også døde umiddelbart efter fødslen.

Hustruen Anne Pedersdatter døde i november 1745.

I hustruen Anne Pedersdatters skifte kan læses, at der ikke var livsarvinger; ingen af ægteparrets børn har altså levet frem til 1745.

I skiftet er desuden nævnt, at gården i Brøndbyvester var på 5 fag stuehus og 16 fag udhuse. Dette er en lille gård, af størrelse en såkaldt ½-gård. Forældrenes gård var en 1-gård, hvoraf Lars' bror Ole senest omkring 1731 havde overtaget den anden halvdel af gården.

Jordarealet svarede – jf. opgørelsen ved udlægningen sidst i 1700-tallet – til omkring 30 hektar, der indtil udflytningen lå som spredte arealer rundt i hele sognet.

Umiddelbart efter hustruens død giftede Lars Mortensen sig med **Maren Jensdatter**. Vielse er ikke fundet, men det kan have været i Brøndbyvester, hvorfra der ikke er indførsler i kirkebogen fra 1743-53.

Maren Jensdatters fødsel og fødested er ikke fundet og dermed ej heller hendes forældre, men hun blev født omkring 1723 ud fra den alder, der er angivet i FT 1787 og ved hendes død i 1799.

Dette ægteskab varede kun ca. 6 år, idet Lars Mortensen døde juni 1751 i en alder af omkring 60 år – bedømt ud fra hans skifte og registrering af boet samme år.

Med hensyn til børn i dette ægteskab fremgår de alene af skiftet efter deres far, da der som nævnt oven for ikke er ført kirkebog i Brøndbyvester for årene 1743-53. Disse børn var:

- Anne, født i 1748 og død ca. 1802 i Vridsløselille; omtalt tidligere fra side 90.
- Jens, født i 1750 og død i 1817. Han giftede sig (også) med en Anne Pedersdatter og overtog den fædrene gård i 1776.

Børnenes formynder ved skifteforretningen var deres farbror Olle Mortensen, der også var gårdmand i Brøndbyvester på den anden halvdel af den oprindelige gård.

I skiftet efter Lars Mortensen kan læses, at gården er angivet til 4 fag stuehus og 17 fag udhuse – det samme som i 1745 ved hans 1. hustrus død. Gælden i boet overstiger vurderingerne af indboet og der bliver intet til fædrene arv.

Enken Maren Jensdatter giftede sig 2. gang sidst i 1751 med Lars Povelsen (hans 1. ægteskab.), der ved skiftet var hendes lavværge.

I dette ægteskab blev der ikke født børn.

I 1766 besluttede Kong Christian VII ved sin tronbestigelse, at gård- og husmænd på bl.a. Vestegnen skulle overdrages deres ejendomme til arvefæste/selveje, hvilket bl.a. betød, at de ikke længere skulle skrives i diverse fæsteprotokoller, men fik deres ejerskab noteret i skøde- og panteprotokoller.

For Lars Povelsen er denne indskrift som her gengivet:

Skøde for Bonden Lars Povelsen udi Brøndbyewester Sogn og Bye under Kiøbenhavns Amt, paa hands paaboende ½ Gaard No 11, som skylder af Hartkorn Ager og Eng Fem Tønder, Toe Skiepper, Toe Fierdingkar, .. Album; Skov: .. Tø, .. Skp, .. Fj, .. Alb.

Det øvrige af dette Skøde ere alt enslydende med . . .

og her følger så hele teksten som er gengivet på siderne 101 og 102.

Samme Skøde paa anførte Gaard som udi Krigs Jordebogen [fra 1718] haver det foran beskrevet, men efter Landmaalings Matriculen af Anno 1686 er halvdelen af No 9, bliver efter Kongelig allernaadigste Resolution af 6 Maj 1766 herved Ratificeret. Rente Cammeret d. 23. febr. 1767.

Skødet har hele 9 underskrifter.

I Skøde- og Panteprotokollen står umiddelbart efter denne tekst en helt tilsvarende for bonden *Ole Mortensen* – bror til Lars Mortensen. Hans gård fik senere navnet *Ragnesminde*, der har lagt navn til Ragnesminde Alle i den nuværende Brøndby Kommunes nordvestre hjørne, hvor gården lå.

9 år efter overdragelsen til arvefæste (i 1776), hvor Lars Povelsen og hans hustru Maren Jensdatter er henholdsvis 54 og 53 år gamle og 25 år efter deres indgåelse af ægteskab, beslutter de at overdrage gården til sønnen Jens af hendes 1. ægteskab.

Teksten i Skøde- og panteprotokollen rummer dels et ganske kort skøde, men derefter en kontrakt, der rummer ægteparrets 'pensionsbetingelser', deres aftægt/underhold. Denne kontrakt, der også bandt en evt. kommende ejer af gården, ser således ud i transskriberet udgave:

Contract

Hvorefter ieg underskrevne Laurs Povelsen, Gaard Mand i Brøndby Wester, afstaaer min tilhørende Eiendoms Gaard, som er den halve Deel af No: 11, bestaaende af Hartkorn 5 Tdr. 2 Skp, 2 Fjk. til min [sted] Søn Jens Laurson, nemlig:

1. *Gaarden imodtager Jens Laurson ligesom den ved fratrædelsen forefindes, med Bygning, Besætning, Vogne, Plove, Harver og Kreaturer samt Indhave Boe, undtagen følgende Poster, som ieg og min Kone forbeholder os til brug og nytte vores Livstiid, saasom:*
 1. *Skal Jens Laurson være forpligtet at oprette 4^{re} Fag Huus for os til fornøden og frie Beboelse vores Livstiid, forsynet med fornøden Loft, Vindver, Dørre, Skorsteen og Jern Kakkelovn.*
 2. *forbeholder vi os at modtage af Boed saasom:*
 - a. *Vores Seng med tilhørende Senge Klæder og Omhæng.*
 - b. *En Kiste med vores Gang Klæder og Lin Tøj.*
 - c. *En Jerngryde, 1 Bord, 1 Bænk, en Stoel, 1 øll Fierding, 1 Ballie og en Strippe eller en Spand.*
 - d. *En Koe, hvortil os gives frie Græs om Sommeren.*
2. *Skal Jens Laurson eller efterkommende Eiere af Gaarden være forpligtet at give os aarlig til hielp i vores nødtørftige [nødvendige] Underholdning:*
 1. *4^{re} Skp. Sæde Land i hver af Byens 3^{de} Marker saaledes at Vi aarlig kand have samme til Brug i de 2^{de} Marker, imod at den 3^{de} Mark er til fællid, hvilket Sæde Land Jens Laurson eller Gaardens efterkommende Eiere skal være forpligtet aarlig at Pleje og Saae samt Sæden deraf indtage i rette og bekvem Tiid, men*

Sæde Kornet tillægger ieg Selv, men naar een af os gamle ved Døden afgaar, nyder den efterlevende ikkun det halve.

2. Skal Jens Laurson eller efterkommende Gaardens Ejere være forpligtet at levere Os aarlig imellem Mortens Dag og Juul, et Feedt Sviin af 5 Slette Dalers Værdie eller og Penge derfor, og 6 forsvarlige Læs Tørv at levere os hver Sommer i rette Tiid i Huuset.
3. Da vores Datter [hustruens datter] Anne Laurson Datter, som er gift med Gothielp Nielsen i Wridsløselille, er bleven forsynet med saadan Udstyr, at hun eller Arvinger ei meere efter Vores Død skal have at fordre, men imod at Jens Laurson eller Gaardens paa den Tiid værende Ejere besørger Vores Liig til Jorden paa en Sømmelig og anstændig Maade efter Skik og Brug her i Eignen, beholder de igien hvad Vi maatte efterlade Os af foranførte os forbeholdne Boehauge med videre.
4. Skiødet med derpaa gaaende Omkostninger med Stempleet Papiir til Skiøde og Contract, Recognition, Expedition og Tinglæsning med hvad videre Omkostninger derpaa maatte udfordres, betaler Jens Laurson alt uden noget dertil af mig at fordre.

Datum Brøndbye Wester den 22 Januarij 1776

Såvel Lars Povelsen som Jens Larsen underskriver sig alene med forbogstaver.

Maren Jensdatters søn Jens (26 år gammel), der nu formelt har overtaget gården, er i skødet nævnt som *Landsoldat* og står dermed til rådighed for landet i tilfælde af krig. Han er endnu ugift, men giftede sig i februar 1781 med (endnu en) Anne Pedersdatter.

Denne Anne Pedersdatter var født i august 1763 og ved vielsen derfor kun 17½ år gammel, hvilket krævede *kongebrev* med godkendelse af vielse. Jens Larsen var 14 år ældre.

Hun var gårdmandsdatter fra Brøndbyvester.

Ved udflytningen i 1780-erne og 1790-erne valgte ca. halvdelen af gårdene i Brøndbyvester at flytte ud og de fleste af disse udflytninger var til arealer syd for landsbyen – ned mod Køge Bugt til det område, der i dag er Brøndby Strand.

Jens Larsens gård, der også blev flyttet sydpå, fik ved udflytningen nyt matrikelnummer: 15 og blev af familien navngivet til *HØEHOLM* (lokalt navn for et engområde, se kort på side 90) – et navn, der bl.a. blev medindskrevet i kirkebogen ved tvillingernes dåb i 1795.

I 1782 flyttede den unge familie ud til den nye matrikel nr. 15 ca. 2½ km syd for deres hidtidige bolig i den sydøstre del af landsbyen Brøndbyvester.

I folketællingen fra 1787 er den samlede familie noteret på denne vis – på 2 forskellige steder i tællingen – hvilket viser, at Maren Jensdatter og Lars Poulsen ikke flyttede med ud til Høeholm. De blev boende i selve Brøndbyvester By i det hus, som hendes søn Jens i kontrakten ved overtagelse fra 1776, havde forpligtet sig til at lade opføre som aftægtsbolig.

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Jens Larsen	38 Aar gl, gift	Bonde og Gaardbeboer
Anne Pedersdt.	24 do, do	Kone
Lars Jensen	5 do	Deres Børn
Peder Jensen	3 do	
Povel Hansen	23 do	Tjenestekarl, National Soldat
Karen Pedersdatter	19 do	Tjenestepige [vist nok søster til Anne]

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
Lars Poulsen	64 Aar gl, gift	Husmand
Maren Jensdt.	65 do, do	Kone

Jens Larsens udflyttede gård kom til at ligge på det areal, der er vist på kortet til højre. Gården er indtegnet med røde streger og navnet *Jens Larsen* kan læses på kortet. Selve gårdbygningen lå ca. midt på arealet – ved s'et i fornavnet *Jens*.

Øverst under matr.nr. 15 står: 810.590 □alen = ca. 32 hektar.

Vejen fra Brøndbyvester mod syd, der følger vestsiden af matr.nr. 15, hed senere *Midlergårdsvej* og dele af denne vej kan endnu ses på kort over området, der i dag er blevet opdelt af 2 øst-vestgående motorveje, dels lige syd for Brøndbyvester, Holbækmotorvejen, dels lidt nord for matr.nr. 15, Køge Bugt Motorvejen. Nederst på kortet er det Gl. Køge Landevej (svagt gul lig) og på strandarealet dengang blev ved udskiftningen bibeholdt fælles græsningsarealer.

Ved udflytningen måtte familien acceptere, at børnenes skolegang kom til at ligge 2½ km gåtur frem og tilbage til rytterskolen i Brøndbyvester.

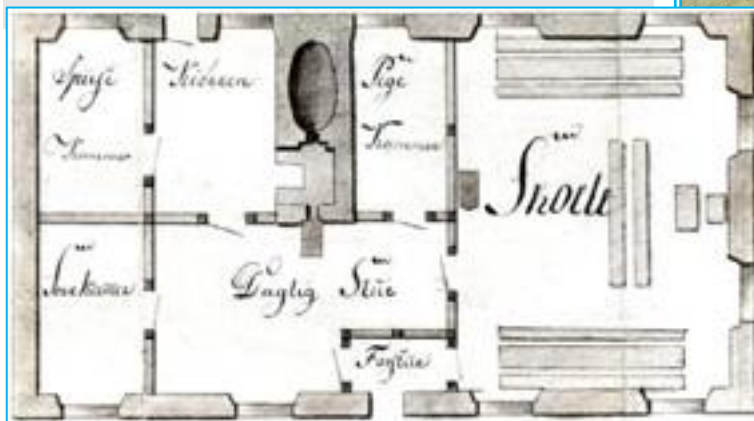
I 1720-erne blev der på Kong Frederik VI's foranledning bygget 19 rytterskoler i Københavns Amt – på landsplan i alt 240 rytterskoler.

De var alle ens og målte godt 13 x 7½ m. De første skoler havde stald i højre side af tegningen (nederst), men denne blev senere inddraget til en større skolestue. I denne rytterskole i Brøndbyvester gik Jens og hans søster Anne i skole og senere Jens' børn.

På denne hjemmeside: [Frederik IV's Rytterskoler \(thorshoj.dk\)](http://FrederikIVsRytterskoler.thorshoj.dk) står der meget om Rytterskoler, og dette om undervisningen:

Ud over læsning af katekismus, bibelen og salmerne, som absolut var det vigtigste, skulle børnene også lære det 'hvormed de i sin Tid kunne tjene Konge og Fædreland'. Ønskede forældrene, at børnene også skulle undervises i skrivning og regning, måtte de dels betale ekstra for det, men dels forudsatte det også, at skoleholderen besad den nødvendige viden og færdighed til at kunne forestå en sådan undervisning.

Det var ikke altid en selvfølge.



Der var undervisningspligt for børn over 5 år og indtil de 'bestod' den obligatoriske konfirmation. Konfirmationen var forudsætningen for, at barnet eller den unge kunne komme ud at tjene eller få arbejde og uden at være konfirmeret kunne den unge heller ikke blive gift og stifte familie.

Det samlede antal børn i sønnen Jens' ægteskab og som moren Maren Jensdatter og stedfaren Lars Poulsen på nærmeste hold har fulgt var:

- Lars, født i september 1782 og død i 1847. Opkaldt efter farfaren Lars Mortensen.
Han blev arvefæstegårdejer af Midlergård i Brøndbyvester.
- Peder, født i februar 1785 og opkaldt efter morfaren.
- Johanne, født juni 1789 og død 1½ år senere i januar 1791.
- Johanne, født i juni 1792,
- Tvillingerne Ole og Anne, født i maj 1795.
Ole blev arvefæstegårdejer af Stenkildegård i Brøndbyvester.
- Anders, født i juli 1798 og død i 1858.
Han fortsatte ejerskabet af Høeholm og giftede sig med Kirsten Jensdatter.

Ved gennemgang af disse 7 noteringer om børnenes dåb har det undret mig, at børnenes mormor Maren Jensdatter ikke i bare et tilfælde indgik som personen, der 'bar barnet' ved dåben eller 'holdt huen', hvilket ofte var et meget nært familiemedlem, da barnets mor ikke deltog i barnedåben grundet at hun dengang blev betragtet som 'uren' de første 40 dage efter selve fødslen.

Har moren mon været svagelig?

Ved dåbshandlingerne i denne familie var det i flere tilfælde den lokale præsts datter, der 'bar barnet', medens morens søster, Maren, ofte indgik som den, der 'holdt huen' ved dåben.

Lidt om dåbstøj og dåbsgilder jf. Dansk kulturhistorisk opslagsværk.

Barnets dåbstøj kaldtes kristentøjet og det bestod af svøb og trøje samt en svøbeliste. Denne var en lang tøjstrimmel, som svøbtes stramt om barnet for at støtte det. Desuden havde barnet en kjole, der var lukket for neden som en pose, kaldet en kristenpose. Tøjet kunne være af kulørt uldent stof eller – hvis man havde lidt bedre råd – af silke pyntet med bånd og rosetter.

Da der dengang var megen overtro, kunne der også være indsyet amuletter.

Få dage efter fødslen blev der holdt barselsgilde, hvor byens kvinder kom og lykønskede og beundrede barnet. Barselsgildet var et sammenskudsgilde, hvor kvinderne kom med mad (ofte suppe og grød) i barselspotter. Derudover kom de med kager og drikkevarer.

Ved barselsgilderne var det skik, at man lavede sjov med mændene, bl.a. ved at man forsøgte at tage deres hat eller endog deres bukser.

For Jens Larsen og den udflyttede familie sker der det tragiske i 1790, at et lyn slår ned i nogle høstakke tæt ved gården og ilden breder sig til den nybyggede gård, som han ikke har overvejet eller nået at få forsikret. Det var dengang ikke almindeligt, at bygninger var forsikrede. Blandt gårde var det dog ved at brede sig, mens det for husmandssteder var sjældnere.

Jens Larsen skriver – med hjælp formentlig fra den lokale præst – dette bønsskrift til myndighederne:

Underdanigst Pro-Memoria:

Den bedrøvelige Vandheld, som Natten imellem d. 15. og 16. forrige Md. ramte mig, at Torden slog ned i mine indhøstede Høe- og Sædstakke, at Ilden fortærede ikke aleneste dem, men endog min heele Gaard, jeg for 8 Aar siden ved Udskiftningen i Brøndbyvester opbyggede, gav mig allerunderdanigst Dristighed at nærme mig til hans Kgl. Majestæt med skriftlig Begæring, om nogen Hjælp og Lindring i denne min store Nød.

Min Begæring havde den Virkning, at 5 af de kgl. Personer rækkede mig Haanden med en Gave af 10 rdr, for hvilken jeg findes allerskyldigst taknemmelig.

Men da det skønnes lettelig [let forståeligt], at denne Gave ikkuns lidet erstatter min lidtte Skade, der overgaar 800 Rdr, nødsages jeg til at andrage min store Nød for det højkongel. RenteKammer Collegium, og bøndfalder underdanigst, at det høje Collegium ville i Naade andrage min store Vandlykke for Kongens milde og

faderlige Hjerte, at jeg kunne nyde Understøttelse til min Gaards Opbyggelse, og jeg med Kone og 3 smaae Børn have Livsophold.

Underdanigst

BrøndbyWester d. 10. October 1790,

*Jens Larsen paa Gaarden Høeholm
under BrøndbyWester*

Amtmanden J. Nørager anbefaler Jens Larsens andragende med disse ord:

Man skulle underdanigst indstille, om han paa Grund af Omstændighederne og den slette Forfatning, han er geraadet udi, kunne forestilles til hjælp i Gaardens Opbyggelse 100 Rdr. af den Kgl. Casse, 40 Stk. saugskaarne EegeStolper fri og uden Betaling samt 2 Skovlæs Bøg til Hæle [pæle] af Skoven, hvilket ved herhos at remittere Jens Larsens Ansøgning til høje Godtbefindende indstilles.

Jens Larsen tilstås med dette andragende 80 rigsdaler til hjælp til genopbygning.

Jens Larsen fik i august 1791 brandforsikret sin genopbyggede gård og den er i taksationsprotokollen beskrevet på denne vis:

1. *Een Stue Bygning, 11 Fag Lang, 3 Fag dyb, klinede Vægge og Straae-Tag. Indrettet til 2de Stuer, eet Kammer, Kiøkken og Brøggers med aaben Skorsteen og Bager Ovn, Malt Kiølle og een Høe Lade med Loft over Værelserne.*
2. *Een Bygning til Øster, 8 Fag Lang, 3 Fag dyb, klinede Vægge og Straae-Tag. Indrettet til Høe Lade og Foer Loe, Stald, Lade og Loe og Kiørsels Port.*
3. *Een Bygning til Sønder, 11 Fag Lang, 3 Fag dyb, klinede Vægge og Straae-Tag. Indrettet til Loe, Lade og Tørve-Huus.*
4. *Een Bygning til Vester, 9 Fag Lang, 3 Fag dyb, klinede Vægge og Straae-Tag. Indrettet til Lade, Vogt Skuur, Høe Lade, Faarehuus, Karle Kammer, Hugge-Huus og Durchkiørsels Port.*
5. *I Gaarden een Brønd med Karm og Vippe. I Værelserne een Jern Bielægger Kackelovn.*

I bogen *BRØNDBYVESTER – historien om en landsby der voksede*, skriver forfatteren Henning Sørensens dette om gårde og deres opdeling på den tid:

I 1700-tallet var den typiske Brøndbyvester-gård på 30 fag, dvs. at der i bygningens bindingsværk var 30 lodrette stolper. Man havde som regel 8-10 heste, men kun et par køer. Det var altså først og fremmest agerbrug, man dyrkede. Til gengæld var der som regel nogle grise på gården, som kunne forsyne beboerne med mad, og ofte en hel del får, der sørgede for ulden til det hjemmegjorte tøj. I stuehuset kom man ind gennem en forstue, til det rum, hvor bageovnen og skorstenen var. Ved siden af lå bryggerset, hvor der lå en indmuret kedel og ofte en maltkølle til brug for ølfremstillingen. Derefter kom et kammer og huggehuset. På den anden side af forstuen, var der indgang til en stue, der både blev brugt som spise- og opholdsstue og til soveværelse. Den 'fine' stue, som lå ved siden af, blev kun brugt ved særlige lejligheder. Her var der trægulv og nogle steder malede paneler på væggene.

Gårdene i Brøndbyvester har formentlig også haft en vis indkomst ved at sælge varer på torvene i København.

Til højre er det Valbykoner på Gl.Torv, 1910.

Gården Høeholms brand i 1790 var ikke den eneste ulykkelige begivenhed for familien i denne tid.

I maj 1795 brændte det hus i landsbyen Brøndbyvester, hvor hans mor og stedfar boede og som Jens Larsen ved sin overtagelse af gården i 1776 havde forpligtet sig til at bygge til aftægt for dem. Også dette hus har han måttet bekoste genopførelsen af.



Maren Jensdatter døde i april 1799 i en alder af 76 år og Lars Povelsen døde i december 1800 i en alder af 78 år.

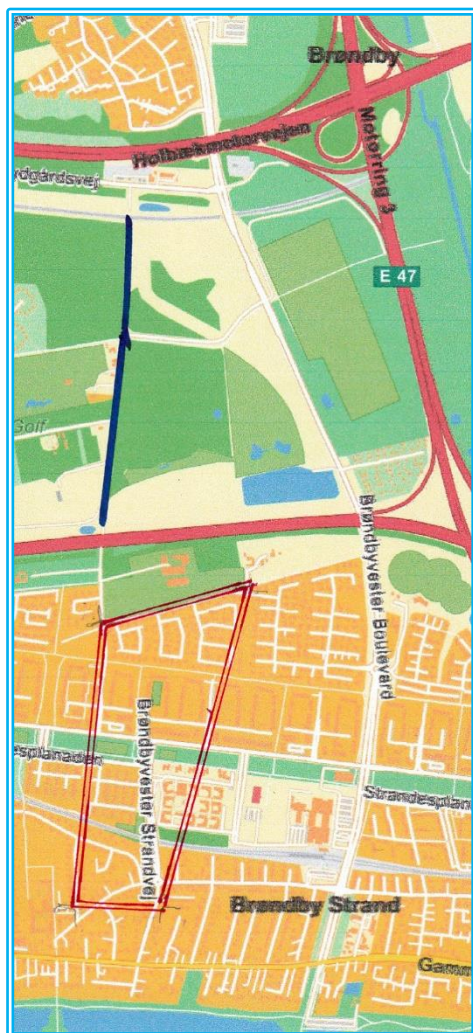
Middelalderetiden dengang var for begge køn omkring 45 år.

Begge blev begravet fra kirken i Brøndbyvester, hun i april måned og han i december måned.

Foto fra midt i 1900-tallet af gården Høeholm set fra nord og med Køge Bugt i baggrunden.

Vejen til højre er Midlergårdsvej.

Gården var på dette tidspunkt ændret til gartneri.



Nutidigt kort med gården Høeholms samlede areal indtegnet. Den oprindelige nordlige del af Midlergårdsvej er vist med blå. Denne vejs fortsættelse syd for Køge Bugt Motorvejen er i dag benævnt Ulsøparken.

Brøndby Strand S-togsstation (svag blå linieføring) ligger ved Brøndbyvester Boulevard.

S-banen til Brøndby Strand blev indviet i 1972 og 4 år senere fortsat til Hundige for i 1983 at gå helt til Køge. Bebyggelsen *Kisumparken* (det meste af denne) ligger på den oprindelige matr.nr. 15.

Morten Rasmussen og Anne Pedersdatter

Morten Rasmussens fødsel anslår jeg til at have været omkr. 1650.

I en alder af ca. 30 år i 1681 overtager han i Brøndbyvester et fæste på en gård og formentlig omkring dette tidspunkt giftede han sig 1. gang med Kirsten Andersdatter. Dette ægteskab varede kort, idet hun døde i maj 1687 (jf. skifte fra 2. juni 1687).

Skiftet rummer ikke navne på børn og i fald der har været født børn i ægteskabet er disse døde før maj 1687.

Første sikre kirkebogsnotat om Morten Rasmussen er fra Glostrup Sogns kirkebog (denne strækker sig tilbage til 1676), vielser:

1688, *Domín. Invocavit* [4.marts] *bleff Morten Rasmussen een Enchemand af Brøndby Vester ægteviet her udi Glorsdorph Kirche til Anne Pedersdaatter, som var gl. Peder Hansøns Daatter aff Avedøer* [Avedøre], og *tiente hos Ole Larsøn ibidem.*

Anne Pedersdatter blev født omkring årsskiftet 1651/52 jf. den præcise alder, der blev indskrevet i kirkebogen ved hendes død (se nederst).

Forældrene var gårdfæster Peder Hansen (ca. 1620-1705) og hustru Margrethe Nelausdatter (ca. 1634-1710). Han var gårdfæster først i Hvidovre, senere i Avedøre, hvor gården havde navnet *Toftegård*.

Anne havde 7 søskende, der nåede frem til voksenalder og her iblandt broren Nilaus Pedersen, der overtog Toftegård efter farens død.

Da Anne Pedersdatter ved vielsen var 38 år gammel, blev der nok ikke født ret mange flere børn end Lars og Ole, der er omtalt tidligere. Lars er i *Krigsjørdebogen fra 1718* anført som fæster af gården – måske har faren været sygdomsramt på dette tidspunkt.

Morten Rasmussens døde omkring 1720 jf. en indberetning fra amtet til Rentekammeret i foråret 1722, der lyder:

Lars Mortensen, Ryttergodsets vorned Fæster hands Fader Morten Rasmussens fra døde Gaard No. 9, som Enken med fornøden Besætning godvillig afstaar. Hartkorn 10 tdr. hartkorn, 5 Fj.kar.

Enken er moren Anne Pedersdatter, der blev boende på gården sammen med sønnerne Lars og Ole.

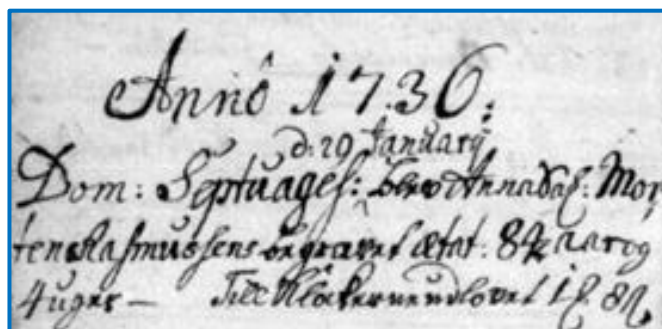
De godt 10 tdr. *Hartkorn*, der dengang var fordelt på små arealer rundt i sognet på henholdsvis gode og mindre gode jorder, blev jf. det senere opmålte areal til gården ved udlægningen sidst i 1700-tallet samlet til omkring 60 hektar, der blev delt mellem sønnerne Lars og Ole.

Jeg har ikke fundet noget skifte efter Morten Rasmussen, hvilket kan tyde på, der alene har været de 2 her nævnte sønner og de har så med deres far og mor internt aftalt overtagelsen inclusive broren Oles senere overtagelse af halvdelen af gården.

Ole Mortensen døde i 1774, hvor han blev noteret med alder 78 år og altså født ca. 1696.

Anne Pedersdatter døde i 1736 og hendes begravelse er indført i kirkebogen som vist her.

Dom. Septuagesima er dagens navn og henviser til den ottende søndag før påske, og det var så i 1736 den 29. januar. Og videre: *blev Anna Salig* [afdøde] *Morten Rasmussens* [hustru] *begravet ætat* [alder] *84 aar og 4 uger-*



Nederst står: *Till Klockeren udlovte 1 mark 8 skilling*, hvilket vidner om, at hun kom fra gode kår, der havde råd til at betale for særskilt ringning ved begravelsen.

Forældrene til Birthe Johanne Frederiksdatter var Friderich Jensen og Sara Marie Larsdatter

Friderich Jensen blev født i Dråby Sogn på det nordlige Hornsherred omkring 1. marts 1743 og døbt i Dråby Kirke den 3. marts.

Forældrene var Jens Michelsen og Birthe Hansdatter, der havde giftet sig i 1735. Faren var husmand og familien boede i det lille bysamfund med navnet *Skoven*, der lå ca. 6 km nord for godset Jægerspris ved den vestlige udkant af *Nordskoven*.

Før Friderich var i ægteskabet fødte disse børn:

- Ane, født i januar 1736 og død i februar samme år;
- Anne Marie, født i januar 1737;
- Michel, født i januar 1740.

Efter Friderich har jeg ikke fundet flere fødte søskende til ham.

Friderich Jensens konfirmation er ikke fundet i Dråby Sogn, men det kan være ham, der konfirmeres i 1764 i Gerlev Sogn lige syd for Dråby Sogn i en alder af ca. 20 år. Men i kirkebogen er alderen for konfirmanderne ikke indskrevet – alene navnet – så det er usikkert.

Friderich Jensen giftede sig i en alder af 31 år den 19. juni 1774 med Sara Marie Larsdatter. Hun var 22 år gammel. I kirkebogen er alene indført: *Ungkarl Friederich Jensen og Pigen Sara Marie LarsDatter*.

Sara Marie Larsdatter blev født i Gerlev Sogn i juni 1752 og døbt 18. juni i Gerlev Kirke.

Faren var Lars Jørgensen, morens navn er ikke fundet med sikkerhed. Før 1814 blev moderen til et barn normalt ikke nævnt i kirkebogen ved dåb.

Ad konfirmation er det formentlig Sara Marie, der konfirmeres i 1771 i Dråby Kirke – i en alder af knap 19 år, og det er så ved sin tjeneste i sognet, at hun møder Friderich Jensen.

Ægteparret Friderich Jensen og Sara Marie Larsdatter med deres børn kom til at leve i umiddelbar nærhed af og som fæstere under Jægerspris Slot.

Jægerspris Slot har fra midt i 1700-tallet set ud nogenlunde som på dette senere foto.



Slottet var dengang ejet af kong Frederik V og ved hans død overtaget af hans dronning Juliane Marie. Fra 1772 blev slottet overtaget af deres søn arveprins Frederik. Frederik V lod gennemføre mange landboreformer under ledelse af en dygtig inspektør.

I 1797 – året efter Frederik V's mors død – solgte arveprinsen Jægerspris Gods til kronen, og det var nu i en lang årrække kongeligt domæne, og der var her bl.a. et stort Schäferi (fårehold). I disse år (primo 1800-tallet) frasolgtes bøndergodset til fæsterne.

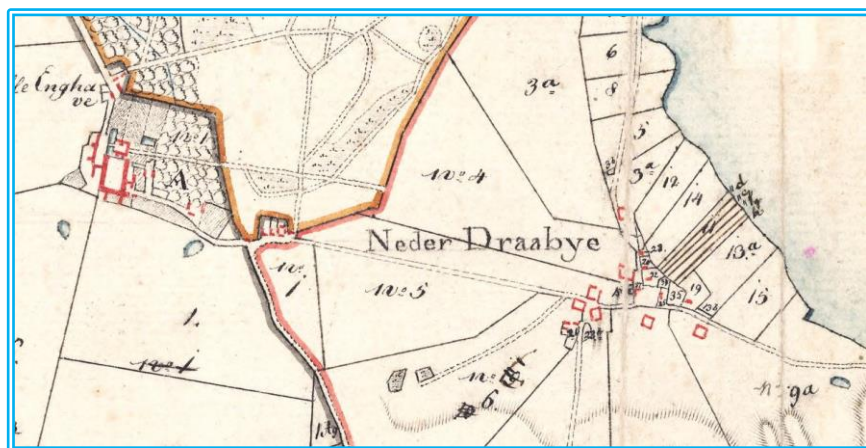
Slottet er nok mest kendt fra Frederik VII og grevinde Danner, der overtog det i 1854. Efter Frederik VII's død i 1863 overtog hun slottet, der ved hendes død i 1874 overgik til en stiftelse til fordel for *hjælpeløse og forladte pigebørn, især af Almuens*.

Pigerne skulle her få ophold, undervisning, opdragelse og uddannelse.

I ægteskabet mellem Friderich Jensen og Sara Marie Larsdatter blev født disse 10 børn:

- Jens, døbt 16. oktober 1774;
- Else Catharina, døbt 29. september 1776;
- Rasmus, døbt 28. marts 1779; skrædder og gift med Dorthe Nielsdatter;
- Anna Maria, døbt 16. januar 1782;
- Gabriel, døbt 15. januar 1786;
- Birte, døbt 18. april 1788 og død i marts 1791;
- Dødfødt søn i juli 1793;
- Birthe Johanne, døbt 31. august 1794, gift med møller Niels Nielsen, tidligere beskrevet fra side 80.
- Ole, døbt 1. september 1799.

Familien boede i Neder Dråby 2 km øst for Jægerspris Gods. Roskilde Fjord til højre på kortet.



Friderich Jensens beskæftigelse gennem årene kan aflæses via hans børns dåb, hvor barnets far og beskæftigelse var anført i kirkebogen. Mødre var kun sjældent indskrevet før 1814.

Ved sønnen Jens' dåb i 1774 er han benævnt *færgekarl*, hvilket må have været på datidens færge mellem Hornsherred og Frederikssund på den anden side Roskilde Fjord. Dette job kan han meget vel også have haft før han giftede sig, men så har han nok boet ved færgelejet, der dengang lå ved *Lundehuse* ca. ½ km syd for nuværende *Kong Frederiks Bro*.

Ved Else Catharinas dåb i 1779 er han benævnt *kudsk*. Ved de følgende børns dåb/begravelse benævnes Friderich Jensen med dette erhverv skiftende med erhvervet *husmand*. Erhvervet *kudsk* må have været for en af de overordnede ansatte på Jægerspris Gods, når der har været brug for ham og herudover har han så passet sin beskedne jordlod. Han fik aldrig et større stykke jord som husmand, men alene et hus med en større urtehave, hvilket fremgår af disse 2 uddrag fra fæsteprotokollen for Jægerspris Gods plus notatet, da han i 1799 ophører som fæster (se næste side).

Forestilling Angaaende Gaarde og Huuses Fæstere paa Jægerspris Gods fra 1ste Maj anno 1777 til d. 1 Maj 1778.

Nederdraabye.

Den gamle Semmen [Simon] Olsen, som formedelst Bryst Svaghed ej længere kand taale at forrette Ugedags Hoveriet, har begiert at afstaae sit Huus i Nederdraabye, . . . til Indsiddet Friderich Jensen, der til Land Soldat var for liden og til Gaardfæster ej tienlig, paa Condition, at den fratrædende og hans svage Hustru deres Livs Tiid skal nyde frie Huusleje hos hannem, samt et lidet stk Jord af Kaalhaugen at holde Kaal i. Huuset bestaar af 8 Fag Huus i nogenlunde god Stand, og fra 1ste maj 1777 af haver Friderich Jonæsen Hoveri og Huus Pengene; til Indfæstning proponeres [foreslås] Friderich Jensen at betale 4 rbd.

Familien Simon Olesen bestod på dette tidspunkt af 2 voksne og 1 barn.

Her er det interessant, at godsets bestyrer indskrifer en vurdering af Friderich Jensens egnethed som fæster på godsets jorder og at han tidligere er blevet vurderet for *liden* til at være soldat!

Fæste Brev for Huusm. Friderich Jensen.

Friderich Jensen af Jægerspris Gods bliver herved ifølge Forestilling og Resolution af 30te April 1778 stædt og fæstet det gade Huus i Nederdraaby som Simon Ollesen for-medelst sin Hustrues Svaghed til sidste afvigte 1 Maj 1777 til hannem haver afstan-den [afstået] paa Condition at denne fratrædende Simon Olesen og Hustrue deres Livstiid skal nyde frie Husleje hos hannem og at de strax et lidet stk. Kaal Jord med videre efter den imellem dennem oprettede Contract.

Huuset bestaaer af 8 Fag i nogenlunde god stand tillige med en derved beliggende Kaalhaug og staaer andført i Jægerspris Amts Jordebog . . .

This [dette] maa bemeldte Friderich Jensen hans Livs tiid nyde, bruge og i Fæste be-holde dette Huus med al sin rette Tillæggelse, naar hand stedse holder Huuset i god og forsvarlig stand, betaler afgiften fra 1 Maj 1777 af Aarligen og i rette Tider enten ifølge Jordebogen med Penge eller og han i steden for hoveri Pengene forret-ter Uge dags Hoveri lige som og til hvilket Stæd hand bliver anvist og beordret, for-valter omgangs-Rejser og Extra dage lige som de andre Huusmænd i Byen og paa Godset, i øvrigt retter sig efter Kongl. Lov og Forordninger, Viser sig hørig og Lydig imod Foresatte, som en HuusMand Gør og Bør, samt holder den med Formanden og Hans Hustru forandførte Contract og Løfte.

Til Indfæstning haver Hand betalt til hans Kongl. Højheds Casse 4 rd, Siger Fire Rigsdaler, som Jeg i mit Regnskab til 1 Maj 1778 haver allerunderdanigst beregnet det Høje Herskab.

Dette til Sted Fæstelse under min Haand og Segl.

H. Eschildsen

Ved Danmarks første folketælling i 1787, Neder Dråby, er familien indført således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Friederich Jensen</i>	<i>45 Aar gl, Gift</i>	<i>Bonde og Huusmand</i>
<i>Marie Larsdatter</i>	<i>35 do, do</i>	<i>Madmoder</i>
<i>Else Cathrine</i>	<i>10 Aar gl.</i>	<i>Barn</i>
<i>Rasmus</i>	<i>8 do</i>	<i>do</i>
<i>Anne Marie</i>	<i>5 do</i>	<i>do</i>
<i>Gabriel</i>	<i>2 do</i>	<i>do</i>

Sønnen Jens er nu ude at tjene på en gård i nabosognet Gerlev, hvor han er yngste tjenestekarl blandt 3 tjenestefolk.

I december 1799, hvor Friderich Jensen er 56 år gammel, må han opgive at leve op til sine forpligtelser ved fæstet og han overgiver sit fæstehus, *hvortil ej er Jord, men en liden Hauge* til Ole Andersen.

I den nye fæsters aftale indgår ingen forpligtelser til at have Friderich Jensen og hans familie boende, hvilket så må betyde, at familien er flyttet til et andet sted som lejere/indsiddere.

I folketællingen for 1801, Neder Dråby, er familien indført således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, Stilling i Familien
<i>Friederich Jensen</i>	<i>59 Aar gl, Gift</i>	<i>Indsidder og daglejer</i>
<i>Marie Larsdatter</i>	<i>49 do, do</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Rasmus</i>	<i>22 do og ugift</i>	<i>Skrædder</i>
<i>Birte [Johanne]</i>	<i>7 Aar,</i>	<i>Barn</i>
<i>Ole</i>	<i>2 do</i>	<i>do</i>

I denne folketælling er familien boende i Neder Dråby, medens familien ved sønnen Oles indskrivning i lægdsrullen i 1804 og i årene frem ses at bo i landsbyen *Skoven*, hvor Friderich Jensen voksede op.

Nogle år senere må de igen være flyttet til Neder Dråby, hvor de boede i fattighuset ved deres død.

Udsigt fra Færgelundens bakker ud over Neder Dråby med Jægerspris Slot i baggrunden.



Prospekt af Egnen om Jægerspris, 1782, af maleren Jens Juel, som på den tid gæstede egnen – sikkert med ophold på Jægerspris Slot.

Friderich Jensen døde den 14. juni 1824 i Neder Dråby i en alder af 81 år (i kirkebogen er skrevet 85 år gl.) og han blev begravet den 20. juni fra Draaby Kirke.

Sara Marie Larsdatter døde den 6. november 1828 i en alder af 76 år (her angiver kirkebogen hendes alder til 87 år). Hun blev begravet den 8. november fra Dråby Kirke.

Begge var ved deres død *fattiglemmer* og kan derfor have boet i fattighuset i Dråby nær kirken, men omkring fattigvæsenet er ikke bevaret arkivalier.

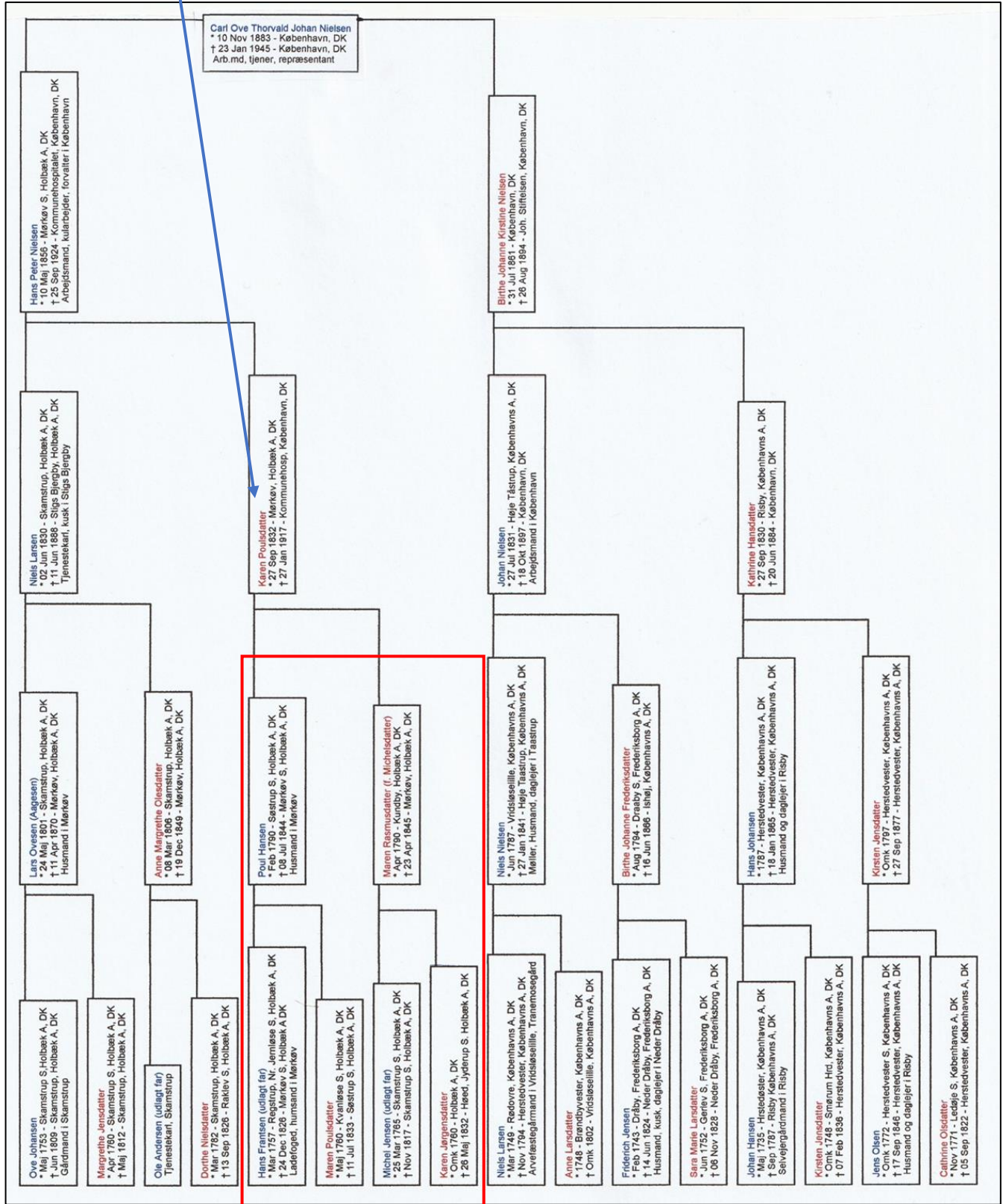
Friderich Jensens forældre (Jens Michelsen og Birthe Hansdatter) er søgt som døde i Dråby Sogn, men er ikke fundet her.

Dog har jeg et gæt på, at det kan være dem der er indført i kirkebogen som døde i henholdsvis 1767 og 1769, hvor der i 1767 er anført en *Michel Jensen* og i 1769 *Michel Jensen Enke* som døde. Men det er et gæt!

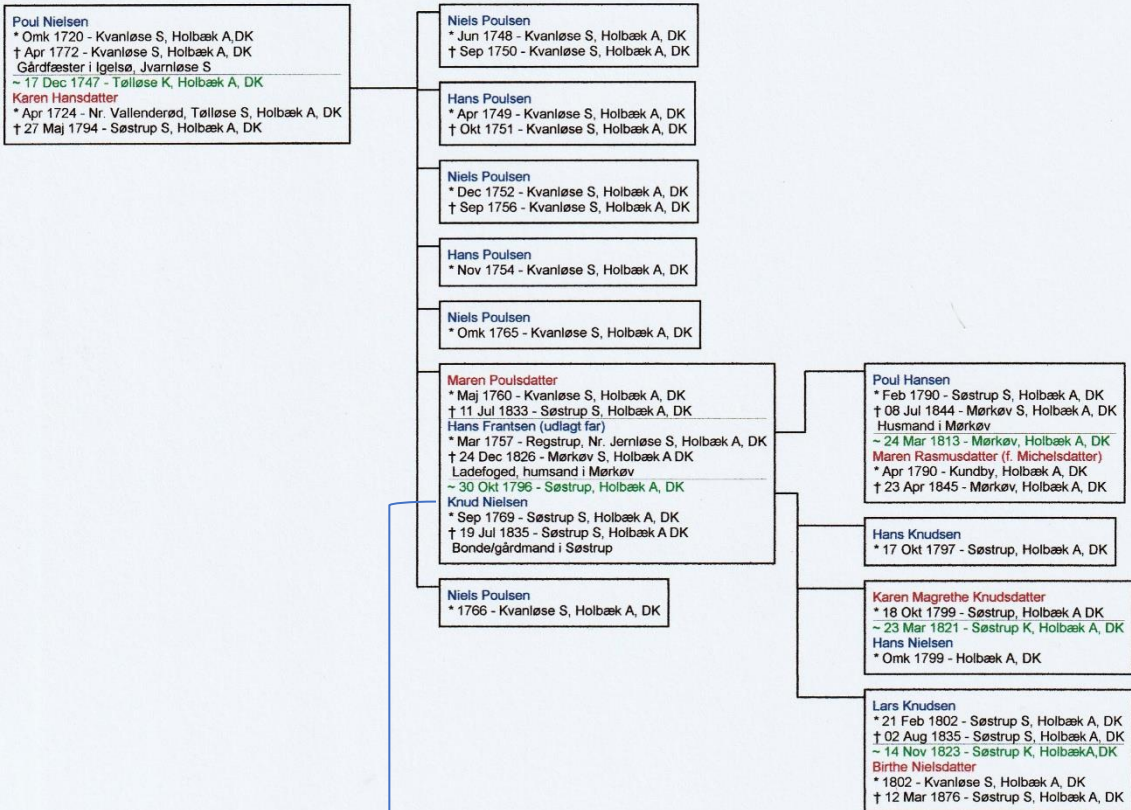
Dråby Kirke, hvor det ældste af bygningen stammer fra 1100-tallet.



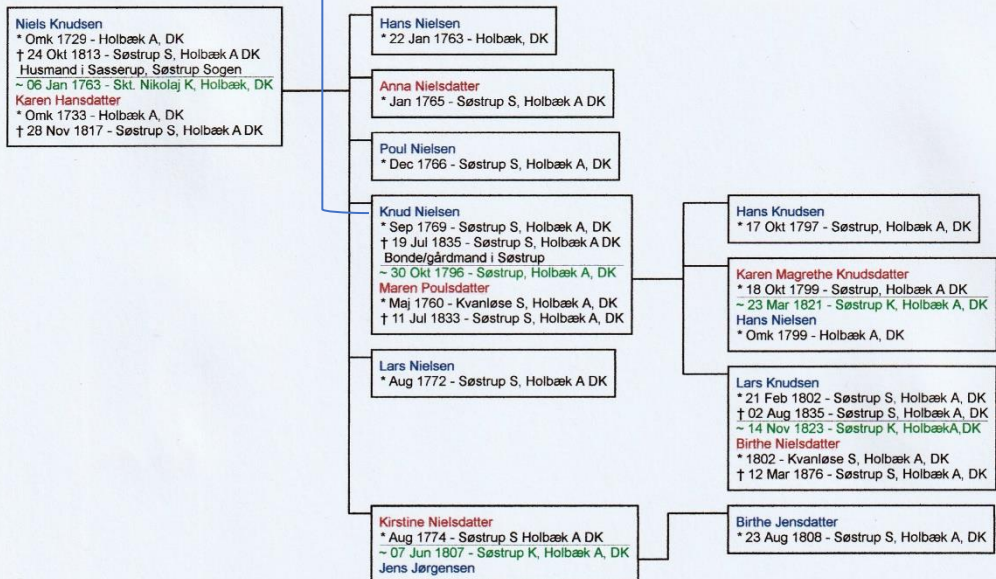
SLÆGTSOPTEGNELSER for Karen Poulsdatters aner.



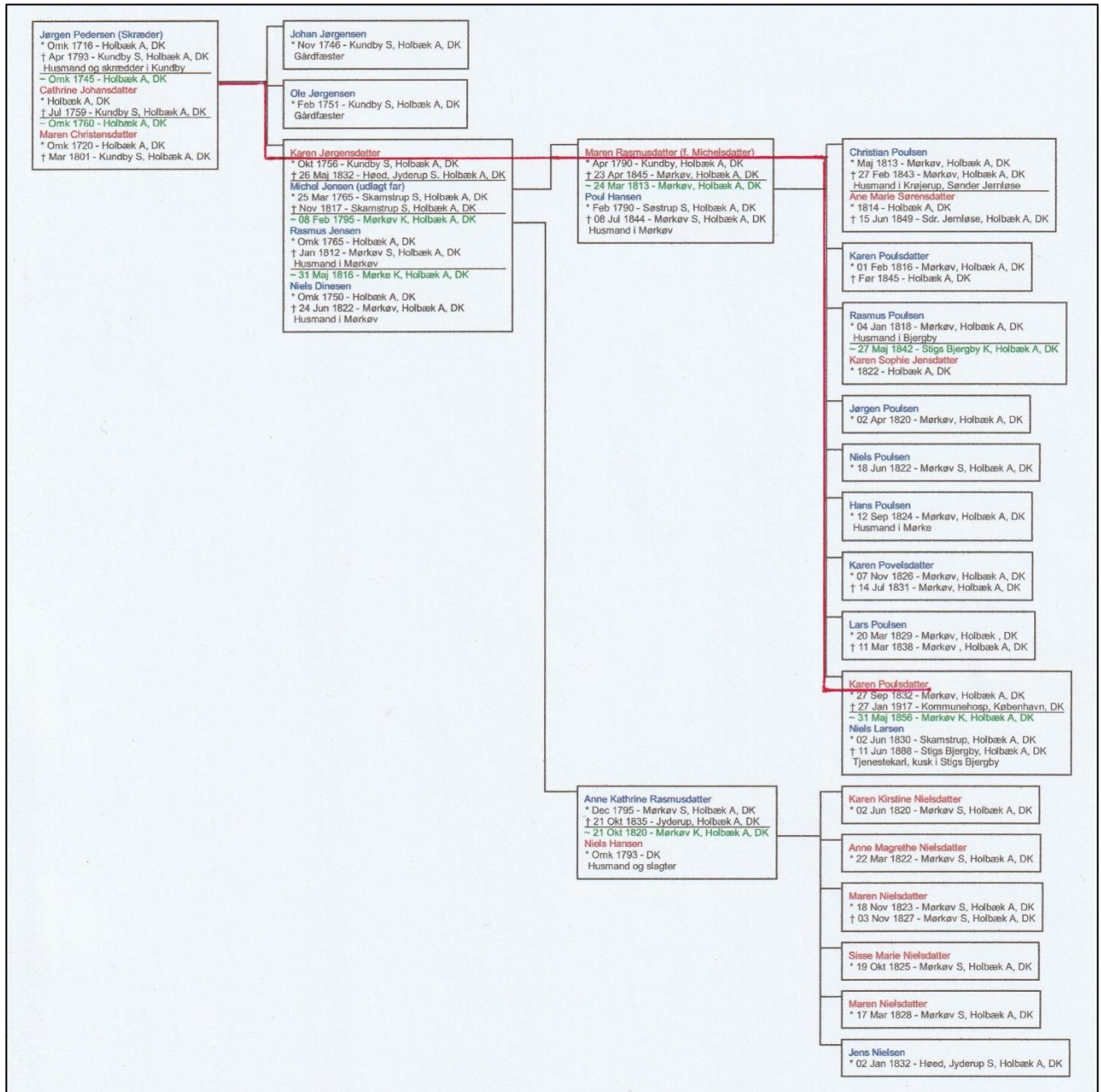
Efterslægtstavle for Poul Nielsen, 3 generationer



Efterslægtstavle for Niels Knudsen, 3 generationer



Efterslægtstavle for Skrædder Jørgen Pedersen, 4 generationer



INDHOLDSFORTEGNELSE

Efterslægtstavle for Poul Nielsen og Niels Knudsen , 3 generationer	116
Efterslægtstavle for Jørgen Pedersen, 4 generationer	117
Ægteparret Poul Hansen og Maren Rasmusdatter	119
Uddrag af fæstebreve	123
Husmænd ved udskiftningen	126
Ægteparret Maren Poulsdatter og Knud Nielsen	127
Knud Nielsen - fæstekontrakt 1801 for gården i Sasserup	133
Ægteparret Poul Nielsen og Karen Hansdatter	134
Ægteparret Niels Knudsen og Karen Hansdatter	138
Ægteparret Karen Jørgensdatter og Rasmus Jensen	140
Kort over Holbæk Kommune med markerede stednavne	144

Tekst i *kursiv* er benyttet til afskrift af trykte kilder (bøger og internet) samt til fremhævelse af enkelte ord – f.eks. et gårdsnavn.

Tekst i [...] er benyttet til ordforklaringer, flest fra *Ordbog over det danske Sprog*.

Denne tekst er benyttet til afskrivning/gengivelse af håndskrevne og transskriberede arkivalier og dokumenter.

Poul Hansen og Maren Rasmusdatter (født Michelsdatter)

Poul Hansen blev født i februar 1790 i landsbyen Sasserup i Søstrup Sogn 5 km sydvest for Holbæk og døbt den 24. februar i Søstrup Kirke.

Han blev hjemmedøbt og ved dåbens konfirmation er i kirkebogen indskrevet dette:

Uægte. Moderen Maren PoulsDatter tiendte til Nyt boe [hos] Lars Thomsen i Holløse [1 km syd for Søstrup By], men givet Barsel hos sin StivFader Hmd. Christen Mauritzen i Sasserup.

Ved Daaben blev udlagt BarneFader Hans Frantsen, som tiendte til Nyt boe bemeldte Sted.

Gmd. Niels Jensens Hustrue af Sasserup bar frem til Daaben.

Test.: Jørgen Johansen, Niels Jensen, Hans Larsens og Jørgen Michelsens og Christen Nielsen Hustruer - alle af Sasserup.

Døbt under GudsTjenesten. NB første ? . . . Anm[meldt]. paa Løvenb[borg Gods] d. 8.

Martii for Forv. Lindholm. NB. Barnet døbt Onsdagen i Fasten d. 24. Februarii.

Den biologiske far Hans Frantzen var født i 1757 i Nr. Jernløse Sogn Sogn lidt syd for Søstrup Sogn. Da de to ikke gifter sig, har jeg valgt her kun at notere nogle få facts om ham.

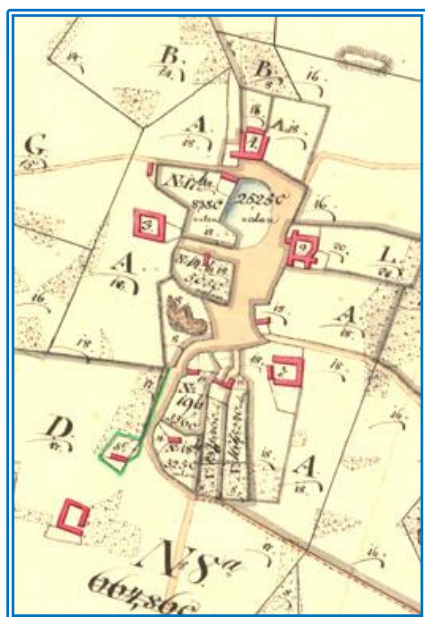
Hans forældre var husfæster Frands Sørensen (omk. 1724-1774) og hustru Christiane Christensdatter (omk. 1729-1767).

Hans Frantzen giftede sig i 1801 med Marie Hansdatter, der var født ca. 1782. På dette tidspunkt var Hans Frantzen ladefoged på Mørkegård og hun var kokkepige sammesteds. Efter vielsen ser det ud til, at han har fæstet et husmandssted under Mørkegård. Og dette husmandssted, matr.nr. 20, lå pudsig nok lige ved siden af Poul Hansen og Maren Rasmusdatters hus.

Moren Maren Poulsdatter var i 1790 i tjeneste hos Lars Thomsen i Holløse i Søstrup Sogn. Her mødte hun faren til Poul, nemlig Hans Frantzen. I 1796 giftede hun sig med Knud Nielsen. Om dette ægtepar + aner kan læses fra side 127.

I folketællingen for 1801, Søstrup, indgår Poul Hansen i morens gårdfæsterfamilie med Knud Nielsen plus 2 tjenestefolk således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Knud Nielsen	33 Aar gl., gift	Bonde og gaardbeboer
Maren Poulsdatter	40 Aar gl., do	Hans Kone
Poul Hansen	11 Aar gl., ugift	Hendes Søn før og uden for Ægteskab
Hans Knudsen	4 Aar gl., do	Deres Barn
Karen Magrethe Knudsd.	2 Aar gl., do	do
Ane Jensen	22 Aar gl., do	Tjenestepige



Poul Hansens voksede op på et husmandssted i Sasserup, der på et kort fra midt i 1800-tallet så ud som her vist. Der var 5 gårde og 7 husmandssteder.

Fra 1801 fæstede hans stedfar Knud Nielsen gården matr.nr. 8a, nederst til venstre.

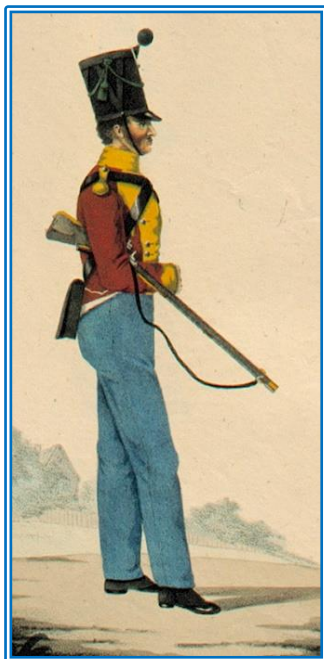
Hans lægdsrulleoptegnelser, hvor man dengang allerede fra fødslen var indtegnat, viser at han blev boende hjemme indtil han var ca. 17 år og altså nogle år efter sin konfirmation. Herefter ses han at bo i Borup ca. 2 km nordvest for landsbyen Sasserup, hvor han var født. Her lå dengang et par gårde og han har tjent på en af disse. Han blev i Borup i omkring 3 år, hvorefter han ses at bo i sognet Tuse lige nord for den hidtidige bopæl.

Han er i Tuse i et års tid for herefter at flytte til Mørkøb, hvor han formentlig får arbejde på Mørkegård og her møder Maren Rasmusdatter.

Poul Hansen meldte sig på session i 1810 og startede som rekrut i Danske Livregiment i 1814, året efter at han giftede sig. Rekruttiden var omkring 1 års tid og garnisonen var i København, hvor dette infanteriregiment havde til huse på kasernen på hjørnet af Sølvgade og Østervold.

I hans lægdsrulle står, at han var 61 tommer høj, hvilket svarer til 161 cm.

I forbindelse med rekruttiden var der patruljeringsopgaver ved bl.a. de københavnske porte. Her til højre er det en rekrut fra 1. Livregiment ved Amager Port (udsnit af tegning af C.W. Eckersberg).



I Poul Hansens lægdsrulle står også, at han i forbindelse med sin rekruttid bliver overflyttet til et *jægerkompagni*, der dengang var noget relativt nyt i den danske hær. Jægerne kunne fungere enkeltvis eller i små grupper i forhold til de traditionelle regimente, der rykkede frem i store samlede formationer. Som jæger havde han en uniform som denne på billedet til venstre.



Maren Rasmusdatter (født Michelsdatter)

Maren blev født i Trønninge i Kundby Sogn, Tuse Herred, i Holbæk Amt i april måned 1790 og hjemmedøbt umiddelbart efter fødslen – formentlig af jordmoderen, som det var kutyme dengang. Dåben blev konfirmeret 9. maj samme år i Kundby Kirke og teksten i kirkebogen var:

Karen Jørgensdatters uægte Barn, som tilforn var hjemmedøbt og kaldet Maren. Frembaaret af Jens Philipsens Kone i Trønninge.

Fadderne vare: Gmd Jens Pedersen, Lars Hansen, Lars Nielsen og Jørgen Skræders Kone, alle af Trønninge. [Sidstnævnte formentlig stedmormor.]

Barnets Fader blev sagt at være Michel Jensen, som tiende paa Gislungegaard.

Trønninge ligger i den østlige del af Kundby Sogn, 9 km vest for Holbæk. Sognet var dengang væsentligt mindre end i dag, hvilket skyldes at den daværende *Lammefjord* afgrænsede sognet mod nord. Ved tørlægningen af Lammefjorden (påbegyndtes i 1874) blev sognet forøget i areal med godt 700 hektar jord.

Maren havde frem til sin konfirmation efternavnet *Michelsdatter*.

Den biologiske far Michel Jensen var født i 1765 i Skamstrup Sogn lidt syd for Kundby Sogn. Da de to ikke gifter sig, har jeg her valgt kun at notere nogle få facts om ham.

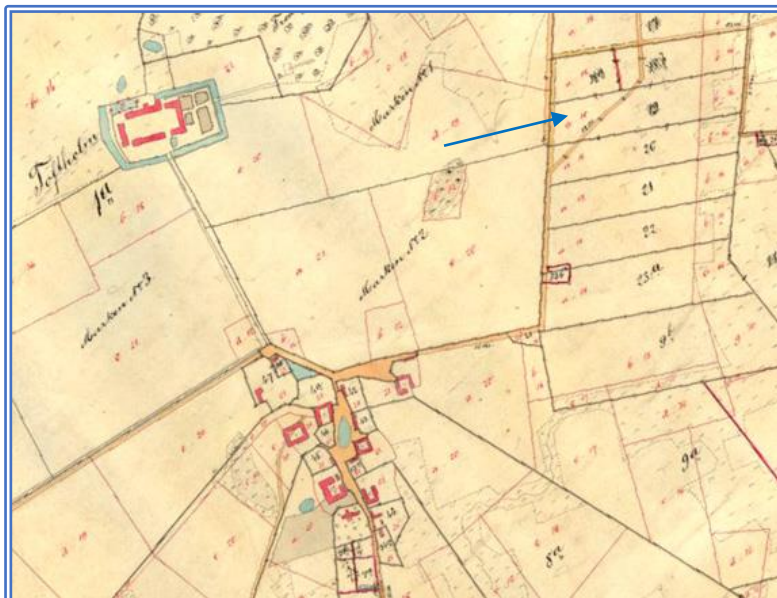
Hans forældre var gårdfæster Jens Michelsen (1719-1784) og hustru Bodil Andreasdatter (omk. 1722-1802).

Michel Jensen giftede sig i 1796 med Ane Kirstine Olsdatter, der var født ca. 1778. Ægteparret boede i Udstrup i Store Taastrup Sogn, hvor han er nævnt som *husmand med jord og tømmermand*. Senere flyttede de til Søndersted Sogn, hvor hun døde i juni 1815 i en alder af 36 år.

Michel Jensen giftede sig samme måned, juni 1815, med Birthe Nielsdatter på 32 år. Dette ægteskab varede ikke længe, da Michel Jensen døde i november 1817.

Marens mor Karen Jørgensdatter var i 1790 ca. 33 år gammel og havde tjent på en gård i sognet. Hun forblev ugift frem til 1795, hvor hun giftede sig med den ca. 5 år yngre Rasmus Jensen, der blev Karens stedfar og hvis fornavn (Rasmus + datter) hun antog som efternavn ved sin konfirmation. Om dette ægtepar kan der læses på side 140.

Hvor Maren og hendes mor opholdt sig fra 1790-95 har jeg ikke fundet, men formentlig hos morfor-



ældrene i Trønninge. En enlig mor med et lille barn havde dengang ikke nemt ved at finde arbejde som tjenestepige på en gård, hvorfor det ofte blev bedsteforældre til barnet, der overtog pasningsopgaven.

Ægteparret Rasmus Jensen og Karen Jørgensdatter er ved deres vielse i 1795 nævnt som boende i Mørkøv Sogn, hvor han kan have været tjenestekarl på Mørkegaard. Ægteparret kan have fæstet et hus under Mørkegaard, der kan have ligget i samlingen af husmandssteder øst for Mørkegaard, evt. i selve

Mørke By.¹ Måske har det været matr. Nr. 21, se også side 140.

Ved Marens ægteskab med Poul Hansen i 1813 fæstede de (han) et hus på østsiden af vejen Nøkkentved, blå pil. Matriklen fik senere nr. 19. Et blandt flere huse i en såkaldt *husmandskoloni*.

På kortet er det Mørkegaard (senere benævnt Toftholm) øverst til venstre og Mørke Kirkeby nederst. Tilnavnet *Kirkeby* fik byen i 1874, da jernbanen til Kalundborg blev anlagt lidt syd for den oprindelige by *Mørke* og der her opstod en helt ny by omkring den nye station: *Mørke Stationsby*.

I november 1796 fik Maren en lillesøster, Anne Kathrine. Flere børn blev der ikke født i ægteskabet.

Folketællingen for 1801 i Mørkøv Sogn ser således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Rasmus Jensen	36 gift	Husmand med jord og daglejer
Karen Jørgensdatter	42 do	Hans Kone
Maren Michelsdatter	10 ugift	Konens datter af 1. ægteskab
Anne Kathrine Rasmusd.	5 do	Deres datter

Maren boede fra 1795 i stedfarens nys fæstede hus frem til sin konfirmation i 1805, hvor hun skifter til efternavnet *Rasmussen*. Præsten dengang skriver ikke andet end navn og alder på de konfirmerede og denne indførelse i kirkebogen er derfor lidt usikker, men der findes ingen Maren med efternavnet Michelsdatter blandt de konfirmerede i nærmeste nabolag/sogne.

Efter sin konfirmation har Maren formentlig, som de fleste andre husmandsbørn dengang, været ude at tjene på en eller flere gårde i nabolaget.

Marens stedfar Rasmus Jensen døde i januar 1812 og moren Karen Jørgensdatter + datteren Anne Kathrine kan meget vel være flyttet sammen med Poul Hansen og Maren Rasmusdatter i deres nys fæstede hus (de giftede sig i marts 1813). En anden mulighed er dog, at de overtog Rasmus Jensens fæste. Karen Jørgensdatter giftede sig igen i 1816 med Niels Dinesen,

¹ For Mørkegaard er der desværre ikke bevaret hverken skifteprotokoller eller fæsteprotokoller for denne tid.

Poul Hansen og Maren Rasmusdatter giftede sig i Mørkøv Kirke den 24. marts 1813. De var begge født i foråret 1790 og var begge 23 år, selvom præsten har skrevet noget helt andet.

For hendes vedkommende er efternavnet ved indskriften i kirkebogen tydeligt relateret til stedfarens navn. Indskriften i kirkebogen (kontraministerialbogen) var:

Povel Hansen af Sasserup, Søstrup Sogn, 30 Aar gl., fæstet Huusm. i Mørkiøb By (Hovedmin. KB siger: faaer Huus paa Mørkegaard Grund i Mørke By)
Pigen Maren Rasmusdatter, opholdende sig hos Moderen, Rasmus Jensens Enke i Mørkiøb, 27 Aar gl. [Her benævnes Maren 1. gang med efternavnet Rasmusdatter.]
Forlovere: Knud Nielsen, Huusmand i Sasserup (Poul Hansens stedfar) og Ole Madsen i Mørkiøb.

Begge er ved deres dåb af præsten blevet betegnet som *uægte*, men bliver nu af præsten *ægte*-viede.

Det er i indskriften i kirkebogen nævnt, at Poul Hansen *faaer Huus paa Mørkegaard* og det er det ovennævnte matr.nr. 19.

For Mørkegaard er ikke bevaret fæsteprotokoller fra den tid, men jeg har sidst i dette afsnit (side 124 + 125) gengivet uddrag af en fæsteprotokol fra 1838/39, der viser forpligtelserne ved et fæste under Mørkegaard, hvad enten betalingen (lejen for hus og jordlod) var *i kontant betaling* eller *i arbejdsindsats for godset*.

Jeg er tilbøjelig til at tro, at betalingen for Poul Hansens vedkommende har været i arbejdsindsats.

I ægteskabet mellem Poul Hansen og Maren Rasmusdatter blev født disse børn:

- Christian Poulsen, født i maj 1813 og død i 1843.
Han blev husmand i Krøjerup Sogn og giftede sig med Ane Marie Sørensdaughter.
- Karen Poulsdatter, født i februar 1816 og død før 1826, hvor en ny Karen bliver født. Opkaldt efter mormoren. Hun er ikke fundet indskrevet som død i nogen af de 2 kirkebøger, hvilket må være en forglemmelse.
- Rasmus Poulsen, født i januar 1818.
Han blev husmand i Bjergby og giftede sig i 1842 med Karen Sophie Jensdatter.
- Jørgen Poulsen, født i april 1820.
I farens skifte fra 1844 står han nævnt som: *tjenende i Hørby*.

Ved de første 4 børns dåb indgår naboen Hans Frandsen (formentlig børnenes biologiske farfar) som fadder.

- Niels Poulsen, født i juni 1822.
I farens skifte fra 1844 står han nævnt som *husmand i Sibberup, Søndersted Sogn*.
- Hans Poulsen, født i september 1824.
I farens skifte fra 1844 står han nævnt som *tjenende i Bjergby* hos en gårdfæster.
- Karen Poulsdatter, født i november 1826 og død i juli 1831.
- Lars Poulsen, født i marts 1829 og død i marts 1838.
- Karen Poulsdatter (senere Poulsen), født i september 1832 og død i januar 1917.
Hun giftede sig i maj 1856 med Niels Larsen, tjenestekarl og kusk i Stigs Bjergby.
Beskrevet fra side 23.

Af i alt 9 børn er de 6 nået frem til voksenalder.

Det er godt et år efter vielsen i 1813, at Poul Hansen skal aftjene sin værnepligt, hvor denne i hans tilfælde har været i København.

Hvorledes familien har klaret arbejdet på hjemmefronten i mellemtiden er det ikke til at finde fakta om. Men hjælp må Maren Rasmusdatter have fået. Hendes mor boede fortsat tæt ved i selve Mørke by sammen med lillesøsteren Anna Cathrine på 17 år.

En mulighed er også, at hun kan have fået hjælp af naboen Hans Frantzen (formentlig Poul Hansens biologiske far), der nu boede i matr.nr. 20 med sin hustru Marie Hansdatter.

I folketællingen for 1834, Mørkøv Sogn, er familien indskrevet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Poul Hansen	45 år gl., gift	Huusmand
Maren Rasmusdatter	45 år gl., do	Hans Kone
Jørgen Poulsen	14 år gl., ugift] deres Børn
Hans Poulsen	8 år gl., do	
Lars Poulsen	5 år gl., do	
Karen Poulsdatter	2 år gl., do	

I marts 1838 døde deres søn Lars i en alder af 9 år.

Folketællingen i 1840 viser, at der hos forældrene nu kun boede sønnen Hans på 15 år og datteren Karen på 8 år. Hans blev konfirmeret året efter og er derefter kommet ud at tjene hos fremmede folk. I farens skifte ved hans død 3 år senere står, at han tjener i Stigs Bjergby.

Poul Hansen døde den 8. juli 1844 og blev begravet den 14. juli fra Mørkøv Kirke. Han blev 54 år gammel, hvilket dengang var en relativt almindelig alder ved død for mænd. Han døde af *brystsye*, der i dag benævnes tuberkulose. Det er også nævnt ved hans død, at han var fattiglem. Men der er alligevel skrevet et skifte, hvilket peger på, at familien nok ikke har været under fattigkommissionens fulde forsørgelse. Formentlig har familien fortsat boet i deres husmandssted og fået hjælp fra fattigkommissionen. Skiftet lyder:

*Aar 1844 d. 18. Juli blev anmeldt, at Huusmand Poul Hansen i Mørke den 8. dennes er afgaaet ved døden efterladende sig en Enke og 6 med hende avlede Børn, en Søn Christian Poulsen, Huusmand i Krøjerup [Sønder Jernløse Sogn]; en Søn Rasmus Poulsen, Huusmand i Bjergby [Sogn]; en Søn Niels Poulsen, Huusmand i Sipperup (Sibberup i Søndersted S); en Søn Jørgen Poulsen, 22 Aar gl., tjenende i Hørby [Sogn]; en Søn Hans Poulsen, 18 Aar gl., tjenende i Bjergby og en Datter Karen Poulsdatter, 10 Aar gl.
Enken agtede med Arvingernes Samtykke at blive hensiddende i uskiftet Bo.*

Maren Rasmusdatter døde kun et lille års tid senere, nemlig den 23. april 1845. Hun blev ligeledes begravet fra Mørke Kirke og det var den 27. april. Hun blev 55 år gammel.

I skifteprotokollen er der en ganske kort indskrift:

Aar 1845 d. 26 April anmeldtes at Husmand Poul Hansens Enke, Maren Rasmusdatter, i Mørke d. 23. ds. er afgaaet ved Døden. Den afdløde var Fattiglem og efterlader sig intet.

Hun når ganske kort at blive nævnt i fattigkommissionens protokol for et møde den 18. marts 1845:

[Besluttet] at Poul Hansens Enke i Mørke blev tilstaaet, som godtgørelse til en hjemmenværende Datter [Karen], indtil medio Maj førstkommende, et Rugbrød paa 8 å 9 pund ugentligt at modtage i Bageriet i Mørke efter Sognepræstens foranstaltning.

Familien har som nævnt i en periode været støttet af fattigkommissionen.

I fattigkommissionens protokol fremgår det, at familien ikke har været modtagere af faste årlige ydelser i f.eks. korn eller kontanter, men diverse tilskud fremgår ud over ovennævnte på andre sider i protokollen:

- 1836: *Hmd Poul Hansen af Mørke til hjælp til Lægemedler til hans Børns skurvede [fnat, skab (hudsygdom)] Hoveder: 1 rbd.*
- 1838: *Hmd Poul Hansen til hjælp for hans skurvede Søn: 2 rbd.*
- 1840: *Hmd Poul Hansen i Mørkøv til Kuur for hans skurvede Søn: 1 rbd.*
- 1842: *Hmd Povel Hansen i Mørke i hans Kones Sygdom: 1 rbd.*

Selvom det ikke direkte er aflæseligt af protokollen kan Fattigkommissionen også have betalt for begges begravelser.

Hans Poulsen har i sin egenskab af husmand årligt indbetalt 1 à 2 mark til fattigkassen – på linie med andre husmænd og gårdfæstere samt ejeren af Mørkegård. Man indbetalte i forhold til sit hartkorn.

Uddrag af 2 næsten enslydende fæstebreve fra 1838/39, men forskellige i 3. post.

Store Mørkegaard (senere benævnt Toftholm) Gods i Mørkøv Sogn.

1. post.

Stedets Bygninger, som Fæsteren efter vedhæftede Synsforretning, modtager paa lovlig Maade, tilforbindes han bestandig i Fæstetiden paa egen Bekostning og uden Godtgjørelse at vedligeholde med Tag, Klining, Hvidtning og alt paakommende etc forefaldende Reparationer der bestemt skal være foretaget og udført inden hvert Aars Pintsedag under en Mulct af 2 Mark Sølv til Godsets Hospital for hver Dag han efter anførte Tid undlader at opfylde denne ham paahvilende forpligtelse.

2. post.

Alle af Hartkornet gaaende Kongelige Skatter, oridnaire eller extraoridnaire, saavel der ere som herefter vorde paabudne svarer og betaler Fæsteren til rette Forfaldstider, ligesom han ogsaa udreder alle andre paagaaende offentlige Præstationer af Skole og Fattig-Bidrag, Gjordemoderpenge, forretter Maidage, leverer Fourage, samt betaler Kirken og Skolens Betjente hvad dennem tilkommer, saa og yder Tiende efter Loven.

3. post. - Her vist i 2 forskellige udgaver/muligheder: betaling i kontanter og betaling ved hoveriarbejde for godsejeren – de væsentligste punkter.

Udi aarlig Afgift svarer og betaler Fæsteren 24 Rblr. Sølv, skriver Fire og Tyve Rigsbankdaler Sølv, erlagt paa Godsets Skriverstue med Halvdelen hver Paaske og Mikkelsdag prompte og uden Restance. - Endvidere skal Fæsteren aarlig ligesom de andre Godsets Beboere, kaste Snee 1 Dag ved Hovedgaarden og forrette 1 Klapjagtsdag eller præstere disse 2^{de} Dage til Haandlangerarbejde ved Godsets Hospital.

- a) 2 Dage ugentlig, i alt 104 Dage aarlig.
- b) 12 Høstdage.
- c) 2 Ladedage.
- d) 4 Dage om Vinteren, Foraaret, eller før Høst.
- e) slaae 1/3 af Kløver og 2/3 af min Byg og Havre [af 1½ tønne land i alt].
- f) Vedligeholder i bestandig fridbar Stand 30 Favne [56 meter] Hegn, hvortil han efter anvisning hjælper.

4. post.

Dersom Ildebrands-Tilfælde (som Gud forbyde) maatte indtræffe paa det Mørkegaards Eier tilhørende Fæste og Arvefæstegods i Holbeks Amt, da have Fæsteren uden Betaling at forrette 2 á 3 Dage til hver afbrændt Sted, ved Arbejde med Reisning, Støiling og Klining, paa egen Kost og med egne Redskaber.

[støjling: opsætning af stokke i vægge – før klining]

5. post.

I Tilfælde Eieren bliver sindet at ville indtage den Stedet tilliggende Skovlod under Fredning, skal Fæsteren afgive denne imod at der i saa Fald efter anordnet Opmaalning og Taxation, skeer Fradrag i Hartkornet og Nedsættelse i den aarlige Pengeafgift, samt Tilbagebetaling af Indfæstningen efter beregnet Andel og uvillige [uvillige] Mænds Skøn.

6. post.

Den paa skovloddet værende Over og Fredeskov, samt Elle og Gjærdselhugst, forbeholder Eieren sig til frie Disposition og er altsaa Fæsteren uvedkommende.

7. post.

Den Stedet tillagte Jordlod, der for sig selv er afdeelt og indhegnet, maae Fæsteren ikke til upligt [utilbørligt] bruge eller Noget deraf til andre at bortlaane eller bortleje. - foering eller Gjødning maae ikke frakomme Stedet om og Foder dertil er ført andetsteds fra. - De Jordloddet tilhørende og paagrænsende Hegnsstrækninger, skal Fæsteren bestandig paa egen Bekostning forsvarlig vedligeholde.

8. post.

Dersom Fæsteren ved Stedet maatte tilbygge mere end hvad der ved Synsforretningen er ham overleveret, erstatter GodsEieren samme ved Fratrædelse, efter dets daværende Værdi og uwillige [uvildige] Mænds Taxation.

9. post.

Alle i Anledning af dette Fæstebrevs Udstedelse medgaaende Bekostninger, udredes alleene af Fæsteren.

10. post.

Fæsteren maa ikke uden Eierens skriftlige Tilladelse indtage Inderster [lejere] tilhuuse, ei heller maae han befatte sig med ulovlig Kroehold, eller forhandle Rug og Hvedebrød.

I øvrigt haver Fæsteren at holde sig hans Kongelige Majestæts allernaadigst udgangne Love og Anordninger efterrettelige.

Alt under den ham her meddelte Fæsterrettigheds Fortabelse og anden Lovlig Tititale og Straf.

I accorderet Indfæstning er betalt

- 50 Rigsbankdaler, og i Skrivepenge
- 5 Rigsbankdaler Sedler
- 1 Rigsbankdaler rede Sølv til Godsets Hospital.

Se også kontrakt for fæste af en gård på side 133.



Satiretegning fra 1787, der viser skatteopkrævning og restanceinddrivning på fæstegodset. Efter tegnerens opfattelse tog godsforvalteren alle ejendele fra den stakkels fæster. Til sidst klipper han endog hans hår af, mens den velnærede godsejer ser til.

Fra Birgit Løgstrups bog: *Bondens frisættelse*, udgivet 2015.

Husmænd ved udskiftningen.

Fra Birgit Løgstrups bog: *Bondens frisættelse*, udg. 2015.

Udskiftningen af bøndernes jorder, der tog sin begyndelse tidligt og midt i 1700-tallet på statens/Rentekammeret foranledning omfattede alene gårdmænd/gårdfæstere og forbigik helt og aldeles husmændene. Om dette har Birgit Løgstrup skrevet et kapitel, *Husmændene og udskiftningen*, i sin bog: *Bondens frisættelse*, som jeg her gengiver uddrag af.

Eftertiden har med større og større styrke hæftet sig ved, at husmændene blev forbigået ved udskiftningen. De havde tidligere haft deres udkomme dels ved daglejerarbejde for gårdmændene og dels ved at holde en ko og nogle får på græs ved grøftekanter, på fælleden og på overdrevet. Men græsningen forsvandt ved udskiftningen, når al jord – overdrevene indbefattet – blev tildelt gårdmændene og derefter indhegnet. Kun de færreste husmænd havde haft agerjord under det gamle system. De, der havde, fik selvfølgelig ligesom alle andre tildelt jord et bestemt sted ved udskiftningen. Men hvad skulle de jordløse husmænd leve af i fremtiden? De færreste kunne ernære sig af et håndværk alene.

Gårdmændene havde brug for husmændenes ekstra arbejdskraft, især under spidsbelastningerne om sommeren.

Men tilbage stod spørgsmålet, hvordan de skulle ydes erstatning for den tabte græsning.

Ikke alle godsejere var imod at udlægge jord til husmændene og en amtmand fandt det fortræffeligt og overensstemmende med menneskekærlighedens pligter.

En landinspektør, som kendte forholdene ude i marken var ganske præcis i sin opfordring til Rentekammeret: "At husmændene i de byer som skal udskiftes, bør hjælpes til græsning, og hvor det kan ske, tillige til noget sædeland, er vist så nødvendigt, at Rentekammeret bør sætte sig imod alle de indvendinger og hindringer, som derimod kan gøres".

Rentekammeret forsøgte at stå fast, som landinspektøren havde opfordret til, men advarsel om, at jord til husmændene måske ville kunne få lodsejerne til at vende sig imod reformen, var for alvorlig til at sidde overhørig.

*Mange – også godsejere – så det som en retfærdighedsgerning ved de praktiske udskiftninger at tildele husmændene jord. Men det endelige resultat i udskiftningsforordningen blev, at husmændene **ikke** (min, JW, fremhævning) fik "ret" til jord ved udskiftningen. Det blev blot til en vag hensigtsretklæring om, at der lokalt skulle tilstræbes græsning til en ko og nogle får for husmændene.*

Husmændene blev altså ofret på udskiftningsalter.

I den endelige forordning stod, at "amtmand og landvæsenskommissærer skal søge at overlægge og afgøre med lodsejerne, hvorledes husmændene en forholdsmæssig græsning, imod hvad dem ved udskiftningen betages (fratages), efter enhver bys særdeles omstændigheder bedst og belejligst kan være at tillægge".

Naturligvis kunne husmændene tildeles jord, hvor lodsejerne var indstillet på det. Dette blev overladt til det lokale forgodtbefindende.

Med hensyn til husmandskolonien ved Mørkegaard er denne formentlig anlagt af godsejeren, der havde brug for arbejdskarle til pasning af sit gods. Arbejdskarle der ikke boede alt for langt væk. For husmandskolonien ved Sasserup i Søstrup Sogn var situationen den, at en udflyttet gårdmand ønskede at overgå til husmandsstatus og efter aftale med Eriksholms godsejer fik tilladelse til udstykning af sin grund til et antal husmandslodder.

Maren Poulsdatter og Knud Nielsen

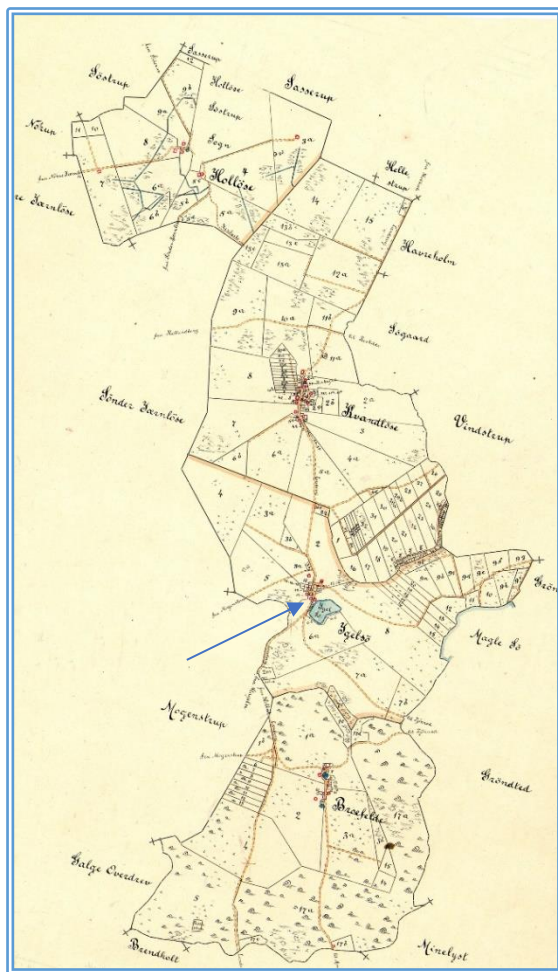
Poul Hansens mor og stedfar.

Maren Poulsdatter blev (med forbehold, se faktaboks) født i juni 1760 i landsbyen *Igelsø* i *Kvanløse Sogn* ca. 10 km syd for Holbæk.

Denne Maren blev døbt i Kvanløse Kirke den 17. juni 1760.

Faktaboks ad fødsel og dåb.

Marens senere data i div. arkivalier peger entydigt på, at hun er født 1761/62. Men kirkebogen for Kvanløse rummer desværre en lakune for så vidt fødte og døde i 1761-66, hvorfor der er den mulighed, at ovennævnte Maren, som blev født i 1760, kan være død måske sent i 1761/primò 1762 samtidig med at moren har været gravid med en pige, der blev født kort efter ovennævntes død. Hun har så igen fået navnet Maren, opkaldt efter farmoren, da mormorens fornavn var Margrethe.



Uanset dette var forældrene husmand i Igelsø Poul Nielsen og hustru Karen Hansdatter.

En lillebror, Niels, blev født i 1765/66. Se også side 134.

Marens far Poul Nielsen døde i april 1772 og moren Maren Hansdatter giftede sig 2. gang i januar året efter med Christen Mauritzen, der således blev stedfar til hende. Han overtog samme år som farens død fæsteforholdet, men fragav det allerede 2 år senere, hvor familien flyttede til landsbyen *Sasseup* i *Søstrup Sogn* ca. 5 km sydvest for Holbæk.

Sognekort for Kvanløse Sogn sidst i 1800-tallet.

Landsbyen Holløse i nord ligger nærmest som en indskudt del af Søstrup Sogn. Se kort for dette sogn på næste side.

Sognets første stavelse er afledt af, at der på den tid voksede planten *kvan* i sognet.

Gårdens beliggenhed var ved den blå pil og dermed med udsigt til *Igelsø*.

Maren Poulsdatter blev konfirmeret i foråret 1779 i Søstrup Kirke. Her var den daværende præst ganske meddelsom omkring konfirmandernes kunnen og karakter. Indskriften i kirkebogen for hendes vedkommende ser således ud:

Maren Pouls Datter. Christen Mauritzens (sted) Datter, Huusmand i Sasseup, født i Kvanløse. er 17 aar gl. - læste expedite inden i Bog; Catech(ismus) Og Forkl(aringer) vel, ere beste i aar. 2 af D(avids) og 5 Kirke Salmer. Tegenede til et got skikkeligt M(enne)ske.

I transskriberet udgave og med nogle tilføjelser til forkortelser (fundet i andre tekster i kirkebogen) står her:

Maren Pouls Datter; Christen Mouritzens (sted) Datter, Huusmand i Sasseup, født i Kvanløse - er 17 aar gl. - læste expedite inden i Bog; Catech(ismus) Og Forkl(aringer) vel, ere beste i aar. 2 af D(avids) og 5 Kirke Salmer. Tegenede til et got skikkeligt M(enne)ske.

Præsten er tilsyneladende ret præcis med sin aldersangivelse – også for brødrene. Denne Maren er altså født efter april/maj 1761.

Ved søgning af Maren Poulsdatter i folketællingen for 1787 (første mulige folketælling i Danmark) fremkommer for hele Holbæk Amt alene denne ugifte Maren Poulsdatter:

Maren Poulsdatter, 27 år gl., tjenestepige hos gårdfæsteren Anders Pedersen i Agerup By, i Merløse Herred – 5 km øst for Søstrup Sogn.

Ved folketællinger dengang blev personerne indskrevet som værende i sit ... år. Da folketællingen i 1787 var pr. 1. juli er denne Maren således født efter juli 1761.

Efter dette tjenesteforhold ser det ud til, at hun er flyttet til et nyt tjenestested i Holløse 1½ km syd for Søstrup By hos gårdfæsteren Lars Thomsen/Thomassen, hvor hun er 1 blandt 4 tjenestefolk.

Blandt disse tjenestefolk er også Hans Frantzen, der er nogle få år ældre end Maren.

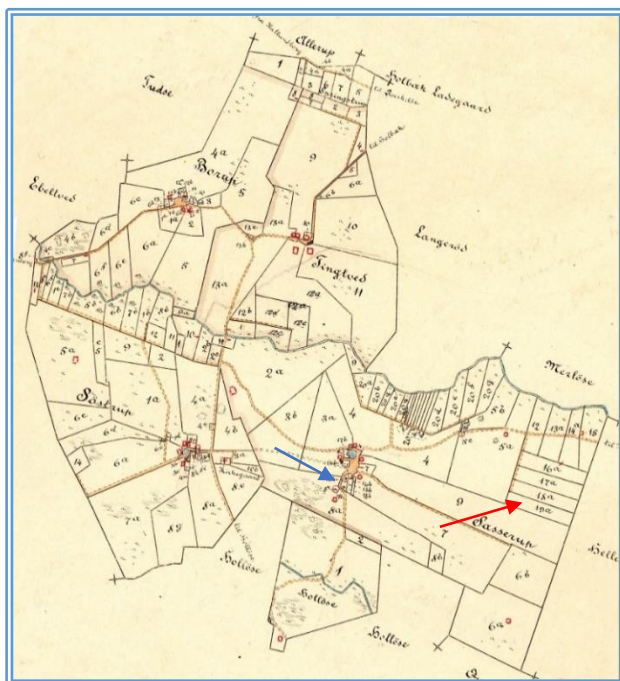
De indleder et kæresteforhold idet Maren Poulsdatter i 1789 blev gravid og i februar 1790 nedkom med en søn, der døbes *Poul*.

Se side 119 om Hans Frantzen.

Maren Poulsdatter og den nyfødte Poul har i tiden efter nedkomsten opholdt sig hos hendes mor Karen Hansdatter og stedfar Christen Mouritzen i Sasserup. Jf. side 119 står under sønnen Pouls dåb, at Maren Poulsdatter under sin barsel boede hos dem.

Hendes mor Karen Hansdatter døde i maj 1794 efter længere tids svagelighed og mon ikke hun så er blevet boende og har hjulpet stedfaren med at passe bedriften!

Sasserup er en ganske lille landsby og Maren Poulsdatter har selvsagt kendt til alle øvrige beboere og derfor også til Knud Nielsen, der er barnefødt i samme sogn, hvor hans forældre endnu boede.



Knud Nielsen blev født i september 1769 og døbt i Søstrup Kirke den 28. september. Hans forældre var husmand Niels Knudsen og hustru Karen Hansdatter, der boede i Søstrup Sogn.

Knud Nielsen havde ved sin dåb 2 søskende: Anna, født i 1765 og Poul, født i 1766. Efter Knuds fødsel blev født: Lars i 1772 og Kirstine i 1774.

Kort over Søstrup Sogn fra sidst i 1800-tallet. Niels Knudsens hus fik ved udskiftningen og den umiddelbart efterfølgende matrikulering matrikel nr. 19, hvor huset lå i Sasserup Bys sydvestre hjørne (blå pil) med tilhørende (senere tilkommet) grund godt 1 km øst for byen (rød pil).

Se også side 139.

Knud Nielsen blev konfirmeret i foråret 1786 i en alder af 16½ år.

Præsten skriver:

Knud, Hmd Niels Knudsens Søn i (sit) 17de Aar, (læser) inden i vel Cathech(ismus) Pontoppidan efter det af mig nedskrevne temmelig vel; seer flygtig ud, men gjorde sig umage at lære; er ellers vild af Øje Syn.

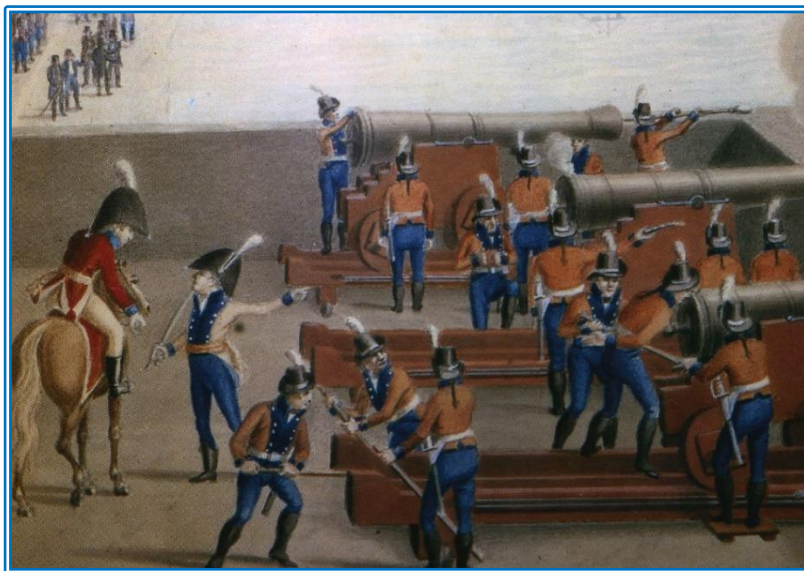
Herefter er nævnt disse 6 salmer, som Knud må have lært: *Gud Fader udi i Himmerig - Nu bør ej synden - Jesus dine dybe vunder - Jeg løfter højt op - Jeg raaber fast o Herre - Paa Gud alene.*

Jf. folketællingen i sommeren 1787 ses Knud Nielsen at tjene hos en gårdfæster i Søstrup Sogn, som den ene af 2 tjenestefolk. Han er i denne folketælling indskrevet som værende i sit 18. år. Umiddelbart herefter aftjener han sin værnepligt inden for artilleriet. Det er i hans lægdsrulle vist, at han var ca. 172 cm høj, hvilket var noget over gennemsnittet dengang.

Rekruttiden var ved landartilleriet så det må have været i København. Rekruttiden har nok været et års tid da der var tale om store våbentyper. De menige dengang var mest hvervede folk (flest fra Tyskland).

Han er ikke med i nogen krigshandlinger, men det var artilleriet så sandelig godt 10 år senere ved *Slaget på Reden* i 1801.

Herfra stammer denne gouache af T.E. Lønning. Uniformerne har næppe været meget anderledes i Knud Niensens tid.



Ved sin tilbagekomst fra tiden i militæret får han job som tjenestekarl på en gård i Holløse, hvor han tegner kontrakt til udgangen af året 1790. Herfra rømmer han dog lige før Mikselsdag sidst i september måned – midt i høsttiden. Og det kommer der en retssag ud af. Det fremgår af sagsakterne, at han har været i skænderi med

gårdmanden om noget så banalt som at tage øl med ud i marken i høsttiden (øl var dengang nærmest at ligne ved hvidtøl og blev drukket dagligt i stedet for vand, der ofte var forurenset). Det ene ord tog det andet og skænderiet endte med, at Knud Nielsen forlod høstarbejdet og gik hjem til sine forældre, for ikke at vende tilbage til sit aftalte arbejdsforhold.

Efterfølgende besøger han gårdmanden for at få udleveret sit tøj, men denne nægter at udlevere det med begrundelsen, at Knud Nielsen skylder ham penge for den udgift gårdmanden har haft grundet en manglende tjenestekarl.

Vi er endnu i stavnsbåndets tid og gårdmanden anmelder ham til myndighederne.

Dette medfører en dom i efteråret 1789 (denne har jeg ikke fundet), som han anker, men meget fremgår af det senere domsudskrift (fra januar 1792) efter hans anke.

Knud Nielsen klager over sin dom til retten i Holbæk Amt. Her står i amtets journal:

Sasserup den 28^{de} December 1790. ung Karl og Landsoldat Knud Niensens Besværing over en over ham afsagt Dom for at have i urette Tid gaaet af sin Tjeneste hos Gaardmand Niels Andersen i Grandløse..

Knud Nielsen ansøger Kongen – grundet hans fattigdom – om fri proces, hvilket medfører bl.a. en anbefaling fra amtmand og øverste chef for det artilleriregiment, han var indrulleret i få år tidligere (uddrag):

Ezeckias Henrich von Stricker, Oberste og Commendeur for Artelleri-Corpsset, indsender til Børnhørelse en Ansøgning fra National-Artellerist Knud Nielsen af Sadserup Bye under Holbeks Amt, hvori anholdes om beneficium paupertatis (fri proces grundet fattigdom) og frie Procurator (forsvarer) for at udføre en Sag imod Gaardejer Niels Andersen af Store-Grandløse Bye der i Amtet.

Han får bevilget fri proces og et længere retsforløb, der strakte sig fra juni 1791 til januar 1792, gik i gang. Dommen går ham imod og han dømmes til at betale til gårdmanden godt 4 rbd., men får nu sit tøj tilbageleveret.

Knud Nielsen var yderligere i efteråret 1791 involveret/anklaget i en retssag sammen med 13 andre karle for

at have opført sig uanstændigt og stridende mod Forordningen . . . ved at have hullet og skreget under tærskningen.

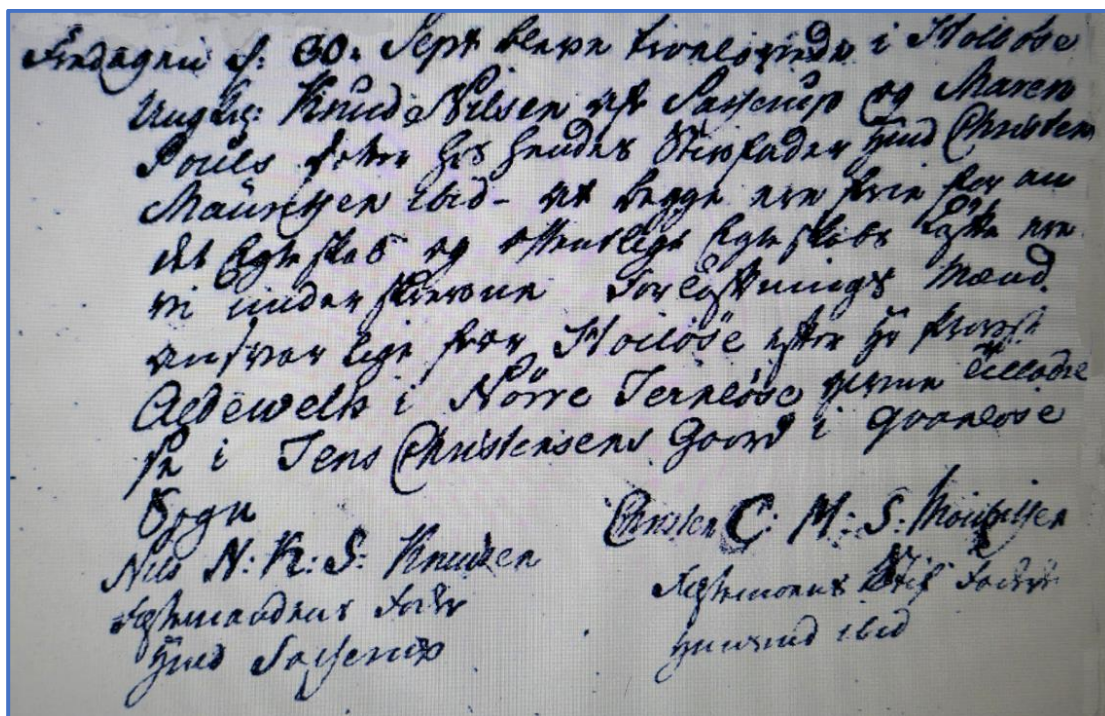
Denne sag var anlagt af godset Eriksholm, der ejede de involverede gårde.

De 14 karle tabte sagen og blev bl.a. idømt mulkt til Fattigvæsenet i Holbek.

Dette får mig til at gentage præstens 'signalement' ved hans konfirmation, der lød:

Seer flygtig ud, men gjorde sig umage at lære, er ellers vild af Øje Syn.

Maren Poulsdatter og Knud Nielsen blev trolovet i september 1796, hvilket i kirkebogen blev indskrevet på denne vis:



I transskriberet udgave står her:

Fredagen d. 30. Sept bleve troelovede i Holløse Ungk[ar]l. Knud Nielsen af Sasserup og Maren Pouls Datter hos hendes Stivfader Hmd Christen Mauritsen ibid [samme sted] - at begge ere frie for andet Egteskab og offentligt Egteskabs Løfte ere vi under skrivne Forløftnings Mænd ansvar lige for Holløse efter Hr Provst Aldewels i Nørre Jernløse givne Tilladelse i Jens Christensens Gaard i Qvanløse Sogn.

Nils N.K.S. Knudsen Christen C.M.S. Mouritsen

Fæstemændens Fader Fæstemøens Stif Fader

Hmd Sasserup Huusmd ibid.

Foran Knud Nielsen står: Ungkarl, hvilket viser, at han ikke tidl. havde været gift. Foran hans trolovede står ikke Pigen, hvilket der helt generelt står ved øvrige trolovelser for førstegangsgifte og skulle vise, at bruden ikke tidligere havde været gift. Det her manglende ord Pigen skyldes, at hun havde det uægte barn Poul med ind i ægteskabet.

Ingen af forloverne har selv kunnet skrive deres navn fuldt ud, men alene forbogstaverne.

Vielsen fandt sted i Søstrup Kirke den 30. oktober 1796.

Ved ægteskabets indgåelse var Knud Nielsen 27 år gammel og Maren Poulsdatter var 34 år gammel (evt. ca. 36 år gammel jf. faktaboks på side 127). I ægteskabet blev født disse 3 børn:

- Hans Knudsen født i oktober 1797.
Jf. morens og farens skifter fra henholdsvis 1834 og -35 er han i det første benævnt som *kældermand i København* og i det andet som *i tjeneste på Porcelainsfabrikken i København*.
- Karen Magrethe født i oktober 1799. Hun giftede sig i marts 1721 med Hans Nielsen (søn af

Niels Nielsen – ny fæster af matr.nr. 8a efter Knud Nielsen – se neden for) og de er i forældrenes skifte nævnt som *indsiddere i Sasserup og gårdbestyrer*, hvilket sidste måske skal forstås som bestyrer af svigerfarens bo på arvingernes vegne.

- Lars født i februar 1802. Han giftede sig i november 1723 med Birthe Nielsdatter (datter af samme Niels Nielsen og bror til Hans Nielsen oven for). I forældrenes skifte er han nævnt som *indsidder* (lejer) i dels Holløse, dels Sasserup.

Han døde i august 1835, kun 14 dage efter faren.

Begge vielser var i Søstrup Kirke.

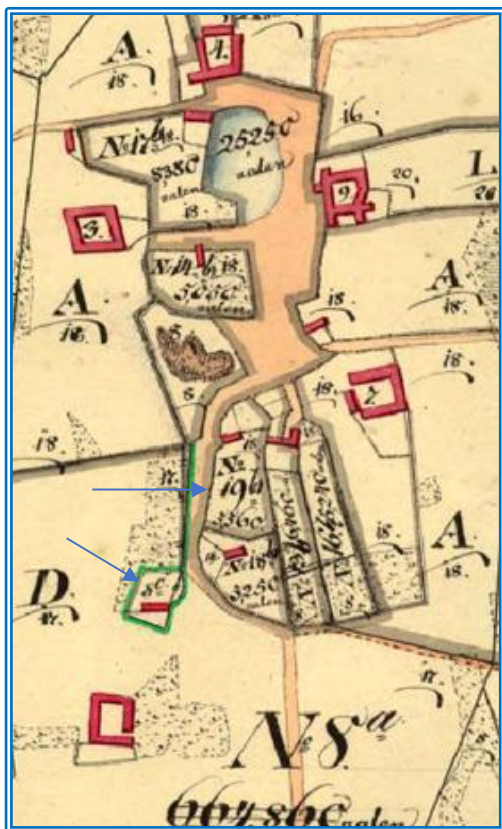
De 2 familier i matriklerne 8a og 8c har været ganske involveret i hinanden. Se også slutbemærkningen om afståelseskontrakt familierne imellem på fæstekontrakten fra 1803 på side 133 nederst om hvad *Knud Nielsen har tilforbundet sig*.

I folketællingen for 1801, hvor sønnen Lars endnu ikke er med, er familien indskrevet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Knud Nielsen	33 år gl., gift	Bonde og Gaardbeboer
Maren Poulsdatter	40 år gl., do	Hans Kone
Poul Hansen	11 år gl.,	Hendes Søn før og uden for ægteskab
Hans Knudsen	4 år gl.,	Deres Barn
Karen Magrethe Knudsd.	2 år gl.,	do
Ane Jensen	22 år gl., ugift	tjenestepige

Samme år, 1802, som sønnen Lars blev født i februar måned, døde Maren Poulsens stedfar Christen Mauritsen i oktober måned. Han boede ved sin død hos familien i Sasserup.

Fra 1796 og frem til udgangen af 1801 gætter jeg på, at parret med børn har boet enten hos Christen Mauritsen, som jeg ikke har fundet bopæl for, eller hos Niels Knudsen i matr.nr. 19b lige nord for matr.nr. 8c (blå pile).



I december 1801 fæster Knud Nielsen gården matr.nr. 8a, hvor 8c lige nord for gården tidligere har været en del af. Gården havde et samlet areal på 664.860 kvadratmeter, der svarer til 26 hektar/ca. 47½ tønne land.

Allerede 2 år efter i december 1803 overlader Knud Nielsen fæstet af gården til ny fæster (Niels Nielsen) og da Knud Nielsen ikke ses at indgå nyt fæste, men forbliver i Sasserup By, er det mit gæt, at han nu alene bebor huset på 8c, der ligger på en grund, der er ca. 1000 m².

Grunden med hus, matr.nr. 19b, bor hans far Niels Knudsen fortsat på.

Gården matr.nr. 8a fæstede Knud Nielsen af godset Eriksholm, der ligger sydøst for Holbæk, et gods der dengang hørte under Holbæk Slots Ladegård.

Fæstet af gården er gengivet i transskriberet udgave på side 133.

I bogen *Af Søstrup sogns historie* har forfatteren Johannes Pedersen grundigt oplistet daværende og senere ejere af alle Sasserups gårde og huse.

Om matr.nr. 8a skriver Johannes Pedersen ved fæsteændringen i 1803:

Der må være et hus i nær tilknytning til gården, der ved

udskiftningen tilfaldt gården. Knud Nielsen blev nu husmand. Dette hus fik matr.nr. 8c (jf. matrikelkort fra 1807), hvor nuværende adresse i bogen er angivet til Højlystvej 2-4, der i dag hedder Sasserup Vænge.

Gården på Matr.nr. 8a har, da Johannes Pedersen skrev om den i 1991, haft navnet *Pilegården* og er i bogen angivet med adressen *Højlystvej 6* – i dag *Sasserup Vænge 6*.

Om matr.nr. 19b er jeg af en anden opfattelse end Johannes Pedersen, der benævner den matr.nr. 16 med fæster Niels Knudsen.

I forbindelse med udskiftningen sent i 1700-tallet blev øst og nordøst for Sasserup nyanlagt 8 husmandslodder (en *husmandskoloni*) – kaldet *Lodhusene*. Blandt disse bærer matr.nr. 19 navnet *Niels Knudsen*, såvel ved huset inde i byen, som på den tilhørende grund mod øst. Se kort side 139.

I bogen skriver Johannes Pedersen, at huset ved Oeders folketælling i 1771 (se faktaboks neden for) beboedes af Niels Knudsens og hustru og at Lars Knudsen, yngste søn af Knud Nielsen og Maren Poulsdatter, ved dennes bryllup den 14. nov. 1823 med Birthe Nielsdatter, overtog fæstet.

Faktaboks

Oeders efterretninger indeholder oplysninger om ægtepar, enkemænd og enker i Sjællands Stift i 1771. Oeders efterretninger må ikke forveksles med en folketælling, da de alene indeholder en registrering af ægtepar, enkemænd og enker, hvor kun mandens navn (men ikke hustruens navn medmindre manden var død) er indskrevet og hvor børn, tjenestefolk og ugifte ikke er opført.

Både mand og hustrus alder var indført, samt hvorvidt personen var i 1., 2. eller 3. ægteskab.

Ved datteren Karen Margrethes konfirmation i 1814 og ved sønnen Lars' konfirmation i 1817 benævnes faren som husmand.

Ved Karen Margrethes vielse i 1821 med Hans Nielsen er som forlovere angivet (for gommen) gårdmand Niels Nielsen, der var den gårdmand, der overtog fæstet (matr.nr. 8a) i 1803 og husmand Knud Nielsen

Ved Lars' vielse i 1823 til Birthe Nielsdatter, er faren til Lars ligeledes benævnt som husmand.

Maren Poulsdatter døde den 11. juli 1833 i en alder af 73 år. Hun blev begravet den 17. juli fra Søstrup Kirke.

Knud Nielsen døde et år efter den 19. juli 1835. Også han blev begravet fra Søstrup Kirke. Det var den 24. juli.

I skiftet efter Maren Poulsdatter er nævnt, at ægtefællen hensidder i uskiftet bo, medens der i skiftet efter Knud Nielsen dels er nævnt de endnu levende børn – jf. side 130 og 131, dels henvises til en afholdt auktion over *Ind- og Udbo, Gangklæder samt Sæd paa Roden*.

Så han har åbenbart endnu kunnet passe lidt dyrkning af egen jord.

Et aktstykke over selve auktionen er ikke fundet, men denne indbragte godt 99 rigsbankdaler.

Knud Nielsen - fæstekontrakt 1801 for gården i Sasserup

Eriksholm Gods – Fæsteprotokol 1758 – 1848.

Gaardmand Knud Nielsen i Sasserup

Jeg Hans Brink Seidelin til Stamhuuset Eriksholm og Holbechs Slots Ladegaard Hans Kongelige Majestæts Etats-Raad, Giør vitteligt at have Stæd og Fæst, som ieg og hermed stæder og fæster til Ung Karl Knud Nielsen i Sasserup den Gaard i bemelte Sasserup Bye som Ole Sørensen Sidst beboede, hvilken Gaard staaer for ager og eng Hartkorn, nye Landmaalings Matrikel 7 td, 4 sk, 5/32 alb. Fornævnte Knud Nielsen maae nyde, bruge og i fæste beholde paa følgende Conditioner:

1.

Haver han modtaget Gaarden med Besætning, Sæde Tøndekorn og Auls Reedskaaber, saaledes som hosfølgende inden Merløse og Tudse Herreders Ret . . ? . Taxation Tings Viden ommeldes; this forbindes han at uforringed ved Fratredelse at tilsvare.

2.

Svarer han uden Restance til sine Forfalds Tieder og Stæder, alle Kongelige Skatter og Contributioner, som nu ere eller herefter paabydes, samt Landgilde efter Jordebogen: 4 td. Byg, 1 td. 5 skp. Haure, 1 Lam, 1 Gaaas, 2 Høns, 20 . . . , samt Hoverie Penge: 30 rd. 1 M . . at hver Mortensdag erlægge uden Restance under hans Fæstes Forbrydelse.

3.

Skulle som Gud forbyde Ildsvaade paa mine Godser indtræffe leverer han til hver afbrændt Gaard et Læs Langhalm, som med et Læs aarlig continuerer indtil saa mange Læs Langhalm ere leveret som Gaarden ere afbrændt.

4.

Holder han Gaardens Bygninger i saadan stand Vedlige, at den altid et fuldkommen Syen kand passere, stedse at have besætning, Sæde og Føde Korn complet. Intet af Gaardens tilliggende at bortleje, bortlaane, eller til upligt bruge lade, men Jorden selv forsvarlig Giøde, dyrke og besaa, aarlig at sætte Piile, Steengærdet og . . ?. Træer samt lægge humle Kuuler, rette sig i allemaader allerunderdanigst efter hans Kongelige Majestæts Lov og Forordninger alt under Til.. efter Loven, er mig som Herskab, eller mine udsendte hørig og lydig. Og saaledes meddeeles ham dette Fæstebrev til efterlevelse under min Haand og Seigl.

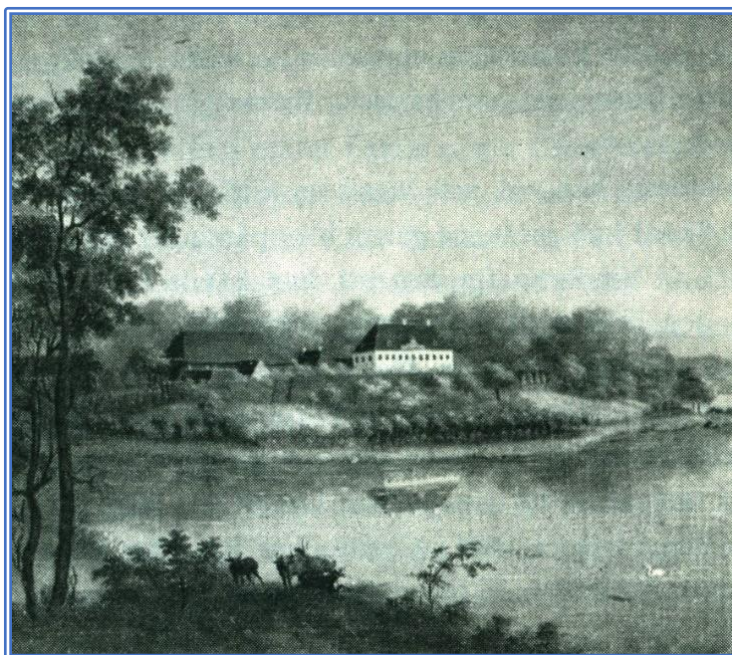
Eriksholm den 29 Decb. 1801 - Brink Seidelin

I en helt enslydende fæstekontrakt fra 19. dec. 1803, hvor gården overtages af Niels Nielsen, er indsat dette ekstra punkt:

Holder han (Niels Nielsen) Fratræderen Knud Nielsen hvad han ved denne Afstaaelses Contract har tilforbundet sig, da saadant bliver mig og Efterkommere uvedkommende.

Eriksholm Gods – foto af maleri fra sidst i 1800-tallet.

Godset ligger lige syd for *Munkholmbroen* mod vest og ud til den sydligste del af *Bramsnæs Bugt*, kaldet *Tempelkrog*.



Poul Nielsen og Karen Hansdatter

Forældre til Maren Poulsdatter

Poul Niensens fødested og dåb er ikke fundet med sikkerhed, men er sandsynligvis Kvanløse. Da han fæster en gård i 1747 står i fæstekontrakten, at han er *født i Qvandløse*, hvorfra der er bevaret kirkebøger fra 1743.

Han blev født omkring 1720, hvilket fremgår dels af *Oeders Efterretninger, Kvanløse Sogn* (se faktaboks på side 132), hvor han angives at være 51 år gammel, dels af *kirkebogen* ved hans død i 1772, hvor han angives at være 52 år gammel.

Jeg har fundet et sandsynligt skifte efter hans mulige forældre *fæstegårdmand Niels Povelsen*, der døde i Kvanløse i 1743, hvori er nævnt hustruen *Maren Biørnsdatter* og en søn Povel med alderen 18 år, som dog ikke er helt præcist.

Fornavnet i *Maren Biørnsdatter* kunne efter den tids navneskik passe med navngivningen af barnebarnet *Maren*.

Farens og sønnens fæster var begge under Søgård Gods i nabosognet Asmindrup.

Arkivalier for konfirmationer findes på den tid oftest først fra midten af 1700-tallet og for Kvanløse Sogn fra 1744.

Jf. ovennævnte skifte efter den sandsynlige far Niels Povelsen, der døde i 1743, havde Poul disse 4 søskende:

- Niels, der boede i Kvanløse,
- Peder på 24 år, der tjente i Kvandløse og ved farens død overtog fæstet af gården,
- Anne på 15 år og
- Kirstine på 13 år.

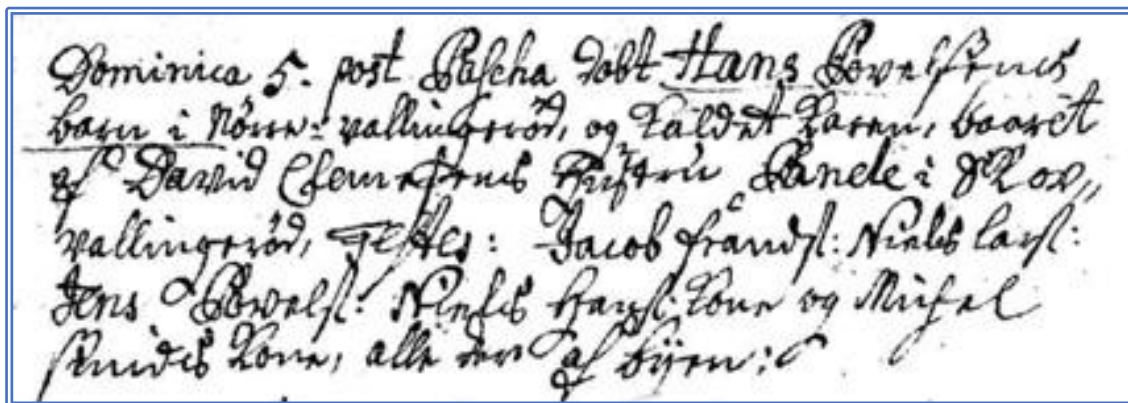
Det næste arkivalie, jeg har fundet Poul Nielsen i, er dels en fæstekontrakt fra juni 1747, dels i en kirkebog fra august 1747 for Tølløse Sogn (ca. 12 km syd for Holbæk), hvor han indgår ægteskab med Karen Hansdatter. Her er han benævnt som *Gaardmand fra Igelsøe*, der ligger 4-5 km nord-vest for Nr. Vallenderød, hvor bruden kom fra. Se kort på side 127 og næste side.

Karen Hansdatter blev født i Nr. Vallenderød i Tølløse Sogn i april 1724 og døbt den 2. maj i Tølløse Kirke. Landsbyen ligger et par kilometer vest for Tølløse By.

Forældrene var husmand i Nr. Vallenderød Hans Povelsen og hustru Margrethe Ols/Olufsdatter.

Dåben er i kirkebogen indskrevet på denne vis:

Dominica 5. post Pascha [påske] Døbt Hans Povelsens barn i Nørre-Vallingørød, og kaldet Karen, baaret af David Clemensens Hustrue Panele i Skov-Vallingørød, Testes [faddere]: Jacob Frands., Niels Lars., Jens Povels., Niels Hans. Kone og Michel smides [smeds] Kone, alle her af Byen.



Karen havde ved sin fødsel 2 ældre brødre: Oluf/Ole, født i juni 1718 og Povel/Poul, født i februar 1721. Det ser ikke ud til, at forældrene senere fik børn og kun disse 3 indgik i skiftet efter faren.

Faren Hans Povelsen døde i sommeren 1744. Skiftet var i underskud med godt 3 rigsbankdaler og der blev ingen arv til børnene. Moren havde ved skiftet en lavværge Jeppe Christensen, der var fæstegårdmand i byen.

Sidst i skiftet står, at

Enken tillige med Jeppe Christensen, som hun udi Ægteskab indleder sig med, udlovede at betale de anmeldte Creditorer skadesløs.

Dette må betyde, at hun fraflyttede husmandsstedet for at flytte ind på den nye ægtemands gård.

Poul Nielsen og Karen Hansdatter blev trolovet den 13. august 1747 og giftede sig den 17. december.

Gommen var som nævnt oven for gårdfæster fra Igelsøe i nabosognet Kvanløse. Han var ca. 27 år gammel og hun var 23½ år gammel.

I ægteskabet blev født disse børn:

- Niels, født i juni 1748 og død godt 2 år senere i september 1750, opkaldt efter farfaren;
- Hans, født i april 1749 og død 2½ år senere i oktober 1751, opkaldt efter morfaren;
- Niels, født i december 1751 og død i september 1756;
- Hans, født i december 1754 og
- Maren, født i 1760, måske død før 1762;
- Måske endnu en Maren, født i 1761/62 – jf. usikkerhed beskrevet på side 127, gift med Knud Nielsen.
- Niels, født i 1766. Her er dåb ikke fundet grundet lakune i kirkebogen, men han indgår i farens skifte fra juni 1772 med alder 6 år.

Kort før brylluppet, i juni 1747, fæstede Poul Nielsen en gård i Igelsø, der ved udskiftningen sidst i 1700-tallet fik matr.nr. 8 og som på dette kort fra primo 1800 ses at ligge ud til Igelsøen, nederst til højre.



På side 127 er vist et kort over hele Kvanløse Sogn, hvor udskiftningen var gennemført og derfor viser samlede grundstykker for gårde og – i et vist omfang også – for nogle husmandssteder.

I de 25 år, hvor Poul Nielsen fæstede gården, lå de gården tilliggende jordarealer spredt rundt om landsbyen i smalle strimler, så alle havde lige meget god som dårlig jord.

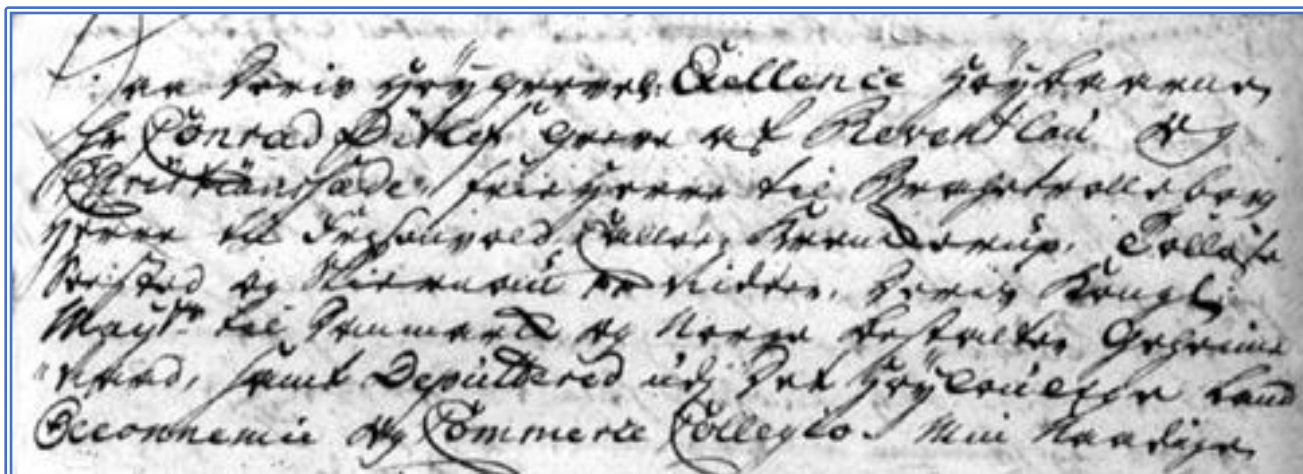
Fæstebrevet er indgået med Søgaard Gods, der lå i Sønder Asmindrup Sogn, men er underskrevet på Tølløsegård. Disse 2 godser havde i 1747 samme ejer, nemlig Conrad Ditlef Greve af Reventlow. Hans samtlige

ejerskaber af gods i Danmark + (nuv.) Tyskland og titler fylder den første femtedel af fæstebrevet (se neden for), men det er dog også nævnt, at omfanget af fæstet i hartkorn er: 6 tønder, 5 skæpper, 2 fjerdingkar, 1/8 album, der ikke kan omsættes til f.eks. et præcist antal hektar, men var en pænt stor gård på den tid.

Hartkornsbetegnelsen dækkede over de afgifter, som bønder og husmænd skulle betale i naturalier (landgilde) til ejeren (godset eller en gårdmand). Beregningen af denne afgift var forskellig fra gods til gods og blev derfor – gældende fra 1844 – afløst af den matrikel, der kendes i dag.

Se nyere foto af Søgaard på næste side.

Udsnit af Poul Nielsens fæstebrev fra 1747, som fæsterne, der fik udleveret kopi af fæstebrevet, næppe har kunnet læse mere end få ord af.



Dette er i transskriberet udgave:

Paa Deris Højgrevelige Exelence Højbaarne hr Conrad Ditlef Greve af Reventlow og Christianssæde, frie Herre til Brahetrolleborg, Herre til Frisenwold, Calløe, Krenkerup, Tølløse, Seisted og Skiernau, pp Ridder, Deris Kongelige Majestæt til Danmark og Norge, bestalter GeheimeRaad, samt Deputered udi Den Højloulige Land Oeconomie og Commerce Collegio. Min Naadige . . .

I nogle andre af de samtidige fæstebreve ses, at skriveren dels har glemt enkelte af ovenstående ejerskaber, dels nævnt nogle ejerskaber, som ikke indgår i Poul Nielsens fæstebrev. Indimellem har skriveren også indskrevet nogle få ejerskaber efterfulgt af et 'etcetera'.

Søgaard, primo 1900.



Søgaard Gods blev nedlagt som gods i 1920-erne og en del af jordene udstykket til husmandsbrug. På div. landkort frem til omkring år 1900 kan ses, at der på begge sider af hovedbygningen var store avlsbygninger.

Poul Nielsen døde i april 1772 og blev begravet fra Kvanløse Kirke den 26. april. I kirkebogen er alene nævnt hans navn og alder, 52 år gammel.

I Poul Nielsens skifte er nævnt børnene: Hans, 14 aar gl. (ret så upræcis aldersangivelse), Niels, 6 aar gl. og Maren, 10 aar gl. Af ægteskabets 6 (måske 7) børn er kun 3 i live ved farens død. Af skiftets opgørelse fremgår, at der i boet er værdier for godt 51 rigsbankdaler, hvorimod gældssiden opgøres til godt 200 rigsbankdaler og dermed er der et stort underskud, der primært henføres til stor brøstfældighed på gård og redskaber, som fæsteren havde pligt til at holde i god stand.

Enken Karen Hansdatter accepterer at overtage gæld m.m., hvilket må have den baggrund, at hun allerede har aftalt at indgå i ægteskab med den i skiftet nævnte lavværg. Kvinder kunne dengang ikke selvstændigt indgå juridiske aftaler og skulle derfor have en lavværg.

Hustruen Karen Hansdatters lavværg var *Christen Mauritzen*, som hun giftede sig med den 3. januar 1773. Trolovelsen var dog den 19. juli 1772. Trolovelse blev dengang oplevet som tilstrækkeligt grundlag for at flytte sammen – og der skulle jo være et mandligt overhoved for familien til de mange daglige gøremål. Vielsen måtte så komme i 2. række og blev gerne passet ind i årsrytmen når der var tid.

Christen Mauritzen overtog formelt fæstet pr. 4. juli 1772, men fragik fæstet igen kun små 2 år senere pr. 30/4 1774 – *formedelst paadrægen Restance*, som der står i den nye fæsters kontrakt. Herfra må familien være flyttet til Søstrup Sogn, landsbyen Sasserup, hvor Christen havde en bror, Lars Mauritzen.

Datteren Maren blev konfirmeret fra Søstrup Kirke i 1779, se side 127.

Den yngste søn Niels født ca. 1766 blev konfirmeret fra samme kirke i 1785 som 19-årig.

Om ham har præsten skrevet:

Hmd. Chr. Mouritzens stedson. Gik 2 år til konfirmationsforberedelse.

Langsom af Begreb, dog mærkedes nogenledes fremgang.

Jf. folketællingen fra sommeren 1787 ses han at være i arbejde som tjenestekarl hos en gårdfæster i Sasserup.

I samme folketælling for 1787 ses forældrene at bo for sig selv:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
<i>Christen Mauritzen</i>	<i>51 år gl., gift</i>	<i>Bonde, Husmand, Daglejer</i>
<i>Karen Hansdatter</i>	<i>64 år gl., do</i>	<i>Hans Kone - helbredsløs [uhelbredeligt syg]</i>

Fra 1790 og frem til 1795 ser det ud til, at ægteparret har datteren Maren og hendes uden for ægteskab fødte søn boende hos sig, indtil 1796 hvor hun gifter sig med Knud Nielsen.

Karen Hansdatter døde den 27. maj 1794 *efter mange Aars sygelig Forfatning*, som der står i kirkebogen, og blev begravet den 1. juni fra Søstrup Kirke. Hun blev 70 år gammel.

Christen Mauritzen døde den 24. oktober 1801 og blev begravet fra Søstrup Kirke den 31. oktober. Han blev (iflg. præstens note i kirkebogen) 63 Aar gammel. Om ham har præsten skrevet dette i kirkebogen:

En gammel ærlig Hmd (husmand) og Inderste i Sasserup, døde hos sin SvigerSøn Gmd (gaardmand) Knud Nielsen.

Niels Knudsen og Karen Hansdatter

Forældre til Knud Nielsen

Ægteparret findes viede den 6. januar 1763 i Skt. Nikolaj Kirke i Holbæk.

Umiddelbart herefter må de være flyttet til Søstrup Sogn, hvor Niels Knudsen fæster et husmandssted i Sasserup By.

Ægteparrets børn, der alle blev døbt i Søstrup Kirke var – her også tilføjet diverse beskrivelser fra præstens side ved deres konfirmationer:

- Anna, født omkring årsskiftet 1764/65 og døbt den 6. januar 1765.
Læste temmelig vel inden og uden ad; seer cholerisk ud; var flittig og lærevillig.
- Poul, født i december 1766 og døbt den 28. december.
Har gaaet i 2 Aar; læst nogenledes; Tungnem, læst hjemme hos Forældrene den hele vinter, kunne derfor ej meer viise ham bort; er af dorsk Natur.
- Knud, født september 1768 og død 4. december samme år.
- Knud, født i september 1769 – beskrevet fra side 128.
- Lars, født i august 1772 og døbt den 9. august.
Læste inden i maadelig, var just ej doven, men forsømt, da han i lang Tid haver været blandt fremmede uden for Sognet; kunne ej gjøre stoer Fremgang den eene Vinter ved at være hjemme hos Forældrene.
- Kirstine, født i august 1774 og døbt den 28. august.
Læste temmelig godt; var flittig og lærevillig, skiøndt ej got Begreb.
Hun blev i 1807 gift med Jens Jørgensen.

Faderen er ved alle dåbsindførsler noteret som husmand i Sasserup.

Hans fæste er som nævnt ikke fundet, men i bogen *Af Søstrup sogns historie* fremgår det, at hans barnebarn *Lars* (søn af Knud Nielsen) overtager fæstet i 1823 – samme år som han gifter sig med *Birthe Nielsdatter*.

Fæstet kan i begyndelsen have været afgrænset til huset i byen alene. Ved udskiftningen, måske kort efter, fik en gårdmand med grunde øst for Sasserup, efter godkendelse fra Eriksholm Gods, tilladelse til at udstykke arealer øst for byen og udleje disse til forskellige husmænd. Her iblandt matr.nr. 19. Dette kan dog have været efter at Niels Knudsen var død.

Rækken af husene, en såkaldt husmandskoloni, blev kaldt *Lodhusene*.

I *Oeders Efterretninger fra 1771* (se faktaboks på side 132) er ægteparret Niels Knudsen indført som *Huusmand, tiener Bonden, 42 Aar gl.* og altså født omkring 1729.

Hans hustru er indført med alderen *39 Aar gl.* og altså født omkring 1732.

I folketællingen for 1787, Søstrup Sogn, ses det, at alle børn er flyttet hjemmefra:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Niels Knudsen	59 år gl., gift	Bonde, Husmand, Dagleje naar (han) kan faae
Karen Knudsd. (fejl: skal være Hansdatter)	54 år gl., do	Hans Kone

I folketællingen 14 år senere i 1801 er ægteparret indført således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Niels Knudsen	73 år gl., gift	Jordløs Husmand, faaer lidt af sognet
Karen Hansdatter	68 år gl., do	Konen væver



Her er gengivet udsnit af det første matrikelkort fra 1807 over del af Sasserup By med tilhørende ny-etablerede grunde ca. 1 km øst for byen. Blandt disse grunde er matr.nr. 19 med påskrevet navn *Niels Knudsen* (røde pile).

Husets beliggenhed i selve byen ses bedst på kortet på side 131.

Grundens størrelse var på 92230 kvadratalen. Dette svarer til ca. 3,6 hektar, hvilket er omkring det dobbelte af et alm. husmandssted på den tid.

På siderne 131 og 132 er skrevet om ejendomme og disses fæsterelationer i en bog af Johannes Pedersen *Af Søstrup Sogns historie*, hvori han ikke nævner Niels Knudsens navn på det gamle matrikelkort.

Johannes Pedersen skriver også i sin bog *Af Søstrup Sogns historie*, at en Niels Hansen overtog fæstet i december 1807. Desværre er der i hans fæstekontrakt ikke, som man oftest indskrev i denne, medtaget den tidligere fæsters navn. I fæstekontrakten står, at han i nogen tid har boet i huset. Niels Knudsen og Karen Hansdatter må således være fraflyttet dette nogle år forud for 1807.

Niels Knudsen døde den 24. oktober 1813 og blev begravet fra Søstrup Kirke den 30. oktober. I kirkebogen er tilskrevet: *Indsidder (lejer) i Sasserup, almisselem.*

Hvor ægteparret har lejet sig ind, er ikke til at finde, da fattigvæsenets protokol ikke er bevaret. Han er anført med alder 83 år gammel, hvilket passer helt fint med fødsel omkring 1729.

Karen Hansdatter døde den 28. november 1817 og blev ligeledes begravet fra Søstrup Kirke den 4. december. I kirkebogen er tilskrevet: *Afgangne Almisselem Niels Knudsens Enke.* hun er anført med alder 84 år gammel, hvilket passer med at være født omkring 1733.

Hvis de har boet i et fattighus har fattigvæsenet betalt begravelsen og der findes intet skifte idet fattigvæsenet har haft råderet over deres efterladenskaber. Disse er blevet bortauktioneret til fordel for fattigkassen, som så også har betalt for deres begravelse.

Denne afslutning på livet var dengang ikke ualmindelig da husmænd og daglejere som oftest levede på et eksistensminimum *uden anden trøstelig udsigt til befrielse end den for alle fælles: når døden befrier dem* – som en præst på den tid formulerede det.

Karen Jørgensdatter og Rasmus Jensen

Maren Michelsdatters (senere Rasmusdatter) mor og stedfar.

For Rasmus Jensen er det ikke lykkedes mig at finde forældre eller fødested.

Se efterslægtstavle på side 117.

Karen Jørgensdatter blev født i oktober 1756 i landsbyen *Trønninge i Kundby Sogn*, ca. 9 km vest for Holbæk og hun blev døbt i Kundby Kirke den 7. november.

Forældrene var skrædder Jørgen Pedersen og hustru Cathrine Johansdatter. Moren døde i juli 1759 og faren giftede sig kort tid efter med Maren Christiansdatter, som han ikke fik børn med. Hun havde i øvrigt været gift 2 gange tidligere. Oplysninger om disse 2 ægtepars vielser har jeg ikke fundet.

Karen Jørgensdatter havde da hun blev født disse 2 storebrødre:

- Johan Jørgensen, der var født i november 1746.
Han ses i folketællingen i 1787 at være *bonde og gaardbeboer* i Hagedsted Sogn lidt nordøst for Trønninge. Det er formentlig også ham, der ved Karen Jørgensdatters vielse i 1795 indgår som forlover for hende.
- Ole Jørgensen, der var født i februar 1751.
Det kan være ham, som Karen Jørgensdatter er i tjeneste hos jf. folketællingen i 1787, hvor han er *bonde og gaardbeboer* i Hagedsted Sogn.

Karen Jørgensdatter ses at være konfirmeret i Kundby Kirke i foråret 1773, hvor hun er 16½ år gammel. Præsten har ikke været mere meddelsom end at skrive, at hun var *Jørgen Skrædders Datter*. Efter skik og brug dengang er Karen formentlig kommet ud at tjene og som nævnt under storebroren Ole, mener jeg det er hende, der i folketællingen for 1787 bor hos sin bror i Hagedsted Sogn. Herefter kan hun være kommet i tjeneste på herregården *Gislingegård*, hvor hun møder *Michel Jensen*, som hun bliver kæreste med. Hun blev i 1789 gravid med Michel Jensen og nedkom i maj 1790 med en datter.

Karen er i sin gravide tilstand søgt mod barndomshjemmet i Trønninge, til faren skrædder Jørgen Pedersen og hans 2. hustru Maren Christiansdatter, der har været Karens stedmor fra hun var en helt lille pige.

Karens datter bliver i Kundby Kirke døbt Maren den 9. maj 1790 og blandt fadderne er nævnt *Jørgen Skrædders Kone af Trønninge*. Det kan være hendes fornavn, der er videregivet til den nyfødte.

Den biologiske far blev i kirkebogen nævnt at være *Michel Jensen*, som jeg på side 120 har skrevet lidt om. Han synes at forsvinde helt ud af Karen Jørgensdatters tilværelse umiddelbart efter fødsel af Maren.

Maren Michelsdatter, der senere tog efternavnet Rasmusdatter efter sin stedfar, er beskrevet fra side 120.

Få år efter fødslen af datteren Maren giftede Karen Jørgensdatter sig med Rasmus Jensen, som jeg ikke har fundet forældre til eller fødested for. Lægdsrullen fra den tid angiver et muligt fødested: *Overdrevet*, som jeg ikke med sikkerhed kan finde.

Såvel Karen Jørgensdatter som Rasmus Jensen har i 1794 meget sandsynligt haft arbejde på Mørkegaard, hvor han i forbindelse med vielsen har fæstet et husmandssted. For Mørkegaard er der desværre ikke afleveret/efterladt arkivalier, der kan hjælpe til en præcis fastlæggelse af dette husmandssteds beliggenhed. Her peger andre dokumenter dog på, at det kan have været matr.nr. 21 (rød pil) – et blandt flere husmandssteder i husmandskolonien øst for Mørkegaard. Kort på næste side.

Denne husmandskoloni var opbygget som konsekvens af udflytningen af gårdene under godset og fæstet (senere udlejet) til husmænd mod at de stod til rådighed for godsejeren. Grundstørrelsen var typisk på ca. 3 tdr. land.

Se generel fæstekontrakt for Mørkegård fra 1838/39 (senere Toftholm) på side 124 og 125.



Ved trolovelsen i december 1794 står dette i kirkebogen:

Vi Underskrevne caverer hermed som Forløftnings Mænd [forlovere] Ungkarl Rasmus Jensen og Karen Jørgensdatter her i Byen, at de ere hinanden ubeslægtede og frie for Ægteskabs Løfter til anden side De frit kand Troloves og ægtevies med hverandre, ligesom vi ogsaa i alle Maader holder Præsten frie for ald Ansvar efter Kongl. Love og Forordninger.

Mørkøv d. 17 December 1794.

Johan Jørgensen, gmd Mørsv

Jens Jensen, Hmd Hiembeck

Copulati [vielse] Dom. Sexages. 1795 [8. februar 1795]

Her er Johan Jørgensen formentlig Karen Jørgensens bror.

På tidspunktet for deres ægteskab var Karen Jørgensdatter ca. 38 år gammel og Rasmus Jensen ca. 28 år gammel.

I ægteskabet blev alene født en datter:

- *Anne Kathrine*, der blev født i november eller primo december 1795 og døbt i Mørkøv Kirke den 13. december 1795.
Hun giftede sig i oktober 1820 med husmand og slagter Niels Hansen. Se tavle side 117.
Anne Kathrine døde den 21. oktober 1835 i Høed i Jyderup Sogn.

Familiens folketælling for 1801, Mørkøv, ser således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Rasmus Jensen	36 gift	Husmand med jord og daglejer
Karen Jørgensdatter	42 do	Hans Kone
Maren Michelsdatter	10 ugift	Konens datter af 1. ægteskab
Anne Kathrine Rasmusd.	5 do	Deres datter

Her er Karen Jørgensdatters alder angivet lidt upræcist, men dette var ikke ualmindeligt i folketællinger dengang.

Rasmus Jensen er noteret som *Husmand med jord og daglejer*, hvilket må dække over, at han har fæstet et hus under Mørkegaard Gods og ved siden af dette, der var på ca. 3 tdr. land og ikke kunne brødføde en familie, har haft arbejde på selve godset. Dette arbejde har været som betaling for det fæstede husmandssted.

Husmandsstedet kan have været blandt de nybyggede huse lidt øst for Mørkegaard – kort oven for, men kan måske også have ligget i selve Mørke By. Usikkerheden ligger i, at der på den tid var to

forskellige og næsten jævnaldrende husmænd med navnet Rasmus Jensen.

Karen Jørgensdatters datter Maren, født i 1790, blev konfirmeret i Mørkøv Kirke i 1806 og det må være på dette tidspunkt, at hun skifter sit efternavn fra Michelsdatter til Rasmusdatter.

Datteren Anne Kathrine blev konfirmeret i Mørkøv Kirke i 1810.

Rasmus Jensens døde i januar 1812 i en alder af ca. 46 år, hvilket var omkring den gennemsnitlige levealder for mænd på den tid.

Rasmus Jensen blev begravet fra Mørkøv Kirke den 21. januar.

Da Karen Jørgensdatter indgik i sit 2. ægteskab med Niels Dinesen i 1816, er hun og datteren Anne Kathrine formentlig flyttet til hans hus, der i matrikeloversigten er anført som fæster af matr.nr. 13, der ligger i selve Mørke By ved blå pil (kort på forrige side).

I den mellemliggende periode fra 1812-1816 har Karen Jørgensdatter nok boet hos sin nygifte datter Maren og hendes mand Poul Hansen (gift i 1813 og beskrevet fra side 118). Anne Kathrine kan have været ude at tjene hos fremmede.

Karen Jørgensdatter giftede sig den 31. maj 1816 med Niels Dinesen. På dette tidspunkt var hun ca. 59 år gammel og han var ca. 66 år gammel. Hans tidligere hustru Magrethe Andreasdatter var død i januar 1816.

Datteren Anne Kathrine giftede sig i oktober 1820.

Niels Dinesen døde i juni 1822 i en alder af 73 år.

Herefter er det mit gæt, at Karen Jørgensdatter er flyttet ind hos datteren Anne Kathrine og hendes mand Niels Hansen. De havde nu 2 døtre, Karen Kirstine og Anne Magrethe. Senere i 1820-erne kom endnu 3 døtre til verden.

Niels Hansen er ved et par af døtrenes dåbshandlinger anført med erhvervet: slagter, men har formentlig også haft et husmandssted med lidt jord til.

Denne familie blev boende i Mørkøv frem til ca. 1831, hvor de flyttede til Høed i Jyderup Sogn.

Dette kan konstateres ud fra dåben af deres søn, Jens, der var født i januar 1832 i Høed og døbt her i marts samme år.

Et par måneder efter barnebarnet Jens' dåb døde Karen Jørgensdatter i en alder af godt 75 år.

Hun døde den 26. maj 1832 og blev begravet fra Jyderup Kirke den 31. maj 1832. Hun er i kirkebogen indført som:

Husmand Niels Hansens svigermoder, 79 Aar gl.

Et kort skifte, der mest er en dødsanmeldelse, under Merløse-Tuse herred, lyder:

1832, den 26. maj, anmeldtes at Indsidderske Karen Jørgensdatter af Høed, den 26. dennes ved Døden er afgaaet og efterlader en Datter Ane Cathrine Rasmusdatter, gift med Hmd Niels Hansen i Høed.

Den Afdødes Efterladenskaber vare ikke tilstrækkelige til Begravelsen, for hvis Rigtighed Anmelderen heraf, den Afdødes Svigersøn, indestod ved sin Underskrift.

Niels Hansen - m.f.P. (med ført Pen)

Datteren Anne Kathrine når lige at komme med i folketællingen i 1834 da hun døde i oktober 1835 i en alder af 40 år.

Hendes families folketælling fra Jyderup Sogn, 1834, så således ud:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Niels Hansen	43, gift	Husmand
Ane Katrine Rasmusdatter	39, gift	Hans Kone
Karen Kirstine Nielsdatter	14, ugift	Deres Barn
Ane Magrete Nielsdatter	12, do	do
Marie Nielsdatter	7, do	do
Maren Nielsdatter	4, do	do
Jens Nielsen	3, do	do

Herudover boede der i huset en enke på 78 år, med dennes datter på 32 år og datterens 2 børn.

Niels Hansen giftede sig igen kort tid efter Anne Kathrines død med Karen Andersdatter.

oooOooo

Karen Jørgensens far, skrædder Jørgen Pedersen, døde i april 1793 i Trønninge.

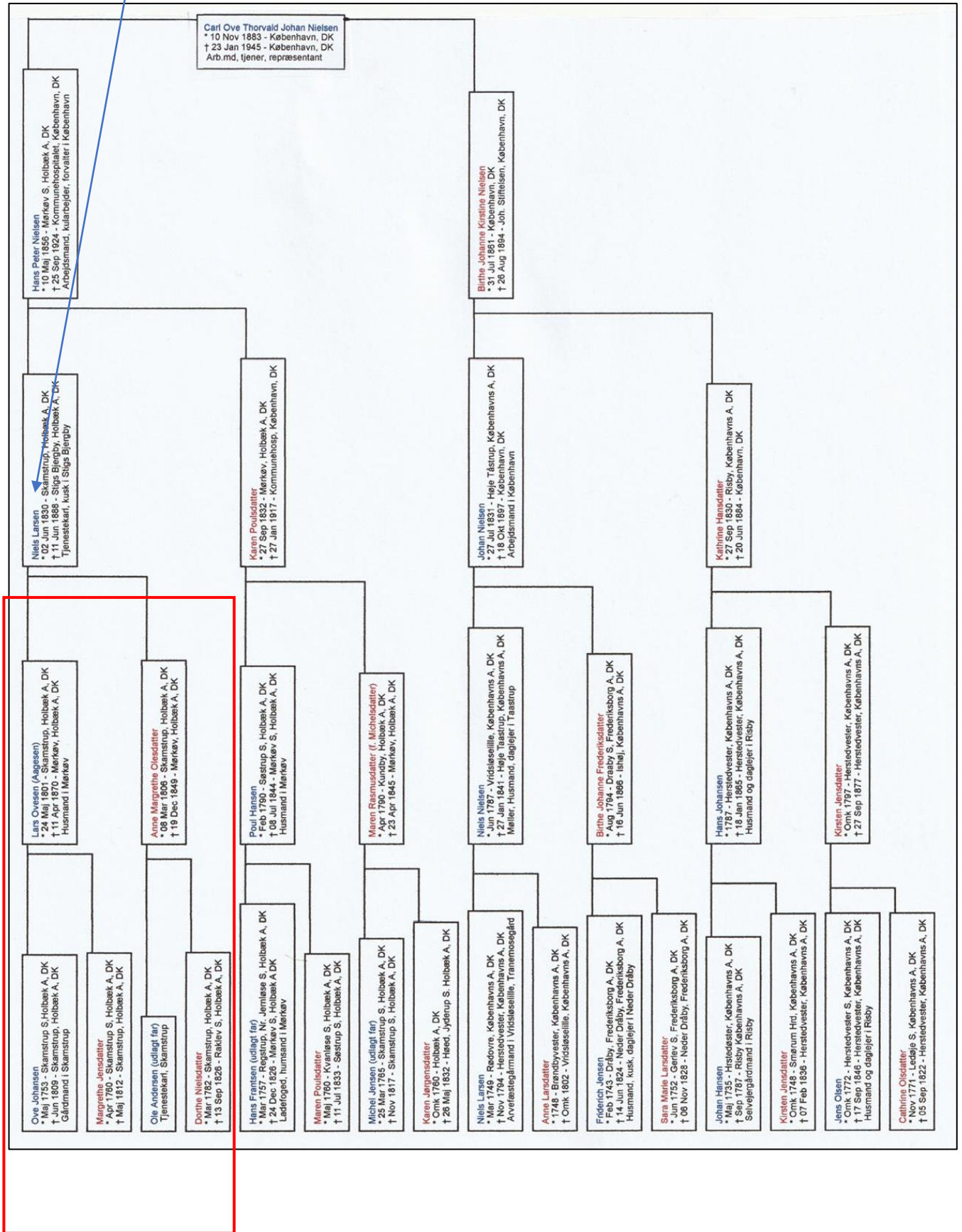
Stedmoren Maren Christiansdatter døde i marts 1801 samme sted.

Begge blev begravet fra Kundby Kirke.

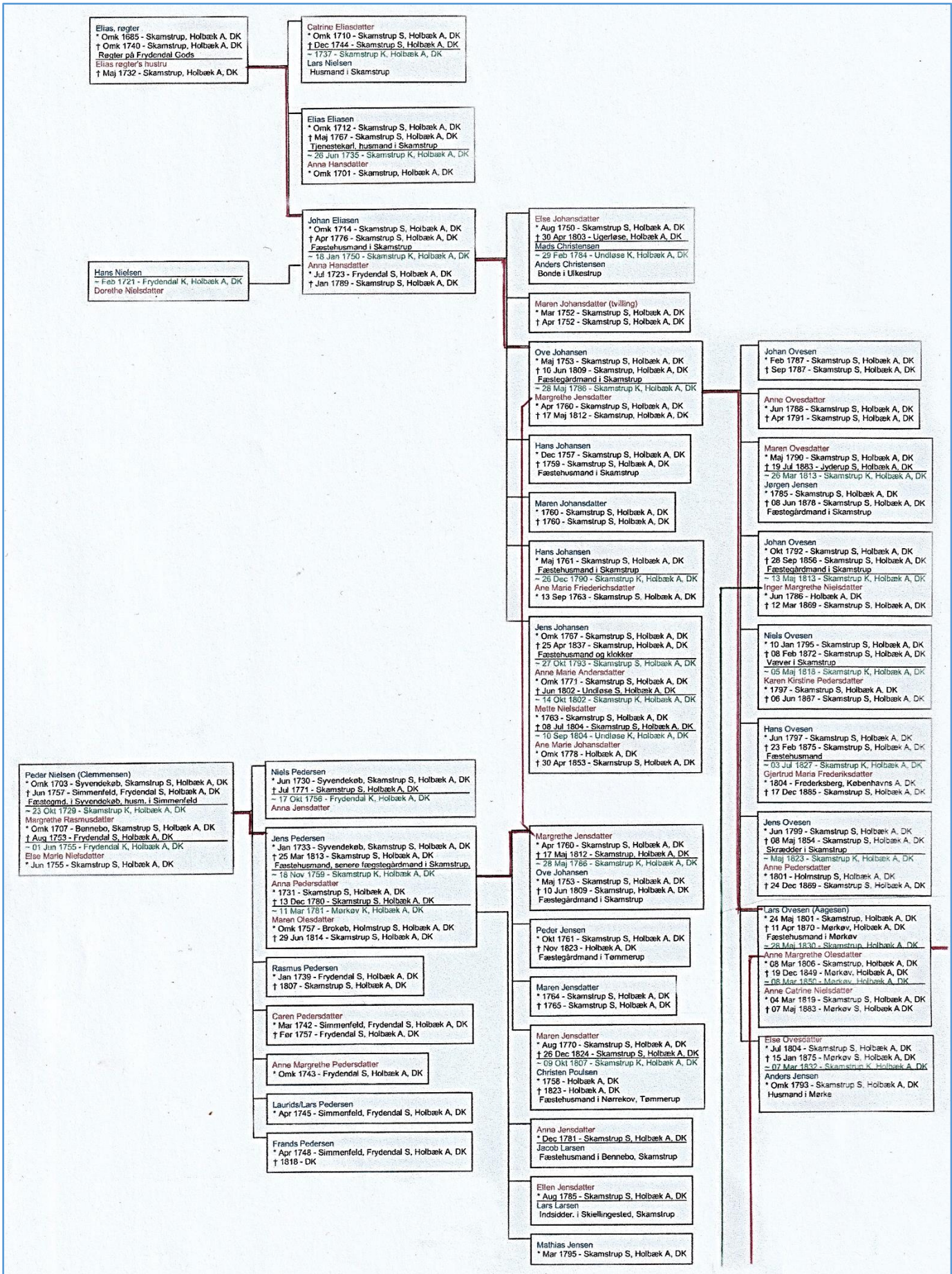
Kort over Holbæk Kommune med de væsentligste stednavne markeret.



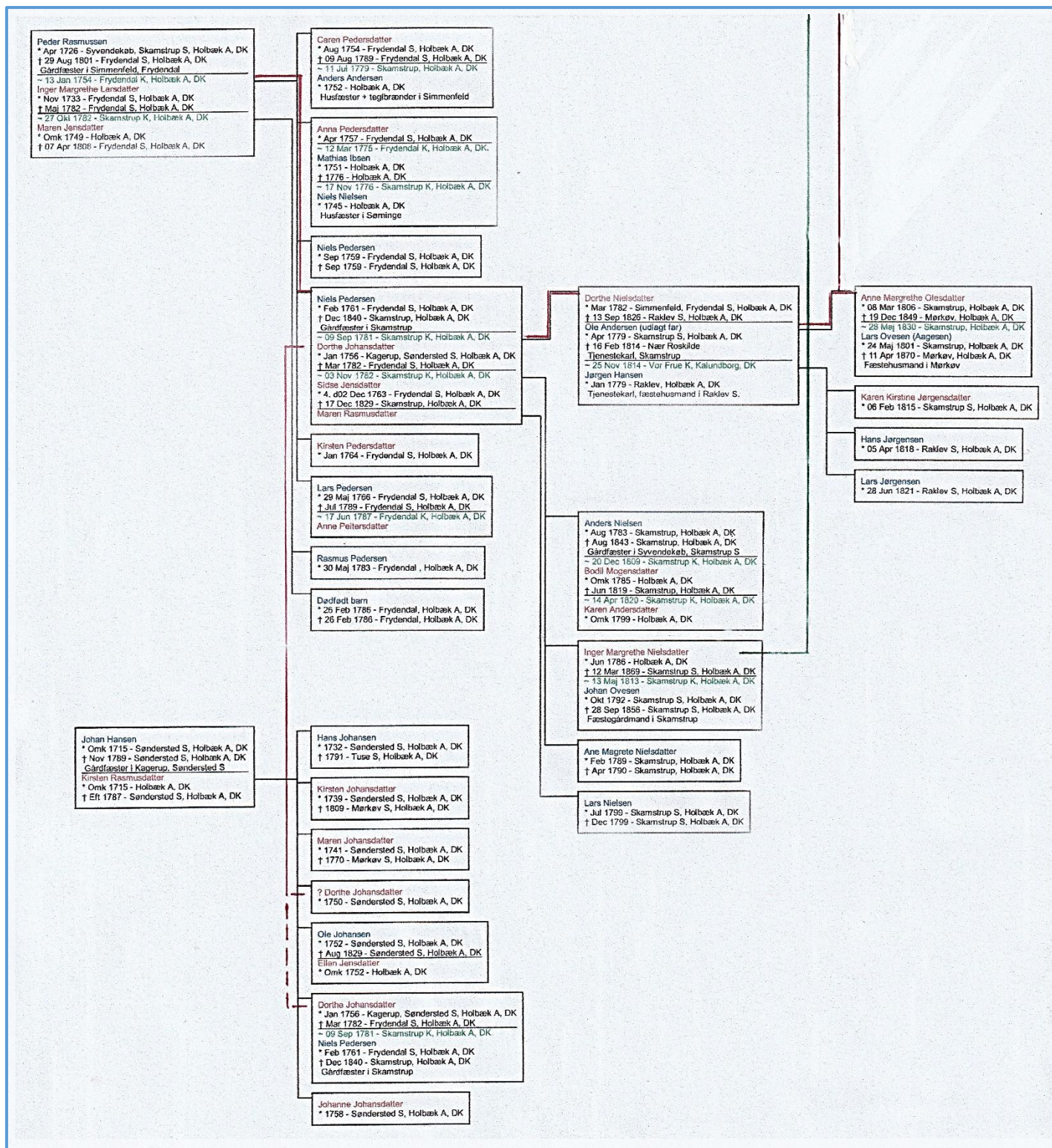
SLÆGTSOPTEGNELSER for Niels Larsens aner.



Forslået til Lars Ovesen



Forslået til Anne Margrethe Olesdatter



INDHOLDSFORTEGNELSE

Tavle: Forslægt til Lars Ovesen	146
Tavle: Forslægt til Anne Margrethe Olesdatter	147
Lars Ovesen – 1. ægteskab: Anne Margrethe Olesdatter	149
2. ægteskab: Ane Cathrine Nielsdatter	
Lars Ovesens aner	154
Ove Johansen og Margrethe Jensdatter	154
Johan Eliassen og Anna Hansdatter	158
Johan Eliassen, fæstekontrakt 1751	162
Jens Pedersen – 1. ægteskab: Anna Pedersdatter	163
2. ægteskab: Maren Olsdatter	
Peder Nielsen (Clemmensen) - 1. ægteskab: Margrethe Rasmusdatter	168
2. ægteskab: Else Marie Nielsdatter	
KORT over Skamstrup og Frydendal sogne	171
Torbenfeld/Frydendal Gods	172
Skamstrup Kirke	173
Anne Margrethe Olesdatters aner	174
Dorthe Nielsdatter – Ole Andersen (udlagt far)	174
1. ægteskab: Jørgen Hansen	
Niels Pedersen – 1. ægteskab: Dorthe Johansdatter	179
2. ægteskab: Sidse Jensdatter	
Johan Hansen og Kirsten Rasmusdatter	179
Peder Rasmussen – 1. ægteskab: Inger Margrethe Larsdatter	184
2. ægteskab: Maren Jensdatter.	

Tekst i *kursiv* er benyttet til afskrift af trykte kilder (bøger og internet) samt til fremhævelse af enkelte ord – f.eks. et gårdsnavn.

Tekst i [...] er benyttet til ordforklaringer, flest fra *Ordbog over det danske Sprog*.

Denne tekst er benyttet til afskrivning/gengivelse af håndskrevne og transskriberede arkivalier og dokumenter.

Lars Ovesen og hans 2 hustruer 1. ægteskab: Anne Margrethe Olesdatter.

Forældre til Niels Larsen – beskrevet fra side 23.

2. ægteskab: Ane Cathrine Nielsdatter

Lars Ovesen blev født i Skamstrup Sogn den 24. maj 1801 og døbt dagen efter den 25. maj. Skamstrup By med kirke ligger ca. 20 km sydvest for Holbæk. Se kort side 144 og 171.

Forældrene og hans ældre søskende fremgår af folketællingen i januar 1801, Skamstrup, som Lars ikke når at være med i. 2 år efter Ove fødtes en lillesøster Else.

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Ove Johansen	48, Begge i første 44.	Bonde og Gaardbeboer (fæstegårdmand)
Magrethe Jensdatter	Ægteskab	Hans kone
Maren Ovesdatter	10, ugift	Deres barn
Johan Ovesen	9, do	do
Niels Ovesen	7, do	do
Hans Ovesen	4, do	do
Jens Ovesen	3, do	do

Mere om dette forældrepar fra side 154.

Lars Ovesen blev født på en gård, der lå i det sydøstre hjørne af Skamstrup By (matr.nr. 6, se kort side 151). På gården var der udover familien 3 tjenestefolk.

Gårdfæstet var under Frydendal Gods, der ligger ca. 6 km nordøst for Skamstrup By og jf. fæsteprotokollen kan ses, at Lars' ældste bror Johan (født i 1792) i 1813 overtog fæstet af gården efter farens og morens død i henholdsvis 1809 og 1812. Broderen Johan var i 1813 ca. 21 år gammel og giftede sig samme år med Inger Margrethe Nielsdatter (gårdmandsdatter fra en gård lidt nord for Skamstrup By, Marieshøj, (også på kort side 151, familien omtalt fra side 179) og det er så nok hos broderen og hans kone, at Lars er blevet opfostret.

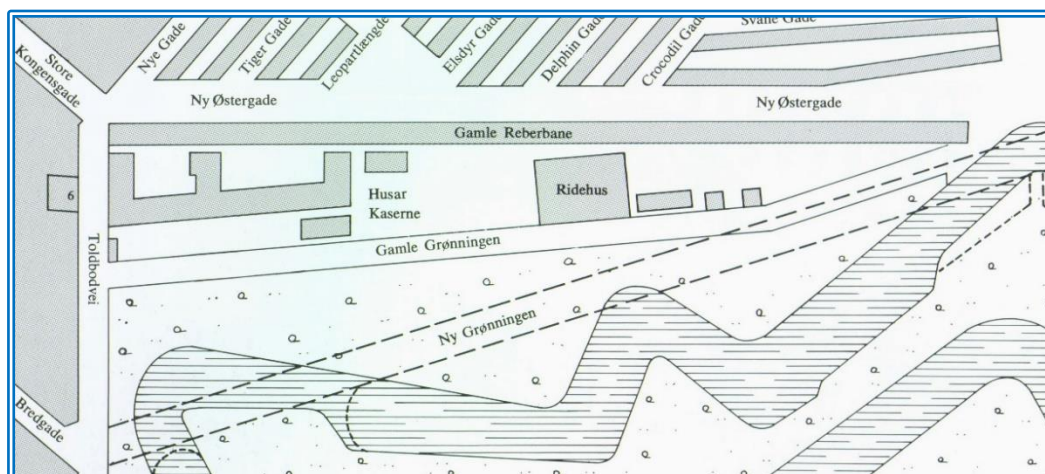
Lars blev konfirmeret i april 1816. Han fik af præsten denne karakter for *kundskab og opførsel*:

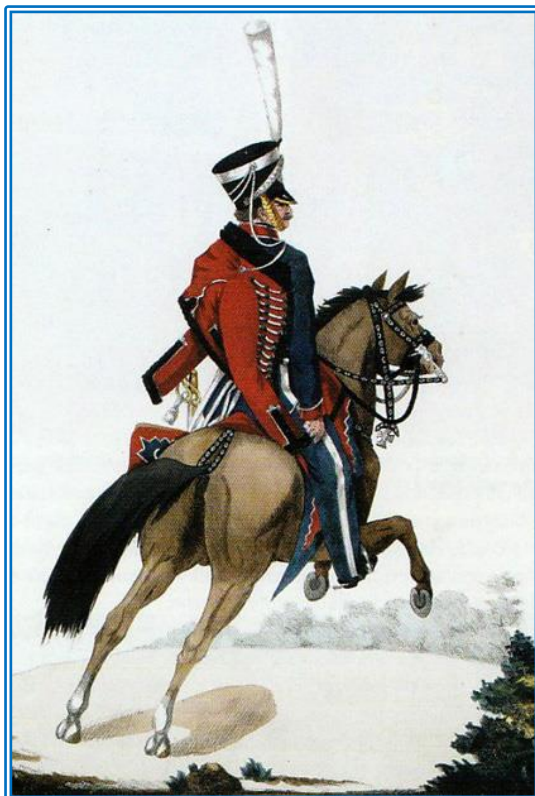
Nemme og Kundskab god. Livlig og sædelig.

Frem til tiden for aftjening af værnepligt i 1823 er Lars indgået i arbejdsstyrken på gården, hvilket fremgår af lægdsrullen for hans vedkommende. I samme lægdsrulle fremgår, at Lars var 65¾ tommer høj, hvilket svarer til 171 cm, der dengang var en højde lidt over middelhøjden for mænd.

I sommeren 1824 rejser Lars til København for at aftjene sin værnepligt.

Lars Ovesen kom til at aftjene sin værnepligt ved gardarhusregimentet i København. Her lå kaseren (med plads til 200 heste) lige inden for Østerport ved Øster Voldgades udmunding til Oslo Plads og som vist på kortet neden for imellem gaderne Ny Østergade (i dag en del af Store Kongensgade), der ses øverst på kortet, og Grønningen, der er blevet flyttet lidt siden dengang.





Hans (snore)uniform til parade- og vagtbrug har set ud som på billedet til venstre (tegning af H.C. Hyllested) mens uniformen til mere dagligdags brug har set ud som billedet til højre. Til staldtjeneste havde de menige en såkaldt fouragerkittel af læred uden knapper med tilhørende hue af gråt meleret klæde.



Parade- og vagtuniformen havde som noget særligt for husarerne snoreskærf med røde snore og sabeltaske, der hang i to hvide bæreremmer, med kongens – i 1824 Frederik 6.s – navnetræk.

Ud over sabel var husarerne bevæbnet med et par flintelåspistoler.

Selve garnisonstjenesten varede i 2 år, men tjenestetiden var samlet 6 år med årlige indkaldelser (eksercertid) i maj-juni måned.

Under garnisonstjenesten var der daglig eksercits med afsluttende vagtparade ved middagstid. Hver dag blev det kommende døgn's vagthold udtaget og marcherede til Hovedvagten på Kongens Nytorv for afløsning af foregående døgn's vagt.

En stor del af husarernes tid gik med at passe heste samt uniform og udrustning. Lædertøj skulle pudses, våben (og knapper) skulle pudses og smøres og uniformen skulle vaskes og lappes.

Foranstående er baseret på *Karsten Skjold Petersens* bøger om danske uniformer m.m. og bogen: *København før og nu – og aldrig*, bind 5.

Ved tilbagekomsten fra militærtjeneste har Lars Ovesen nok arbejdet først hos sin bror Johan, men henimod 1830 på den gård lidt nord for Skamstrup By (Matr.nr. 12), som hans bror Johans kone kom fra og her bliver han kæreste med Anne Margrethe Olesdatter, der var barnebarn af gårdfæstere Niels Pedersen på Marieshøj Gård (og niece til brorens hustru). Se kort på næste side.

Anne Margrethe Olesdatter blev født den 8. marts 1806 i Skamstrup Sogn på morfarens (Niels Pedersen) gård, der dengang havde navnet *Marieshøj Gaard* (matr.nr. 12). Hun blev døbt i kirken dagen efter den 3. søndag i Fasten, der det år faldt på den 9. marts.

Forældrene var Dorthe Nielsdatter og tjenestekarl Ole Andersen (omtalt fra side 174), der dog hurtigt igen er ude af billedet. Han er såkaldt *udlagt far* og bliver ikke gift med Dorthe Nielsdatter. Men Anne Margrethe kommer til at bære sit efternavn efter ham.

Anne Margrethe blev *båret til dåben* af sin moster Inger Margrethe Nielsdatter. Se slægtstavle på side 147.

Blandt fadderne var Ove Johansen, far til de 2 brødre Lars (hendes senere ægtemand) og Johan (nævnt oven for).

Den meget hurtige dåb af børn dengang – her allerede dagen efter fødslen – skete af hensyn til barnets liv og helbred (dengang var husene utætte og stort set uopvarmede – ligesom kirkerne) og for at sikre, at barnet ved dåben blev medlem af Guds menighed og dermed fik mulighed for at komme i Himmeriget og blive begravet i indviet jord.

Af kirkebøgerne fremgår, at dåb ofte blev foretaget af jordmoren i hjemmet, hvor barnet blev født. Senere blev dåben bekræftet/konfirmeret i kirken.

Den biologiske far Ole Andersen var født i 1779 i Skamstrup Sogn. Han bliver ikke gift med Dorthe Nielsdatter og får i kirkebogen tilføjelsen: udlagt barnefader.

Under beskrivelsen af Dorthe Nielsdatter fra side 174 har jeg valgt at skrive lidt om Ole Andersens videre liv og tragiske død.

Moren Dorthe Nielsdatter var i 1806 24 år gammel og blev formentlig boende på Marieshøj i nogle år sammen med sin datter Anne Margrethe, men flyttede senere væk til nyt arbejde i Kalundborg-området – nærmere bestemt i Raklev Sogn nord for Kalundborg på Røsnæs.

Datteren Anne Margrethe blev boende på Marieshøj Gård hos sin morfar Niels Pedersen og dennes hustru Sidse Jensdatter (stedmor til Dorthe Nielsdatter da hendes mor døde i barsels seng).

Anne Margrethe blev konfirmeret i foråret 1820. I rubriken, hvor *forældre* skal anføres står alene:

Morfader Gaardmand i Marieshøj Niels Pedersen.

Præsten gav Anne Margrethe dette skudsmål:

Ypperlig Kundskab og meget rosværdig Opførsel.

De 2 gårde, som ægteparret kom fra, er vist på dette kort over en del af Skamstrup Ejerlav fra 1816.

Matr.nr. 6 ses i det sydøstlige hjørne af landsbyen og matr.nr. 12 (Marieshøj) ses øverst.

Anne Margrethes mor døde i 1826 i Raklev Sogn, hendes stedmormor Sidse Jensdatter døde i 1829 og hendes morfar, som hun voksede op hos, døde i 1830.

Lars Ovesen og Anne Margrethe Olesdatter blev viet den 28. maj 1830 i Skamstrup Kirke.

I kirkebogen står:

Ungkarl Lars Ovesen, gl. 29 Aar, tjenende Gmd. af Skamstrup Niels Pedersen.

Pigen Ane Margrete Olsdatter, gl. 24 Aar, tjenende sin Morfader Gmd. af Skamstrup Niels Pedersen.

Forloverne er for ham hans bror Johan Ovesen og for hende morbroren Anders Nielsen, der var gårdmand i Syvendekøb, matr. nr. 2.

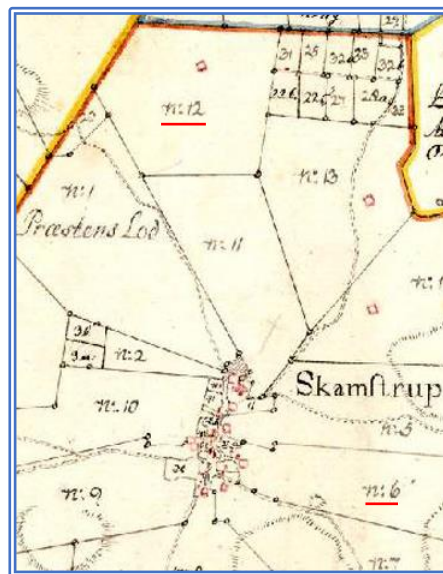
Anne Margrethe var ved vielsen særdeles højgravid, idet hun få dage senere nedkom med ægteparrets første barn, Niels, omtalt fra side 23. Det er ham (hans fornavn), der fører slægten videre til *Carl Ove Thorvald Johan Nielsen*, Inge Hornums (født *Nielsen*) farfar.

Ved dåben af dette barn ses i kirkebogen, at ægteparret boede på *Marieshøj Gård*, hvor Lars Ovesen arbejdede som tjenestekarl.

Alle af bondestanden skulle dengang ved fra- eller tilflytning til et sogn melde dette til præsten, der så indskrev det i selve kirkebogen på til formålet fortrykte *lister for af- og tilflytning*. Disse lister blev dog ikke alle steder ført lige omhyggeligt, men for Skamstrup sogn kan dog læses, at ægteparret med sønnen Niels:

- i maj 1832 flyttede fra Skamstrup til Kundby Sogn, Thorslunde, for at gøre tjeneste hos en husmand dér,
- i maj 1833 flyttede fra Skamstrup til sognet Mørkøv, nabosogn mod nord i forhold til Skamstrup. De må derfor være kommet retur fra Kundby til Skamstrup nogen tid tidligere.

I Mørkøv fæstede Ove Johansen et husmandssted under *Mørkøv Gård* (senere *Toftholm*), hvorfra desværre ikke er bevaret arkiver førend fra 1838. Men husets beliggenhed var matr.nr. 26 og lå i bebyggelsen *Smededalshusene* godt 1 km sydvest for Mørke By og lige nord for *Mørke Stationsby* ved den senere anlagte jernbane (åbnet 1875) hvor en gård med navnet *Smededal* lå (senere en

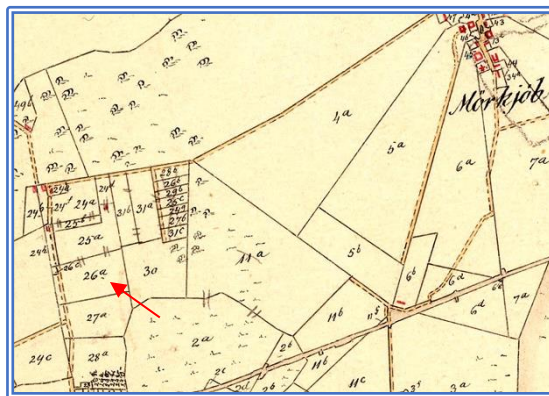


efterskole).

Det fæstede hus lå ved nuværende Nykøbingvej, lige over for gården Smededal.

Huset er i *Sogneprotokollen* beskrevet som *En Agerlod, hvorpaa brugeren boer og en Skovlod* og var størrelsesmæssigt næsten 97.000 kvadratalen, der svarer til ca. 7 tønder land eller 3,8 hektar.

Dette var en grundstørrelse, der var væsentligt over alm. husmandssteder på typisk maksimalt 3 tønder land og kan tyde på, at godsejeren har haft særlig positiv opmærksomhed på sine fæstere under anlægning af denne husmandskoloni.



Lars Ovesen og Anne Margrethe Olesdatter fik i deres ægteskab 4 drengebørn:

- Niels, født i juni 1830 og død i 1888. Omtalt tidligere fra side 23.
- Ove, født i juni 1833 i Mørkøv og død i 1883 i København.
- Jens, født i juni 1840 og død i 1917 i København.
- Anders, født i sept. 1844. Død ikke fundet, men han flyttede som sine brødre også til København.

Det faktum, at 3 sønner flytter til København, vidner om den begyndende *industrialisering*, hvor mange unge fra landdistrikterne flyttede til storbyerne, for der at søge bedre beskæftigelse end de oplevede at kunne få ude på landet.

I folketællingen for 1834, Mørkøv, indgår familien samlet med sønnerne Niels, der formentlig er opkaldt efter oldefaren Niels Pedersen (hvor moren Anne Margrethe Olesdatter voksede op) og Ove, der var opkaldt efter farfaren. Dette er lidt atypisk i relation til datidens tradition, hvor førstfødte søn som oftest blev opkaldt efter farfaren.

Men Niels indgår også i folketællingen 1834, Skamstrup, som *plejebarn* hos oldefaren Niels Pedersen på gården Marieshøj – han er åbenbart på vej til at flytte hertil, hvor han blev boende fremover.

I folketællingen for 1840, Mørkøv, er familien beskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Lars Aagesen	39, gift	Huusmand
Anne Margrethe Olesdatter	33, gift	Hans kone
Ove Larsen	7, ugift	Deres barn

Sønnen Jens blev født ½ år senere i juni 1840.

Af denne folketælling fremgår, at sønnen Niels på 9 år ikke indgår, men han findes i folketællingen for Skamstrup Sogn på gården Marieshøj – igen som *plejebarn*.

5 år senere, i folketællingen 1845, Mørkøv, hvor der for første gang også blev spurgt til *fødested*, så familiens optegnelse i Mørkøv ud på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien	Fødested
Lars Aagesen	44, gift	Huusmand	Skamstrup, Holbæk Amt
Ane Margrethe Olesdatter	38, gift	hans kone	Do
Aage Larsen	12, ugift	deres barn	Her i Sognet (Mørkøv)
Jens Larsen	5, ugift	do	Do
Anders Larsen	1, ugift	do	Do

Anne Margrethe Olesdatter døde den 19. december 1849 i Mørkøv og blev begravet fra kirken i Mørkøv en uge senere den 27. december, Hun blev 43½ år gammel, hvilket var lidt under middellevetiden dengang for kvinder.

I kirkebogen er indført, at hun døde af gift og hun har formentlig været syg i nogen tid, jf. neden for om ægtemandens nye ægteskab.

Da Lars Ovesen gifter sig igen, skal der skiftes og dette skifte viser, at boet har et overskud på 39 rigsbankdaler, hvoraf enkemanden får halvdelen og yderligere 1/5 af den anden halvdel. Sønnerne deler ligeligt resten, hvilket giver dem ca. 3 rbd. og 9 mark.

Lars Ovesen giftede sig 2. gang i Mørkøv Kirke den 8. marts 1850 med **Anne Cathrine Nielsdatter**, der var født i Skamstrup den 4. marts 1819 og dermed 31 år gammel. Lars Ovesen var nu knap 48 år gammel.

Anne Cathrine var datter af smeden i Skamstrup Niels Pedersen (ikke at forveksle med gårdmanden Niels Pedersen – Lars Ovesens 1. hustrus morfar). Smedens hustru hed Maren Jørgensdatter.

Anne Cathrine nedkom (allerede) i maj 1850 med parrets førstefødte, hvilket kan pege på, at Lars Ovesens 1. hustru har været syg i en længere periode og i denne tid har Anne Cathrine nok passet huset og de mindreårige børn fra Lars Ovesens første ægteskab.

I dette 2. ægteskab blev født disse 3 piger:

- Ane Margrethe, født i maj 1850. Opkaldt jf. den tids tradition efter den afdøde 1. hustru. Jf. skifte i 1883 efter moren bor hun i Sorø og er ugift.
- Karen Kirstine, født i november 1853. Jf. skifte i 1883 efter moren bor hun i Skippinge og er ugift.
- Ane Marie, født i februar 1857. Jf. skifte i 1883 efter moren er hun gift med husmand Hans P. Andersen og bor i Mørkøv. Gift 1877 i Jyderup Kirke.

Lars Ovesen levede frem til april 1870, hvor han døde i en alder af 68 år. I årene forud er han i div. folketællinger indført med, at han *lever af sin jordlod*.

Han døde den 11. april 1870 og blev begravet fra Mørkøv Kirke den 16. april.

Skiftet efter ham trækker lidt ud da 3 af hans sønner af 1. ægteskab bor i København, men det afsluttes med at enken Anne Cathrine Nielsdatter *hensidder i uskiftet bo*.

Hun giftede sig ikke igen.

Jf. folketællingen i 1880 boede Anne Cathrine Nielsdatter nu fortsat i Mørkøv Sogn hos sin yngste datter Ane Marie Larsdatter og hendes ægtemand Hans Peter Andersen.

Anne Cathrine Nielsdatter døde den 7. maj 1883 i Mørkøv og blev begravet fra kirken sammesteds den 12. maj. Hun blev 64 år gammel.

I skiftet efter hende står hendes nytilkomne svigersøn Hans Peter Andersen som arving. Han informerer skifteretten om, at boets værdi er under 200 kroner (i Danmark er man nu gået fra rigsbankdaler til kroner) og skiftet er dermed afsluttet.

Svigersønnen Hans Peter Andersen døde i øvrigt 1 måned efter sin svigermor i en alder af bare 27 år. Enken Ane Marie Larsdatter giftede sig igen i 1887 med Jens Pedersen.

De sidst omtalte personer oven for har kunnet være vidner til anlæggelsen af jernbanen fra Holbæk til Kalundborg – *Nordvestbanen* kaldet. Denne blev anlagt i årene 1872-85. Banen blev officielt indviet af Chr 9. og hans dronning Louise. Ved denne lejlighed skulle kongen have sagt, at det var

... en af hans regerings glade dage, fordi han havde rejst gennem det skønne, frugtbare land og været sammen med tilfredse undersåtter.

Stationen kom til at ligge lidt syd for Lars Ovesens fæstegrund.

Efterfølgende fik den oprindelige by Mørkøv ændret sit navn til Mørkøv Kirkeby og stationsstoppestedet fik navnet Mørkøv Stationsby.

Foto af den nye stationsbygning til højre.



Lars Ovesens aner

Ove Johansen og Margrethe Jensdatter.

Forældre til Lars Ovesen

Ove Johansen blev født i maj 1753 i Skamstrup By og døbt sammesteds i kirken den 27. maj. Forældrene var gårdfæster Johan Eliassen og hustru Anna Hansdatter.

I kirkebogen er ved hans dåb bl.a. indskrevet dette:

1753, Dom. 5te post Pascae, havde Johan Eliassøn en Søn til daaben som Unge Niels Rasmussens Hustrue bar og loed kalde Oge.

Dette er ikke en fejlskrivning for navnet *Ove*, som dengang åbenbart kunne skrives på forskellige måder, bl.a. også som *Aage*. Jeg har valgt alene at bruge skrivemåden *Ove* for ikke at forvirre læsningen mere end nødvendigt. Og så er det det fornavn, der går igen frem til Inge Hornums (født Nielsen) farfar og far.

Ove Johansen blev født på en gård – fæstet under godset Frydendal i 1751 – der lå i Skamstrup By. Faren og dermed familien forlod dette fæste i 1765 og flyttede til landsbyen Syvendekøb, der lå 3 km nord for Skamstrup By. I 1769 indgik faren nyt fæste, men nu som husmand, i landsbyen Sørninge, der lå 3 km sydvest for Skamstrup By. Se kort side 171.

Mere om Ove Johansens forældre, der havde giftet sig i 1750, fra side 158.

Ove var familiens barn nr. 4. Før ham var født 3 piger, hvoraf de 2 var et tvillingepar, der begge døde som spæde. Efter Ove blev født 4 søskende, hvoraf 2 døde som helt små.

Oves konfirmation er ikke fundet. Han kan være konfirmeret i Skamstrup, hvor indførsler af konfirmerationer starter omkring 1767, men de første sider er ikke til at læse.

Ejheller er fundet noget om ham frem til han gifter sig i 1786, hvor Ove er 33 år gammel. Formentlig har han arbejdet på forskellige gårde i sognet. I disse år må han have sparet op til fæste af en gård. Ove Johansen giftede sig i en relativt sen alder, 33 år gammel.

Oves far Johan Eliassen døde i april 1776. Han er i kirkebogen noteret som *inderste*, altså som *lejer*, hvilket betyder at han på dette tidspunkt ikke længere har fæstet sit husmandssted.

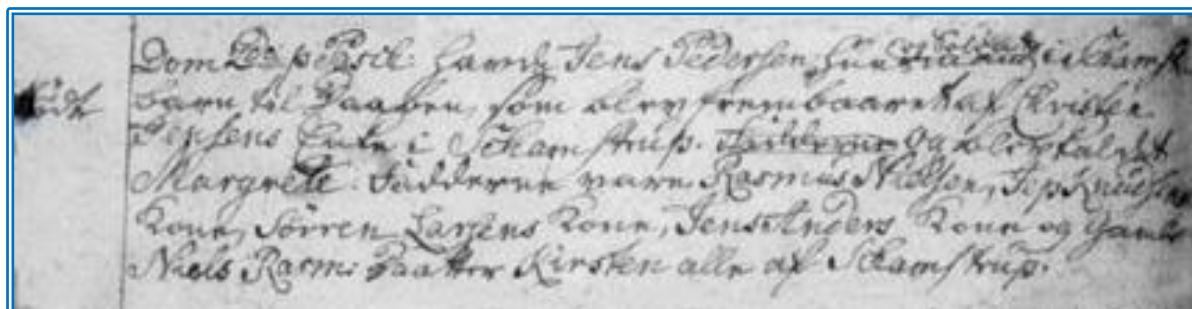
Oves mor døde i 1789. Hun er i kirkebogen noteret om boende i *fattighuset*.

Margrete Jensdatter blev født i april 1760 i Skamstrup By og døbt sammesteds i kirken den 20. april.

Forældrene var fæstehusmand Jens Pedersen og hustru Anna Pedersdatter.

Mere om dette ægtepar, der havde giftet sig i 1759, fra side 163.

Indskriften i kirkebogen ser ud som her vist:



Dom 2^{den} p Pasch.[post Pascha = efter Påske] havde Jens Pedersen, huusmand og Soldat i Schamstr. Barn til Daaben, som blev frembaaret af Christen Jensens Enke i Schamstrup ~~fadderne~~ og blev kaldet Margrete. Fadderne vare Rasmus Nielsen, Jep Knudsens Kone, Sørren Larsens Kone, Jens Anders' Kone og gamle Niels Ramus.' Datter Kirsten, alle af Schamstrup.

Margrete var forældrenes førstefødte. Efter hende blev født to søskende: Peder og Maren.

Da Margrethe var 11 år gammel flyttede familien fra husmandsstedet til et gårdfæste i Skamstrup By (senere udflyttet til matr.nr. 18 syd for Skamstrup By og her benævnt KRONEN). Moren døde i 1780 og faren giftede sig igen med Maren Olsdatter. I dette hans 2. ægteskab blev født 4 børn, halvsøskende til Margrete.

Margrete blev konfirmeret i Skamstrup Kirke i foråret 1777, hvor hun var 17 år gammel. Præsten skriver om 3 af konfirmanderne på holdet og heriblandt Margrethe, at de
... ere overordentlig gode, men i øvrigt for dette Aar alle de andre meget god Kundskab.

Hendes mor Anna Pedersdatter døde i december 1780 og faren giftede sig igen 3 måneder efter i marts 1781 med Maren Olesdatter.

Margrethe Jensdatter var 26 år gammel da hun giftede sig.

Ove Johansen og Magrethe Jensdatter giftede sig den 28. maj 1786 i Skamstrup Kirke.

Forud var til præsten anmeldt deres forlovelse:

Langfredag 1786 blev Ungkarl og Gaardmand i Skamstrup Ove Johansen og Pigen Margrethe Jensdatter, Gaardmand Jens Pedersens Datter, trolovede.

At de begge ere frie for Ægteskabsløfte til nogen anden, og ei hinanden i forbuden Leed paarørende, derfor love vi underskrevne, ligesom vi og dette vort forløfte med egne Hænder og Navne under og stadfæster.

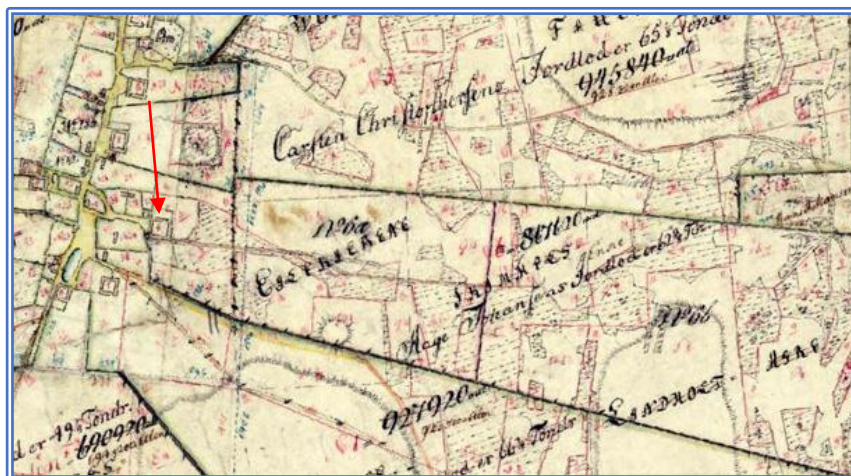
Sign.: Jens Pedersen Hans Eliassen, begge Gaardmænd i Skamstrup
 Brudens far Gommens farbror

Begge har kendt hinanden fra barndommen, men har dog næppe gået i skole på samme tid, da skoletiden ikke varede længere end til det 14. år.

Det er ved trolovelsen nævnt, at ungarlen Ove Johansen også var gårdmand og den gård, som Ove Johansen havde fæstet af Frydendal Gods i foråret 1786 kan ses på kortet neden for som matr.nr. 6a + 6b (sydøst i Skamstrup By), hvor selve gården ligger til venstre inde i byen ved markvejens begyndelse. Her har den også ligget før udskiftningen. I 1786 har de jordarealer, der hørte til gården, ligget spredt rundt i sognet, men her vist efter selve udskiftningen som et samlet areal.

Se også side 126 om udskiftningen.

Hans navn er på kortet skrevet *Aage Johansens Jordlod er 62¼ Td* (tønde land) og 867620 kvadratalen, der svarer til ca. 34 hektar.



I *Brandforsikringsprotokollen* er gården ganske kort beskrevet på denne vis:

- stuehus mod nord, 13 fag,
- østre hus, 6 fag,
- søndre hus, 12 fag,
- vestre hus, 11 fag.

En meget grundigere beskrivelse fandtes dengang i *Brandtaxationsprotokollen*, men denne er for Holbæk Amt desværre ikke bevaret før 1828. Gården er første gang forsikret omkring primo 1800.

I deres ægteskab blev født disse børn:

- Johan Ovesen, født februar 1787, død september 1787.
- Anne Ovesdatter, født juni 1788, død april 1791.
- Maren Ovesdatter, født maj 1790, død juli 1883.
Giftede sig i 1813 med Jørgen Jensen, gårdfæster i Skamstrup.
- Johan Ovesen, født oktober 1792, død september 1856.
Giftede sig i maj 1813 med Inger Margrethe Nielsdatter. Samme år overtog han farens, Ove Johansen, fæste.
- Niels Ovesen, født januar 1795, død februar 1872. Han var væver i Skamstrup.
Giftede sig i maj 1813 med Karen Kirstine Pedersdatter.
- Hans Ovesen, født juni 1797, død 1875. Han var fæstehusmand i Skamstrup.
Giftede sig i juli 1827 med Anne Marie Frederiksdatter.
- Jens Ovesen, født i juni 1799, død maj 1854. Han var skomager og skrædder i Skamstrup.
Giftede sig i maj 1823 med Anne Pedersdatter.
- Lars Ovesen, født maj 1801, død april 1870. Omtalt oven for fra side 149.
- Else Ovesdatter, født juli 1804, død januar 1875.
Giftede sig marts 1832 med Anders Jensen, husmand i Mørkøv Sogn.

I alt 9 børn, der blev født med gennemsnitligt 26 måneders mellemrum. De 7 børn, der levede frem til voksenalder, nåede alle at leve betydeligt længere end middellevetiden i 1800-tallet, til en gennemsnitslevealder på 72 år.

I folketællingen for 1787, Skamstrup, er familien beskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
<i>Ove Johansen</i>	<i>34, gift</i>	<i>Husbønde, Bønde og Gaardbeøer</i> (fæstegårdmand)
<i>Margrethe Jensdatter</i>	<i>27, gift</i>	<i>Madmoder</i>
<i>Johan Ovesen</i>	<i>1, ugift</i>	<i>Deres søn</i> (døde i sept. samme år)

Herud over er der på gården 4 tjenestefolk. 2 mandkøn på 26 og 14 år. 2 kvindekøn på 22 og 12 år.

I folketællingen for 1801, Skamstrup, er familien beskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
<i>Ove Johansen</i>	<i>48, Begge i første</i>	<i>Husbønde og Gaardbeøer</i>
<i>Magrethe Jensdatter</i>	<i>44, Ægteskab</i>	<i>Hans Kone</i>
<i>Johan Ovesen</i>	<i>9, ugift</i>	<i>Deres Børn</i> (født i 1792)
<i>Maren Ovesdatter</i>	<i>10, dø</i>	<i>Dø</i>
<i>Niels Ovesen</i>	<i>7, dø</i>	<i>Dø</i>
<i>Hans Ovesen</i>	<i>4, dø</i>	<i>Dø</i>
<i>Jens Ovesen</i>	<i>3, dø</i>	<i>Dø</i>

Herud over er der på gården 3 tjenestefolk. 2 mandkøn på 31 og 16 år. 1 kvindekøn på 18 år.
Efter tællingen i januar 1801 blev født Lars i maj 1801 og Else i juli 1804.

Ove Johansen døde den 10. juni 1809 og blev begravet fra kirken i Skamstrup den 14. juni.

I kirkebogen er indført, at han blev 56 år gammel samt at han var:

En meget skikkelig og brav Bønde.

Margrethe Jensdatter døde den 17. maj 1812 og blev begravet fra Skamstrup Kirke den 2. maj.
Hun blev 52 år gammel.

Uddrag af skiftet efter Ove Johansen:

Efter afgangne Gaardmand Ove Johansen i Skamstrup Anno 1810 den 31. Januar, mødte underskrevne Forvalter Hesdahl fra Frydendahl som fuldmægtig for Skifteforvalteren Frydendahls Eier Hr. Commerceraad von Deurs, i Skamstrup med tiltagne 2de Vurderings og Vitterligheds mænd Sognefoged Karsten Christophersen og Huusmand Mads Jensen Tømmermand, begge her af Byen, for at foretage en lovlig Registrering- og Vurderingsforretning til nærmere sluttet Skifte og Deeling imellem afdøde Gaardmand Ove Johansen i bemelte Skamstrup, hans Enke Margrethe Jensdatter paa den eene, og hans med hende i Ægteskab avlede 7 Børn, nemlig: Johan 17 Aar - Niels 14 Aar - Hans 12 aar - Jens 10 Aar - Lars 8 aar - Datter Maren 20 Aar - Else 6 Aar; alle hiemme, paa den anden Side.

Enkens lauværge var hendes broder Peder Jensen.

Børnenes fødte og faldne Værge, deres Morfader Gmd Jens Pedersen, men da han var syg og sengeliggende og ikke kunne møde, saa iagttager deres farbroder Huusmand Hans Johansen fra Mørkiøb, som var tilstede, for i dag deres Tarv.

Boet havde et overskud på 84 rbd, hvoraf enken får det halve: 42 rbd, hver af sønnerne godt 7 rbd og døtrene hver godt 3 rbd.

Fæstegården blev nu overtaget af sønnen Johan Ovesen, der samtidig giftede sig med Inger Margrethe Nielsdatter. Hun var moster til Johan Ovesens lillebror Lars' hustru Anne Margrethe Olesdatter. Se tavlerne på siderne 146 og 147.

Johan, der i skiftet efter moren i 1810 er anført med alder 17 år, har nok fra før farens død i 1809 – i samarbejde med sin mor – overtaget et væsentligt ansvar for driften af gården.

Formelt fæster han gården i 1813, hvor han var (kun) 21 år gammel.

Johan Ovesen og hans hustru Inger Margrethe Nielsdatter bliver nu formentlig ansvarlige for Johans små søskende, samtidig med at de selv får egne børn.

Inger Margrethe Nielsdatter var datter af fæstegårdmanden *Niels Pedersen* i Skamstrup, der boede på matr.nr. 12, også kaldet *Marieshøj*. Omtalt fra side 179.

I folketællingen for 1834, Skamstrup, er Johan Ovesens familie beskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
<i>Johan Ovesen</i>	42 Aar gift	(fæste) Gaardmand
<i>Inger Margrethe Nielsdatter</i>	48 Aar gift	Hans kone
<i>Ane Margrethe Johansdatter</i>	20 Aar ugift	Deres barn
<i>Ove Johansen</i>	18 Aar do	do
<i>Peder Johansen</i>	14 Aar do	do
<i>Hans Johansen</i>	11 Aar do	do
<i>Sidsel Margrethe Johansdatter</i>	6 Aar do	do

Herud over er der på gården 1 tjenestekarl på 35 år.

Johan Ovesen døde i 1856. Efterfølger på gården er ikke søgt.

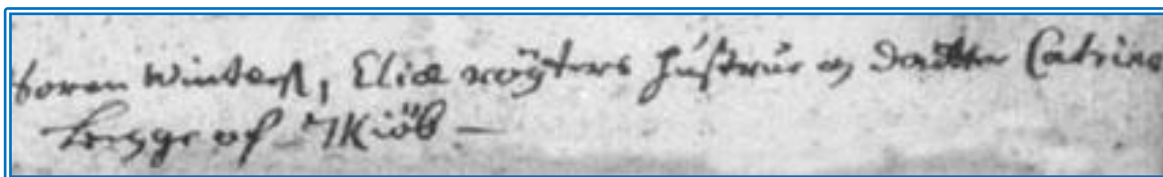
Johan Eliassen og Anna Hansdatter

Forældre til Ove Johansen.

Johan Eliassen blev født omkring 1714 i Skamstrup Sogn. Fødeåret er lidt usikkert, da dette sogn kun har bevarede kirkebøger fra 1720. Men enkelte senere og bevarede arkivalier peger på året 1714.

Forældrene var Elias .?, der var røgter, hvis fornavn og stillingsbetegnelse alene kendes ud fra hans benævnelse i faddersammenhænge i den ældste kirkebog: *Elia røgter* (se eksempel neden for), og hustru der nok hed enten Else eller Maren, gættet ud fra sønnen Johan Eliasens 2 kendte og første-fødte døtres navngivninger.

Faren Elias .? var formentlig røgter ved Frydendal Gods, og ses i forskellige sammenhænge i kirkebogen efter 1720 at have boet i *7Kiøb* (Syvendekøb), som det kan læses af denne indførsel fra 1727, hvor hustru og datter er nævnt som faddere ved en dåb.



Johan havde ved fødslen 2 ældre søskende, Catrine, formentlig født omkring 1710, og Elias, formentlig født omkring 1712, der alene er kendte via div. notater i kirkebogen, hvor *Elia røgter* eller *Elia røgters hustrue* indgår som faddere ved en dåb.

Johan Eliassen har fra en tidlig alder været ude at tjene, som det var almindeligt for børn fra landarbejdergruppen og formentlig på lokale gårde da man normalt dengang ikke flyttede meget omkring.

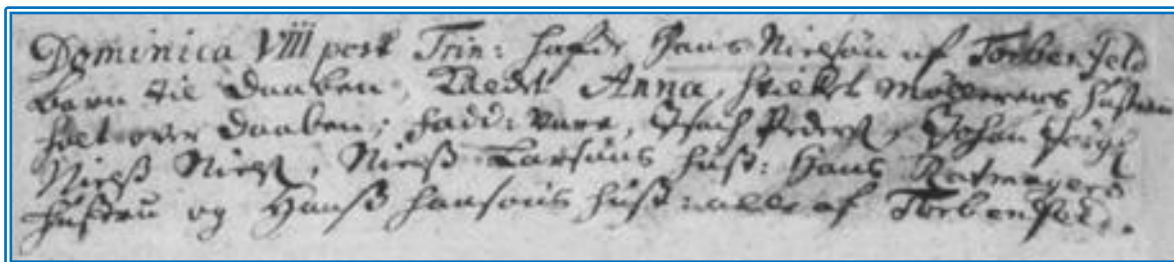
I en alder af ca. 35 år giftede Johan Eliassen sig med Anna Hansdatter. For mænd i deres første ægteskab er dette en ret sen alder.

Anna Hansdatter blev sandsynligvis født i juli 1723 i Frydendal Sogn og døbt i Frydendal Kirke den 11. juli. Senere aldersangivelser i bevarede arkivalier peger på dette fødeår.

Min usikkerhed skyldes, at forældrene tilsyneladende ikke har efterladt sig skifter, der kunne bevise sammenhængen.

Forældrene var efter min opfattelse Hans Nielsen og hustru Dorethe Nielsdatter, der var tjenestefolk på Frydendal Gods og boede i bebyggelsen Torbenfeld lidt nordøst for godset.

Dåbsindskriften fra 1723, 11. juli var denne:



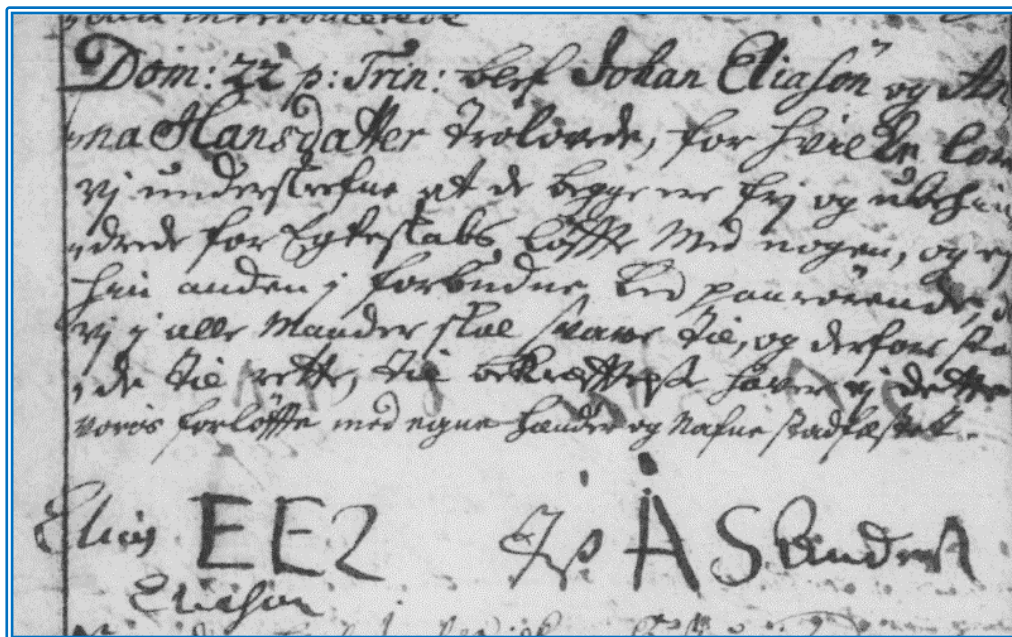
Dominica VIII post Trinitatis havde Hans Nielsen af Torbenfeld barn til daaben, kaldt Anna, hvilket Møllerens hustrue holt over Daaben; Fadd. Vare: Isach Peders., Johan Jørg., Niels Niels., Niels Larsons hust., Hans Ratmeyers hustru og Hans Hansøns hust. Alle af Torbenfeld.

Ægteparret Hans Nielsen og Dorethe Nielsdatter havde giftet sig i februar 1721 i Frydendal Kirke. Se fakta om Frydendal Gods på side 172.

Skamstrup og Frydendal sogne var kirkeligt sammenhængende idet de havde samme præst og også indskrev alle kirkelige handlinger i samme kirkebog.

Anna Hansdatter var 23 år gammel da hun blev gift med Johan Eliassen.

Johan Eliason og Anna Hansdatter trolovede sig i 1749, som her indskrevet i kirkebogen:



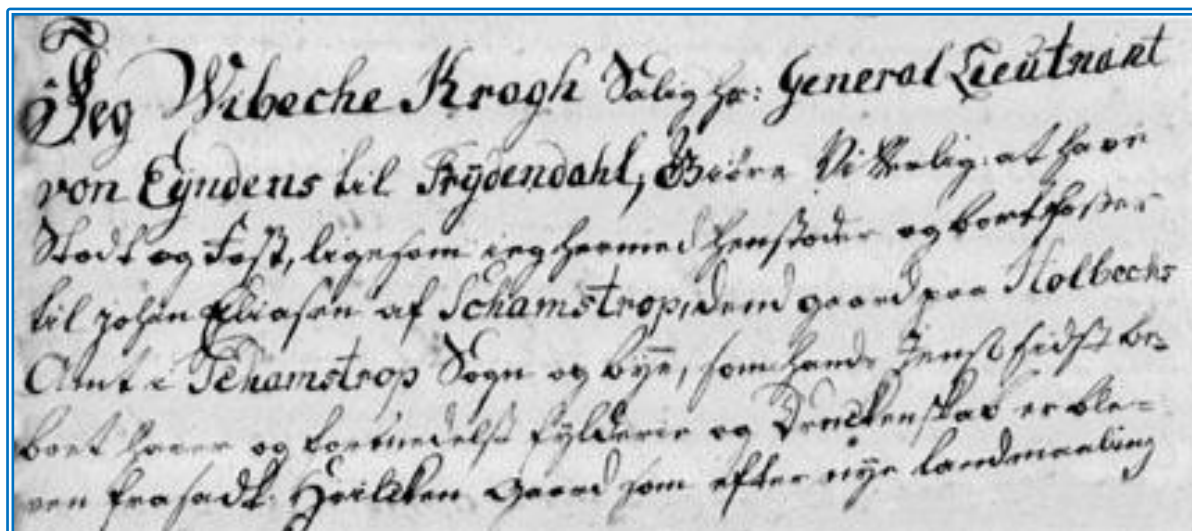
Dom. 22 p. Trin.[søndagen 22. post Trinitatis = 2. november i 1749] blev Johan Eliason og Anna Hansdatter trolovede, for hvilke love vj underskrefne at de begge ere frij og ubehindrede for Egteskabs løffte med nogen, og ej hin anden, j forbudne Led paarørende udi vj alle Maader skal svare til, og derfor stande til rette, til bekræftelse haver vj dette voris forløffte med egne Hænder og Nafne stadfæstet.

Elias EES Eliason (bror) Jes AS Anders(en)

Her har forloverne selv alene kunnet underskrive sig med de viste store bogstaver.

Parret blev copulerede, som det hed den gang, den 18. januar 1750.

Johan Eliason har i sin relativt lange ungarletid formentlig sparet penge op, idet han i juni 1751 fæster en gård i Skamstrup By. Starten på fæstebrevet så ud som her vist i kopi fra fæsteprotokollen for Frydendal Gods. Hele fæstet kan læses sidst i dette afsnit på side 162.



Jeg Wibeche Kragh, Salig [afdøde] hr. General Lieutenant von Eyndens [hustru] til Frydendahl, Gøre Vitterlig at have Stædt og Fæst, ligesom ieg herved henstæder og bortfæster til Johan Eliason af Schamstrop, dend gaard paa Holbechs Amt i Schamstrop Sogn og Bye, som hands [fejl: må være navnet Hans] Jens.(en) sidst beboet haver og formeldst fylderie og Druckenskab er bleven frasadt. Hvilken Gaard som efter nye landmaaling...

Jf. fæsteprotokollen ser det ud til, at Johan Eliassen ikke har klaret sin gårddrift tilfredsstillende for ejeren på godset Frydendal, idet gården i februar 1766 overtages af en ny fæster. I fæstekontrakten står, at denne nye fæster har boet på gården i nogen tid og at det var den gård, *som Johan Eliassen forhen beboede*. Ingen yderligere begrundelser for fraflytningen.

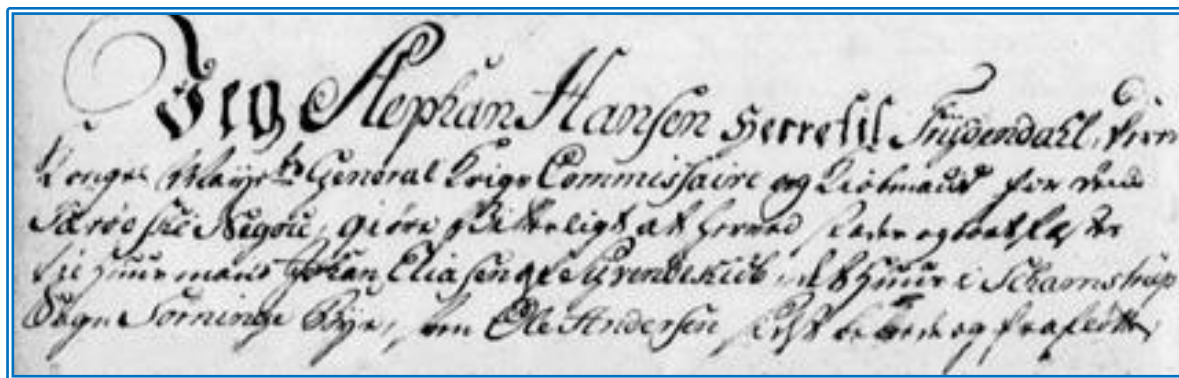
Frydendal Gods var i 1711 blevet overtaget af *Albrecht Philip von Eyden*, der var gift med *Vibeke Kragh*. Han døde imidlertid allerede i 1731, hvorefter hun frem til 1762 stod som ejer af slottet. Familien Johan Eliassen og Anna Hansdatter må senest i efteråret 1765 være flyttet til landsbyen Syvendekøb. Se kort side 171.

I ægteskabet blev født disse 9 børn

- Else, født i august 1750 og død i april 1803 i Undløse Sogn.
Hun var gift 2 gange, først med Mads Christensen og dernæst med Anders Christensen.
- Et tvillingepar i marts 1752, begge piger, hvoraf den ene var dødfødt. Den anden blev for svagheds skyld hjemmedøbt af degnens hustru og kaldt Maren.
Ved Marens dåbs konfirmation i Skamstrup Kirke den 26. marts 1752 blev den dødfødte søster begravet.
Knap 1 måned senere døde Maren og hun blev begravet den 23. april.
- Oge/Ove, født i maj 1753 og død i juni 1809. Beskrevet tidligere fra side 154.
- Hans, født i januar 1756 og død samme år.
- Hans, født i december 1757 og død i oktober 1759.
- Maren, født i maj 1760 og død 3 uger senere.
- Hans, født i juni 1761. Han ses konfirmeret i 1780, men død er ikke fundet.
- Jens, der er glemt indskrevet i kirkebogen, men jf. lægdsrullen er født i 1767.

Ud af de 9 børn døde de 5.

I januar 1769 fæstede Johan Eliassen et husmandssted i landsbyen Sørninge i Skamstrup Sogn. Dette blev i fæsteprotokollen beskrevet som her vist:



Jeg Stephan Hansen, Herre til Frydendahl, Deris Kongel. Mayjers General Krigs Commissaire og Kiøbmand for den Farøeske Nigoce [handel], gjøre Vitterligt at herved stæder og boet fæster til Huusmand Johan Eliassen af Syvendekøb, det Huus i Schamstrup Sogn, Sørninge Bye, som Ole Andersen sidst beboede og frafløttede.

Stephan Hansen havde overtaget Frydendal Gods i 1765, men døde i 1770, hvorefter hans hustru Sophie Ravn var ejer af godset til 1773.

I *Oeders Efterretninger* (se side 132) fra 1771 er Johan Eliassen anført som *husmand i Sørninge* og med alder 60 år (f. ca. 1711) og hustruen Anna Hansdatter er anført med alder 48 år (født ca. 1723). Begge i 1. ægteskab.

Husmandsstedet i Sørninge må Johan Eliassen med familie flytte fra i april 1773. En ny fæster tager over . . . *det Huus i Skamstrup Sogn, Sørninge Bye, som Johan Eliassen sidst beboede og formedelst Armod blev entlediget* [fritaget for/afskediget fra], som der står i fæsteprotokollen.

Johan Eliassen døde i 1776 i april måned og blev begravet fra Skamstrup Kirke den 8. april.

I kirkebogen er nævnt, at Johan Eliassen var indsidder/lejer og altså ikke havde eget fæstehus. Han alder er i kirkebogen angivet til 65 år, hvilket peger på fødsel ca. 1714.

Anna Hansdatter døde i 1789 i januar måned og blev begravet fra Skamstrup Kirke den 18. januar. I kirkebogen er nævnt, at hun boede i fattighuset og at hendes alder var 65 år, hvilket peger på fødsel ca. 1724.

Johan Eliasens forældre

Johan Eliasens forældre var røgteren **Elias** .?., og hustru, der formentlig hed **Maren** eller **Else** til fornavn. Ingen efternavne er fundet, da der ikke er kirkebøger før 1720 i dette sogn. Ejheller er fundet et skifte, hvilket der næppe heller har været bedømt ud fra farens stillingsbetegnelse.

Elias, røgters, hustru er indskrevet i kirkebogen 1720-71 som død i maj måned 1732.

Elias, røgter, ses i kirkebogen at være fadder til sønnen Elias' førstefødte – en datter med navnet Maren – i april 1737.

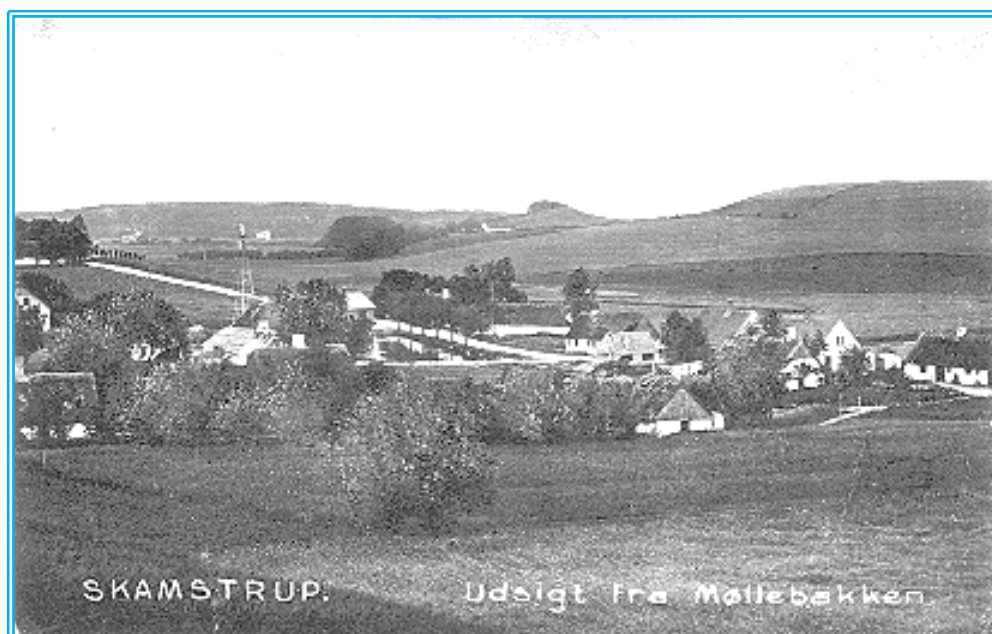
Herefter har jeg ikke fundet ham – ejheller som begravet. Dette må skyldes, at præsten har glemt en indførsel.

Elias, røgter, vurderes død til omkring 1738-42.

o o o O o o o

Foto (postkort) fra først i 1900-tallet, set fra Møllebakken, der ligger lidt nordøst for Skamstrup By, mod sydvest.

Den lille knold bagerst i midten er *Knøsen*, der 99 meter højt og ligger ca. 1 km sydvest for Skamstrup By og lidt nord for den udflyttede gård *Kronen*.



Johan Eliassen - Fæstekontrakt på gård i juni 1751.

Frydendal Gods, fæsteprotokol 1719-71, opsl. 174v+h.

Forkortelser har jeg skrevet fuldt ud.

Jeg Wibeche Kragh, Salig [afdøde] hr. General Lieutenant von Eyndens til Frydendahl, Giøre Witterlig at have stædt og Fæst, ligesom ieg herved henstæder og bortfæster til Johan Eliassen af Schamstrop, dend Gaard paa Holbechs Amt i Schamstrop Sogn og Bye, som Hans Jensen sidst beboet haver og formedelst fylderie og Druckenskab er bleven frasadt. Hvilcken Gaard som efter nye landmaaling skylder Hartkorn Ager og Eng 6 tønnder, 6 skæppe, 1 fjerdingkar. 1 3/16 Album, item.

Skovskylt 1 skæppe, 2 fjerdingkar, 2 ¾ album, bemelte Johan Eliassen i Fæste maae nyde, bruge og Beboe saa lenge hand deraf aarlig og fra Dato af til rette tider, svarer og betaler alle Kongelige Skatter og Contributioner [afgifter/ydelser], som nu er eller herefter paabuden vorder, saa også Landgilde [fæsters aarlige afgift i penge, korn eller naturalier til ejeren] til hver Aars Mortensdag Rug 2 tønnder, byg 2 tønnder og havre 2 tønnder, item 1 Sviin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns og 20 Æg, Holder Gaardens Bygning og Besætning i goed og forsvarlig Stand og dend forbedrer, Jorden i Markerne forsvarlig Giødsker og Dyrcker og ej noget deraf, det være sig Ager, Eng, Giærssel hugst eller tørvejord, til anden borlejer til upligt [ulovligt] bruger eller bruge lader; Gaardens tilligende Skov Parter skal hand holde under forsvarlig opsyn og hvis derudj bliver huggen skal hand være ansvarlig for.

Forretter Hoveri og Reiser efter tilsigelse villig og u-paaklagelig og som dend Fæstede ved Gaardens tiltrædelse haver annammet fuldkommen Vederlag for fæld [brøstfældighed] Besætning, Sæde og Fødekorn med Viidere saa bepligtes hand samme ved Dødsfald eller om hand Gaarden paa andre maader bliver endlediget [afskediget fra], det at fra sig levere. For det øvrige retter hand sig efter Loven og de Kongelige allernaadigste Forordninger, er mig som sit Herskab eller de som paa mine Veigne haver at befale hørig og lydlig alt under dette Fæstes Fortabelse og Anden tilbørlig straf.

Til stadfæstelse med min Haand og Zignet Frydendahl den 4de Junj 1751.

Sahl. Hr. A v Eynden

*Ligelydende Original Fæstebrev haver ieg imodtaget hvis Indhold ieg hermed forbin-
der mig at holde og effter Leve.*

Frydendahl ut supra [dato som oven for].

Johan IES Eliassens Nafn

Jens Pedersen og hans 2 hustruer: **1. ægteskab: Anna Pedersdatter**
Forældre til Margrethe Jensdatter

2. ægteskab: Maren Olsdatter

Jens Pedersen blev født lige omkring årsskiftet 1732/33 i Skamstrup Sogn. Han blev døbt den 4. januar 1733 i Skamstrup Kirke.

Familien boede i landsbyen Syvendekøb i det nordlige Skamstrup Sogn. Se kort side 171.

Forældrene var gårdfæster Peder Nielsen (Clemmenssen) og hustru Margrethe Rasmusdatter, der havde giftet sig i 1729.

Ved hans fødsel havde han en storebror Niels, der var født i juni 1730.

Omkring 1737 flyttede familien til et husmandssted i Simmenfeld i nabosognet Frydendal, hvor disse søskende er fundet født: Rasmus, Caren, Laurids/Lars, og Frands.

Mere om forældrene fra side 168.

I sognet er ikke bevaret kirkebøger, der kunne rumme hans konfirmation. Div. nabosogne er undersøgt, men intet fundet.

Anna Pedersdatter har det ikke med sikkerhed været muligt at finde fødested for eller forældre til, ud over at hun blev født ca. 1728/29 og at faren hed *Peder*.

Helt generelt dengang giftede man sig med ægtefæller, der boede ganske tæt ved – inden for få kilometer fra egen bopæl. Her er hun søgt i selve Skamstrup Sogn og i alle nabosogne i såvel kirkebøger som skifteprotokoller.

Præsten i Skamstrup Sogn har en del glemte indførsler og i et enkelt tilfælde i 1729 findes en indførsel med en far, der hed *Peder Nielsen*, som havde en datter til dåb – men navnet på denne datter er glemt indskrevet. Dette kunne være en mulighed!

Jens Pedersen og Anna Pedersdatter blev trolovet den 14. oktober 1759, hvilket gav anledning til denne indskrift i kirkebogen:

1759, Dom. 18 p Trin. blev Jens Pedersen og Anna Pedersdatter trolovede, for hvilket par Folks trolovelse og paafølgende Vielse Vi underskrevne skal efter Forordningen holde Præsten frie for ald Ansvar og i alle Maader derfor stande til Rette hvorføre vi og dette vort Løffte med egne Hænder og Navne have stadfæstet.

Niels NR Rasmussen

Jens JH Henrichsen

Gaard Mand i Schamstrup

Gaard Mand i Tømmerup

Førstnævnte forlover var bror til Jens Pedersens mor.

Betegnelsen *Vi underskrevne . . . med egne Hænder . . .* dækker over, at de alene har kunnet skrive de store bogstaver. Selve navnet er nok skrevet af præsten.

Vielsen var i Skamstrup Kirke den 18. november 1759.



I februar 1760 fæstede

Landsoldat Jens Pedersen det huus i Schamstrup Sogn og Bye, som NN sidst beboede og fradøde.

Fæstet var under Frydendal Gods, der dengang ejede langt de fleste grunde i sognet.

Jens Pedersen er i fæstekontrakten benævnt *landsoldat*, der betød at han var en del af *Landmilitisen/Landeværnet*.

Den danske hær bestod indtil 1774 dels af *hvervede og betalte soldater*, der for de flestes vedkommende var udlændinge fra Tyskland, dels af en *landmilitis*, der blev udskrevet blandt bønderne.

Til venstre reklame for landmilitisen i 1774.

Landmilitisen var forsvarrets reserve. De udskrevne soldater boede hjemme, men skulle 40 søndage om året i otte år træne (eksercere) i to timer om sommeren og en time om vinteren, efter gudstjenesten.

Udover søndagseksercitsen skulle soldaten deltage i større regimentsøvelser 10-12 dage om året. Eksercitsen blev af praktiske grunde gennemført nær kirken.

Udskrivning til landmiliten blev foretaget af godsejeren.

Begrebet *landmilit* startede under Christian IV i begyndelsen af 1600-tallet. Ideen var at oprette en milit af fodfolk, der *skulle være rede til med deres Geværer og anden Nødtørft at afværge Rigets skade*.

Såvel blandt bønderne som godsejerne var ordningen gennem de følgende år voldsomt upopulær og den blev flere gange ændret indtil den i 1730 blev ophævet for at imødekomme landbrugets ønsker. Godsejerne mente, at den udgjorde en utålelig byrde for dem.

Men det blev kun et kort ophør, da *stavnsbåndet* blev indført i 1733 med genindførelse af en landmilit. Loven om Stavnsbåndet rummede bl.a. denne paragraf:

Ingen Bondekarl maa begive sig fra det Gods, hvor han er født, saa længe hans Husbond kan forskaffe ham Tjeneste, medmindre han er over de til Indrulleringen ansatte Aar [36 år], eller har ud-tjent.

Stavnsbåndet ophørte i forbindelse med indførelsen af den almindelige værnepligt for landbefolkningens børn af hankøn, der fra 1788 blev indført i lægdsruller fra fødslen. Ud over dette skulle landbefolkningen ved flytningen til andet amt søge om et *amts pas*.

Jf. bogen: *Find din slægt* af Jytte Skaaning og Bente Klercke Rasmussen og bogen *Slægtsforskning i lægdsruller* mm af Jørgen Green.

I ægteskabet fødtes disse 4 børn:

- Margrethe, opkaldt efter farmoren, født 1760 og død 1812. Gift med Ove Johansen. Beskrevet fra side 154.
- Peder, opkaldt efter begge bedstefædrene, født i 1761.
- Maren, formentlig mormorens fornavn, født i 1764 og død 1 år senere i 1765.
- Maren, født i august 1770 og død i december 1824 i Tømmerup.
Hun giftede sig i 1807 med fæstehusmand Christen Poulsen i Tømmerup.

I Oeders Efterretninger (se faktaboks side 132) fra 1771 er ægteparret (børn indgik ikke i denne 'folketælling') nævnt som husmand i Skamstrup By Jens Pedersen, 40 år gl. (født ca. 1731) og hustru 42 år gl. (født ca. 1729).

I oktober 1771 fæstede ejeren af Frydendal Gods

. . . til Husmand Jens Pedersen af Schamstrup, Frydendahls Gods tilhørende, den Gaard i bemeldte Schamstrup Sogn og Bye, som NN sidst beboede og formedelst Fat-tigdom og efter Begiering er bleven enlediget [afskediget fra].

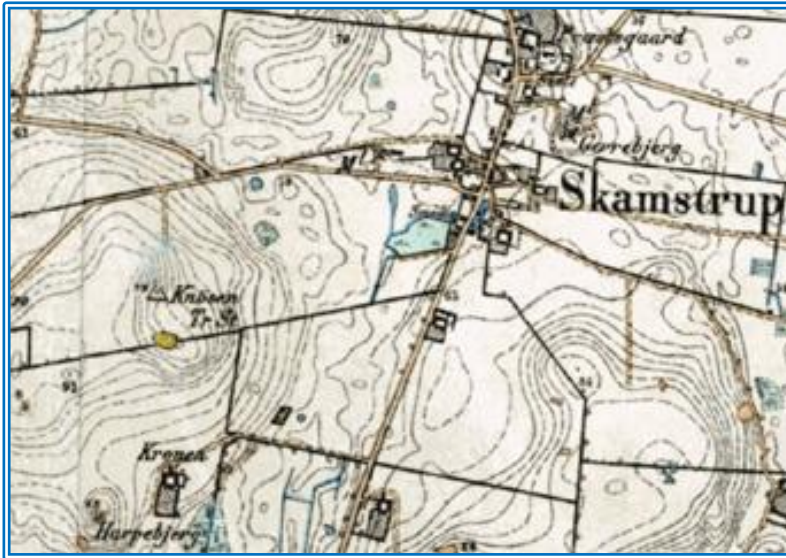
Gårdene var dengang omfattet af regler, der gjorde at der til gården var udlagt en lang række mindre arealer – det kunne være 20 stykker eller flere, fordelt rundt i sognet (se eksempel på side 185).

Ideen var, at alle gårdfæstere skulle have lige mange andele af såvel god som dårlig jord, men indbar at dyrkningen af disse spredte arealer var særdeles vanskelig og irrationel. Gårdene lå inde i selve byen Skamstrup. Denne måde at dyrke jorden på havde man tidligere i 1700-tallet andre steder erfaret var en særdeles urentabel måde et gøre det på. Staten/Rentekammeret havde derfor iværksat et initiativ til ændring, der samlet betegnes *udskiftning* af jordene.

Se også faktaboks på siderne 97 og 98.

Hovedideen med den udskiftning, der på Rentekammerets foranledning, blev foretaget sidst i 1700-tallet var, at der til hver gård skulle være eet samlet areal, hvorpå gården også lå eller havde direkte tilgang til. Jens Pedersen levede så længe (han døde i 1813), at han har deltaget i denne proces.

Ved udskiftningen og den deraf nødvendige nye matrikulering fik hans jordareal matr.nr. 18 og det lå ca. 1 km sydvest for Skamstrup By. Gården, som Jens Pedersen besluttede at flytte ud til sit markareal, gav han navnet KRONEN.



På dette kort fra midt i 1800-tallet – ses gården KRONEN nederst til venstre.

På senere kort ses gården ikke. Den må være revet ned.

I december 1780 døde Anna Pedersdatter og hun blev begravet lillejuleaften den 23. december fra Skamstrup Kirke. I kirkebogen er hun angivet med alder 52 år og dermed født ca. 1728.

Da der var en gård at passe og det yngste barn kun var godt 10 år gammelt har Jens Pedersen hurtigt besluttet (været nødt til) at gifte sig igen, hvilket har medført, at et skifte er gennemført. I dette skifte er hustruen i øvrigt fejlskrevet med efternavnet *Nielsen*.

Trolovelsen til det nye ægteskab skete (allerede) den 10. januar 1881.

Et gammelt ordsprog siger:

*Der er held ved at fri
over et lig.*

Af skiftet fremgår dette om selve gårdens omfang i 1780:

- stuelænge og nordre længe på 9 fag,
- søndre og vestre længe på 10 fag,

Desuden fremgår det, at gården, indboet, redskaber og kreaturer m.v. er angivet til en samlet værdi af 207 rigsdaler. Udgiftssiden beløber sig til 332 rigsdaler, hvoraf de 93 rigsdaler alene er til reparationer af bygningerne, der er nævnt med stor brøstfældighed.

I boet er der således et større underskud og der bliver intet til arv.

Skiftet efter Anne Pedersdatter er med hensyn til indbo omfattende.

Her vælger jeg alene at gengive omfanget af kreaturer: heste, køer, får, svin, gæs og høns:

<u>Heste</u>				
1 sort hoppe	4 á 5 år	18 rbd		
1 brunstierned hest *	15 -	6 -		* brunstiernet og rødblisset: hvid plet i panden,
1 grå hest	6 -	8 -		** blå ko: særlig korace,
1 rødblisset hoppe *	9 -	8 -		*** sorthielmed: hvidt på forhovedet,
1 do mindre	10 -	5 -		**** sortdraged: hvid stribe på ryggen.
1 rød hest	6 -	4 -		
1 rødblisset hoppe	6 -	3 -		
1 brun hest	6 -	2 -	2 mk	
1 brunstiernet hoppe	2 -	2 -		
1 sortbrun hest	18 -		4 -	
2 sort sortstiernede føl 1 år og et rødblisset		4 -		
<u>Kvæg</u>				
1 blå ko **	9 år	4 rbd		
1 rødstiernet ko	15 -			
Giennemgaed sygen		6 -		

De mange heste skyldes bl.a. gårdfæsterens hoveriforpligtelser, hvor arbejde for herremanden indebar, at fæsteren skulle stille med egne redskaber – herunder også hest, vogn og kusk.

[I 1700-tallet var der flere perioder med omfattende kvægsygdomme.

1 sorthielmed ko ***	6 -	6 -	
1 sortstierned ko	4 -	4 -	
2 sorthielmede kvier NB Disse har enkemanden tilstået sin datter	3 -	6 -	
1 rødhjelmed kvie NB Loved sønnen	3 -	2 -	
1 sortdraged stud ****	2	2-	
1 rødhjelmed do	2 -	2 -	
1 hvid kalv	1 -	1 -	
<u>Får</u>			
10 stk får		10 -	
1 væder			3 mk
4 lam NB Disse 2 har enkemanden ligeledes gived løfte til børnene, at hver skulle nyde 1 får og 1 lam		2 -	
<u>Svin</u>			
1 so		1 -	4 -
8 forårs grise		8 -	
1 gris med 8 pattegrise		2 -	
<u>Gæs, høns</u>			
3 gæs og en gase			2 -8sk
10 høns			5 -
1 hane			8 -

Herudover var gårdfæsteren forpligtet til at lægge vogn og kusk til mindst 2 årlige rejser for herremanden eller hvem fra hans husholdning, der rejste på herremandens foranledning. Sådanne rejser kunne være til Holbæk eller Kalundborg, men også til København.

Hvis fæsteren ikke blev 'udkommanderet' til de 2 rejser, skulle han betale lidt mere til herremanden.

Priser i rigsbankdaler og mark er medtaget af hensyn til sammenligning. Til yderligere illustration oplyses, at en tjenestekarl på en gård dengang halvårligt fik udbetalt 8 rbd. foruden kost, logi og beklædning.

Jens Pedersen giftede sig 2. gang med Maren Olsdatter 3 måneder efter Anna Pedersdatters død.

Maren Olesdatter blev født omkring 1757/58 i Brokøb i Holmstrup Sogn, der mod øst grænsede op til Skamstrup Sogn.

Her findes ikke kirkebøger førend fra 1776; alderen ovenfor er beregnet ud fra hendes alder i FT 1787 og FT 1801.

Forældrene var gårdfæster Ole Madsen og hustru Ane Pedersdatter.

I kirkebogen er trolovelsen fra 10. januar 1881 nedskrevet på denne vis:

Vi underskrevne cavere [garanterer] hermed som Forløftnings Mænd for Enkemand Jens Pedersen af Skamstrup og Pige Maren Olesdatter af Broekiøb, at de ere hinanden ubeslægtede, og frit kan troloves og ægtevies med hverandre, saa at vi i alle Maader holde Præsten frie for ald Ansvar efter Hans Majestæts Lov og Forordninger. Mørke d. 10de Jan. 1781.

HES Hans Eliassen i Skamstrup

OMS Ole Madsen i Broekiøb

Førstnævnte er fæstegårdmand i Skamstrup og sidstnævnte er brudens far, gårdfæster i Brokøb.

Ved vielsen den 10. marts 1781 i Mørkøv var han 48 år gammel og hun var 23/24 år gammel.

I dette ægteskab blev født disse 3 børn:

- Anna, opkaldt efter Jens Pedersens afdøde 1. hustru, født i december 1781.
Hun giftede sig med fæstehusmand Jacob Larsen i Bennebo, Skamstrup Sogn.
- Ellen, født i august 1785.
Hun giftede sig med Lars Larsen fra Skellingsted i Skamstrup Sogn.
- Mathias, født i marts 1795.

Der er ikke fundet børn født/døbt i perioden 1786-1794.

I landets første reelle folketælling for 1787, Skamstrup, er familien indskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Jens Pedersen	57, gift	Husbonde, Bonde og gaardbeboer
Maren Olesdatter	30, gift	Madmoder
Peder Jensen	26, ugift	Hans barn af 1. ægteskab
Maren Jensdatter	16, do	do
Anne Jensdatter	6, do	Barn af 2. ægteskab
Ellen	2, do	do

Herud over var der på gården 1 tjenestedreng på 14 år.

I folketællingen for 1801, Skamstrup, er familien beskrevet således:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Jens Pedersen	71, gift	Bonde i en udflyttet gaard
Maren Olsdatter	43, do	hans Kone
Ellen Jensdatter	15, ugift	deres Børn
Mathias Jensen	6, do	do

Herud over var der på gården 2 tjenestefolk på 26 og 13 År.

Her er familien boende på *udflyttet gård*, som vist på kortet på side 165. Udflytningen skete formentlig ved nedtagning af den gamle gård. Datidens bindingsværksbygninger var relativt lette at skille ad og samle på nyt sted. Men Rentekammeret gav tilskud til evt. nyt tømmer mm. Dette gjorde man for at fremme udflytning.

I forbindelse med udflytningen har Jens Pedersen ladet gården forsikre, hvilket ikke tidligere var normalt for gårde.

Ikke alle forsikringsarkivalier er bevarede, men det fremgår dog et sted, at den udflyttede gård KRONEN nu for alle 4 længer bestod af 12 fag hver.

Jens Pedersen døde den 25. marts 1813 og blev begravet den 30. marts fra Skamstrup Kirke. I kirkebogen er indført:

Jens Pedersen, udflyttergaardmand i Kronen, 80 Aar gl.

Skiftet efter Jens Pedersen var afsluttet i oktober 1813 og det resulterede i et større underskud. Skiftet har været et fallitbo og dets hovedtal var:

INDTÆGTER		
Boets samlede effekter og ejendele, solgt ved auktion		203 Rbd
UDGIFTER		
Mandens begravelse: ligkiste, brændevin og potter øl mv.	8 Rbd	
½ års løn til tjenestekarl	8 -	
Herskabets fordring, stor brøstfældighed på gården og mangler ved besætning og inventar	248 -	
Fallitboets bekostning, udgift til skriveren etc.	11 -	275 Rbd
UNDERSKUD		73 Rbd

Der bliver derfor intet til arv. Maren Olesdatter flyttede til sin datter og svigersøn i Skellingsted, men er åbenbart fortsat med arbejde for forvalteren på Frydendal Gods, som illustreret neden for i forbindelse med hendes død.

Fæstegården overtages via fæstekontrakt fra december 1813, af ny fæster:

. . . Hans Jensen (ikke en søn af Jens Pedersen) fød i Skamstrup, den Gaard, Kronen kaldet, som nu er udflyttet fra Skamstrup Bye i Skamstrup Sogn paa Frydendahls Gods, som Jens Pedersen sidst har havt og er fradød.

Når gården ikke overtages af en af børnene kan dette skyldes, at Jens Pedersen levede så længe, at alle børnene var kommet godt i vej og havde bosat sig andre steder.

Maren Olesdatter døde godt 1 år senere den 29. juni 1814 ved en voldsom ulykke og blev begravet den 4. juli fra Skamstrup Kirke. Ved hende er i kirkebogen indført dette:

Mandag d. 4de Juli blev afgangne Gaardmand Jens Pedersens Enke Maren Ols Datter, som var til huuse hos sin Datter (Ellen), som er gift med unge Lars Larsen i Skiellingsted begravet, 56 Aar gl.

Dræbt d. 29. Juni af Lynild, da hun var i Forretning for Forvalter Herdahl ved Muurmesterens Huus ved Frydendal.

Begravet [med] ceremoniel efter resolution.

Her er det formentlig godsejeren på Frydendal, der på baggrund af den voldsomme og sørgelige hændelse har sørget for og betalt en mere omfattende begravelse end normalt.

Forældre til Jens Pedersen

Peder Nielsen (Clemmensen) og 2 hustruer:

I hans første ægteskab forældre til Jens Pedersen

1. ægteskab: Margrethe Rasmusdatter

2. ægteskab: Else Marie Nielsdatter

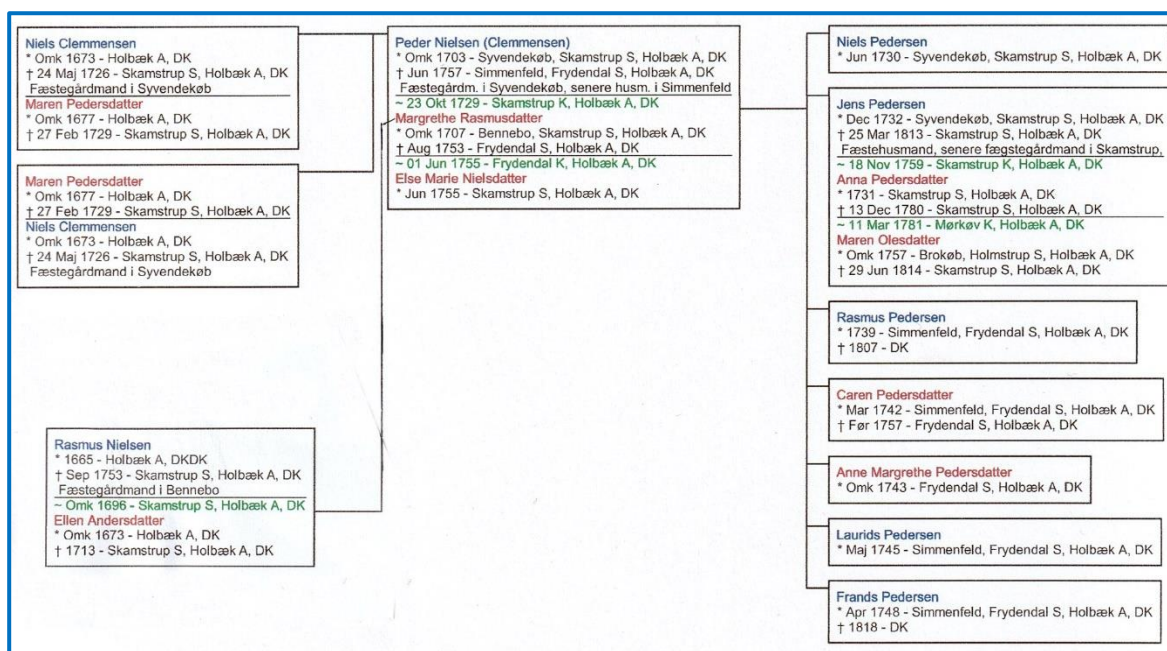
Peder Nielsen (Clemmensen) blev jævnfør faren Niels Clemmensens skifte fra 1726, hvor han noteres med alder på 23 år, født omkring 1703.

Forældrene har på dette tidspunkt haft forældrenes fæstegård under godset Frydendal i landsbyen Syvende-køb i det nordlige Skamstrup Sogn. Se næste side.

Ligeledes jf. farens skifte fødtes ca. 1711 en søn, der blev navngivet *Niels*.

På oversigten her neden for kan det ses, at Peder er navngivet efter morfaren og Niels efter farfaren.

Efternavnet *Clemmensen* er sat i parentes da det er et 'dobbel' efternavn, som Peder Nielsen nogle gange benævnes med i div. arkivalier. Om det er ham selv, der har ønsket at benytte efternavnet Clemmensen er næppe sandsynligt. Det kan være en embedsmand, der 'bare' har tilføjet dette ekstra navn for derved at beskrive, hvor han familiemæssigt hørte til. På den tid levede der i Syvendekøb 2 personer med navnet Peder Nielsen.



I denne anetavle er datoer for fødsel/dåb før 1720, hvorfra der ikke findes/er bevarede kirkebøger, lidt usikre. Men da der for personerne i de to kolonner til venstre findes skifter incl. de respektive børn, er de nogenlunde præcise omkring fødeåret.

I 1726 døde Peder Nielsens far: Niels Clemmensen og et skifte blev gennemført.

Af dette skifte fremgår, at *Boens Giæld og Besværing* androg 122 Rbd. Heraf er de 96 rbd. Gæld til herskabet for perioden 1818-26. Konklusionen i skiftet er, at der intet bliver til mulig arv for enken og de 2 sønner.

På denne baggrund erklærede enken med laugværge, at:

. . . hun ikke kunne forblive ved Gaarden og svare afgiften deraf, men gierne saa at samme blev afstaaet til den ældste Søn Peder Nielsen om Herskabet ham den vil betroe og i Fæste forunde, thi blev til det høje Herskabs nærmere approbation [godkendelse] Gaarden med alt dens tilliggende i Mark og Bye, overleveret bennævnte Peder Nielsen, som derfor bliver ansvarlig til Gielden saavel til det høje Herskab, som til andre, . . .

Til nærmere forståelse af størrelsen på gælden angives også i skiftet, at en tjenstepige på gården har et års løn på 4 rbd. til gode. Hun har ud over løn haft kost, logi og beklædning. Til yderligere belysning af hvad ting kostede: se side 165 og 166, der viser vurderingspriser på div. kvæg.

Peder Nielsens fæstekontrakt indgår ikke i fæsteprotokollen, hvilket er atypisk, men i samme protokol er der ganske mange fejl.

Margrethe Rasmusdatter blev jævnfør hendes mor *Ellen Andersdatters* skifte fra 1713, hvor hun er nævnt med alderen 6 år, født ca. 1707 (aldersangivelser i skifter er ofte ikke ganske præcise).

Faren hed *Rasmus Nielsen*, han var fæstegårdmand i Bennebo, nordvest for Skamstrup By.

I skiftet er nævnt disse søskende:

- Frands med alder 15 år, født ca. 1698,
- Niels med alder 13 år, født ca. 1700,
- Ane Marie med alder 11 år, født ca. 1702,
- Anders med alder 8 år, født ca. 1705,
- Jens med alder 5 år, født ca. 1708 og
- Ane med alder 2 år, født ca. 1711.

Rasmus Nielsen giftede sig hurtigt igen efter hustruens Ellen Andersdatters død i 1713. Og det var med Kirsten Nielsdatter, der altså blev stedmor til Margrethe.

Evt. halv søskende til Margrethe er ikke eftersøgt.

Peder Nielsen og Margrethe Rasmusdatter giftede sig den 23. oktober 1729 i Skamstrup Kirke.

I kirkebogen er hverken ved trolovelse eller copulation, som vielse blev kaldt dengang, nævnt navne for forlovere.

Han var ca. 26 år gammel og hun var ca. 22 år gammel.

Kort over Syvendekøb 1807 og efter udskiftningen, hvor 4 gårde flyttede ud. Peder Nielsens fædrene gård har på deres tid ligget ved gaden gennem byen.

Gården bestod i 1726 af:

- Stuelænge på 10 fag.
- Gadelænge med port på 14 fag.
- Vestre længe på 5 fag og
- Østre længe på 9 fag.



I ægteskabet er disse børn fundet fødte/døbte i kirkebogen:

- Niels, født i 1730 og død 1771.
Gift i 1756 med Anna Jensdatter
- Jens, født i 1733 og død i 1813. Omtalt oven for fra side 163.
- Rasmus, født i 1739 og død i 1807.
- Caren, født i 1742 og død (formentlig) før 1757 da hun ikke indgår i skiftet efter faren, (se neden for under farens skifte).
- *Usikker*: Anne Margrethe, født omkring 1743. Ikke indført i kirkebogen, men i farens skifte.
- Laurids/Lars, født i 1745.
- Frands, født i 1748 og død i 1818.



Omkring 1737 flyttede familien til landsbyen Simmenfeld i nabosognet mod øst, Frydendal Sogn, hvor sønnen Rasmus og senere børn ses døbt i Frydendal Kirke.

På kortet (fra sidst i 1800-tallet) ses Frydendal Gods øverst til venstre og samlingen af fæstehusmandssteder sydøst for godset (ca. 2 km) langs nuværende Ringstedvej. Kirken ligger ved godsets udkørsel til Ringstedvej.

Margrethe Rasmusdatter døde i august 1753 og blev begravet fra Frydendal Kirke den 12. august. Et skifte efter hende er ikke fundet, men må have været skrevet al den stund Peder Nielsen gifter sig 2. gang i juni 1755.

Peder Nielsen (nu ca. 52 år gammel) giftede sig den 1. juni 1755 i Frydendal Kirke med Else Marie Nielsdatter. Hendes alder er ikke fundet.

Men ægteskabet blev kort, idet Peder Nielsen døde kun 2 år senere, i juni 1757.

Han blev begravet fra Frydendal Kirke den 24. juni.

Her findes et skifte, hvor hans 6 børn af 1. ægteskab er nævnt, men ikke moren til disse børn.

I skiftet er bl.a. nævnt, at huset han har boet i var på 6 fag.

Også her overstiger gælden langt boets værdi og der bliver intet til arv for enken og børnene. Men det fremgår også, at sønnen Niels Pedersen ønsker at overtage husmandsstedet.

Fæstekontrakt fra april 1758 rummer, at:

Frydendal Gods *bortfæster* til [sønnen] *Niels Pedersen, Land Soldat, det huus i Frydendahls Sogn, Simmendefelde Bye, som hans Fader Peder Nielsen sidst beboede og fra døde.*

I skiftet efter Peder Nielsen er nævnt disse børn:

- *Niels Pedersen, boende i Syvendekiøb.*
- *Jens Pedersen, 24 [år gammel].*
- *Rasmus Pedersen, 16.*
- *Lars / Laurids Pedersen, 12.*
- *Frands Pedersen, 10.*
- *Ane Margrethe, 14.*

Og dette stemmer så ikke helt med de oven for anførte fundne døbte børn for så vidt sidstnævnte *Ane Margrethe*. Dette kan skyldes dels manglende indførsler i kirkebogen – såvel for mulig dåb af Ane Margrethe omkring 1743, som for manglende indførsel af død for Caren.

Andre slægtsforskere mener, at det kan være en og samme person, men det forbliver et gæt!

I skiftet efter Peder Nielsen står dels, at der var et mindre underskud, hvilket betød at der ingen arv var til deling, dels at

. . . Enken erklærede at ville blive ved Huuset til Michaeli førstkommende hvorefter hun ville afstaae det til sin Stif Søn Niels Pedersen, det vil antage og tillige til sig tage og opføre sin yngste broder Frands naar hand derfor nemlig huus fæld [brøstfældighed], begravelse bekostning og videre maae nyde halvdeelen af de vurderede faar og den halve afgrøede som ere saaedt i det til huuset henhørende Jordsmon [jordareal].*

Alt det øvrige maa Enken til sig tage og beholde, naar hun deraf til forrestoende Michaeli Erlægge huuspenge.

At dette Skifte saaledes i al venlighed er sluttet og til Ende bragt.

* I skiftets registrering indgår 5 får med 3 lam.

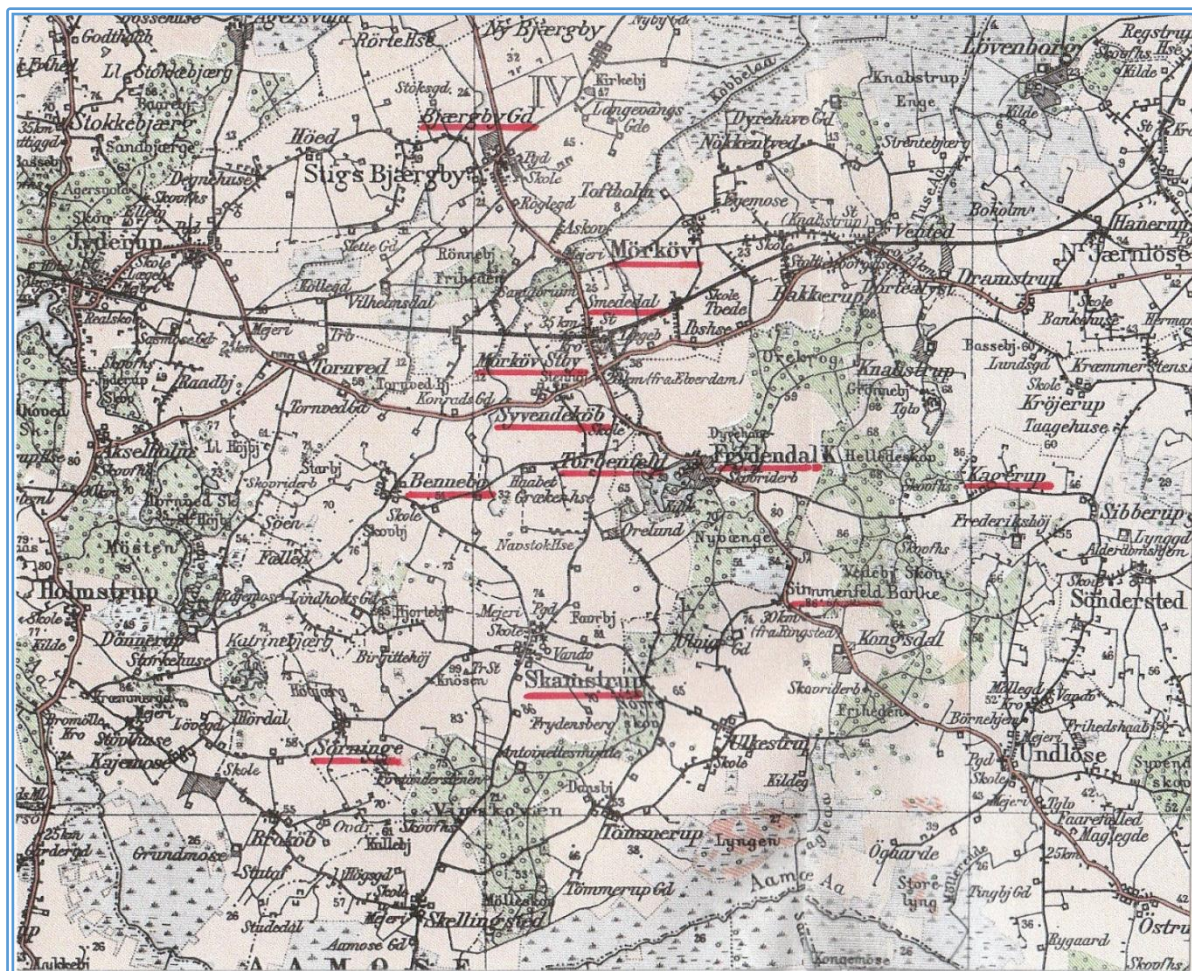
Sønnen Niels havde i øvrigt giftet sig i oktober 1756 med Anna Jensdatter. Ved deres forlovelse når hans far lige netop at være forlover.

De øvrige 2 umyndige børn står der intet om i skiftet, men jf. skiftet ser det ud til, at enken hos sig beholder nogle af de andre umyndige børn, men nogle kan måske også være flyttet til sønnen Niels i Syvendekøb. Sønnen Jens, omtalt tidligere, han giftede sig 2 år senere i november 1759.

o o o O o o o

Kort over det samlede område, hvor de i dette kapitel omtalte familier har boet gennem flere generationer. De væsentligste stednavne er understreget. Se evt. også kortet på side 144.

Kortets ydre mål er ca. 15 x 12 km.

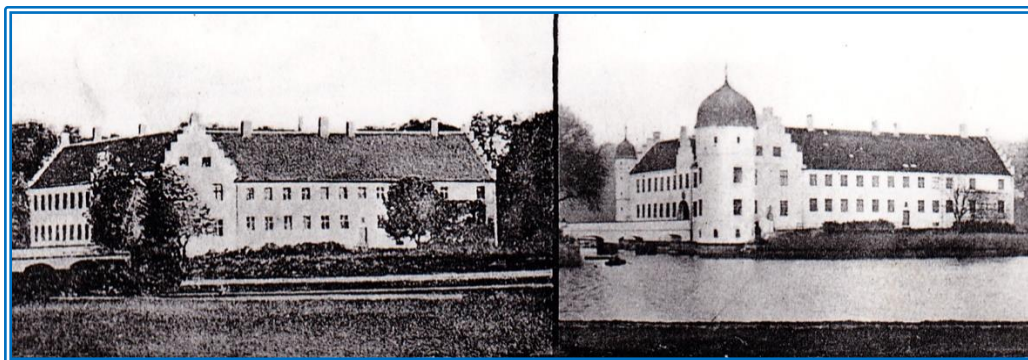


Torbenfeld / Frydendal Gods

Godset stammer tilbage fra først i 1300-tallet og menes navngivet efter en person med fornavn *Torben*.

Godset havde dette navn frem til 1668, hvor det skiftede navn til *Frydendal*, som det derefter hed frem til 1907, hvor godset igen fik navnet Torbenfeld.

Torbenfeld er blandt de største herregårde i Danmark.



Hovedbygningens tre fløje rejser sig på en søholm. Den middelalderlige oprindelse er tydelig, men anlægget er præget af senere ombygninger. Ældst er sydfløjen med hvælvede kældre fra 1400-tallet. Den nuværende østvendte midterfløj med portgennemkørsel blev ifølge en inskriptionstavle opført i 1577. Endelig nordfløjen, oprindelig en bindingsværksudbygning, der i 1767 blev erstattet med den nuværende to etager høje fløj, der mod øst afsluttes med et svært rundt tårn opført i 1906. Ovenstående fotos viser Frydendal før- og efter 1906.

Lokale bebyggelser i datidens Frydendal Sogn var Simmenfeld, Goeberg (øst for godset) og Torbenfeld (nordvest for godset). Frydendal Sogn er i dag sammenlagt med Skamstrup Sogn.

Sognet havde ved folketællingen i 1787 som helhed 183 beboere.

Godsets beboere omfattede ud over ejerfamilien 25 medarbejdere:

Skriverdreng – skytte - tjener – kusk – ladefoged – ladekarl – 3 staldkarle – materiel kusk – husholderske – stuepige – 2 kokkepiger – bryggerpige - mejerske – 8 malkepiger.

Tæt ved godset boede: en birkedommer med skriverkarl, 2 skovfogeder, murermester, snedker, glarmester og urtegårdsmand.

Herud over har der fra omegnen været en del landarbejdere, der har gjort tjeneste på selve slottet.

Kvægbesætningen var i 1765 på 350 kreaturer, hvoraf de 250 var malkekøer

I 1765 blev godset købt af generalkrigskommissær Stephen Hansen. Godset var på det tidspunkt i ret forfalden tilstand og han påbegyndte ud- og ombygninger af selve godset og avlsbygningerne. Efter hans død i 1770 overtog sønnen konferensråd Vilhelm A. Hansen Frydendal Gods. Under ham pågik de store landboreformer med gennemførelse af udskiftningen i 1790-erne.

Han støttede gårdfæsterne med gode råd, men også husmændenes forhold tænkte han på. For husmændene sikrede han jordarealer på minimum 3 tønne land. I fæsteprotokollen fra den tid kan ses, at han bortfæster en del husmandssteder med nybyggede huse.

Vilhelm A. Hansen betegnes som værende på linie med brødrene Reventlow, der på deres godser på Sydfyn og Lolland var blandt de mest fremskridtsvenlige i denne periode.

Se også side 126.



Skamstrup Kirke

Skamstrup Kirke blev bygget midt i 1100-tallet og er som de fleste kirker blevet til- og ombygget en del gennem årene.



Kirken havde frem til sidst i 1600-tallet kamtakkede gavle, men disse lod en af Frydendals gods- ejere fjerne. Nye kamtakker kom dog igen til i 1913.

Sidst i 1300-tallet fik kirken nogle meget smukke kalkmalerier, der dog blev overkalkede som følge af Reformationen i 1536 og derfor ikke har været fremme mens de aner, der er omtalt i dette kapitel, levede i Skamstrup og omegn. Kalkmalerierne blev afdækkede i 1908-09.

Alterpartiet der var i kirken i 1700-tallet blev erstattet omkring år 1800. Den tidligere altertavle var et forgyldt billedhuggerarbejde fra sidst i 1500-tallet; denne menes solgt til en antikvitetshandler! Et af de få stykker inventar i kirken, der endnu eksisterer fra de tidligste tider i kirkens historie er døbefonten, som langt de fleste aner, der er omtalt i dette kapitel, er blev døbt i.

Døbefonten har en udsmykning med en slange med snoet krop og hoved. Dette symboliserer det onde, djævelen, som til stadighed frister mennesket livet igennem.

Ved dåben har alle anerne fået et værn mod denne fjende.

For evt. interesserede i farvefotos af kalkmalerierne i Skamstrup Kirke kan de ses her:

http://www.danmarks-kirker.dk/roskilde/holbaek/skamstrup_ros.htm



Anne Margrethe Olesdatters aner

Dorthe Nielsdatter

Forældre til Anne Margrethe Olesdatter

Ole Andersen (udlagt far)

1. ægteskab: Jørgen Hansen

Dorthe Nielsdatter blev født i Frydendal Sogn lige omkring 1. marts 1782 og døbt i kirken ved godset Frydendal den 3. marts.

Forældrene var beboer i *Oldhuset* Niels Pedersen og hustru Dorthe Johansdatter.

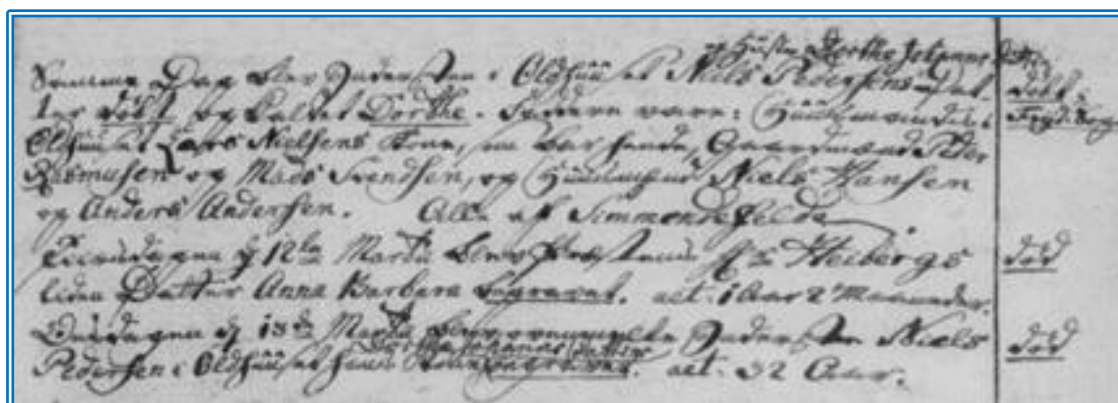
Oldhuset lå i den sydlige del af bebyggelsen *Simmenfeld* i Frydendal Sogn, godt 2 km fra Frydendal Gods, ved hjørnet af nuværende Ringstedvej og Ulvigvej. Se kort på side 170.

Niels Pedersen blev senere fæster af Oldhuset efter den fæstehusmand, som han boede til leje hos.

Dorthe var ægteparrets første barn. De var blevet gift i september 1781.

På samme side i kirkebogen hvor Dorthes dåb er indført, står også, at moren Dorthe Johansdatter døde i forbindelse med fødslen, hun blev begravet den 13. marts fra Frydendal Kirke.

Denne heldigvis atypiske indførelse i kirkebogen er vist her:



Øverst står:

Samme Dag [1782, 3. marts] blev Indersten i Oldhuuset Niels Pedersens (og Hustru Dorthe Johans Datter) Datter døbt og kaldet Dorthe. Faddere vare: Huusmanden i Oldhuuset Lars Nielsens Kone, som bar hende, Gaardmænd Peder Rasmussen (farfar) og Mads Svendsen, og Huusmænd Niels Hansen og Anders Andersen. Alle af Simmendefelde.

Nederst står:

Onsdagen d. 13^{de} Marts blev ovenmelte Indersten Niels Pedersen i Oldhuuset Kone (Dorthe Johans Datter) begravet. Æt [alder] 32 Aar. Hun var nok kun 26, jf. side 179.

Jævnfør datidens tradition omkring navngivning er pigen Dorthe opkaldt efter sin afdøde mor.

Faren Niels Pedersen giftede sig 2. gang i november 1782 med *Sidse Jensdatter*, der således blev stedmor for Dorthe.

I dette ægteskab fødtes disse 2 børn: Anders og Inger Margrethe, der blev halvsøskende til Dorthe.

Dorthe bliver med sin far og stedmor boende i *Oldhuset* frem til foråret 1786, hvor hendes far Niels Pedersen fæstede en gård i Skamstrup By – senere udflyttet og kaldet *Marieshøj*.

Se kort på side 181.

I folketællingen for 1787, Skamstrup, hvortil familien nu er flyttet, er Dorthes familie beskrevet på denne vis:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Niels Pedersen	28 <i>gift 2. gang</i>	Husbonde og Bonde og Gaardb. (fæstegårdmand)
Sidse Jens D.	22 <i>gift 1. gang</i>	Madmoder
Dorthe Niels D.	6	Hans Datter af 1. Egteskab
Anders Nielsen	5	Barn af sidste Egteskab
Inger Margr. Niels D.	1	Do

Herud over er der på gården 1 tjenestekarl på 27 år, 1 tjenestedreng på 14 år og 1 tjenestepige på 15 år.

Dorthe blev konfirmeret i foråret 1797 og i denne forbindelse giver præsten konfirmanderne disse bedømmelser:

- *God og grundig kundskab*: 7 konfirmander,
- *Maadelige ere*: 3 konfirmander (og her iblandt Dorthe),
- *Upaaklagelige*.: 8 konfirmander.

I folketællingen for 1801 har jeg ikke fundet hende, men Dorthe boede ikke længere hjemme.

Engang i sommeren 1805 bliver hun gravid og føder i marts 1806 datteren Anne Margrethe. I kirkebogen står:

3. Søndag i Fasten [17. marts] blev Pigen Dorthe Nielsdatters uægte Pigebarndatter fra Marieshøj døbt og kaldet Anne Margrethe.

Frembaaret til Daaben af Pigen Inger Margrethe Nielsdatter (lillesøster til Dorthe Nielsdatter), hjemme hos Faderen Gaardmand Niels Pedersen i Marieshøj og blev udlagt som Barnefader Inderste (lejer) Ole Andersen her i Byen.

Denne Ole Andersen er sønnen fra nabogården mod nord: *Haabet*, som hun må have kendt til siden sin tidligste barndom. Han var i 1805 ansat hos præsten i Skamstrup By som bl.a. kusk.

Og så var han faktisk i 1805 også kæreste med en anden pige, Christiane Marie Jørgensdatter, som han giftede sig med i november 1805. Dette pars førstefødte kom til verden i 1806, sidst i februar måned – kun 3 uger før Anne Margrethes fødsel.

Ole Andersen.

Jeg har tidligere i dette skrift valgt for såkaldte *udlagte fædre*, at nævne disse ganske kort, da de ikke indgår i kærestens og det fælles barns videre liv. Men i Ole Andersens tilfælde gør jeg en undtagelse.

Ole Andersen blev født i april 1779 i Syvendekøb, Skamstrup Sogn.

Hans forældre var gårdfæster Anders Andersen og hustru Anne Johansdatter, der ved udskiftningen sidst i 1800-tallet flyttede deres gård fra landsbyen Syvendekøb til en beliggenhed sydvest for denne – og herved blev nabo til gården Marieshøj, hvor Niels Pedersen boede med sin familie.

Ole Andersens mor Anne Johansdatter døde i 1799, hvorefter faren giftede sig igen kort efter. Faren Anders Andersen døde imidlertid i 1802, hvorefter hans nye kone giftede sig igen kort efter. Og hermed var Ole Andersen, som eneste barn, der nåede frem til voksenalder, ude af billedet med hensyn til evt. overtagelse af fæstet.

Efter moren arvede han 97 rbd og efter faren 200 rbd – ganske store beløb efter den tids forhold.

En efterkommer efter Ole Andersen og hans hustru, Christiane Marie Jørgensdatter, har i 1922 skrevet en længere artikel om sin forslægt, der tager udgangspunkt i ægteparret Anders Andersen og Anne Johansdatter. Starten på denne artikel følger her, da den rummer en beskrivelse af en voldsom og ulykkelig død for Ole Andersen.

Artiklen er skrevet af *Christian Olsen* i *Fra Holbæk Amt, Historisk Samfund for Holbæk Amt, 1922*.

FRA BEDSTEFORÆLDRENE TID

Min Farfaders Farfader hed Anders Andersen. Han var Gaardejer og boede i "Haabet" i Syvendekøb ved Mørkøv. Hans Hustru hed Ane Johansdatter. De havde kun et Barn, Sønnen Ole Andersen, f. c. 1778 eller 1779.

Ole Andersen blev senere gift med Christiane Marie Jørgensdatter, f. 1787. Hun var Datter af den meget musikalske Hjul- og Karethmager Jørgen Rasmussen i Torbenfeldt ved Mørkøv, og det er fra ham, musikken i vor Familie stammer.

Ole Andersen og Christiane Marie kom til at bo i "Bakkehuset" i Bennebo (Skamstrup Sogn). Ejendommen var saa stor, at de kunde holde nogle Køer og et par Heste. Ole Andersens Bibeskæftigelse var at køre Fragt for Chr. Pranger i Jyderup. Paa hans sidste Rejse til København (ved Kyn-delmissetider i 1814) med et Læs Kalve, modtog han af Slagteren i København 1000 Rbd. og for sig selv 350 Rbd. Der var en Kældermand (Indehaver af en Kælderbeværtning), der saa, at Ole Andersen fik udbetalt alle de mange Penge, og han fik da den forbryderiske Ide at ville røve dem. Kældermanden fik en Kammerat med sig, og de begyndte saa at gaa ud ad Roskilde Landevej, som de vidste Ole Andersen skulde køre hjem ad. Han indhentede dem ogsaa snart, og da de bad om at køre med, gav han dem Lov dertil uden at vide, hvilken Fare der truede ham. Da de havde kørt noget, slog den ene af Mændene Ole Andersen oven i Hovedet, saa han segnede bag over, den anden kastede sig over ham og flaaede Tøjet op paa ham. Da de havde fundet Tegnebogen med alle de mange Penge, sprang de af Slæden og løb ind bag Grøften, hvorfra de holdt Øje med den overfaldne.

Da Ole Andersen troede, Røverne var væk, løftede han Hovedet for at se efter Hestene, men aldrig saa snart saa Banditterne, at der var Liv i ham endnu, førend de sprang frem og tog "Kæppen" af Slæden, og med den slog de nu den arme Mand saalænge, til han tilsidst laa død hen. Først da flygtede Morderne. Ole Andersen var dog ikke død, da han saa Mændene var af Syne, rejste han sig, og han havde endnu Magt til at køre ind hos Gæstgiver Rugaard i "Roskilde Hvile". Da han var kommen ind i Kælderstuen, fortalte han, hvad der var hændet ham, men der blev vist ikke fæstet synderlig Lid til det, i hvert fald ser det ikke ud til, at de har anmeldt Overfaldet eller gjort det ringeste for at hjælpe den ulykkelige Mand.

Ole Andersen, der var mere død end levende, satte sig om bag Bordet og lagde Hovedet i Hænderne. Saaledes sad han hele Natten og klagede sig, talte om, hvorledes det dog nu skulde gaa hans Kone og tre Børn. Da man om Morgen kom derind, var han død.

En Del Aar efter slog Kældermanden en Jomfru ihjel. Denne Gang blev han grebet og dømt til Halshugning. Da han naaede Retterstedet, bekendte han, at han en Gang havde slaaet en Mand fra Torbenfeldt Gods ihjel.

Torbenfeld svarer til Frydendal Gods.

Ole Andersens yngste barn, Hans, var blevet født juleaften 1813, kun knap 2 måneder før hans far blev slået ihjel.

I kirkebogen for Skamstrup Sogn er Ole Andersens begravelse omtalt således:

Den 27. Februar lod Enken i Bakkehuset ved Bennebo Christiane Marie Jørgens Datter begrave sin Mand Huusmand Ole Andersen, død i Roeskilde Natten til den 16 Febr. efterat han Aftenen tilforn paa Landevejen fra Kiøbenhavn imellem Hede-husene og Roeskilde-Hvile var bleven morderisk mishandlet af 2^{de} Personer, som han havde tilladt at køre med sig fra Frederiksberg og udplyndret for 1500 Rd. Bevillingen fra Geheime ConferentzRaad og Stiftamtmand Moltke af 22. Febr. tillader at han efter de oplyste Omstændigheder maae begraves med sædvanlige Cere-monier.

Men nu tilbage til Dorthie Nielsdatter.

Nogen tid efter hendes nedkomst i 1806 søger hun væk fra Skamstrup – og det har været uden sit barn Anne Margrethe, der opfostres hos sin morfar Niels Pedersen på Marieshøj. En ung kvinde, der skal søge arbejde, kan selvsagt ikke have et spædbarn med sig.

Det ser ud til, at hun er søgt mod Kalundborg, hvor hun har fået job på godset *Lerchenfeldt*, der er en mindre hovedgård lidt nord for Kalundborg på den inderste del af Røsnæs. Den er bygget som avls-gård i 1787 af ejeren til *Lerchenborg*, der ligger lidt syd for Kalundborg, men frasolgt bare 3 år senere.

Lerchenfeld skiftede inden for de første 25 år ejere flere gange. Landet, og dermed godsejerne, var på den tid i økonomisk trange tider bl.a. grundet ophør af korneksport til bl.a. Norge og England. Fra 1813 var Lerchenfeld dog ejet af familien Rothe (far + søn) frem til 1846.

I 1814 indgik Dorthe Nielsdatter i ægteskab med Jørgen Hansen.

Jørgen Hansen blev født i januar 1779 i Raklev Sogn, hvor Lerchenfeldt ligger. Han blev døbt den 31. januar.

Forældrene var gårdfæster under Lerchenborg Hans Olsen og hustru Maren Rasmusdatter.

Familien fremgår af denne folketælling for 1787, Raklev:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Hans Olsen	47, anden gang gift	Hosbonde, Bonde og Gaardbeboer
Maren Rasmusdatter	46, gift første gang	Mad Moder
Ole Hansen	19	
Anne Hans Datter	17	Hans Børn, alle (hun er opkaldt efter den tidl. afdøde 1. hustru)
Jørgen Hansen	9	
Rasmus Hansen	5	

Som det fremgår, havde Hans Olsen været gift en gang tidligere. Det var med Anne Hansdatter i 1765. Hun døde ved første barnefødsel, der var med tvillinger, hvor den ene var dødfødt og den anden, Ellen, døde 14 dage efter.

Fra skiftet efter Anne Hansdatter kan ses, at Hans Olsens fæstegård var på 30 fag.

Dorthe Nielsdatter og Jørgen Hansen giftede sig i Vor Frue Kirke i Kalundborg den 25. november 1814.

Hendes morfar Niels Pedersen er kommet fra Skamstrup til Kalundborg for at være forlover for hende. For ham var forloveren Søren Hansen, der havde fæstet nabogården til Jørgen Hansens forældre i Raklev.

Begge ægtefæller er noteret som tjenestefolk på Lerchenfeldt.

Dorthe Nielsdatter var nu godt 32 år gammel og Jørgen Hansen var knap 35 år gammel.

På kortet (primo 1900) ses landsbyen Raklev med godset *Lerchenfeld* lidt øst for.



I ægteskabet blev født disse 3 børn:

- Karen Kirstine, født i februar 1815 i Skamstrup og døbt samme steds. Formentlig ved morens død i 1826 flytter hun til morfarens gård Marieshøj i Skamstrup, idet hun herfra konfirmeres i 1829.
- Hans, født i april 1818.
- Lars, født i august 1821.

Foto til højre af Lerchenfeldt Hovedgård.



Dorthe Nielsdatter døde i september 1826 og blev begravet den 17. september fra Raklev Kirke. Hun blev 44½ år gammel.

Skiftet efter hende viser, at boet har et mindre underskud på godt 1 rbd på grund af en ikke-betalt brandforsikring

Formentlig er det hendes ægtemand Jørgen Hansen, der gifter sig igen i december 1826. Kirkebogen for Raklev Sogn har i hvert tilfælde denne indføring af en vielse mellem:

Enkemand og husmand Jørgen Hansen af Raklev, gl. 45 Aar og Pigen Ane Rasmusdatter af Raklev, gl. 29 Aar.

Dette er dog ikke nærmere undersøgt.

Dette ægtepar med de 2 drenge må være flyttet fra Raklev Sogn, da de ikke findes i folketællingen for 1834.

Skiftets underskud synes mig for lille til at ægteparret af den grund er søgt væk!

o o o O o o o

Eksempler på festdragter fra det Vestsjællandske område.

Herredragt i vadmelsstof (hjemmevævet gråt kradsuld).



Kvindedragt med rød strikket trøje, damask livstykke og vadmelsskørt. Trykket forklæde.



Konfirmationsdragt.



Niels Pedersen og hans 2 hustruer,
Forældre til Dorthe Nielsdatter

1. ægteskab: Dorthe Johansdatter

2. ægteskab: Sidse Jensdatter

Niels Pedersen blev født i februar 1761 og døbt den 22. februar i Frydendal Kirke. Forældrene var var gårdfæster i Simmenfeld, Frydendal Sogn, Peder Rasmussen og hustru Inger Margrethe Larsdatter. Disse havde giftet sig i 1754. Se mere om dette ægtepar fra side 184. Niels havde haft en navnebror Niels, der var født i september 1759, men kun levede i få dage. 2 ældre søskende var Caren, født i 1754, og Anne, født i 1757. Efter Niels blev født 2 søskende mere, nemlig Kirsten, født i 1764, og Lars, født i 1766.

Niels blev konfirmeret i 1776 i en alder af 15 år. I denne forbindelse er faren nævnt som *gårdmand i Simmenfelde*.

Formentlig har Niels Pedersen frem til indgåelse af ægteskab (og nok også et par år efter) arbejdet med på farens fæstegård i Simmenfeld (ejerlav), hvor han fæstede den ene af kun 2 fæstegårde i dette ejerlav under godset Frydendal.

I en alder af kun 20 år giftede han sig i september 1781.

Dorthe Johansdatter fødsel/dåb er jeg lidt usikker på.

Hun når ikke at leve så længe og det eneste årstal, der findes i arkivalier er ved hendes død i 1782, hvor hun angives til 32 år gammel. Men sådanne årstal er ganske ofte med beskednen præcision.

Hun blev født i Søndersted Sogn i landsbyen Kagerup (bedømt ud fra den kendsgerning, at hendes bror Ole er forlover ved hendes forlovelse, se neden for) af forældrene gårdfæster Johan Hansen og hustru Kirsten Rasmusdatter.

Landsbyen Kagerup lå 4 km øst for Frydendal Gods. Og den gård, hvor Dorthe blev født, ses på dette kort (et ejerlavskort) at ligge i den østre del af landsbyen ved de jorder, som den fik tillagt ved udskiftningen sidst i 1700-tallet: matr.numrene 3^{abc}.

Vejen øst-vest på kortet hedder i dag *Kagerupvej*. Da Dorthe voksede op på gården lå markstykkerne spredt mellem markstykkerne til de øvrige 2 gårde. Landsbyen har ud over de 3 gårde rummet 6 husmandssteder.

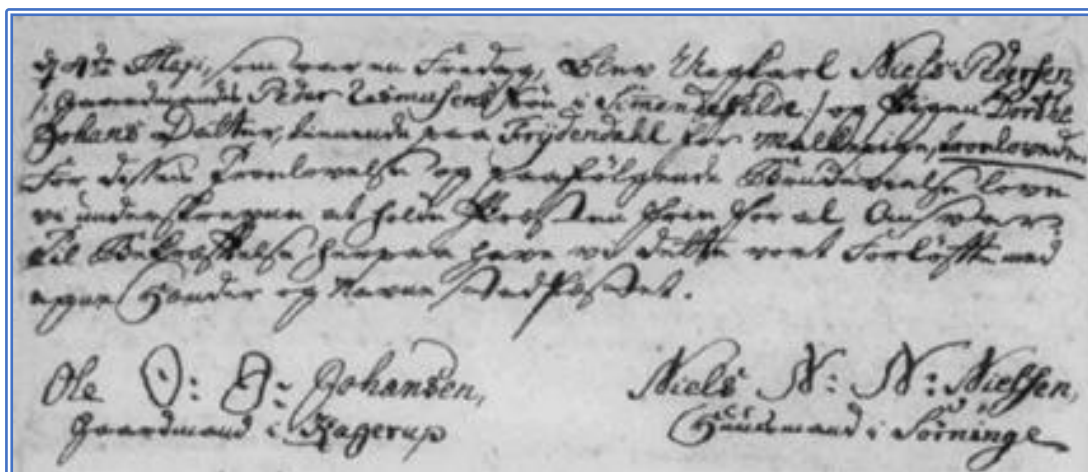
Hendes forældre havde giftet sig i Kundby Sogn i september 1739. Året efter fæstede Johan Hansen den her viste gård (ejet af Løvenborg Gods) i Kagerup, som hans søn Ole senere overtog.

I kirkebogen for dette sogn kan læses, at Johan Hansens hustru i 1756 får en datter, der navngives Dorthe, men jeg kan ikke vide – kirkebøger dengang har ind imellem glemte indførsler – om de nogle år tidligere har fået en datter, som blev navngivet med samme navn.

Jeg er dog tilbøjelig til at tro, at den Dorthe, der i 1781, hvor hun er malkepige på Frydendal Gods og gifter sig med Niels Pedersen, er den samme, som den Dorthe der blev født i Kagerup i 1756. Dette stemmer også med en Dorthe Johansdatter i Søndersted Sogn, der konfirmeres som 16-årig i 1773 og som boede i Kagerup.

Hun er således 25 år gammel da hun gifter sig.





Niels Pedersen og Dorthe Johansdatter blev trolovede den 4. maj 1781. Indskriften i kirkebogen var som vist oven for og i transskriberet udgave står her:

(1781) d. 4^{de} Maji, som var en Fredag, blev Ungkarl Niels Pedersen Gaardmand Peder Rasmussens Søn i Simmenfelde, og Pigen Dorthe Johans Datter, tienende paa Frydendahl for Malkepige, trolovede.

For disses Trolovelse og paafølgende Brudevielse love vi underskrevne at holde Præsten frie for al Ansvar.

Til Bekræftelse herpaa have vi dette vort Forløfte med egne Hænder og Navne stadfæstet.

Ole O. J. Johansen
Gaardmand i Kagerup

Niels N. N. Nielsen
Huusmand i Sørninge.

Her er noteret ved den første forlovers efternavn og bosted (Kagerup) familierelationen til bruden og i selve teksten familierelation til gommen.

Ole Johansen er brudens bror, der nu har overtaget fæstet fra deres far Johan Hansen.

Vielsen fandt sted den 9. september 1781 i Frydendal Kirke og de bosatte sig i Oldhuset i det sydligste Frydendal Sogn. Se kort på side 170.

Ægteparret fik en af de første dage i marts 1782 en datter, hvor moren Dorthe Johansdatter døde i forbindelse med fødslen. Dorthe Johansdatter blev begravet den 13. marts 1782 fra Frydendal Kirke.

Traditionen dengang var, at den nyfødte datter blev opkaldt efter moren, hvis denne døde umiddelbart forud for hendes dåb.

Også i 1782, i maj måned, døde Niels Pedersens mor Inger Margrethe Larsdatter.

I skiftet efter hende står, at Niels Pedersen fortsat tjente på farens gård i Simmenfeld.

Samme år i oktober 1782 giftede faren Peder Rasmussen sig 2. gang med Maren Jensdatter.

Den 28. juni 1782, trolovede Niels Pedersen sig med **Sidse Jensdatter**, der var født i Goeberg, også beliggende i Frydendal Sogn, lidt øst for godset, den 2. december 1763 og dermed 18½ år gammel. Hendes forældre var fæstehusmand Jens Larsen og hustru Anne Margrethe Andersdatter.

Vielsen var i Frydendal Kirke den 1. november 1782, 13 måneder efter Niels Pedersens foregående vielse.

I dette ægteskab blev født 3 børn:

- Anders, født i august 1783 og død i 1843.
Han var først gift med Bodil Mogensdatter og derefter med Karen Andersdatter.
- Inger Margrethe, født i juni 1786 og død i 1869. Opkaldt efter farmoren.
Hun blev gift med gårdmand Johan Ovesen, der var bror til Lars Ovesen, omtalt tidligere fra side 149.
- Ane Magrete, født 1. marts i 1789 og død 14. april året efter.

+ et lille 'sidespring' for gårdfæsteren Niels Pedersen, der 'afsløres' i kirkebogen for Skamstrup og Frydendal Sogne under datoen 1799, den 14. juli:

. . . Blev Pigen Maren Rasmusdatters Søn her i Byen døbt og kaldet Lars, baaren af Peder Carstensen's Kone, og blev udlagt som Barnefader Gaardmand Niels Pedersen i Marieshøj. (Min understregning.)

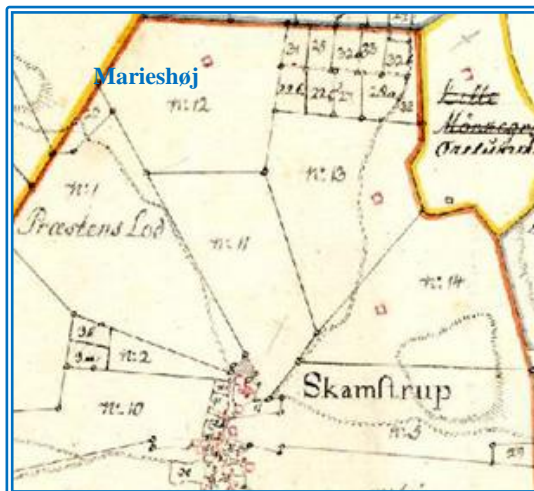
Et par sider længere fremme er indført i kirkebogen, at drengen Lars blev begravet 2. juledag samme år, 23 uger gammel.

I året 1786 flyttede Niels Pedersen og familien fra det fæstede hus i Simmenfeld til en fæstet gård i Skamstrup By, senere udflyttet og tillagt navnet Marieshøj, matr.nr. 12.

Ved udflytningen er gårdens areal oplyst at være 70¼ tønne land svarende til ca. 39 hektar.

Senere i gårdens 'liv' får den navnet Navstok efter en lokal høj/bakke, kaldet Navstok Bjerg.

Folketællingen for 1787, Skamstrup, er vist på side 175.



Folketællingen for 1801, Skamstrup, Marieshøj, ser således ud for familien:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Niels Pedersen	44 Aar og Gift	Bonde i en udflyttet Gaard
Sidse Jensdatter	34 Aar og Gift	Madmoder
Anders Nielsen	17 Aar	Deres Børn
Inger Margrethe Nielsdtr.	15 Aar	Do

Herud over var der på gården 1 tjenestedreng på 12 år.

De her viste 2 folketællinger fra henholdsvis 1787 og 1801 illustrerer meget godt unøjagtighederne i alder for de anførte personer.

Aldersforskellen mellem Niels Pedersen og Sidse Jensdatter er iflg. kirkebogen lige knap 3 år. Den ene født i februar 1761 og den anden i december 1763.

Aldersforskellen i FT 1787 angives til 6 år og i FT 1801 til 10 år.

Jeg har under datteren Dorthe Nielsdatter fra 1. ægteskab skrevet, at hun ikke kan findes med sikkerhed i folketællingen for Skamstrup i 1801. Men i 1806 vender hun tilbage til gården Marieshøj for at føde det barn, som ved dåben får navnet Anne Margrethe.

Dorthe Nielsdatter er formentlig blevet på gården nogen tid efter nedkomsten, men flytter til nyt job i Kalundborg og lader sit barn Anne Margrethe blive tilbage på Marieshøj, hvor hun vokser op.

I december 1809 giftede sønnen Anders sig med Bodil Mogensdatter og slår sig ned på en fæstegård i Syvendekøb (matr.nr. 2 i ejerlav Syvendekøb), lige nord for gården Marieshøj.

I 1813 giftede datteren Inger Margrethe sig med fæstegårdmand Johan Ovesen (bror til Lars Ovesen – se tavlen på side 146) og slår sig ned i Skamstrup By.

Hermed ses, at ingen af de direkte arvinger overtager gården Marieshøj, hvilket nok skyldes at faren Niels Pedersen fortsat er i live i bedste velgående og tilmed har taget et plejebarn til sig.

Sidse Jensdatter døde i december 1829 og blev begravet fra Skamstrup Kirke den 22. december. Hun blev 66 år gammel.

I skiftet efter hende aftales mellem enkemanden Niels Pedersen og parrets 2 børn, at Anders Nielsen arver 100 Rbd og datteren Inger Margrethe Nielsdatter arver 50 Rbd, hvilke beløb dog bliver indestående i boet så længe Niels Pedersen lever.

Folketællingen for 1834, Skamstrup, matr.nr. 12, ser således ud for familien:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Niels Pedersen	73 Aar og Enkemand	Gaardmand
Niels Larsen	4 Aar	Pleiebarn
Jens Hansen	23 Aar og Gift	Indsiddet, hans Pleiesøn
Ane Jensdatter	29 Aar og Gift	Hans Kone
Inger Margrethe Jensdtr.	1 Aar	Deres (Jens H og Ane J) Barn

Herud over var der på gården 4 tjenestefolk, hvoraf de 2 var et ægtepar med et lille barn.

Det er lidt forvirrende med endnu en pige *Inger Margrethe*. Det kunne se ud til, at ægteparret, hvor faren Jens Hansen i mange år har været plejebarn på gården, er blevet inspireret til navngivningen fra plejeforældrenes datter.

Plejebarnet Jens Hansen kan ægteparret Niels Pedersen og Sidse Jensdatter have taget til sig allerede omkring 1812. Det ses ofte i kirkebøgerne, at plejebørn indgik i mange forskellige familier. Disse plejebørn kom fra København, hvor unge kvinder kunne aflevere anonymt uønskede børn til *Fødselsstiftelsen*, der efterfølgende 'bortadopterede' disse børn til gårdfamilier på især Sjælland. Det her nævnte plejebarn, Jens Hansen, har så giftet sig lokalt og står nu i 1834 vel nærmest som ansvarlige for gårdens drift.

Det andet plejebarn, Niels Larsen, må være kommet til få år før folketællingen i 1834.

Plejebørn gav frem til deres konfirmationsalder et årligt tilskud fra Staten.

I december 1838 overdrager Niels Pedersen gården til sit plejebarn Jens Hansen:

. . . stæder og fæster til Jens Hansen af Skamstrup den Gaard udflyttet fra Skamstrup By paa Frydendahls Gods, Marieshøi kaldet, som hans Pleiefader Niels Pedersen sidst har beboet, men nu til ham godvillig har afstaaet paa følgende Vilkaar:

Herunder punkt 5:

At Fæsteren forunder sin Pleiefader, saalænge han i ugivt Stand forbliver, frit og anstændigt Ophold paa Stedet, hvorfor han da vil blive godtgjort 1 Td Rug og 1 Td Byg aarlig i den foran opstemte Landgilde Afgivt, eller 2½ Td Byg af de 12 Td Byg som betales efter Capiteltaxten, hvilket ophører ved Pleiefaderens dødelige Afgang.

Folketællingen for 1840, Skamstrup, matr.nr. 12, ser således ud for familien:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Jens Hansen	29 og Gift	(fæste) Gaardmand
Ane Jensdatter	34 og Gift	Hans Kone
	3 børn af dette ægtepar i alderen 1-6 år	
Niels Larsen	10	Pleiebarn
Niels Pedersen	85 og Enkemand	Aftægtsmand, der forsørges af Gaarden

Herud over var der på gården 3 tjenestefolk i alderen 16-23 år.

Her fremgår det også at ægteparret Jens Hansen og Ane Jensdatter fungerer som gårdmandsægtepar. De havde giftet sig i november 1833.

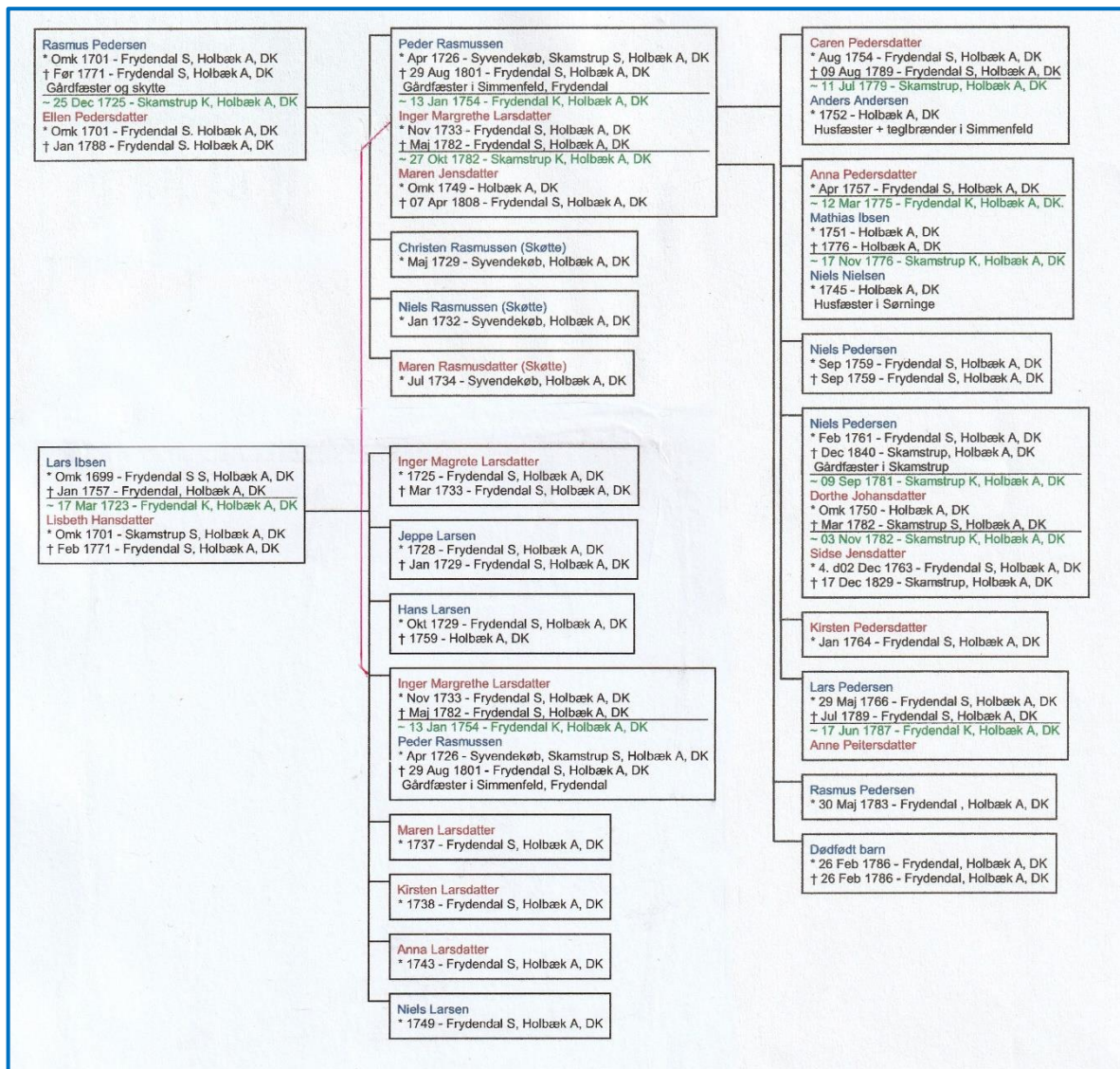
Niels Pedersen døde december 1840 og blev begravet fra Skamstrup Kirke den 15. december. Han blev knap 80 år gammel.

I Niels Pedersens skifte står, at:

Han efterlader sig

- 1) *afdøde Datter Dorthes (Nielsdatter, død 1826) 4 Børn,*
 - a) *en Datter Ane Margrethe Olesdatter, gift med Huusmand Lars Ovesen paa Mørke Mark, (hun blev født i 1806 uden for ægteskab),*
 - b) *en Datter Karen (Kirstine, født 1815) Jørgensdatter.*
 - c) *en Søn Hans Jørgensen, 23 Aar gl.*
 - d) *en Søn Lars Jørgensen, 20 Aar i Kalundborg.*
- 2) *en Søn Anders Nielsen, Gaardmand i Syvendekjøb.*
- 3) *en Datter Inger Margrethe gift med Gaardmand Johan Ovesen i Skamstrup.*

Oversigtstavle, 3 generationer



Peder Rasmussen og hans 2 hustruer 1. ægteskab: Inger Margrethe Larsdatter.

Forældre til Niels Pedersen

2. ægteskab: Maren Jensdatter.

Peder Rasmussen blev født i april 1726 i Syvendekøb, Skamstrup Sogn, og døbt i Skamstrup Kirke den 28. april.

Forældrene var gårdfæster under Frydendal Gods Rasmus Pedersen og hustru Ellen Pedersdatter. Faren var også skytte på godset.

I faren Rasmus Pedersens fæstekontrakt står bl.a.:

. . . stæder og fæster Rasmus Pedersen, barnfødt paa Godset, den gaard i Syvendekøb, NN sidst beboede, men formedelst paa dragne Restancer samt gaardens forødelse [misligholdelse] baade i mark og bye, saa og at han i foraaaret rømte fra steden, blev ved Lov og Ret fradømt samme gaard. . .

På grund af den store brøstfældighed og misligholdelse af gården, som den forrige fæster havde påført denne, er i fæstekontrakten indskrevet disse ydelser og imødekomelser fra godsejerens side, i uddrag:

1. *Han skal gives 2 gode Beester, 2 Kiør og 6 stk. Faar, 2 bøg og 1 eeg til Vogntømmer;*
2. *være fri for at betale de resterende og forfaldne Kongl. Skatter og dette aars Landgilde.*
3. *Nyde fornøden bygningstømmer af eeg naar han kand og vil bygge og forbedre gaarden.*
4. *Nyde moderation i hoveriet det første aar saaledes at han ikke skal gøre videre hoveri ved de tilskifte lodder og Kiøbenhavnsreiser alene.*

Forældrene havde giftet sig den 25. december 1725 og Peder har været deres førstefødte.

Efter ham fødtes disse søskende til Peder Rasmussen: Christen i maj 1729, Niels i januar 1732 og Maren i juli 1734.

Farens død er ikke fundet, men dette kan skyldes manglende indførsel i kirkebogen. Dog må han være død før 1771 da han ikke indgår i Oeders tælling fra samme år.

Moren ses at være død i 1789, hvor hun åbenbart bor hos sønnen Peder. I kirkebogen står:

*1789 3. Søndag efter hellig 3. Kong. Dag:
Blev Gaardmand Peder Rasmussens gamle Moder, navnlig Ellen Rasmusses, i Simmendefelde begravet, 88 Aar gl.*

Peder Rasmussen og hans søskende har formentlig arbejdet med på forældrenes gård indtil Peder giftede sig i en alder af 28 år. På dette tidspunkt arbejdede han i Syvendekøb og formentlig på en gård.

Inger Margrethe Larsdatter blev født i Frydendal Sogn i november 1733 og døbt i Frydendal Kirke den 22. november.

Hun havde en navnesøster, der var født i 1723, men døde i marts 1733.

Forældrene var gårdfæster i Simmenfeld Lars/Laurids Ibsen og hustru Lisbeth Hansdatter. De havde giftet sig i marts 1723.

I ægteskabet mellem Lars Ibsen og Lisbeth Hansdatter blev født disse søskende til Inger Margrethe: Jeppe født i 1728 og død i 1729; Hans født i 1729; Maren født i 1737; Kirsten født i 1738; Anna født i 1743 og Niels født i 1749.

Sidstnævnte må siges at være en atypisk sen fødsel da moren Lisbeth Hansdatter var født omkring 1701.

Inger Margrethe har som barn i en gårdmandsfamilie formentlig været på forældrenes gård indtil hun i januar 1754 giftede sig i en alder af 20 år.

Peder Rasmussen og Inger Margrethe Larsdatter giftede sig i Frydendal Kirke den 13. januar 1754.

I oktober 1853 fæstede han den gård i Simmendfeld, som svigerfaren hidtil havde drevet.

I fæstebrevet står bl.a.:

. . . stæder og bordtfæster til Peder Rasmussen af Syvendekøb den gaar paa Holbech amt, Tudse Herredt, Frydendal Sogn og Simmendefelde bye, som Lars Ipsen hertil beboet haver og sig nu frasagt . . .

Og længere nede i fæstebrevet:

. . . Peder Rasmussen af formanden hvis Datter hand ægter anammer fuldkommen Vederlag til fuld besætning foder og føde, Korn med videre som udfordres som bliver hand pligtig endten ved Dødsfald eller om hand Gaarden paa andre maader bliver entleediget, da at svare og fra sig levere fuldkommen fuld befæstning foder og føde, Korn med videre som udfodres kand som ieg forbeholder . . .



På dette tidspunkt har markerne på gårdene været opdelt som vist ved dette eksempel, der ikke har noget med Frydendal at gøre. Lange strimler, hvor hver gårdfæster så havde en enkelt at arbejde på, dette for at sikre, at alle havde lige meget af henholdsvis god som dårlig jord. Men det medførte bl.a. den gene, at alle fæstere gerne skulle være enige om, hvornår man arbejdede på sin egen strimmel jord, for ikke samtidig at genere naboen på hans strimmel. Det var dette irrationelle system, som udskiftningen ville gøre op med.

Inger Margrethes forældre bliver boende på gården. For faren er det ikke så længe, idet han døde i januar 1759 og blev begravet fra Frydendal Kirke den 23. januar.

I ægteskabet mellem Peder Rasmussen og Inger Margrethe Larsdatter fødtes disse børn:

- Karen, født i august 1754.
Hun giftede sig i 1779 med husfæster og teglbrænder i Simmenfeld Anders Andersen.
Karen døde i august 1789 i en alder af kun 35 år.
- Anna, født i april 1757.
Hun giftede sig 1. gang i 1775 med Mathias Ibsen, der dog døde året efter. Samme år giftede hun sig 2. gang med Niels Nielsen, der var husfæster i landsbyen Sørringe i Skamstrup Sogn.
- Niels, født i september 1759, døde i samme måned.
- Niels, født i februar 1761. Omtalt ovenfor fra side 179.
- Kirsten, født i januar 1764.
- Lars, født i maj 1766.
Han giftede sig i juni 1787 med Anne Pedersdatter.

Inger Margrethe Larsdatter døde i maj 1782. Hun blev begravet fra Frydendal Kirke den 12. maj. I kirkebogen er hendes alder angivet til 52 år – hun blev 48½ år gammel.

Skiftet efter hende slutter med, at boets *Formue* var 167 rigsbankdaler og boets *Gield og Besværing* var 407 rigsbankdaler. Og det giver et underskud på 239 rigsbankdaler og der bliver intet til arv.

Boets største gældsposter var (i runde tal):

- Restance for kongelige skatter 179 rbd,
- Restance til godsejeren for div. korn: rug, byg, hvede og boghvede 43 rbd.

Restancen til godsejeren var reelt fæsteafgiften, der blev betalt i naturalier.

Peder Rasmussen giftede sig 2. gang den 27. oktober 1782 med Maren Jensdatter. Han var nu 56 år gammel og hun var ca. 33 år gammel.

Maren Jensdatter var født omkring 1749 og har formentlig været fra lokalområdet, men da hendes navn er meget almindeligt, har jeg ikke præcist kunnet finde forældrene. Alene i årene 1748-50 er der i Skamstrup og Frydendal Sogne 6 muligheder.

I dette Peder Rasmussens 2. ægteskab blev født 2 børn:

- Rasmus, født i maj 1783 og
- Et dødfødt barn i februar 1786.

Folketællingen for 1787 nævner disse beboere:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Peder Rasmussen	61 og gift 2. gang	Bonde og Gaardbeoer (fæstegårdmand)
Maren Jensdatter	40 og gift 1. gang	Madmoder
Lars Pedersen	22 og ugift	Hans Søn af 1. Ægteskab
Rasmus Pedersen	5 og ugift	Søn af andet Ægteskab

Ud over de her nævnte var der på gården 2 stk. tjenestetyende: en kvinde på 23 år og en dreng på 11 år. Sidstnævnte har været en søn fra et husmandshjem, hvor børnene som oftest kom ud at tjene i en alder af 7-8 år. I tjenesten fik de kost og logi plus som oftest også noget af gårdmandsfamiliens børns aflagte tøj.

Peder Rasmussens mor, Ellen Pedersdatter, som familien har haft på aftægt siden hendes mand døde engang i 1760-erne, kunne have været med i oplistningen, men hun været på hospitalet et eller andet sted, som jeg ikke har fundet.

Ellen Pedersdatter døde i januar 1788. I kirkebogen står:

1788. 25. jan. Blev Ellen Rasmusses fra Hospitalet begravet fra Frydendals Kirke, gammel 88 Aar.

Sønnen Lars Pedersen giftede sig i juni 1787 med Anne Pedersdatter. Han døde kun 2 år efter i juli 1789 og kan derfor ikke have overtaget gården.

Matrikelkort (udsnit) tegnet i 1787, ejerlav Simmenfeld By, (sydøst for godset Frydendal).



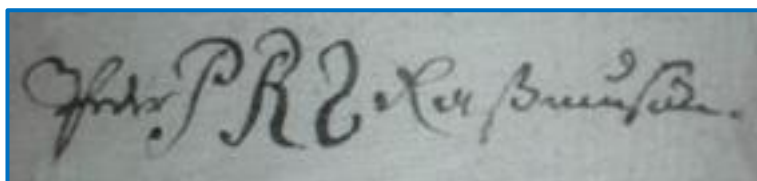
Peder Rasmussen har været del af den udskiftningsproces, der sidst i 1700-tallet fandt sted i hele Danmark og han blev blandt de mange gårdfæstere, der fik deres navn på et matrikelkort. Det fremgår af dette kort, at de 2 nævnte gårdfæstere tilsyneladende deler det samlede areal mellem sig og at de bibeholder deres 2 gårde med hidtidig beliggenhed.

Ordet *Bye* synes skal her forstås på den måde, at 'byen' Simmenfeld også rummede en del husmandssteder + teglværket og Oldhusene umiddelbart syd for dette kortudsnit.

Se kort på side 170.

Det samlede areal for de 2 gårde var omk. 71 hektar og det svarer til tidligere vist i dette skrift, at en enkelt gård i forbindelse med den nye matrikulering havde størrelser på 35-40 hektar.

Peder Rasmussen ses flere steder i kirkebogen at have været forlover ved forskellige trolovelser. Her har han skullet bekræfte ved egen underskrift, men han har ikke selv kunnet underskrive andet end de store forbogstaver i sin underskrift, som her vist:



Folketællingen for 1801, Frydendal Sogn, Goberg, viser at ægteparret nu er flyttet fra deres gård og til Goberg som lejere hos ægteparret Henrichsen:

Navn	Alder + ægtestand	Erhverv, stilling i familien
Anders Henrichsen	32 og gift	(Fæste)Husmand med Jord
Anne Christensdatter	28 og gift	Hans Kone
Johanne Andersdatter	3	Deres Datter
Peder Rasmussen	75 og gift	Indsiddet, nærer sig af Almisse
Maren Jensdatter	51 og gift	Hans Kone

Det ses, at Peder Rasmussen og hans hustru nu er under fattigvæsenet, der understøtter at de er på aftægt hos et ægtepar, husfæstere, med en lille datter. Dette betyder, at de nu formentlig bebor halvdelen af et husmandshus, der typisk var på omkring 50 m².

Det er ikke lykkedes mig at finde frem til hvornår Peder Rasmussen forlod sit fæste og hvem, der overtog dette.

Peder Rasmussen døde sidst i august 1801 og blev begravet fra Frydendal Kirke den 3. september. Han blev knap 75 år gammel.

I kirkebogen er noteret, at han døde *efter langvarig Alderdoms Udtæring*.

Maren Jensdatter døde 7 år senere i april 1808. Hun blev begravet fra Frydendal Kirke den 14. april. I kirkebogen ved hendes død er noteret:

Almisse Lem Maren Jens Datter, afg. [afdøde] Gaardmand i Simmendefeld, tilsidst Indsiddet paa Goeborg, Peder Rasmussens Enke, 59 Aar.

Begge har i deres alderdom været under fattigforsorg, hvorfor der ikke findes skifter. Ved overgang til fattigforsorg overtog fattigvæsenet et evt. udkomme efter auktion af deres ejendele.

Sidst i 1800-tallet boede kunstmaleren Viggo (C.F.V.) Pedersen (1854-1926) i en periode i Skamstrup, hvor han malede en del landskabsbilleder.

Blandt andet dette fra Lisedal.



Og endnu et landskabsmaleri af Viggo Pedersen fra Skamstrup. Begge fundet via internettet.

